Bu kitapta Selanik Tereke Sicillerine göre 19.yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ilmiye sınıfının sosyal ve ekonomik durumu incelenmiştir. Osmanlıda ilmiye, mülâzemet ile şeyhülislamlık arasında müderris, kadı ve naip gibi payelerle bir mansıbı deruhte eden zümrenin adı olmuştur. Buna karşın eğitim-öğretim faaliyetlerine "gayri resmi" ya da "sivil" olarak devam eden medrese mezunları ilmiye zümresi kapsamında değerlendirilmemiştir. Anadolu'da ve İslam coğrafyasının birçok yerinde tarih boyunca sivil tedrisat hep var olmuş ve bu "sivil" alandan pek çok âlim yetişmiştir. Bu çalışma Osmanlıda resmi ilmiye zümresinin yanı sıra sivil ilmiye sınıfının varlığını tereke belgeleriyle ortaya koymuş, böylece İslam medeniyetinde ilimlerin bir sonraki nesle intikalinde "sivil ilmiye" zümresinin de önemli bir rol oynadığı vurgusunu öne çıkarmıştır.

Araştırmanın başlığına uygun olarak ilmiye zümresinin nerede, nasıl vefat ettiği, kullandığı unvan, paye ve diğer lakapları, varisleri, vasi ve vekilleri grafikler yardımıyla çalışmanın ilk bölümünde incelenerek ilmiyenin sosyal statüleri ortaya kondu.

İkinci bölümde ilmiye sınıfının medeni halleri incelendi. Evli, bekâr, dul ve medeni hali belirsiz olanları, unvan ve paye sınıflaması yaparak, mercek altına alındı. Hem usul, hem füru hem de sayı açısından müteveffa ilmiyenin kanuni varisleri, aylara göre vefat istatistikleri, çok eşlilik, mihrin peşine dönüşmesi gibi medeni konular bu bölümde tartışıldı.

Üçüncü bölümde terekenin makro ve mikro toplamları üzerinde duruldu. Önce birey bazında gayri safi toplam servetler, sonra vergi ve borçlar, en sonunda da net servetler incelendi. Kişi başı ortalama gelir düzeyi dikkate alınarak gayri safi servet, vergi ve net servet basamakları oluşturuldu. Sonra ilmiyenin vergi öncesi servetleri, vergi borçları, şahsî borçları, nihayet vergi sonrası meydana gelen net varlıkları gelir, gider ve net servet basamaklarıyla yorumlandı.

Son bölümde ilmiye sınıfının menkul ve gayrimenkule olan temayülü, malik olduğu çiftlikleri, köle ve cariyeleri, binek hayvanları, kitapları, konak, ev, bağ-bahçe, arsa, tarla ve dükkân gibi gayrimenkulleri, temessük ve tahvil gibi menkul varlıkları mercek altına alındı.

THG
0408402
PCG

ISBN 978-605-7884-31-2
9 786057 884312

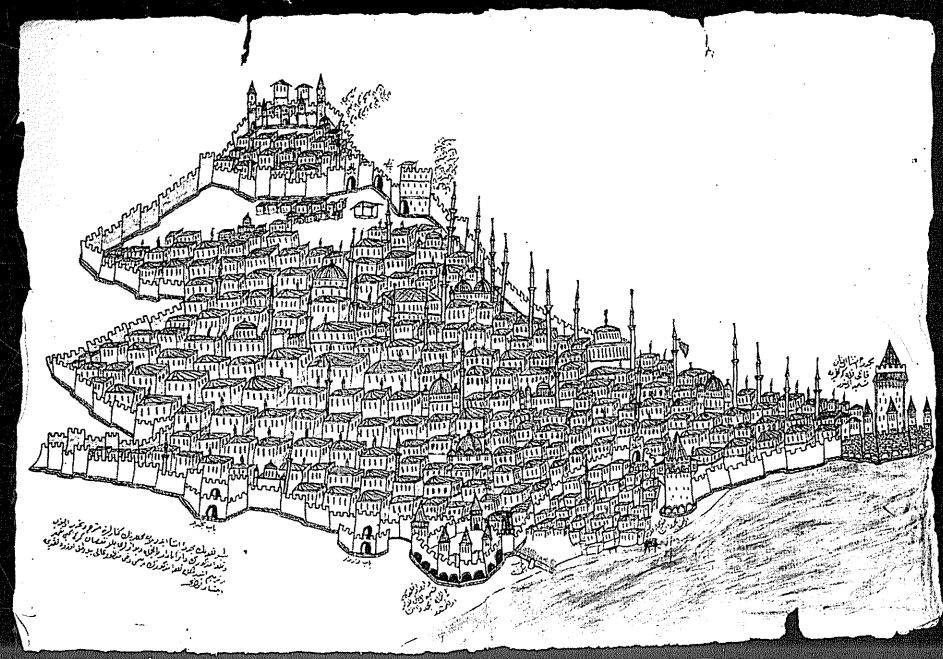
LİB RA

Selahattin Bayram

Selanik Tereke Sicillerinde İlmiye Sınıfı
Sosyo-Ekonomik Bir Tahlil (1790-1852)

LİB RA

Selanik Tereke Sicillerinde İlmiye Sınıfı
Sosyo-Ekonomik Bir Tahlil (1790-1852)

Selahattin Bayram

LİB RA

Selahattin Bayram

Selanik Tereke Sicillerinde

İLMİYE SINIFI

Sosyo-Ekonomik Bir Tahlil

(1790-1852)

LİBRA KİTAP: 329

TARİH: 308

© Libra Kitapçılık ve Yayıncılık

Sayfa Tasarım: Güler Kızılelma

Kapak Tasarım: Cevdet Mehmet Kösemen

Kapak Görseli: 18. yüzyılda Selanik sur içi şehir planını gösterir gravür.
(T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi)

1. Basım: Kâtip Fotokopi, İstanbul, 2016

2. Basım: 2019

ISBN 978-605-7884-31-2

Baskı ve Cilt:
Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Büro Malzemeleri
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Nispetiye Mah. Birlik Sokak No: 2
Nevin Arıcan Plaza
34340 Levent / İstanbul
Tel: (212) 269 30 00
Sertifika No: 20179

Libra Kitapçılık ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.
Ebekızı Sokak Günaydın Apt. No: 9/2
Osmanbey / İstanbul
Sertifika No: 15705
Tel: 212-232 99 04/05
Fax: 212-231 11 29
E-posta: info@librakitap.com.tr

© Her hakkı mahfuzdur. Bu kitabın hiçbir bölümü, metin kısmı, belgeler ve fotoğraflar, yazarın yazılı izni olmaksızın mekanik ya da elektronik metodlarla veya ileride icat edilecek sistemlerle hiçbir şekil ve biçimde iktibas edilemez, yeniden satış amacıyla fotokopi de dahil olmak üzere hiçbir sistemle çoğaltılamaz. Dergi, gazete veya radyo-TV'lerce yapılacak alıntılar veya kitapta yer alan belgelerle fotoğrafların bilimsel-akademik yayınlarda kullanılması, kaynak gösterilmesi şartıyla bu hükmün dışındadır.

Selahattin Bayram

Selanik Tereke Sicillerinde İLMİYE SINIFI

Sosyo-Ekonomik Bir Tahlil

(1790-1852)

Selahattin BAYRAM, 1963'te Trabzon-Çaykara'da doğdu. Çaykara-Karaçam İlkokulundan mezun olduktan sonra 1976-1977 yılları arasında Almanya'da yaşadı. Trabzon İHL'inde başladığı orta öğrenimini Samsun İHL'inde tamamladı (1984). Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nden 1989'da, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden 2003'te mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Bilim Dalında "Havâs-i Refi'a Mahkemesi 345 Nolu Kadı Siciline Göre 1803-1812 Tarihlerinde Eyüp Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı" adlı çalışmasıyla yüksek lisans (1995), aynı üniversite ve bölümde "Osmanlı Döneminde Selanik Limanı (1869-1912)" isimli teziyle de doktora (2009) yaptı.

1989-1991 yıllarında Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi Yüksek Lisans-Doktora İhtisas Bölümünde kursiyer oldu. 1992-2009 seneleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı'nın değişik liselerinde idarecilik ve öğretmenlik yaptı. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimlerine Yrd. Doç. olarak atandı. 2012'de aynı üniversitenin YADOP desteğiyle Berlin ve Paris milli kütüphanelerinde alanıyla ilgili araştırmalarda bulundu. 2014-2015'te bir yıllık TÜBİTAK bursuyla Yunanistan National Hellenistic Research and Foundation'de "Selanik Kadı Sicilleri Tereke Kayıtlarına Göre İlmiye Sınıfının Sosyal ve Ekonomik Statüsü 1800-1850" adlı post-doktora, Kosova Priştine Tarih Arşivi Osmanlı Dökümanları Bölümünde de "Kosova'da Toplumsal Sorunları Çözüm Mercii Olarak Müftülükler: 1912-1945" adlı çalışmalarını yürüttü.

Almanya'da Sprachkurs in Karlsruhe (2007) ve Berlin Goethe Institut'te (2012) dil kurslarına katıldı. Halen İstanbul Üniversitesindeki görevini sürdüren müellif, evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ 15

KISALTMALAR 17

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR 19

GİRİŞ 23

1. Genel Olarak Kadı Sicilleri 23

2. Selanik Kadılığı Sicilleri 24

3. Terekeler Üzerinde Yapılan Çalışmalar 26

4. Araştırmanın Amacı 27

5. Sınırlar 28

6. Sivil İlmiye Sınıfına Kaynaklık Etmesi Açısından Selanik Tereke Kayıtları 30

7. Taksimatın Yükünü Çekenler: Kassam Görevlileri 32

8. Bazı Sicil Defterlerinin Tanıtımı 33

8.1. 174 Nolu Defter 33

8.2. 178 Nolu Defter 35

8.3. 179 Nolu Defter 35

8.4.180 Nolu Defter 36

8.5. 181 Nolu Defter 38

8.6. 182 Nolu Defter 39

8.7. 183 Nolu Defter 41

8.8. 184 Nolu Defter 42

8.9.185 Nolu Defter 43

8.10.187 Nolu Defter 44

8.11.189 Nolu Defter 45

8.12.190 Nolu Defter 46

8.13.191 Nolu Defter 47

8. 14.191A Nolu Defter 48
8.15.195 Nolu Defter 49
8.16.196 Nolu Defter 50
8.17.197 Nolu Defter 52
8.18.198 Nolu Defter 53
8.19.199 Nolu Defter 54
8.20.256 Nolu Defter 55

I. BÖLÜM
İLMİYE SINIFININ SOSYAL DURUMU

1.1 Sosyal Statünün Ortaya Konmasında Yöntemler 57
1.1.1 Kimlik Tanıtım Metni 57
1.1.2. Kimlik Tanıtımında Vefat Yeri 60
1.1.2.1 Aslen Vefat 61
1.1.2.1.1 Aslen Asitaneli Olup Selanik'te Vefat Edenler 64
1.1.2.1.2 Aslen Selanikli Olup Merkez Kazanın Dışında Vefat Edenler 65
1.1.2.1.3 Selanik Taşrasından Olup Merkez veya Taşrada Vefat Edenler 66
1.1.2.1.4 Aslen Muhtelif Vilayetlerden Olup Selanik'te Vefat Edenler 67
1.1.2.1.5 Selanikli Olmayıp Merkez Kazasının Dışında Vefat Edenler 68
1.1.2.2 Sakinken (Mukimken) Vefat 69
1.1.2.2.1 İshak Paşa Mahallesi 70
1.1.2.2.2 Ahmed Subaşı Mahallesi 73
1.1.2.2.3 Pinti Hasan Mahallesi 73
1.1.2.2.4 Kazaz Hacı Musa Mahallesi 74
1.1.2.2.5 Akçe Mescid Mahallesi 75
1.1.2.2.6 Mu'îd Alauddin Mahallesi 78
1.1.2.2.7 Yakup Paşa Mahallesi 78
1.1.2.2.8 Saray-i Atik Mahallesi 79
1.1.2.2.9 Kasimiye Mahallesi 80
1.1.2.2.10 Tarakçı Mahallesi 80
1.1.2.2.11 Cezeri Kasım Paşa Mahallesi 81
1.1.2.2.12 Yahya Bali Mahallesi 82
1.1.2.2.13 Hacı İskender Mahallesi 83
1.1.2.2.14 Musa Baba Mahallesi 83
1.1.2.2.15 Koca Kasım Paşa Mahallesi 84
1.1.2.2.16 Hacı İsmail Mahallesi 84
1.1.2.2.17 Kala-i Bala 85
1.1.2.2.18 Cami-i Atik Mahallesi 85
1.1.2.2.19 Hayreddincik Mahallesi 86
1.1.2.2.20 Kara Hacıoğlu Mahallesi 87
1.1.2.2.21 Mesud Hasan Mahallesi 87
1.1.2.2.22 Şehabeddin Mahallesi 88
1.1.2.2.23 Ayasofya Mahallesi 88
1.1.2.2.24 Balat Mahallesi 89
1.1.2.2.25 Hacı Mustafa Mahallesi 89
1.1.2.2.26 Alipaşa ve Gülmezoğlu Mahallesi 90
1.1.2.2.27 Hacı Memi ve Haracı Kemal Mahallesi 90
1.1.2.2.28 Hoca Burhan ve Sarı Hatip Mahallesi 91
1.1.2.2.29 Kazaz Hacı Mustafa Sulıca Mahallesi 91
1.1.2.2.30 Diğer Mahalleler 92
1.1.2.3 Misafirken Vefat 93
1.1.2.3.1 Medreselerde Vefat 94
1.1.2.3.2 Tekye ve Zaviyelerde Vefat 94
1.1.2.3.3 Hanlarda Vefat 95
1.1.2.3.4 Konaklarda Vefat 96
1.1.2.3.5 Özel Hanelerde Ve Kışlada Vefat 98
1.1.2.3.6 Belirsiz Mekânlarda Vefat 98
1.1.2.4 Bila Varis Vefat 99
1.1.2.4.1 Mahallelerde Bila Varis Vefat 100
1.1.2.4.2 Han ve Konakta Veresesiz Vefat 101
1.1.2.4.3 Tekye-Zaviye Ve Medreselerde Veresesiz Vefat 102
1.1.2.5 Borcun Terekeden Fazla (Ezyed) Olduğu Halde Vefat 103

1.1.2.5.1 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Efendiler 103
1.1.2.5.2 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Mollalar .. 104
1.1.2.5.3 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Seyitler 105
1.1.2.5.4 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Diğer Unvanlılar 106
1.1.2.6 Yolculuk (Azimet) Sırasında ve Sonrasında (Ol canib) Vefat 107
1.1.2.6.1 Efendi Unvanlı Olanlar 107
1.1.2.6.2 Seyyid Unvanlı Olanlar 110
1.1.2.6.3 Molla Unvanlı Olanlar 112
1.1.2.6.4 Hoca ve Hanım Unvanlı Olanlar 113
1.1.2.6.5 Diğer Unvanlılar 113
1.1.2.7 Vefat, Fevt, Veda-ı Âlem-i Fani ve İrtihal-i Dar-ı Bekayla Ölümün Tescili 114
1.1.2.7.1 "Vefat" Kavramıyla Ölümü Tescil Edilenler 114
1.1.2.7.2 "Fevt" Kavramıyla Ölümü Tescil Edilenler 115
1.1.2.7.3 "Vedaı Âlemi Fani" Terkibiyle Ölümü Tescil Edilenler 115
1.1.2.7.4 "İrtihal-i Dar-i Beka" Tamlamasıyla Ölümü Tescil Edilenler 115
1.2 Topografik Yerleşim: Müslüman Mahallelerinin Sur İçinde Dağılımı 116
1.2.1 A Bölgesi 116
1.2.2 B Bölgesi 117
1.2.3 C Bölge 118

II. BÖLÜM
İLMİYE SINIFININ MEDENİ HALLERİ

2.1 Medeni Hali Bekâr Olanlar 125
2.1.1 Efendiler 125
2.1.2 Seyyidler 126
2.1.3 Mollalar 128
2.1.4 Derviş ve Pîrler 128
2.1.5 Bila Varis Vefat Edenler 129
2.1.5.1 Askeri Olan Bekârlar 130
2.1.5.2 Beledi Olan Bekârlar 131
2.1.5.3 Hangi Sınıftan Oldukları Belli Olmayan Bekârlar 133
2.2 Medeni Hali Evli Olanlar 134
2.2.1 Evli Efendiler 134
2.2.2 Evli Seyyidler 135
2.2.3 Evli Mollalar 135
2.2.4 Evli Şeyhler 136
2.3 Medeni Hali Dul Olanlar 136
2.3.1 Dul Efendiler 137
2.3.2 Dul Seyyidler 138
2.3.3 Dul Mollalar 139
2.3.4 Dul Şeyhler 140
2.4 Medeni Hali Belirsiz Olanlar 140
2.4.1 Efendiler 141
2.4.2 Seyyidler 143
2.4.3 Müderris, Şeyh ve Mollalar 144
2.5 Terekenin Kanuni Varisleri 146
2.5.1 Bir Gerçek veya Tüzel Kişinin Murise Varis Olması 146
2.5.1.1 Bir Gerçek Şahsiyetin Murise Varis Olması 146
2.5.1.2 Tüzel Şahsiyetin (Beytülmal) Murise Varis Olması .. 148
2.5.2 İki Kişinin Murise Varis Olması 149
2.5.3 Üç Kişinin Murise Varis Olması 151
2.5.4 Dört Kişinin Murise Varis Olması 152
2.5.5 Beş Kişinin Murise Varis Olması 153
2.5.6 Altı Kişinin Murise Varis Olması 154
2.5.7 Yedi ve Daha Fazla Kişinin Murise Varis Olması 155
2.6 Vefat Eden İlmiye Mensubu Sayısının Aylara Göre Dağılımı . 156
2.7 Varislerin Usul ve Füru Açısından Dağılımları 157
2.8 Varis Olarak Hanımın Mehrinin Peşine Dönüşmesi 161
2.9 İlmiye Zümresinde Çok Evlilik (Poligami) 162

III. BÖLÜM
SERVET GURUPLARI AÇISINDAN İLMİYE SINIFI

3.1 Servet Gurupları 165
3.1.1 Efendiler 168
3.1.2 Seyyidler 170
3.1.3 Mollalar 172
3.1.4 Şeyhler 174
3.1.5 Derviş, Dede ve Pirler 174
3.1.6 İmam ve Müezzinler 176
3.1.7 Hafızlar 177
3.1.8 Müderris, Hoca ve Kadılar 177
3.1.9 Kâtipler 178
3.1.10 Hanımlar 179
3.1.11 Ağalar 180
3.1.12 Bey ve Beyefendi Unvanlıların Servet Grupları 181
3.2 İlmiye Mensuplarından Yapılan Kesintiler 182
3.2.1 Efendiler 183
3.2.2 Seyyidler 186
3.2.3 Mollalar 187
3.2.4 Şeyh ve Dervişler 187
3.2.5 İmam, Müezzin ve Hafızlar 188
3.2.6 Hoca, Müderris ve Kadılar 189
3.2.7 Ağalar 190
3.2.8 Hanımlar 191
3.2.9 Bey, Beyefendi ve Kâtipler 191
3.2.10 Vezir ve Valiler 192
3.2.11 Pir, Dede ve Hattatlar 193
3.2.12 Diğer Unvanlılar 193
3.3 İlmiye Mensubunun Taksime Esas Alınan Net Servetleri 194
3.3.1 Gayrisafi ve Safi Gelir Tablolarının Makro Mukayesesi 194
3.3.2 Gayrisafi ve Safi Gelir Tablolarının Mikro Düzeyde Mukayesesi 195
3.3.2.1 Efendiler 195
3.3.2.2 Seyyidler 198
3.3.2.3 Mollalar 200
3.3.2.4 Şeyh ve Dervişler 201
3.3.2.5 İmamlar 201
3.3.2.6 Hoca ve Müderrisler 202
3.3.2.7 Kâtipler 203
3.3.2.8 Hanımlar 203
3.3.2.9 Bey ve Beyefendiler 204

IV. BÖLÜM
SERVETİN MENKUL VE GAYRİMENKUL VARLIKLARA DAĞILIMI

4.1 Çiftlikler 205
4.1.1 Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendi 207
4.1.2 Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi 208
4.1.3 Seyyid Abdurrahman Beyefendi 209
4.1.4 Çiftlik Değerlerinin Şahısların Genel Servetine Oranı 210
4.1.5 Çiftlik Sayısının ve Kıymetlerinin Dönem İçindeki Seyri 212
4.2 Cariye ve Köleler (Gulam) 213
4.2.1 Cariye 213
4.2.2 Erkek Köle (Gulam) 215
4.2.3 Cariye ve Gulam Edinenlerin Gelir Güçleri 215
4.2.3.1 Cariye 215
4.2.3.2 Gulam 218
4.2.3.3 Gulam ve Cariye Fiyatları 219
4.3 Kitaplar 223
4.3.1 Mushaf-i Şerif Veya Kelam-i Kadim 224
4.3.2 Ahmediye, Muhammediye, Delâil-i Şerif ve Şifa-i Şerif 226
4.3.3 Diğer Kitaplar 227
4.3.3.1 Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendinin Kitap Listesi ve Fiyatları (Kuruş) 227
4.3.3.2 Çavuşzade Ahmed Reşid Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Kuruş) 229
4.3.3.3 Nakîbzade es-Seyyid Abdurrahman Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Kuruş) 232
4.3.3.4 İmam Mustafa Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Akçe) 236

4.3.3.5 Seyyid Mehmed Said Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Kuruş) 238
4.4 Ehil Hayvanlar 240
4.4.1 Atlar 240
4.4.2 Büyük ve Küçük Baş Hayvanlar 242
4.5 Gayri Menkuller 243
4.5.1 Meskenler 243
4.5.2 Bağ, Dükkân, Arsa ve Diğer Gayrimenkuller 245
4.6 İlmiye Sınıfının Silah Edinme Saikleri 247
4.7 Servete Yönelme Aracı Olarak Kürkler 249
4.8 Servete Yönelme Aracı Olarak Temessükât ve Tahvilât Alacakları 250
4.7.1 Alacak Temessükâtı 250
4.7.2 Tahvil Alacakları 255
SONUÇ 259
EKLER 269
KAYNAKÇA 359
DİZİN 367

Ömrünü beldemiz insanının
dinî ve manevî hayatına adayan dedem
merhum Hacı Abdurrahman Bayram Hoca'ya ve
Ninem Hatice Hatun'a...

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Unvan, Meslek ve Payeler 58

Tablo 2: İlmiye Sınıfının Aslen-Vefat Açısından Unvan ve Mesleklere Göre Dağılımı 62

Tablo 3: Mahalle İsimleri ve Müteveffa Sayıları 71

Tablo 4: Mukimken Ölenlerin Meslek, Unvan ve Payeleri 76

Tablo 5: Usul ve Füru Açısından Varislerin Dağılımı 158

Tablo 6: İlmiye Sınıfının Gayrisafi Gelir Grupları 167

Tablo 7: Vergi ve Sâir Kesinti Gruplarının İlmiye Sınıfı Arasındaki Dağılımı (Kuruş) 184

Tablo 8: Net Gelir Gruplarının İlmiye Sınıfındaki Dağılımı 196

Tablo 9: İlmiye Mensubunun Çiftlikleri ve Değerleri (Kuruş) 206

Tablo 10: Cariyeye Malik Olanların Gayrisafi Gelir Basamakları (Kuruş) 217

Tablo 11: Gulama Malik Olanların Gayrisafi Gelir Basamakları (Kuruş) 220

Tablo 12: Cariyelerin Cins, Kıymet ve Maliklerinin Unvanlarına Göre Dağılımı 221

Tablo 13: Temessük Senedinden Alacağı Olan İlmiye Zümresi (Kuruş) 251

Tablo 14: Tahvil Senedinden Alacağı Olan İlmiye Mensubu (Kuruş) 255

Tablo 15: Temessük ve Tahvil Senedinden Alacağı Olanlar (Kuruş) 257

KISALTMALAR

B.	:	Receb
Bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
Der.	:	Derleyen
H.	:	Hicrî
M.	:	Muharrem
S.	:	Safer
RA.	:	Rebîülevvel
R.	:	Rebîülâhır
CA.	:	Cemâziyelevvel
C.	:	Cemâziyelahır
Ş.	:	Şaban
N.	:	Ramazan
L.	:	Şevval
nr.	:	Numara
S.	:	Sayı
s./ss.	:	Sayfa/Sayfalar
SŞS.	:	Selanik Şeriye Sicilleri Arşivi
SŞSK.	:	Selanik Şeriye Sicilleri Arşivi Kataloğu
ty.	:	Tarih yok
vr.	:	Varak
Yay.	:	Yayınları
ZA.	:	Zilkâde
Z.	:	Zilhicce

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Selanik Makedonya Tarih Arşivi, Türkiye sınırları dışında kalan ve Osmanlı Dönemine ait son derece mühim belgeler ihtiva eden bir arşivdir. Yunanca bilen Türk tarihçilerinin azlığı, yakın geçmişe kadar iki devlet arsında sert dış politika esasına dayanan ikili ilişkiler, kurumda yavaş ilerleyen belge-döküm çalışmaları gibi nedenler adı geçen arşive olan ilgiyi azaltmış, denebilir. Ancak bugün karşımızda belge-dökümü tamamlanmış, defter ve belgelerin büyük bir kısmı bilgisayar ortamına aktarılmış modern bir arşivle yüz yüze olduğumuzu ifade edebiliriz.

Adı geçen arşivin tereke defterlerinde "1790-1852" yılları arasında "İlmiye Sınıfı"na mensubiyeti doğrudan ya da dolaylı olarak nitelenen Müderris, Efendi, Kadı, Seyyid, Şeyh, Molla, Hoca, Havâce, Hocahanım, İmam, Müezzin, Dede, Derviş, Pir, gibi unvan, sıfat ve lakapların geçtiği kayıtları konu başlığımıza uygun olarak inceledik. Bu kapsamda müteveffanın nerede, nasıl vefat ettiği, kullandığı unvan, paye ve diğer elkabı, varisleri ve varsa vasi ve vekilleri birinci bölümün konusu yaptık. Bu bölümde anlamlı grafikler oluşturup yorumlanarak ilmiye sınıfının sosyal statüsünü belirlemeye çalıştık.

İkinci bölümü ilmiye zümresinin medeni hallerine tahsis ettik. Bu sayede evli, bekâr, dul ve medeni hali belirsiz olanları, unvan ve paye sınıflaması yaparak, mercek altına almaya çalıştık. Hem

usul ve füru hem de sayı açısından müteveffatın kanuni varislerini, aylara göre vefat istatistiklerini, poligami/çok eşliliği, hanımın mehrinin peşine dönüşmesi gibi medeni konuları yine bu bölümde tartıştık. Böylece araştırmamızın ilk iki bölüm ilmiye sınıfının sosyal statüsünün ortaya çıkarılmasına hasredilmiştir.

Üçüncü bölümde terekenin makro ve mikro toplamları üzerinde durduk. Bu çerçevede önce birey bazında gayrisafi toplam servetleri, sonra vergi ve borçları ve en sonunda net serveti inceledik. Kişi başı ortalama gelir düzeyi dikkate alınarak gayrisafi servet, vergi ve net servet basamakları oluşturduk. Sonra unvanlı ve payelilerin vergi öncesi servetlerini, vergi ve borçlarını ve nihayet vergi sonrası meydana gelen net varlıklarını zikredilen gelir, gider ve net servet basamaklarıyla yoruma tabi tuttuk.

Dördüncü bölümde ilmiye sınıfının menkul ve gayrimenkule olan temayülünü belirlemeye çalıştık. Bu minvalde ilmiye sınıfının malik olduğu çiftlikleri, köle ve cariyeleri, binek hayvanları, kitapları, konak, ev, bağ-bahçe, arsa, tarla ve dükkân gibi gayrimenkulleri, temessük ve tahvil gibi menkul varlıkları mercek altına aldık. Böylece üçüncü ve dördüncü bölümleri ilmiye zümresinin servetlerine tahsis ederek onların ekonomik statüsünü belirlemeye çalıştık.

Selanik Tereke Sicillerinde İlmiye Sınıfı: Sosyo-Ekonomik Bir Tahlil (1790-1852) başlığı altında yaptığımız bu araştırma, büyük oranda Selanik Kadılığı ve kısmen Prizren (Prezrin) Müftülüğünün Priştine'deki arşiv kaynaklarına dayanılarak yapılmıştır. Sadece mukayese imkânı elde etmek için tali kaynaklara müracaat edilmiştir.

Elinizdeki çalışmanın tasarımından kitap haline gelişine kadar geçen süreçte iltifat ve teşekkürü hak eden pek çok dostumuzun var olduğunu belirtmek gerekir. Onların hepsine teşekkür etmeyi bir borç biliriz. Ancak bazılarını özellikle burada zikretmek kadirşinaslık olacaktır. Bu minvalde çalışmanın maddi boyutunu üstlenen TÜBİTAK'a, Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığına ve değerli çalışanlarına, bizi davet etme lütfunda bulunan Prof. Dr. Evangelia Balta'ya, Atina National Hellenistic Research Foundation'a şükranlarımı sunarım.

Tanışıklığımızın ikinci gününde Selanik'te bize kefil olma cesaretini gösteren Mairi Trabezoundiou'ya, Selanik Makedonya Tarih Arşivi müdürü Nestor Bamidis'e, arşiv çalışanlarına, araştırma süresince yardımlarını esirgemeyen kütüphane görevlisi Areti Makri ve bölüm şefi Aikaterini Yannoukakou'ya özellikle teşekkür ederim.

Keza araştırmanın Kosova ayağında bize her türlü desteği sağlayan Prizren İstanbul Eğitim ve Kültür Derneği Başkanı dostum İsmail Selim'e, dernek görevlilerine, Priştine'deki Kosova Tarih Arşivi Müdürlüğüne ve Osmanolog Hatice Ahmeti'ye müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Bürokratik hususlarda ortaya çıkan sorunları halletmede yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Yunus Söylet ve muhterem eşi Dilek Söylet'e, Prof. Dr. Mahmut Ak'a, Prof. Dr. Nurettin Gemici'ye, Prof. Dr. İlyas Topsakal'a, Prof. Dr. Abdullah Emin Çimen'e, Öğretim Görevlisi Abdulhalim Koçkuzu'ya ve nihayet pek misafirperver İngilizce hocam Panayotta Tsikóya'ya teşekkür ederim.

Araştırma boyunca evin dâhili ve hârici umurunu üstlenen, her zaman teşvik ve desteğini gördüğüm eşim Fatma'ya, varlık ve sevgileriyle bana güç veren çocuklarım Hüsna Hamiyet'e, Muhammed Fazıl'a ve Hacer Şifanur'a, muhterem ebeveynim Fatma ve Seyfullah'a teşekkürü bir borç bilirim.

Selahattin Bayram

Çengelköy, 19 Mart 2019

GİRİŞ

1. Genel Olarak Kadı Sicilleri

Selanik Makedonya Tarih Arşivi bünyesinde muhafaza edilmekte olan şeriye sicilleri, özelde Selanik'in genelde Osmanlı Devletinin dini, hukuki, sosyal, kültürel ve ekonomik tarihinin aydınlatılması açısından birinci derecede öneme haiz kaynaklardır.

Siciller, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılan Osmanlı toplumunun hayat ve geçim tarzını, meşgul oldukları zanaat ve meslek çeşitlerini, yetiştirdikleri tarım ürünlerini, imal ettikleri sanayi mamullerini bize yansıtan temel kaynaklardır. Yine söz konusu kaynaklardan ithalât ve ihracata yönelik emtianın kemiyet ve keyfiyetini, toplanan vergileri, altın ve para piyasalarında dolaşan varlıkların cins ve değerlerini, vuku bulan enflasyon ve kur ayarlamasının tarihi seyrini izleyebiliyoruz.[1]

Tarih, hukuk, ekonomi ve sosyoloji gibi sosyal bilimler açısından bakıldığında Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik hayatını ortaya koymak bakımından sicillerin temel kaynak özelliğine sahip olduğu kuşkusuzdur. Söz konusu ilimlere kaynaklık eden birçok örnek ve uygulama sicil defterlerinde mevcuttur. Tereke, medeni

1 *İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi 90 Numaralı Sicil (H.1090-1091/ M.1679-1680),* (Haz. Fuat Recep, vd.), İSAM Yay., İstanbul 2011, s.9.

hukukla ilgili her türlü işlemler, narh, esnafın murakabe edilmesine ait kayıtlar, sadece devletin alıcı olduğu kimi emtia, yerli üretimin korunmasına dair alınan tedbirler, zikredilen uygulamardan bazılarıdır. Keza ister hakiki şahsiyetler arasında olsun ister bunlarla hükmi şahsiyetler arasında olsun ortaya çıkan bütün ihtilafların nasıl çözüme kavuşturulduğunu, ölenlerin varislerine bıraktıkları her türlü menkul ve gayrimenkul varlıkların cins ve değerlerini,[2] çiftlik, köle ve cariyeleri bu cümleden sayabiliriz.

Osmanlı Devleti'nde zaman zaman meydana gelen ekonomik istikrarsızlıklar mal ve diğer piyasaları doğrudan etkilemiştir. Bu etkinin cari fiyatlara nasıl yansıdığını, etkisinin ne oranda olduğunu sicil defterlerinden takip edebiliyoruz. Söz konusu sicillerden ekonomik dalgalanmaların üstesinden gelebilmek için merkez yönetimi ile yerel yönetimlerin kısıtlama ya da teşvik adına aldığı tedbirleri ve onların uygulanma yöntem ve biçimlerini de öğrenbiliyoruz.[3]

2. Selanik Kadılığı Sicilleri

Selanik Makedonya Tarih Arşivinde muhafaza edilen Osmanlı Koleksiyonu Selanik Kadılığı Sicilleri: 1. Evrenosoğlu Evkafı, 2. İkrar, 3. *Mütalaa* Dergisi, 4. Mazbata olarak da isimlendirilen Selanik Belediyesi Meclis kararları (Vilâyet), 5. Tapu-Kadastro (kabz defterleri), 6. Mahkeme sicil defterleri, 7. Vergi defterlerinden meydana gelmiştir. Adı geçen Arşivin Osmanlı Koleksiyonu Mahkeme fonunda bulunan defterlerinin sayısı 337 olup 1 nolu ilk defter 1694, 337 nolu son defter 1912 tarihlidir.[4] Payitahttan gelen

2 Hüseyin Özdeğer, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri,* İstanbul 1988, s.1; İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı,* Turhan Kitabevi, Ankara 1994, s.66.

3 Özdeğer, s.2.

4 Selanik Makedonya Tarih Arşivi Osmanlı Koleksiyonundaki fonlar arşivin bilgisayar sistemindeki kayıt sırasına göre verilmiştir. Farklı bir sıralama ve değerlendirme için bkz. Evangelia Balta, *Ottoman Studies and Archives in Greece,* The Isis Press, İstanbul 2003, s.77.

ferman, buyruldu ve berat tevcihi gibi kayıtlar istisna tutulduğunda defterlerin çoğunun *huccet, i'lâm ve kısmet (tereke)* kayıtlarından meydana geldiği görülür.

Selânik Kadılığı hiyerarşik yapılanmada Mevleviyet derecesinde olup Halep'ten sonra gelirdi. Selanik Kadısı yükselmek istediğinde önce Halep pâyesini alır, sonra da Halep Kadısı olurdu. Selanik, ikinci sınıf mevleviyetlerden olan 12 vilayet ve sancağın sıralamasında ilk sırada yer alıyordu.[5]

Yukarıda sicillerle ilgili genel bir çerçeve çizerken açıklamaya çalıştığımız gibi Selanik Osmanlı Koleksiyonu mahkeme fonunda bulunan sicil defterleri de ferman, buyruldu, ilam, hüccet, senedât gibi hükümlerin yanında tereke ya da kısmet hükümleri açısından zengin kayıtlar içermektedir. Balkan Savaşları sonucunda Batı Rumeli'de kalan toprakların elden çıkmasıyla Osmanlı Devleti'nin yönetimi de fiilen sona ermiş ve bu bölgelerdeki şer'i mahkemeler tarihe karışmıştır. Bununla beraber sözü edilen mahkemelerin günümüze ulaşan koleksiyonlarında dönemin idari, dini, sosyal, kültürel ve askeri yapısına dair kayıtlar mevcuttur.

Bu açıdan bakıldığında Selanik Kadılığı mahkeme kayıtlarında hem Müslüman hem gayrimüslimlerin hayat ve geçim tarzı, yetiştirdikleri tarımsal ürünler, imal ettikleri sanayi mamulleri, meşgul oldukları zanaat ve meslek grupları, ticaret, alacak ve borç ilişkileri, ithalat ve ihracata yönelik emtia, toplanan vergiler, altın ve para piyasasındaki menkul varlıkların cins ve değerleri, enflasyon ve devalüasyonun tarihi seyri, çok eşlilik, köle/cariye sistemi, ölenlerin kanuni varisleri, bunların vasi ve kefilleri gibi pek çok konudaki bilgileri takip edebiliriz.

5 İsmail H.Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı,* TTK, Ankara 1965, s.273, 276.

3. Terekeler Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde tereke kayıtları üzerinde yapılan çalışmaların arzu edilen bir seviyeye ulaştığını söylemek zordur. Kuşkusuz Ömer Lütfü Barkan'ın askeri zümrenin muhallefatı üzerinde yaptığı çalışma[6] hem ciddi bir kaynaktır hem de kendinden sonraki araştırmacılara cesaret kaynağı olmuştur. Nitekim Hüseyin Özdeğer'in Bursa Şehri Tereke Defterleri[7] üzerinde yaptığı çalışma sözü edilen cesaretin yanı sıra hoca-öğrenci ilişkisinin bir ürünü olarak da görülebilir. Ayrıca Said Öztürk'ün İstanbul Tereke Defterleri üzerindeki önemli çalışmasını bu arada zikretmemiz gerekir.[8]

Gilles Veinstein ve Yolande Triantafyllidou'un 18. yüzyılda Girit, Andre Raymond'un 18. yüzyılda Kahire, Jean-Paul Puscual'ın 18. ve 19. Yüzyılda Şam terekeleri üzerinde yaptıkları çalışmaları da burada anmamız lazım.[9] Keza Fatma Müge Göçek'in 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı batılılaşması ve sosyal değişimi konu edindiği çalışmasında ele aldığı tereke sicillerini bu kapsama dâhil etmek gerekir.[10]

Makale düzeyinde araştırma yapanların başında Musa Çadırcı,[11] Halil İnalcık,[12] Yavuz Cezar,[13] Rıfat Özdemir,[14]

6 Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defterleri, 1545-1659", *Belgeler III,* (1966), ss.1-479.

7 Özdeğer, ss.1-252.

8 Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait On Yedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil),* OSAV, İstanbul 1995, ss.1-499.

9 Meropi Anastassiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selanik,* (Çev. Işık Ergüden), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s.186-187.

10 Fatma Müge Göçek, *Rise of the Bourgeoisie, Demise of Empire: Ottoman Westernisation and Social Change,* New York, Oxford University Press, 1996, ss.1-220.

11 Musa Çadırcı, "Hüseyin Avni Paşanın Terekesi" *Belgeler (Türk Tarih Belgeleri Dergisi),* C. XI, S. 15, ss.145-164.

12 Halil İnalcık, "15. Asır Türkiyesinin Ekonomik ve Sosyal Tarihine Ait Dökümanlar", *Revue de la Faculté des Sciences de l'Université d'Istanbul, C. 15-16, S. I-IV,* ss.44-48.

13 Mustafa Cezar, "Bir A'yanın Muhallefatı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmailoğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten*, C. XLI, S. 161, ss.41-78.

14 Rıfat Özdemir, "Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1771-1810)", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986*, (Haz. S. Hayri Bolay vd.), Ankara 1987, ss.81-144.

Ömer Demirel,[15] Lajos Fekete[16] gibi isimleri sayabiliriz.[17] Sayılan bu isimler terekeler üzerinde belli bir sınıf veya zümreye eğilerek değil, genel ya da kişilere özgü çalışmalar yapmışlardır. Bu açıdan bakıldığında Selanik tereke sicillerine göre ilmiye sınıfının sosyal ve ekonomik düzeyini ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmanın kendi alanında bir ilki temsil ettiği söylenebilir.

4. Araştırmanın Amacı

Osmanlı Devleti'nin batıya açılan penceresi konumundaki Selanik Vilayetiyle ilgili İngilizce, Yunanca ve Türkçe'de yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalar, birinci derece kaynaklardan çok Yunan arşivlerine, sefaret yazışmalarına, seyahatnamelere, anılara ve Batı devletlerinin arşivleri gibi dolaylı kaynaklara dayanmaktadır. İkinci derecedeki kaynaklara dayanılarak öne sürülen tezler kimi zaman yanıltıcı olabilir. Bu açıdan bakıldığında arşiv kaynaklarını ihmal eden çalışmaların temel alınması, hem Osmanlı hem de Yunan sosyal ve ekonomik tarih yazımının Balkan coğrafyasında bulunan Osmanlı arşivlerinden bağımsız olarak gelişmesine sebep olmuştur.

Son yıllarda Osmanlı Devleti'yle ilgili birinci derece kaynak özelliğine sahip değişik arşivlere dayanılarak yapılan çalışmaların Anadolu'dan Rumeli vilayetlerine kaydığı söylenebilir. Fakat sözü edilen araştırmaların çoğunun İstanbul'daki Osmanlı Arşivi'ne dayadığı da bir gerçektir. Osmanlı Devleti'nde merkezden gelip kadı sicillerine kaydedilen ferman, buyruldu, berat tevcihi dışındaki kayıtların hepsi yereldir. Dolayısıyla yerel kayıtlara dayanmayan ve birincil kaynak da olsa payitahtın merkez arşivlerinden yapılacak her araştırmanın eksik ve yanıltıcı olabileceği ileri sürülebilir.

15 Ömer Demirel, "1700-1730 Tarihlerinde Ankara'da Ailenin Niceliksel Yapısı", *Belleten, C. LIV, S. 211,* ss.945-961.

16 Lajos Fekete, "XVI.Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi", (Çev. M. Tayyib Gökbilgin), *Belleten*, C. XLIII, S. 170, ss.457-480.

17 Tereke kayıtlarına dayanarak yapılan diğer çalışmalar için bkz. Anastassiadou, s.186-187, Öztürk, 28-29.

Selanik Kadılığı tereke kayıtlarına dayandırarak yaptığımız bu spesifik çalışmanın tali kaynaklara dayanmayıp ilk defa temel kaynakları referans alması araştırma açısından önem arz etmiştir. İ. Vastravelis ve N. Stavrinidis'in birincil kaynaklara dayanarak yaptıkları çalışmalar mevcut el yazmalarını Yunanca'ya tercümeden öteye geçmemiştir.[18] Bu itibarla adı geçen mütercimlerin yorum, genelleme ve sonuç çıkarma gibi zihni bir çabanın içine girmedikleri dikkate alındığında ilmiye sınıfının sosyal ve ekonomik statüsünü ortaya çıkarmaya yönelik yapılan bu çalışmanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmış olur.

Özetle Selanik Makedonya Tarih Arşivi'nde yaptığımız bu çalışmanın amacı, tereke kayıtlarından istifade ederek Selanik'te yaşayan ilmiye sınıfının sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu ortaya çıkarmaya çalışmak ve Osmanlı iktisadi ve sosyal tarihinin daha geniş tabana yayılarak gelişmesine katkı sağlamak olmuştur.

5. Sınırlar

Araştırma XIX. yüzyılın ilk yarısı, Selanik Makedonya Tarih Arşivi, Selanik Kadı sicillerinin tereke/kısmet kayıtları ve ilmiye sınıfı ile sınırlı tutulmuştur. 191 nolu defterin sonradan tanzim edilmesi sonucunda özellikle 1790 yılına ait kimi tereke kayıtlarında ilmiye mensuplarına rastlanmıştır. Keza 255 ve 256 nolu defterlerde yer alan ilmiye mensubu kişileri de incelemeyi öngördüğümüz zaman dilimine dâhil ettik. Böylece araştırmanın zaman dilimi 1790-1852 yılları arasıyla sınırlanmış oldu.

Öte yandan yaptığımız çalışmanın en önemli özelliklerinden biri "ilmiye sınıfı" kavramını bilinenin aksine ve mümkün olan en geniş sınırlarıyla ele almak olmuştur. İlmiye üzerinde yapılan çalışmalar "ilmiye nedir?" sorusuna doğrudan ve net bir cevap vermekten uzaktır. Ancak sahn-ı seman veya Süleymaniye medreselerinden

18 Balta, s.78, 79.

icazetle mezun olan öğrencilerin Rumeli veya Anadolu kazaskerlerinin meclislerine katılarak Matlab defterine kayıt yaptırmalarının ardından ilmiye sınıfına dâhil olmak için sıra beklemeye başlamalarının, ilmiye zümresinin en alt sınırı olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim ilmiyeye geçişin ilk basamağında Ebussuud dönemine kadar düzenli bir Matlab defterinin tutulmadığına, bu yüzden bir yolunu bulanların sıra (nevbet) beklemeden müderris veya kadı olmak için ilmiye mesleğine katıldıklarına dair şikâyetler vuku bulmuştur. Bu durum Ebussuud Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine kadar devam etmiş, onun adı geçen göreve atanmasıyla mülazemet defterlerinin kayıtları (rûznâme) sıkı tutulmaya başlanmış ve mülazemet ve müstei'ddan için her yedi senede bir sıra usulü getirilmiştir.[19] Bu itibarla matlab ya da rûznâme defterlerine kayıt yapma işlemi,[20] ilmiye zümresinin alt sınırının belirlenmesi açısından önemli bir veri olarak kabul edilebilir. 1876 Kanûn-i Esâsî'nin vükelâ-yi devlet faslını düzenleyen 27. maddesine göre Meşîhat, ilmiye zümresinin en üst makamı olarak sayılmaktadır.[21] Şu halde "ilmiye sınıfının tanımı nedir?" sorusuna "belli kurallar çerçevesinde mülâzemet ile şeyhülislamlık hiyerarşisi arasında müderris ya da kadı pâyesiyle bir mansıbı deruhte eden zümre" şeklinde cevap verilebilir.

Öyle anlaşılıyor ki matlab ya da mülâzemet kaydı yapmayan, ancak eğitim-öğretim faaliyetlerine "gayri resmi" ve "sivil" olarak

19 "... bunların sadareti zamanına gelince mülâzamet kaydına i'tinâ olmâmağla herkes bir tarîqle mansîbe dâhil olmak mümkün îmiş... min ba'd mülâzimîn içûn müstakil rûznâme vad' îderler. 'Ulemâdan her bir pâyeye ta'yîn 'aded-i mülâzemet ve müste'iddân içûn yedî senede bir nevbet bunların 'arzî île tanzîm ve tensîk olunmuşdur." bkz. Nev'îzâde'Atâî, *Şeqâiqu'n-Nu'mâniyye ve Zeyillerî: Hadâiqu'l-Haqâiq fî Tekmileti'ş-Şeqâiq,* (Haz. Abdülkadir Özcan), C. II, Çağrı Yay., İstanbul 1989, s.184.

20 İlmiye sınıfına intikalin ilk aşaması olan mülazemet sistemi için bkz. Yasemin Beyazıt, *Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl),* TTK, Ankara 2014, ss.27-97; Kadıların mülazemet süresi, göreve atanmaları, görevlerinin uzatılması veya kısaltılması ve becayişleriyle ilgili bkz. Ortaylı, 14-15.

21 *İlmiye Salnamesi, Osmanlı İlmiye Teşkilatı ve Şeyhülislamlar,* (Haz. Seyit Ali Kahraman vd.), İşaret Yay., İstanbul 1998, s.24.

devam eden medrese mezunu diğer hocalar ilmiye zümresi kapsamına kabul edilmemiştir. Oysa ilimlerin bir sonraki nesle intikalinde kayıt altına alınmış resmi ilmiye sınıfı yanında herhangi bir kaydı ve maaşı olmaksızın "sivil ilmiye zümresi"nin de önemli bir rol oynadığı göz ardı edilmiştir.[22] Hatta bu satırların yazarı alet ve şer'i ilimlerin tedrisi hususunda "sivil ilmiye zümresi"nin, belli bir skolâstik anlayışa girmeden daha etkin bir hizmet ifa ettiğini; ancak kayda geçmediği için sözü edilen tedris faaliyetleriyle bunları icra eden sivil hocaların araştırmacı, sosyal bilimci ve tarihçilerin gözünden kaçtığını kabul etmektedir.

Anadolu'da ve İslam coğrafyasının birçok yerinde tarih boyunca sivil tedrisat hep var olmuş ve bu "sivil" alandan pek çok âlim yetişmiştir. Özellikle taşra bölgelerinde sözlü gelenek üzerinden yapılacak sosyolojik saha çalışmalarının "sivil ilmiye zümresi"nin önemini, etkinliğini ve yaygınlığını ortaya çıkaracağı kanısındayız.[23]

6. Sivil İlmiye Sınıfına Kaynaklık Etmesi Açısından Selanik Tereke Kayıtları

Tereke kayıtlarının künye bölümleri, müteveffanın isim ve künyesinin yanında halk arasında meşhur olduğu unvan, paye ve

22 "Sivil ilmiye zümresi"nden kasıt medrese eğitiminden geçtiği halde resmi bir göreve talip olmayıp buna rağmen eğitim-öğretim faaliyetlerine sivil alanda devam eden kimsedir. Medrese gibi eğitim kurumlarından geçmediği halde özel olarak kendini yetiştiren ve kendilerine "alaylı" denen kimseler kast edilmemiştir.

23 Son dönemlerde sivil ilmiye mensupları ile ilgili akademik çalışmalara şahit olmaya başladık. Bu anlamdaki en tipik çalışma için bkz. Mehmet Günaydın, *Cansız Hoca: Çağdaş Din Bilgini Mustafa Cansız'ın Hayatı ve Din Eğitimine Katkıları,* Heyamola Yayınları İstanbul 2007, ss.1-244; Ayrıca İsmail Kara'nın Kutuz Hoca ve Mahmud Bayram Hoca adlı çalışmaları zikredilen sivil ilmiye zümresine dâhil edilecek iki önemli araştırma olarak kabul edilebilir. Bkz. *Kutuz Hoca'nın hatıraları:* Haz. İsmail Kara, Dergah Yayınları, İstanbul 2000, ss.1-190; *Mahmud Bayram Hoca: Muallimliğe Adanan Bir Ömür;* Haz. İsmail Kara, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul 2012, ss.1- 61; Keza Mustafa Özdamar'ın Karasakal hoca araştırması bu minvalde değerlendirilmesi gereken bir çalışma olduğunu belirtmek gerekir. Bkz. Mustafa Özdamar, *Karasakal hoca,* Marifet Yay., İstanbul 1992, ss.1-225.

meslek bilgilerini de içerirler. Buna göre hayatta iken müderris,[24] kadı,[25] mevâli,[26] nazır,[27] nakîbuleşraf,[28] kâtip,[29] müdür,[30] imam,[31] keresteci[32] gibi belli meslek, unvan ve payeleri taşıyanların hangi sınıf ve zümreye ait olduklarını kolayca tahmin etmek mümkündür. "Müderrisîn-i kirâmdan[33]..." veya "Kudâttan[34]..." diye başlayan künyelerde yer alan müteveffanın "resmî" ilmiye sınıfından olduğu açıktır.

Buna karşın tereke künyelerinde yer alan kimi müteveffanın sınıf ve zümresine doğrudan işaret eden bir ibareye rastlanmaz; ancak sözü edilen müteveffanın "resmi" değil, "sivil ilmiye zümresi"ne mensup olduğuna dair kuvvetli karineler mevcuttur. Bu karineler ölenin ismini niteleyen kimi unvan ve sıfatlardır. Bunların en başında Efendi,[35] Molla,[36] Seyyid,[37] Şeyh,[38] Hoca,[39] Hafız,[40] Dede,[41] Derviş[42] gibi unvan ve sıfatlar gelir.

"Resmi ilmiye sınıfı"ndan olup yukarıda zikredilen unvan ve payeleri kullananların yanısıra, künyelerinde sadece Efendi, Molla,

24 *Selanik Makedonya Tarih Arşivi Osmanlı Koleksiyonu Şeriye Sicilleri,* 182, s.97 (Bundan sonra *SŞS* kısaltmasıyla verilecektir); *SŞS*, 189, s.196; *SŞS*, 215, s.116; *SŞS*, 218, s.140.

25 *SŞS*, 189, s.196

26 *SŞS*, 176, s.135; Yüksek mevkideki kadılara mevâlî de denirdi. Bkz. Uzunçarşılı, s.102-104, 117, 273.

27 *SŞS*, 230, s.106.

28 *SŞS*, 191A, s.18.

29 *SŞS*, 218, s.73.

30 *SŞS*, 230, s.41.

31 *SŞS*, 176, s.132; *SŞS*, 178, s.65; *SŞS*, 182, s.100.

32 *SŞS*, 182, s.104; *SŞS*, 224, s.5.

33 *SŞS*, 215, s.116.

34 *SŞS*, 189, s.174.

35 *SŞS*, 256, s.139; *SŞS*, 254, s.186; *SŞS*, 248, s.100.

36 *SŞS*, 246, s.162; *SŞS*, 245, s.132; *SŞS*, 237, s.33.

37 *SŞS*, 230, s.261; *SŞS*, 230, s.139; *SŞS*, 224, s.73.

38 *SŞS*, 224, s.2; *SŞS*, 215, s.42; *SŞS*, 201, s.108.

39 *SŞS*, 186, s.102; *SŞS*, 219, s.40; *SŞS*, 230, s.116.

40 *SŞS*, 256, s.159; *SŞS*, 176, s.11; *SŞS*, 180, s.58.

41 *SŞS*, 201, s.209; *SŞS*, 230, s.19.

42 *SŞS*, 226, s.42; *SŞS*, 256, s.131; *SŞS*, 191, s.49.

Şeyh, Seyyid gibi unvanları taşıyanların pek fazla olduğunu ifade etmek gerekir. İşte sarih ifade, kalıp ve lafızlarla ilmiye zümresinden olmadıkları halde künyeleri Efendi, Seyyid, Molla, Şeyh, Kâtip ve benzeri unvan ve sıfatlarla nitelen müteveffanın mansıp ve berat tevcihi olmayan "sivil ilmiye" zümresinden oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim künyeleri zikredilen özellikte olan müteveffanın terekelerinden kitap külliyatı çıkması "sivil ilmiye" zümresinin varlığına delil sayılabilir.

O halde ister Selanik tereke kayıtlarında, ister diğer vilayetlerdeki tereke kayıtlarında olsun, müteveffanın künyesinde mansıba dair açık bir ifade yoksa ve kişi buna rağmen ilmiye sınıfına ait birtakım sıfat, unvan, paye ve elkap ile tavsif ediliyorsa kanaatimize göre o kişi sivil ilmiye zümresinden kabul edilmelidir.

Özetle Selanik tereke kayıtları kapsamında yaptığımız bu çalışma ile "sivil" bir ilmiye zümresinin varlığına atıf yaptık ve onu tereke kayıtları gibi birince derece kaynaklarla temellendirmeye çalıştık. Böylece geride bıraktıkları miras verileri aracılığıyla hem "resmi" ilmiye sınıfının hem de "sivil" ilmiye zümresinin sosyal ve ekonomik statüsünü belirlemeye çalıştık.

7. Taksimatın Yükünü Çekenler: Kassam Görevlileri

Osmanlı yönetim sisteminde Kadılık bünyesinde, talep halinde vefat edenlerin miraslarını taksim eden bir Kassam Kadısı bulunurdu. Kassam Kadısı, terekenin menkul ve gayr-i menkullerinin sayım, döküm, kıymetlendirme ve müzayedeye çıkarma işlemleri için kimi görevlileri vazifelendirirdi. Kâtip, Çukadar, Muhzir, Dellal, Dideban bunlardan bazılarıdır.

Şüphesiz Kassam görevlileri içinde en önemli vazifeyi icara eden kâtip olmalıdır. Kâtip, tereke kayıtlarının sakk/sukûk (صكّ / صكوك) defterlerinde belirlenen kıstaslara uygun olarak tutup saklanmasından sorumluydu. Bu kapsamda tereke kayıtlarının sonlarında yer alan ve

kâtibin yaptığı kaydın onaylandığı anlamına gelen sahh (صح) ibaresi başkâtiplerin olmalıdır.[43]

Çoğu zaman kâtip, terekenin taksimi talebinde bulunan müteveffa varislerinin emvalini taksim etmek için kurulan heyetin başında olur, maiyetinde de genelde muhzir (adlî polis) ve bir çukadar (bir tür hizmetli) bulunurdu. Bu komisyonun taksimat görevleri kimi zaman günler, hatta haftalar sürebiliyordu. Mesela Necl-i necil Ğazi Evrenos'dan es-Seyyid Ahmed Tevfik Bey Efendi İbni el-merhum el-mebrûr es-Seyyid Yusuf Beyefendi'nin çiftlik ve diğer menkul ve gayr-i menkul varlığının sayım, döküm ve değerlerinin takdiri için kâtip ve beraberindeki memurlar 15 gün boyunca görev yapmıştır.[44]

Selanik tereke verilerine göre müteveffanın evine gidip kanuni varisler ve vekiller huzurunda menkul ve gayr-i menkul varlıklarının kıymetlendirilmesi ve sicillere yazılması işini kadı namına kâtibin üstlendiğini görüyoruz. Bir mukayese olması açısından söylemek gerekirse Ankara Kadılığı'nda Kassam heyetinin başında bulunan görevli kâtip değil, çoğu zaman kadı nâibi olmuştur.[45] Bundan hareketle XVI. yüzyılın son çeyreğinde müteveffanın menkul ve gayrimenkul emvalinin taksimi gibi önemli bir işte nâibin daha çok öne çıktığı; ancak XIX. yüzyıla gelindiğinde Rumeli eyaletinin bir vilayeti olan Selanik'te aynı görevin kâtipte kaldığı ileri sürülebilir.

8. Bazı Sicil Defterlerinin Tanıtımı

8.1. 174 Nolu Defter

Zahriye: Ters yazılan zahriye tanıtım kaydı okunamayacak kadar silik. Sadece beyaz etiketteki 1213-1214 numero 174 kaydı okunabiliyor.

---

43 Tereke defterlerinin sayfa sonlarında yer alan صح kaydı için bkz. *SŞS*, 191A, s.103

44 "Çiftlikât ve emlâk-ı sâire için gönderilân kâtib ve me'mûrin-i sâirenin 15 gün müddetle bârgîr ücretleri ve mesârif-i me'külâtlarî: 1250 kuruş..." bkz. *SŞS*, 241, s.97.

45 Halil Ongun, *Ankara'nın 1 Numaralı Şeriye Sicili (21 Rebiülâhır 991-Evahir-i Muharrem 992/14 Mayıs 1583-12 Şubat 1584)*, TTK, Ankara 1958, s.XXXV.

Ebat: 44,5 * 15,5 cm

Kapak: Koyu bordolu karton kapak zümrüt yeşili ebru ile kaplıdır. Ön zahriyenin kimi yerlerinde beyaz lekeler bulunmaktadır. Ancak zahriyenin arka kapağı daha lekesizdir. Ebruların oluşturduğu düzensiz dairelerin en altında yine silik bir kayıt bulunur. Sırt zahriyesinin kapaklarla bağlantıları arka zahriyede daha kusursuz gözükmektedir.

Defter: Defter 188 sayfadan ibaret olup tereke ve ferman kayıtlarını içerir. Fermanlar defterin arkasında ters olarak kayıtlıdır.

a) Tereke tarafından: Tereke bölümündeki ilk sayfa ile iç zahriye sarı bantla bantlıdır. İlk sayfada değişik isimlere ait "torba" kayıtları mevcuttur.

2. sayfada yer alan ilk tereke kaydın tarihi 5 Şevval 1213/12 Mart 1799, 82. sayfadaki son tereke kaydının tarihi 17 Cemâziyelâhır 1214/16 Kasım 1799'dur. Tereke kayıtları tarafından 37, 83 ve 84. sayfalar, fermanların bulunduğu tarafından 97, 106 ve 125. sayfalar boştur.

b) Ferman tarafından: İç zahriye ile ilk sayfanın cilt bağlantısı bantlıdır. Birinci sayfa ihtida kayıtlarıyla doludur. İkinci sayfanın ortası boştur. Sayfanın üst ve alt kısmında kadıya ait girizgâh kaydı gözükmektedir. Üçüncü sayfa 23 Ramazan 1213/1 Mart 1799 tarihli fermanla başlar. Elli altıncı sayfa boştur. Fermanlar doksan altıncı sayfada 12 Cemâziyelevvel 1214/12 Ekim 1799 tarih ve "Mehmed Raşid" mührüyle biter.

Mührün üstünde rik'a yazısıyla şu hat yer alır: "Cuffe'l-qalemu, temme'l-Kelâmu. Kevâkizâde Mehmed Raşid el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik bi massihi'l-faqîr ileyh 'arsân ğufire lehuma".

Yazı Çeşidi: Rika. Yazı her iki bölümde de okunaklıdır. Sayfalar temiz, cilt yerine bağlantıları kusursuzdur. Tereke bölümündeki yazılar ferman bölümündekilere oranla kenarlara doğru fazla sarkıktır. O yüzden bu bölümde kenar boşlukları ile yazı arasındaki oranın iyi tertip edildiği söylenemez.

8.2. 178 Nolu Defter

Zahri Yazısı: Sicil-ü Kısmeti'l-Askeriye ve ve'l-Belediye ve senedât'ş-Şer'iyye el-Ahmediyye fî zemeni Yusufzâde eş-Şeyh Yusuf Efendi fî ğurra-i Receb el-Ferd sene 1216

Yâ Fettâh

İlk hüküm: Fî Receb 1216

Son hüküm: 25 Cemâziyelâhır sene 1217

Temme'l-kelâmu fî hâze'l-meqâmi Yusufzâde Osman el-Qassâmü'l-askerî el-faqîr... ğufire lehümadan sonra sayfa mühürlenmiştir. Defter 80 sayfadan müteşekkildir. Birinci ve sekseninci sayfalar boştur. Hüküm sayfanın sonuna doğru bittiğinde kalan boş kısım dikey çizgilerle çizilmiştir. Bir sonraki hüküm diğer sayfanın başında kaydedilmiştir. Böylece hükmün metni bölünmeyerek, tek sayfaya sığdırılmaya çalışılmıştır. Hükmün tek sayfaya sığdırılmadığı durumlarda zorunlu olarak diğer sayfadan devam edilmiştir. Bu durum her kâtibin yöntemi değildir. Bazı kâtiplerin sayfanın son kısımlarını da değerlendirdiği müşahede edilmiştir. Hüküm tarihlendirilirken belli bir kurala bağlı kalınmadığı, bazen mesela "Fî 20 L. Sene 1216"[46] şeklinde kısaltılarak, bazen de "Hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşer min Zi'lq'ade eş-Şerîfe sene sitte 'aşer ve mieteyn ve elf"[47] gibi Arapça açılımıyla verildiği görülmüştür.

8.3. 179 Nolu Defter

Zahriyesi: 'Umdetü mevâliyi'n-nizâm ve zübdetü'l-'ulemâi'l-fehâm

Yenbû'u'l-fedâil metbû'u'l-efâdıl

Mevlâna min külli'l-vücûh olân faziletlû Mehmed Nâzım Efendi Hazretlerinin

46 *SŞS*, 178, s.36
47 *SŞS*, 178, s.35

Evâmir sicilidir.

Hurrire Ğurre-i Receb el-Ferd

Sene 1217

Kapağın iç kısmında "Nahıye-i Kelemeriye der Livâ-i Selanik" yazısı bulunmaktadır.

Birinci varağın büyük bir kısmı yırtıktır. Sadece pay-i tahtan gelen fermanın tarih kısmı kalmıştır. Bu da ilk hükmün tarihi olmuş oluyor. O da şöyledir: Hurrire fi'l-yevmi't-tâsi' 'aşer min Şevvâl el-Mükerrem sene sitte 'aşer ve mieteyn ve elf. Bi-Meqâm-i Kostantiniyye el-Mahrûse. Defterin 59. sayfasının üçte birlik bölümü üst kısımdan boştur.

Defterde yer alan fermanlar 107. sayfada tahrîren fi'l-yevmi's-sâlis Cümâdelâhira sene semân 'aşer ve mieteyn ve elf tarihli hükümle, en sonunda da "Hutime bi's-s'âde" hattı ve mühürle son bulur. 108-114 arası sayfalar boştur. Sadece 113. sayfanın altında ters kaydedilmiş 8 Muharrem 1218 tarihihli altı satırlık bir hüküm var.[48] Defterin durumunun genelde iyi olduğu söylenebilir. Cilt yeri ile özellikle alt sayfaların kenarlarında sararmalar mevcuttur. Defterin zahriyesinin üst kısmı tahrip olmuştur. Dış kapak yüzeyi holigramlıdır. Ebrulu kapakta yeşil, altın sarısı ve kırmızı renkler hâkimdir.

8.4.180 Nolu Defter

Üst Zahriye:

'Umdetü mevâliyi'n-nizâm ve zübdetü'l-'ulemâi'l-fehâm

Yenbû'u'l-fedâil, metbû'u'l-efâdıl

Mevlâna min külli'l-vücûh olân faziletlû Mehmed Nazım Efendi Hazretlerinin

48 Fermanlar deftere ters kaydedildiği için diğer hükümler sınıfına giren bu hüküm de doğal olarak ters kalacaktı.

Hucec-i şer'iyye ve kısmet-i 'askeriye ve belediye sicilidir.

Hurrire Ğurre-i Receb el-Ferd

Sene 1217

Alt ve Ters:

Mehmed Nazım el-Kâdî

Bi Medinet-i Selanik

Sicilât-ı Defâtir Sene 1218

Kapak: Holigram ve Ebrulu. Yeşil rengin hâkim olduğu dairesel şekillerin arasında kalan alanlar pembe yeşil renklerle müzeyyendir.

Defterin ilk sayfasında sadece iki hüküm var; İslam'la müşerref olan iki gayr-i Müslim'in kayıtlarını içeriyor. İlk kaydın tarihi 9 Zâ sene 1217'dir.

2. sayfada hüküm sayfanın yarısından başlıyor. Ondan önce "besmele ve Mehmed Nazım el-Qâdî Mahrûse-i Selanik bi messihi'l-faqîr ileyh 'arsân ğufire lehu. Fî ğurre-i Receb sene 1217" hattı yer alır. Fakat bu yerin simetriği olan üçüncü sayfanın ıslak olması, aynı sayfanın yazıları Mehmed Nazım mahlas hattının üst tarafına kopyalanmasına neden olmuştur. O yüzden hem besmele hem mahlas yazısı çok net değil. Sayfaların üst ve alt cilt yerlerinden ayrıştığı ve bu bölgelerde sararmanın nispeten çok olduğu söylenebilir. Birinci sayfada yer alan hükümlerin gelişi güzel kaydedildiği var sayılabilir. Bu nedenle besmeleden sonra gelen hüküm, bu defterin ilk hükmü kabul edilebilir. Tarihi de 23 Receb 1217'dir. Mehmed Nazım Efendi dönemi 24. sayfada 20 Şevval 1217 tarihli Ümmühan-i bt. Abdullah'a ait tereke kaydıyla son bulur. 25. Sayfa Selanik ve tevabii kadısı Mehmed Said Efendi dönemine ait hükümle başlar. 26-27 sayfaların üsten üçte birlik kısmı cilt yerinden ayrılmış gözüküyor. 26. sayfadaki tereke kaydı, bir sonraki sayfaya sarkan kısmıyla birlikte kare içine alınarak çizilmiştir. 85. sayfadaki son hüküm, 86 sayfanın bütün hükümleri ve 87. sayfadaki ilk hüküm

dairesel çizgilerle iptal edilmiş. 95. sayfa tamamen boş. Defterin üst tarafının alt bölümünden su aldığı, suyun son sayfalarda belirgin leke bıraktığı, özellikle sayfaların ilk beş satırının etkilendiği, 1-25 sayfalarında lekenin etkisinin daha az olduğu görülmektedir. Defterin 127. sayfasındaki son hükmü, 28 Cemâziyelâhır 1218 tarihlidir. Sayfa "Hutime bi's-sa'âde" hattı ve Mehmed Nazım mührüyle son bulur. Son sayfa, cildin alt kısmında 3 santim kadar kopuktur. 128-134 arası sayfalar ise boştur. Türk hattıyla(bozma ya da kırık rika) kaleme alınan defterin yazısı kusursuz okunaklıdır.

8.5. 181 Nolu Defter

Zahriyesi:

"Sicilü'l-Evâmiri'l-Âliye ve'defâtiri'l-lâzimiye

Fî zemeni Mevlâna faziletlû es-Seyyid Mehmed

Efendi Hazretleri

Hurrire Ğurre-i

Receb el-Ferd

Sene 1218"

Ebat: 46.5 * 16 cm

Kapak: Holigramlı ve ebrulu. Yeşil renklerin hâkim olduğu dairesel şekillerin arasında kalan bölümler gri ve soluk beyazdır. Zahriye kapak, alt ve üst cilt yerlerinden kopuktur.

İlk sayfadaki hüküm tarihsizdir. 2. Sayfa Yâ Fettâh!, Yâ Rezzâq!, Yâ Halîm! esma-i hüsna ve besmeleyle başlar. Besmeleyle ilk hüküm arasında yarım sayfa kadar boşluk bulunur. Defterin ilk Fermanı 22 Şevval el-Mükerrem 1217 (6 Şubat 1803) tarihlidir. Cildin üst ortası su aldığı için sarı lekelidir. 20-30 arası sayfalardaki hükümlerle 51. sayfadaki hüküm çapraz kaydedilmiştir. 71. sayfada Evâmr-i 'Âliye, es-Seyyid Mehmed mührüyle son bulur. 72. sayfada yer alan iki hükümle defter sona erer. Son hükmün tarihi

27 Cemâziyelâhır 1219 (3 Aralık 1804)'dur. 73-84 arası sayfalar boştur. Arka zahriye kapağı kopmak üzeredir. Yazı hattı Türk tarzı rika ve okunaklı; fakat satır araları daha sıktır.

8.6. 182 Nolu Defter

Zahriye:

"Faziletlû Yusuf Efendi'nin Senedât-ı Şer'iye ve sâire sicilidir.

Fî Ğurre-i Şevvâl

Sene 1219"

Ebat: 49.5 * 18.5 cm

Kapak: Holigramlı ve ebrulu. Düzensiz turkuaz renkli su damlalarını andıran şekillerle süslüdür. Ara yerler koyu mavi ve kahve renkleriyle motiflidir. Zahriyenin sırt kısmı tamamen yeşildir. Sayfaların alt ve özellikle üst kısımlarında su lekeleri ve buna bağlı olarak sararmalar mevcuttur. İlerleyen sayfalarda sarı lekelerin alanları sayfanın dörtte üçüne kadar inebilmektedir. Buna bağlı olarak 36-55 sayfalarında su lekeleri genelde sayfa bağlantı yerlerine yakın yazıları silmiş gözüküyor.

Birinci sayfada 11 Şevval 1219 ve Ğurre-i Şaban 1220'de iki ihtida kaydı bulunur. İkinci sayfanın başı bir tereke kaydıyla başlar. Allah'a nida kalıpları ve besmele yoktur. Yazı Türk tarzı rika. 2-32 arası sayfaların alt sağ boşluğu 3*1 cm ebadında bir kâğıtla yamalıdır. 2. sayfanın ilk hükmünün tarih cümlesi kırmızı kalemle çizilidir ve 8 Receb 1219'ü (7 Ekim/Oktavrio 1804)[49] gösterir. Dördüncü sayfanın ilk hükmü, 5., 42., 43., 47., 49, 51., 77.'nin ilk hükmü, 125. ve 129. sayfaların hükümleri sağdan sol yukarıya doğru çapraz kayıtlıdır. 23. sayfadaki 25 Cemâziyelâhır 1220 (20 Eylül 1805)

49 Vasilis Dimitriadi tarihi 2 Recep 1219 olarak vermektedir. Bkz. Vasilis Dimitriadi, Κατάλογος Κωδίκων ιεροδικείο Θεσσαλονίκης (Selanik Şeriye Sicilleri Kataloğu), Basılmamış Çalışma, Selanik ty., defter no 182. (Adı geçen katalog bundan sonra *SŞSK* şeklinde verilecektir.)

tarihli hükümle Selanik Kadısı Şerifzade es-Seyyid Mehmed Ebu'l-Hayr dönemi biter.

Sonraki dönem 32. sayfadaki 15 Cemaziyeahır[50] 1222 (20 Ağustos 1807) tarihiyle başlar. Ancak ilerleyen sayfalarda hükümlerin tarihleri kronolojik değildir; hükümler 1211-1220 tarihleri arasında gidip gelmektedir.

54. sayfadaki Evasıt-ı Şehr-i Rebîulâhır 1212 tarihli hükümle Selanik Kadısı Hafız Ahmed dönemi de son bulur.[51] 54-55 arası sayfalar üst bağlantı yerlerinden yamalıdır. 55-56 arası sayfalar boştur. 58. sayfa tamamen lekelidir.

74. sayfadaki 26 Cemâziyelâhır 1217 tarihli hükümle Selanik Kadısı Yusufzâde eş-Şeyh Yusuf dönemi de son bulur.[52]

75. sayfa 23 Şevval 1219 ve 13 Zilkade 1221 tarihli iki ihtida kaydı ihtiva eder.[53] 76. sayfanın başı tereke kaydıyla başlamış, ancak sonu gelmemiştir. Bir cümleyle yetinilmiştir. Sonra yazılır düşüncesiyle sayfanın yarısı boş bırakılmıştır. Ondan sonraki ilk tereke hükmü 16 Recep 1219 (21 Ekim/Oktavrio 1804) tarihlidir.

107. sayfa cilt bağlantısından itibaren yamuk biçiminde yamalıdır. Bu yüzden üst tereke kaydının son kayıtları ile alt hükmün ilk satırları okunamıyor. 107'den itibaren su lekeleri sayfaların tamamını etkilemiş, kimi kelimelerin mürekkepleri dağıldığı için okunamayacak hale dönüşmüştür. 116. sayfadan itibaren varakların alt köşeleri yamalıdır. 137. sayfanın sonunda Seyyid Mehmed Ebü'l-Hayr mührü olmasına rağmen defter, 138 sayfadaki 25 Cemâziyel(âhır) 1220 (20 Eylül 1805) tarihli tereke kaydıyla son bulur.

50 *SŞSK* defter no 182'de tarih 25 Recep 1222 olarak kayıtlıdır.

51 *SŞSK*'nda esas alınan tarih bir önceki hükmün tarihidir. Bir önceki hükmün tarihi ise Ğurre-i Şehr-i Rebîulâhır 1212/23 Eylül 1797'dir. Bkz. Aynı yer.

52 *SŞSK*'nda esas alınan son hükmün tarihi 22 Cemâziyelâhır 1217 (20 Ekim/Oktavrio 1802'dir. Bkz. Aynı yer.

53 *SŞSK*'nda ihtida tarihlerinin ilki 1209 olarak kayıtlıdır. Bkz. Aynı yer.

8.7. 183 Nolu Defter

Zahriye:

"Sicilü'l-Evâmiri'l-Âliye ve'd-Defâtiri'l-Lâzimiye

Fî zemeni Mevlâna Faziletlû es-Seyyid Mehmed

Ebü'l-Hayr[54] Efendi Hazretleri

Hurrire Fî Ğurre-i Receb el-Ferd

Sene 1219"

Ebat: 50 * 18.5 cm

Kapak: Sırt siyah renkli, karton kabak holigramlı ve yeşil ebrulu. Yer yer kırmızı, sarı ve lacivert renkler de görülmektedir. Defter 2. sayfada yamuk şekilli hamdele ve salvele ile başlar. Hemen altındaki ilk ferman 5 Şevval 1218 tarihlidir.[55] Hamdele hariç ilk iki sayfanın, 36-39, 45-49, 51, 56-57, 60-61, 64-72, 76-80, 82 ve 89-94'üncü sayfaların hükümleri çapraz kayıtlıdır. Defter üst cilt yerinden yamalıdır. Aynı yerden başlayıp sayfaların ortalarına doğru yayılan su lekeleri ve sararmalar mevcut. Su lekeleri defterin sonuna doğru sayfaların üçte ikilik kısmını etkilemiş durumda. Ama yazılar hâlâ okunaklıdır.

Defter 95. sayfadaki 27 Ca 1220 tarihli emr-i şerîf ve hemen altındaki es-Seyyid Mehmed Ebü'l-Hayr mührüyle son bulur. Aynı sayfanın alt cilt bağlantısı yamalıdır.

54 "Ebü'l-Hayr" kısmı *SŞSK*'nda yer almamıştır. Bkz. *SŞSK*, Defter no 183.

55 *SŞSK*'nda defterin 3.sayfasının ilk hükmünün tarihi esas alındı. Evâsıt-ı Cemâziyelâhır 1219.Muhtemelen ikinci sayfadaki kayıt, ferman niteliğini taşımadığı için tarihi, nazari dikkate alınmamıştır. Bkz. Defter no 183.

8.8. 184 Nolu Defter

Zahriye:

"Sicilü'l-Evâmir Mahfûz Hayri Efendi

Sene 1220 Receb el-Ferd"

Ebat: 45.5 * 15.5 cm

Kapak: Sırt kahve renkli ve kimi yerleri yırtıktır. Karton kabak holigramlı ve ebrulu. Ebrunun düzensiz dairevi şekilleri pembedir. İlk varak boş ve yarısına kadar yırtıktır. 1. sayfa iki ihtida kaydıyla başlar. İkinci sayfa "Yâ müfettihe'l-ebvâb! İfteh lenâ hayra'l-bâb!" Duası ve yâ Fettâh! Yâ Rezzâq! Ya Alîm! nidalarıyla başlar. İki kayıttan sonra besmele ve Yâ Fetttâh! Yâ Rezzâq! nidaları ve sayfanın sonunda yamuk şeklinde hamdele, salvele yer alır. Defter alt taraftan su aldığı için hamdelenin son cümleleri okunamaz duruma gelmiştir. Su lekeleri cilt yeri boyunca etrafa doğru yayılmıştır.

Ferman anlamında ilk hüküm 3. sayfadan başlar 4. sayfanın sonuna kadar devam eder. Bu hükmün tarihi 25 Cemaziyelula 1220/21 Ağustos1805'tir.

Su lekeleri ilerleyen sayfaların tamanında etkisini göstermiştir ve özellikle cilt bağlantısına yakın satır sonlarıyla satır başlarının yazıları siliktir. 81. sayfaya kadar olan fermanlar genelde çapraz kayıtlıdır.

152. sayfada yer alan Evasıt-ı Cemziyelahir 1219 tarihli ferman bu defterin son kaydı[56] gözükse de hemen altında yarım kalan bir kaydın devamı sonraki sayfalarda yer almamaktadır. 153.-161. sayfalar boştur. 162. sayfada ters kayıtlı bir hüküm yer alır. Defterin suyla ilk teması arka taraftan olduğu için son sayfaların sudan etkilenme oranı fazladır.

56 *SŞSK*'nda son tarih Evasıt-ı Cemâziyelâhır 1221/Ağustos'un ortaları 1806'dir.

8.9.185 Nolu Defter

Zahriye:

"Mevâli-yi 'Izamdan Faziletlû Mehmed Murad Efendinin 1206 ve kezâlik Mevâli-yi 'Izamdan Faziletlû Hasan Necmeddin Efendinin 1220 Senelerinde Vukû' bulan Evâmir-i aliye, ve hucec ve İ'lâmât-ı Şer'iye ve Kısmet sicilidir.

Sene 1220 Receb el-Ferd"

Ebat: 45 * 16 cm

Kapak: Zahriyenin sırt kısmı yeşil renklidir. Karton kabak holigramlı ve ebruludur. Ebrunun düzensiz dairevi şekilleri pembedir. Pembe renklerin arasında açık ve koyu yeşil ile beyaz renkler ebru kompozisyonunu tamamlar. Zahriye ile ilk varak arasında su lekeleri mevcut. İkinci varağın ilk sayfası tamamen ihtida kayıtlarıyla doludur. Defterin alt ve üst bağlantı yerlerinde yamalar gözükmektedir. İkinci varağın "b" yüzü yamalara rağmen cilt yerinden tamamen kopuktur. Üst yama Yâ Allah! Nidasını kısmen kapatmıştır. Sağda Yâ Rezzâq! Nidasının üstü de yamalıdır. Bu sayfada yer alan ilk kaydın tarihi 5 Şevval 1215/1791'dir. Bir sonraki hüküm 3 Râ 1206'dır. Kurumun, tarihini esas aldığı kayıt 3. sayfanın 4 Receb 1216[57] tarihli hükümdür. 24.-25. sayfalar cilt yerlerinden ayrılmıştır.

48. sayfada evamir-i aliyeler bitiyor. 49. sayfa boş ve cilt yerinden yamalıdır.

50. sayfa celi sülüslü "Ya müfettihe'l-ebvâb! İfteh lena hayra'l-bab!" duası, "Yâ Fettâh! Yâ Rezzâq! Ya 'Alîm!" nidaları ve besmele hatlarıyla başlar. Besmeleden sonra Rumeli Kadıaskeri es-Seyyid Mehmed Ataullah'ın bir girizgâhı vardır. Girizgâhtan sonra defterin ilk tereke hükmü gelir. Aynı sayfanın sonunda "Ve mâ Tevfîku illâ billahi, 'alellahi tevekkelnâ Allahu veliyyu tevfîq ve huve ni'me'r-rafîq hasbiyellahu ve ni'me'l-vekîl" celi sülüs hattı yer alır.

57 *SŞSK*'nda 4 Receb 1220 olarak geçmektedir. Bkz. defter no 184. Ayrıca mukayese için bkz. *SŞS*, 185, s.3.

58'den itibaren su lekeleri sayfaların üst kenar kısımlarındaki yazıların karakterini bozmaya başlamıştır. Bunun sonucunda sağ sayfanın ilk, sol sayfanın da son kelimeleri silikleşmiştir. 92. sayfadan itibaren defterin alt cilt yerinde hafiften belirmeye başlayan su lekesi sonraki sayfalarda gittikçe daha belirgin hale gelmiştir. 102.-103. sayfalar cilt bağlantı yerinden yamalıdır.

Defter 107. sayfada 27 Cemâziyelâhıra 1221/11 Eylül 1806 tarihli hüküm ve Hasan Necmeddin mührüyle son bulur. Mührün üstünde rika yazıyla şu hat yer alır: "Temme'l-kelâm fî hâze'l-meqâm Hayrizâde Hasan Necmuddin el-Qâsim el-'Askerî bi Mahrûse-i Selânik bi massihi'l-faqîr ileyh 'arsân ğufire 'anhuma.

110 sayfada ters kaydedilmiş kayıtlar vardır. 111.-112. sayfalarla arka zahriye boş ve sarı lekelidir.

8.10.187 Nolu Defter

Etiket:

"Sicil-i Hucec-i Şeriye ve'd-Defâtiri'l-Qısmeti'l-'Askeriye ve'l-Belediye fî Zemen-i Mevlânâ Muşrib Efendizâde Faziletlû Abdurrahman Efendi Hazretleri

Hurrire Ğurra-i Receb el -Ferd Sene 1222."

Sene kaydının altında farklı yazı karakteriyle 1223, onun da altında Numro 187 kaydı vardır.

Ebat: 49,5 * 17,5 cm, 56 s.

Kapak: Kahve renkli karton zahriye ebrulu kâğıtla örtülüdür. Ebrulu kâğıttaki dairevi şekiller yıldızları andıran noktalarla doludur. Daireler arasında kalan alanlar pembeli ve yer yer soluk beyazlıdır. Cildin üst sırtı tamamen, alt kısmı kısmen tahrip olmuştur. Zahriyenin sol alt köşesine denk gelen dairenin büyük bir kısmı yırtıktır. Arka zahriyede ise kapağın üst ebrusu tamamen sol alt köşesi kısmen yırtıktır.

Defter cilt bağlantı yerinden ve özellikle üst tarafından su almıştır. O yüzden cilt bağlantı yerinin tamamı kararmıştır. Alt ve üst orta kısımlarda su lekeleri daha fazla alana yayılmıştır.

İkinci sayfada yer alan ilk sicilin tarihi 20 Receb[58] 1222/23.09.1807'dir. Hükümlerin sayfalara yazılış şekli düzensizdir; kimi yerde çok çapraz kimi yerde düzdür. İlerleyen sayfalarda su lekelerinin alt kısımda etkisini kaybetmesine karşın üst tarafta etkili olduğu ve zaman zaman yazının karakterini bozduğu görülüyor.

28. sayfada cilt bağlantı yerleri kopmuştur. Defter sadece sırt kapakla birbirine bağlıdır. Aynı durum arka zahriyeyle son sayfa olan 56. sayfa arasında da geçerlidir. 55-56 arası sayfalar boştur. Defterin son tereke kaydı 52. sayfada bulunan 23 Cemâziyelâhıra 1223/16.08.1808 tarihlidir. Defter 54. sayfadaki Abdurrahman mührüyle son bulur. Mührün üstünde rika yazıyla şu hat yer alır:

"Temme'l-kelâm fî hâze'l-meqâm

Muşribzâde Abdurrahman el-Qâdî bi Medinet-i Selânik bi massihi'l-faqîr ileyh 'arsâne ğufire lehuma.

8.11.189 Nolu Defter

Etiket:

"Sicil-i Mahfûz Evamiri'l-Aliye ve'd-Defâtiri'l-Lâzimeti'l-Qassâm fî Târîh-i Sene 1223, Sene 1224."

Sene kaydının altında farklı yazı karakteriyle 1222, 1223, 1224 Numero 189 kaydı görülüyor.

Ebat: 49,5 * 18 cm, 232 s.

Kapak: Koyu kahve renkli karton zahriye ebrulu kâğıtla kaplıdır. Ebrulu kağıttaki soluk dairevi şekiller gri görünümlü hâkim renklerle çevrilidir. Sırt zahriyenin üçte biri üstten tahriblidir. Zahriyenin

58 Dimitriadis, s.63'te tarih 10 Receb 1222'dir.

sol üst köşesi yırtıktır. Arka tarafta kapağın üst ebrusu tamamen kopmuştur. Ön zahriye cilt yerinden tamamen kopmuştur.

Birinci sayfada farklı tarihli 13 ihtida kaydı mevcuttur. İlk ferman ikinci sayfanın sonundan başlayarak 6. sayfaya kadar uzanır. Tarihi 21 Şaban 1222/24.10.1807[59]

16. sayfa cilt yerinden kopuktur. İlk sayfalarda cildin üst bağlantı yerlerinde sarı lekeler hâkimdir. 55. sayfa Kadı Derviş Hüseyin mührüyle mühürlüdür. 56. sayfa boştur, 57. sayfada iki çapraz kayıt vardır. Fermanlar 166. sayfada 13 Zilhicce 1224/19.01.1810 tarihli kayıtla sona erer. Bir sonraki sayfa boş ve yamalıdır.

Bu defterde yer alan tereke kayıtları 169. sayfadan itibaren başlar ve fermanlara göre ters kayıtlıdır. 230. sayfadaki son tereke kaydı Kâdî Nafızzâde Ali ismiyle mühürlüdür. 231-232 arası sayfalar boştur.

8.12.190 Nolu Defter

Etiket:

Sicili's-Sâni [Li] Nafızzâde Ali Efendi Hazretleri

Sene 1225.

Ebat: 53 * 18,5 cm, 90 s.

Kapak: Koyu kahve renkli karton yaprak motifli ebrulu kâğıtla kaplıdır. Arka zahriyenin ebrulu kâğıdı ön zahriye ebrusuna göre soluk ve yer yer siliktir. Sırt zahriye sağlam görünmektedir.

Birinci sayfadaki 11 kaydın 10'u ihtida kaydıdır. İkinci sayfadaki ilk ferman Ğurre-i Zilkade 1224/Aralık'ın ortaları 1809 tarihlidir. 5. sayfanın son hükmü bataledir. 6. sayfa batale hükmün devamıdır.

32. sayfadan itibaren cildin üst orta kısımlarında sarı lekeler belirginleşmeye başlar. 44. sayfadaki son ferman 19 Rebîulevvel

59 23 Ekim 1807. Bkz. Dimitriadis, s.63.

1225/24.04.810 tarihlidir. Bu fermanın hemen altında "Vusıle ila hâze'l-meqâm

Qadîmü'l-Kelâm

Nafızâde Ali el-Qâdî bi Mahrûse-i Selânik bi massihi'l-faqîr ileyh 'arsâne ğufire lehuma." vecizesi ve kadının mührü bulunur. 46. sayfa boştur.

Bu deftere ait tereke kayıtları 47. sayfadan itibaren başlar ve fermanlara göre ters kayıtlıdır. 89. sayfadaki son tereke kaydı 27 Rebîulevvel[60] 1225/30.04.1810'dur. Bu tereke kaydının altında:

"Vusıle ilâ hâze'l-meqâm

Qadîmü'l-Kelâm

Nafızâde Ali el-Qâdî bi Mahrûse-i Selânik bi massihi'l-faqîr ileyh 'arsâne ğufire lehuma." vecizesi ve kadının mührü yer alır. 90. sayfa boştur.

Yazı: Hükümler rıka yazıyla kaleme alınmıştır. Ferman bölümündeki kayıtlar çapraz, tereke kayıtları ise düzdür. Ferman kayıtları sık ve ince yazı karakterlidir. Yazılar net ve okunaklıdır.

Durum: Cildin durumu kimi sarı lekelere rağmen iyidir. Yaprakların cilt bağlantıları mükemmeldir.

8.13.191 Nolu Defter

Etiket:

Bu cildin zahriye kapakları olmadığı için etiketi de yoktur. Birinci sayfada yer alan 3 Cemâziyelâhıra 1224/16.07.1809 tarihli huccet, bu sayfanın tek kaydıdır. Ayrıca bu sayfada Qassâm Sene 1204-1205 ve 1225-1226 Sicil Numerosî 191 kayıtları mevcuttur.

Ebat: 37,5 * 17 cm, 78 s.

60 24 Rebîulevvel 1225. Bkz. Dimitriadis, s.64.

İkinci sayfa Rumeli Kadıaskeri Muhlis Mustafa'nın kadılıklara gönderdiği tarihsiz yazıyla başlar. Ardından gelen ilk tereke kaydı 10 Rebîulâhır 1204/28.12.1789[61] tarihlidir.

Cildin üst yaprakları ve cilt bağlantı yerleri su aldığı için lekelidir. 38. sayfanın ilk hükmü çizilerek batale edilmiştir. 40. sayfanın üst kısımları cilt yerinden belirgin bir şekilde kopmuştur. 48. sayfadan itibaren su lekeleri belirginleşerek ilk satırların yazlarını bozmaya başlamıştır. 73. sayfadaki tereke kaydı bataledir. 78 sayfadan sonrası olmadığı için bu sayfada yer alan tereke dökümünün yekûnu, minhe'l-ihracâtı ve varislere taksimatı gibi hususlar bilinememektedir. Sonucu belli olmayan bu hükmün tarihi 22 Rebîulevvel 1225/29.11.1790'dır. Bu kayıttan önce yer alan tereke kaydı tek çizgiyle batale edilmiştir.

8.14.191A Nolu Defter

Etiket:

Karton kapağı süsleyen ebrulu kâğıt suyun etkisiyle sararıp kısmen yırtıldığı için etiket yazısının sadece "Qassâm" kısmı okunabiliyor. Ortalarda Numero 191 Sene 1225- 1226 yazıları görülüyor.

Ebat: 36,5 * 17 cm; 112 s.

Kapak: Koyu kahve renkli karton kapak yaprak motifli ebrulu kâğıtla kaplıdır. Cildin arka zahriyesi ve sırt zahriyesi yoktur. Bu yüzden yaprak bağlantıları sağlam değildir.

Su lekelerinin cilt yerinden etrafa doğru yayıldığı, özellikle alt ve üst alanları kaplayarak defterin dörtte üçlük bölümünü kapladığı görülmektedir.

Birinci sayfada analı-babalı olanlardan akçe mutâlebe olunmamak babında dört gayr-i Müslim kaydı içerir. İkinci sayfadaki ilk tereke kaydı 6 Rebîulâhır 1225/11.05.1810 tarihlidir. 112. sayfadaki huccet kaydı ise Selh-i Receb 1226/Ağustos ortaları 1811 tarihlidir.

61 25.02.1790. Bkz. Dimitriadis, s.6.

Huccetin altında "Likülli nidâin hitâmun ve likülli ra'sin qıtâmun Mevlevî es-Seyyid Hasan Efendizâde Mehmed Raşid el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik Harrarahu el-Faqîr İleyhi Ta'âla Ğufire Lehuma." vecizesiyle Kadı "es-Seyyid Mehmed Raşid" mührü yer alır.

Yazı: Hükümler rıka yazısıyla yazılmıştır. Defterin büyük bir kısmı lekeli olmasına rağmen yazılar okunaklıdır.

Durum: Cildin arka ve sırt zahriyeleri kopuk olmasına karşın yaprakları cilt bağlantı yerleri sağlam gözüküyor.

8.15.195 Nolu Defter

Etiket:

Ebrulu kâğıdın ayağı andıran etiketle görünümünü kaybettiği söylenebilir. Etikette "Sicili'l-Mahfûz li Defteri'l-Qassâm fî Tarih Sene 1227 Sene 1230 Sene 1232 kaydı mevcuttur. Ayrıca tasnif için sonradan yazıldığı anlaşılan Numero 195 kayıtları da gözükmektedir.

Ebat: 43 * 16 cm, 236 s.

Kapak: Karton kapak kahve renklidir. Ebru süslemeleri farklı tonda iç içe geçmiş yaprak motiflerinden oluşur. Ebrulu zahriyenin alt kısmı ve sırt zahriyenin alt ve üst kısımları yırtıktır.

İç ve arka zahriye kapakla 1. sayfanın alt bölümü yırtıktır. Birinci sayfa 5 ihtida kaydı içerir. İkinci sayfadaki ilk tereke kaydı 3 Şaban 1226/23.08.1811 tarihlidir. Bu sayfanın sonunda yer alan ikinci tereke kaydının dökümü yırtık olduğu için kısmen okunamıyor. Bu kısmın yırtığı karşı sayfada da etkisini göstererek son satırın ilk kelimeleri okunamaz duruma getirmiştir.

20. sayfada yapraklar cilt bağlantı yerinden ayrılmış gözüküyor. Defter alt cilt yerinden su aldığı için su lekeleri belirginidir. 42. sayfanın son satırı suyun etkisiyle 43. sayfanın sonuna yansımıştır. Benzer etkiler sonraki sayfalar için de geçerlidir.

89. sayfa Kadı Mehmed Nuri mührüyle mühürlüdür. Mührün üstünde şu vecize yer alır:

"Temme'l-Kelâm ve Cufe'l-Qalem

Mehmed Nuri el-Mevla-Hallâq bi Medinet-i Selânik el-Mahrûse Harrarahu'l-Faqîr ileyhi 'arsâne ğufire lehuma."

126. sayfada yer alan hüküm bataledir.

Yazı: Rıka. Okunaklı. Defterin alt satırları su lekeleri yüzünden bozulmaya başlamıştır. Bu yüzden sayfaların son satırları çoğu kez okunamaz durumdadır.

Durum: Sırt zahriyenin alt bölümü kopuktur. Su cildin alt bölgesini fazlasıyla etkilemiş gözükmektedir.

Defter 228. sayfadaki 25 Ra. 1231/26.01.1816 tarihli kayıtla son bulur.[62] 229. sayfada Kadı mührü ve "Temme'l-Kelâm ve Hâze'l-Meqâm

Şirinzade Hafız hasan el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik Harrarahu'l-Faqîr ileyhi 'Ta'âla ğufire lehuma." vecizesi yer alır.

234. sayfa boştur. 235. sayfada duhanla ilgili iki kısa kayıt vardır.

236. sayfa boştur.

8.16.196 Nolu Defter

Etiket:

"Sicili'l-Mahfûz li Defteri'l-Qassâm fî Tarih Sene 1227. Ayrıca altında sonradan yazıldığı açıkça belli olan 1227, 1228 ve Numero 196 kayıtları yazılıdır.

Ebat: 40.5 * 15.5 cm, 164 s.

62 Vasilis Dimitriadi bir önceki hükmün tarihi olan 27 Râ.1231/26.02.1816'yı son tarih olarak esas almıştır. Bkz. Dimitriadis, s.66.

Kapak: Kapak solgun kahve renklidir. Ebru süslemeleri içi benekli farklı büyüklükte üç tam ve üç yarım daireden oluşur. Daireler arasında kalan alan açık kahve, mat ve mavi renklerden oluşan ve sinir sistemini andıran bir görünüme sahiptir. Sırt, ön ve arka zahriye sağlam görünür.

İlk sayfada Yahudi Hayen Veled Sinto'nun Mustafa ismiyle ihtida kaydı yer alır. İkinci sayfa besmele, hamdele ve salveleyle başlar. Ardından ilk tereke kaydı gelir: 10 Rebîulevvel 1227/23.04.1812 tarihlidir. Bu sayfanın sağ alt kenarı yırtıktır. 3. sayfanın sol alt köşesinde kararma gözüküyor. Defterin bazı sayfalarının ortasında sarı lekeler mevcuttur.

Defter 163. sayfadaki 5 Safer 1228/7.02.1813 tarihli kayıtla son bulur.

İçerik: Defter tereke kayıtlarını ihtiva etmekle birlikte mubayaa, tatlik (boşama), nafaka, sulh, isbat-ı şufa, şufa, hisse-i erise, idâne, muhala'a, nasb-i vasi ve kayyım gibi hükümleri daha çok ihtiva ettiğini belirtmek gerekir.

Rika hatlı hatime vecizesi şöyledir:

"Hutime bi'l-Hayri

Şekerzâde es-Seyyid Abdulvehhab el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik bi Messihi'l-Faqîr ileyhi Ta'âla ğufire lehuma."

Mühür: "es-Seyyid Abdulvehhab"

Yazı: Rıka. Okunaklı.

Durum: Kimi sayfa ortalarındaki sarı lekeler istisna edilirse defterin hem fizik hem yazı bakımdan kusursuz olduğu söylenebilir.

8.17.197 Nolu Defter

Etiket:

"Mevâli-i 'Izamdan[63] Faziletlû es-Seyyid Abdulkerim Efendinin Hucec[64] ve Kısmet-i 'Askeriye Sicilidir. Sene 1228." Altında kurşunkalemle 1227, 1228, 1229 ve Numero 197 kayıtları bulunur.

Ebat: 40.5 * 16 cm, 332 s.

Kapak: Kapak kahve renklidir. Klasik kiremitli çatı ya da modern ondülin tabakalarını andıran ebru, sinir sisteminin sinaps bağlantılarını çağrıştıran pembe motiflerle desteklenmiştir. Sırt, ön ve arka zahriye sağlam gözükmektedir.

İlk sayfa Kadı Abdulvehhab Efendi imzalı iki ve bir ihtida kaydı içerir. İkinci sayfa "Yâ Fettâh!,Yâ Rezzâq! Ya 'Alîm!" nidalarıyla besmele, hamdele ve salveleyle başlar. İlk tereke kaydı 27 Zihicce[65] 1227/01.01.1813'tür. 2-3 sayfaları cilt bağlantı yerinden kopuktur. 2. sayfanın sol alt köşesi yırtıktır. Defterin alt bölümde su lekeleri etkili olmuştur. İlerleyen sayfalarda alt satırların yazıları su etkisiyle bozulmaya başlamıştır. 300'den itibaren su lekeleri sayfaların tamamını etkilemiştir.

51. sayfanın son hükmü üzeri çizilerek iptal (batale) edilmiştir.

84. sayfa "Yâ Fettâh!, Yâ Rezzâq! Ya 'Alîm!" nidalarıyla başlar. Çünkü adı geçen kadının dönemi bitmiş, Ankaravî es-Seyyid Mahmud Efendinin kadılık dönemi başlamıştır: Fi ğurra-i R. 1228/Nisan başları 1813. Ancak Kadı Abdulvehhab'ın mührü 2 R.1229/24.03.1214 tarih kaydıyla 226. sayfada yine de yer almıştır. 141-142'de sayfalar bağlantı yerlerinden kopmaya başlamıştır. 229-230, 331-332 arası sayfalar boştur. 230. sayfadaki son kayıt 5 Ra. 1229/25.02.1814 tarih ve Kadı es-Seyyid Abdulvehhab mührünü taşır.

63 Dimitriadis "Azamdan" şeklinde okumuştur. Bkz. Dimitriadis, s.66.

64 Dimitriadis "Hücüc" şeklinde okumuştur. Bkz. Dimitriadis, s.66.

65 Dimitriadis bir sonraki hükmün tarihi olan Ğurra-i Muharrem 1228/Şubat başları 1813'ü esas almıştır. Bkz. Dimitriadis, s.66.

Rika hatlı hatime vecizesi sadece "Hutime bi'l-Hayri" den ibarettir.

İçerik: Defterin tereke kayıtları ihtiva etmekle birlikte hüccet ağırlıklı olduğunu söyleyebiliriz.

Yazı: Kırık Rıka. Okunaklı.

Durum: Defterin kalınlığı dikkate alındığında cilt bağlantı yerleri, sırt ve zahriyelerin iyi durumda olduğu söylenebilir.

8.18.198 Nolu Defter

Etiket:

"Sicili'l-Mahfûz li Defteri'l-Qassâm fî Tarih-i Sene[66] 1229.

Ebat: 44 * 16 cm, 224 s.

Kapak: Kapak koyu ve canlı bordo renklidir. Ön ve arka kapak ebruları solgun ve şekilleri siliktir. Dış zahriyeler sağlamdır. İç zahriye, cilt bağlantı yerinden tamir gördüğü için yamalıdır.

İlk sayfada kayıt yoktur. Cildin üst bağlantı yerleri lekelidir. Üçgeni andıran girizgâhtan sonra 13 Rebîulâhır 1229/25.03.1814 tarihli ilk kayıt yer alır.

20-21 ile 12-121 sayfaları cilt bağlantı yerlerinden kopmuştur. 92-94 arasındaki hükümle 203. sayfadaki ilk hüküm çizilerek batale edilmiştir. 199. sayfa "es-Seyyid Abdulvehhab" mührüyle mühürlüdür. Rika hatlı hatime vecizesi:

"Hutime bi'l-Hayri

Şekerzâde es-Seyyid Abdulvehhab el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik bi Messihi'l-Faqîr ileyhi Ta'âla ğufire lehuma."

Defter 222. sayfadaki 29 Şevval 1229/14.10.1814 tarihli kayıtla sona erer.

66 Yazı fazla silik olduğundan Vasilis Dimitriadi tarafından okunamamış olmalıdır.

Rika hatlı hatime vecizesi ve mühür 223. sayfada yer alır:

"Temme'l-Kelâm fî Hâze'l-Meqâm

Şirinzâde Hafız Hasan el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik Harrarahu'l-Faqîr ileyhi Ta'âla Ğufire Lehuma."

Son sayfada üç ihtida kaydı yer alır.

Yazı: Kırık rıka. Okunaklı.

Durum: Cilt yerinden kopan sayfaların dışında defterin genel durumunun iyi olduğu söylenebilir.

8.19.199 Nolu Defter

Etiket: "Sicili'l-Mahfûz li Defteri'l[67]-Qassâm Sene 1229.

Ebat: 43 * 16 cm, 118 s.

Kapak: Kapağın tamamı ebrulu kâğıtla kaplıdır. Ebrunun şekilleri farklı ebatta ve içleri gri beneklerle müzeyyen dört tam ve üç yarım daireden oluşmuştur. Daireler arasında kalan alanlar pembe ve gri tonludur. 2. sayfadaki hüküm 11 Câ. 1230/21.04.1815 tarihlidir. Ancak 3. sayfanın ilk hükmü tarih bakımından daha önceye dayandığı için onu esas almak daha uygundur. Fakat Vasilis Dimitriadi nedense bir sonraki hükmün tarihini esas almıştır.[68] Dış zahriyeler sağlamdır. 21. es-Seyyid Abdulehhab mührüyle hatimelidir. Vecizesi:

"Hutime bi'l-Hayri

Şekerzâde es-Seyyid Abdulvehhab el-Mevla-Hallâq bi Mahrûse-i Selânik bi Messihi'l-Faqîr İleyh 'Arsâneh Ğufire Lehuma."

22. ve 117. sayfalar boştur.

Defter 118. sayfada 5 Zilhicce 1229/18.110.1814 tarihli huccetle sona erer.

67 Defâtir. Bkz. Dimitriadis, s.67.

68 27 Rebîulevvel 1229/19.03.1814, bkz. Dimitriadis, s.67.

Defterin hitame vecizesi ve mührü yoktur.

Yazı: Defter kırık rıka olup okunaklıdır.

Durum: Defter üst köşeden su aldığı için lekelidir. Lekeler defterin ilerleyen sayfalarında daha etkin olduğu söylenebilir. Cildin dikiş yerleri sağlamdır. Zahriyelerin ciltle bağlantıları genel olarak iyidir.

İçerik: Defter tereke ağırlıklıdır. Huccet kayıtları da ihtiva eder. Ancak 62-67 sayfalarda uzun bir ferman yer alır.

8.20.256 Nolu Defter

Etiket: "Mevâli-i Fehâm Me'âli-i İttisamdan Kâdîzâde Faziletlû el-Hac Mehmed Efendi[69] Hazretlerinin Evâmir-i 'Aliye ve Hucec-i Şer'iye ve Defâtir-ı Qassâm [ve] Defâtir-i Lâzimiye Kuyûdı Sicilidir.

Fî Ğurra-i Câ. Sene 1267 'An İbtidâ-yi İlâ Nihâyeti fî Ğurra-i Ca. Sene 1268

Bu etikette ayrıca şu bilgi yer alır:

Hortâç Suyu Taksimleri ve Ashâb-i Miyâh Defterleri Bu Sicil[dedir]. 1267-1268.

Ebat: 55 * 19 cm, 204 s.

Kapak: Bordo zahriyeyi silik yeşil tonlu ebrulu kâğıt örter. Zahriye kapaklar yer yer yırtıktır. İç zahriyenin cilt bağlantısı yamalı olmasına karşın kopuktur.

İlk sayfada biri huccet diğeri ilâm iki kayıt yer alır. 1-16 arası kısım cilt yerinden tamamen ayrılmıştır. 203. sayfada ters kayıtlı iki ferman yer alır. Bu bölümün ilk hükmü 15 Rebîulâhır 1268/07.02.1852, son hükmü ise 20 Rebîulâhır 1268/12.02.1852 tarihlidir.

69 Efendi kelimesinin sadece elif kısmı gözüküyor, gerisi yırtıktır. O yüzden Dimitriadis bu kelimeyi okumayı yeğlememiş olmalıdır. Bkz. Dimitriadis, s.88.

Hortaç Suyu kayıtları 4-15 arasında yer alır. 16. sayfada düz kayıtlı bir ferman bulunur.

164. sayfanın ikinci hükmünün ilk cümlesi siyah lekelidir. 194. sayfa boştur. 198'in ilk hükmü çizilerek batale edilmiştir.

203. sayfanın 202. sayfaya sarkan ters yazılı ve 28 Rebîulâhıra[70] 1268/20.02.1852 tarihli fermanı bu defterin son hükmüdür. Hatime vecizesi ve "Mehmed Efendi"mührü bu sayfada yer alır:

"Temme'l-Kelâm fî Hâze'l-Meqâm

Ğufire Lehuma."

Yazı: Rıka ve gayet okunaklıdır.

Durum: Defter temiz ve su lekesi hemen hemen yoktur. 1-16 arasında kopan kısım hariç cildin bağlantı yerleri sağlamdır.

İçerik: Defter huccet ağırlıklıdır. Yanı sıra tereke kayıtları ilâm ve Hortaç Suyu kayıtları bu defterde yer alır.

70 23 Rebîulâhır 1268. Bkz. Dimitriadis, s.88.

I. BÖLÜM

İLMİYE SINIFININ SOSYAL DURUMU

1.1 Sosyal Statünün Ortaya Konmasında Yöntemler

1.1.1 Kimlik Tanıtım Metni

Kimlik tespiti ve murisin toplumsal statüsünü en iyi şekilde ifade eden kalıp ifadelerin kullanılabilmesi için genellikle bir kâtip, bir çuhadar ve bir muhzırdan oluşan Kassam memurlarının birinci dereceden varislere müteveffa hakkında kapsamlı sorular sormuş ve aldıkları cevaplara göre Kimlik Tanıtım Metni'ni hazırlamış olmaları gerekir. Tanıtım metninde kullanılan kavramların, devrin dil anlayışına, zamanın değişmesine, kâtibin dili kullanma becerisine, müteveffanın sosyal hiyerarşideki konumuna bağlı olarak farklılık gösterseler de kendi içlerinde bir bütünlük ve tutarlılık arz ettiği söylenebilir. Kassam memurlarının hazırladıkları bir "tereke kaydı"nı temize (tebyîz) çekmeden önce Başkâtipe kontrol ettirdiklerini, temize çektikten sonra da aynı kaydı yine Başkâtipin onayına sunduklarını, Başkâtipin de tebyize çekilen metni inceledikten sonra "sah" kaydıyla "olur" verdiğini biliyoruz.[1]

1 Bu konuda örnek bir uygulama için bkz. *SŞS*, 191A, s.103.

Tereke kayıtlarının sıkı bir kontrolden geçmesi zamanla özgün, zevkli, bedii kalıp ve ifade biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur denebilir. Son derece bilinçli seçilen kavram ve terkiplerin hem lügat hem de ıstılah manaları dikkate alındığında, müteveffanın sosyal konumunun ipuçlarını yakalamak mümkün hale gelmektedir.

Tablo 1: Unvan, Meslek ve Payeler

Ağa: 28	Arnabûd: 2
Askerî: 7	Ayan: 1
Başkâtib: 1	Beledî: 12
Berber: 1	Bey: 7
Beyefendi: 8	Cerrah: 1
Çavuş: 2	Debbağ: 6
Derviş: 17	Deveci: 1
Divan-i Humayuncusu: 1	Dizdar: 1
Doyuranî: 1	Efendi: 176
el-Hac: 27	el-Hace: 1
Esirci:1	Fişenkçi: 2
Gönci: 1	Hacegân-i Divan-i Humayun: 3
Hafız: 23	Hakim: 1
Hamamî: 1	Hanım: 6
Hanım Efendi: 1	Harir Nazırı: 1
Hattat: 2	Havace: 1
Hoca: 5	İmam: 17
Mevâli, Kadı: 6	Kal'a Balaşcisi: 1
Kapucibaşı: 3	Kâtib: 10
Kerasteci: 3	Kethuda: 1
Leblebici: 1	Mevlevi: 1
Mimar: 1	Molla: 75
Muytab: 1	Müderris: 7

Müezzin: 3	Mühendis: 1
Mütesellim: 1	Nalband: 1
Oturakçı: 2	Paşa: 2
Peştamalcı: 2	Peştamalcıyan Emini: 1
Pîr: 2	Post-nişîn: 1
Sarraç: 2	Sipahi: 1
Odabaşı: 1	Saatçi: 1
Sancaktar: 1	Seyyid: 95
Şehir Kethudası: 1	Şekerci: 2
Şeyh: 22	Şeyhu'l-Qurra: 1
Tabur Müdürü: 1	Tahliyeci: 1
Tersane-i Amire Emini: 1	Topçu: 1
Üzümcü: 1	Yazıcı: 1
Yeniçeri Efendisi: 1	Yorgani: 2
Vali: 1	Vezir: 1
Büyükten Küçüğe Doğru Sıralama	
1. Efendi: 176	2. Seyyid: 95
3. Molla: 75	4. el-Hac/e: 28
5. Ağa: 28	6. Hafız: 23
7. Şeyh/Post-nişin: 23	8. İmam/İmambaşı: 17
9. Derviş: 17	10. Kâtib/Başkâtib: 11
11. Hoca/Havace /Hacegân: 9	12. Beledî: 9
13. Beyefendi: 8	14. Askerî: 7
15. Bey: 7	16. Hanım/Hanım Efendi: 7
17. Müderris: 7	18. Debbağ: 6
19. Mevâli/Kadı: 6	20. Kapucibaşı: 3
21. Kerasteci: 3	22. Müezzin: 3

1.1.2. Kimlik Tanıtımında Vefat Yeri

Mantıki açıdan bakıldığında Kimlik Tanıtım Metinleri'nde "tümdengelim metodu"nun kullanıldığı görülür. Bu metotta murisin vefat ettiği şehir her zaman evrensel kümeyi temsil eder. İlgili şehrin mahalle, han, medrese, tekye, konak, kaza, kasaba, köy ve diğer fevt yerleri sözü edilen evrensel kümenin birer alt elemanlarıdır. Buna göre kimlik tespitinde önce müteveffanın aidiyet açısından bağlı olduğu vilayet zikredilir. Eğer müteveffa vefat ettiği yerin bağlı olduğu vilayetten değilse, o zaman "Fi'l-asl ...'dan olub..." ile başlayan ifade evrensel kümeyi, Selanik ve ona bağlı diğer yerler alt kümeyi temsil eder.[2] Bazı kayıtlarda hem aslen olduğu yer hem de vefat ettiği yer için tümdengelim metodu kullanılır. Mesela Selanik Mütesellimi Selim Bey'in hizmetindeyken vefat eden Halil Efendi için tanzim edilen tereke kaydında sözü edilen tümdengelim metodunun aslen olduğu İstanbul ile fevt ettiği Selanik için kullanıldığını görüyoruz.[3]

Osmanlı kalemiye sisteminde bir şehirden bahsedilirken o şehir tavsif edilir. Genellikle şehirler için "korunmuş", "muhafaza edilmiş" anlamında "mahrusa" sıfatı kullanılagelmiştir. Selanik tereke kayıtlarında "Selanik" ile başlayan birçok kaydın başına "mahrûse" sıfatı getirilerek "Mahrûse-i Selanik" şeklinde kullanılmıştır.[4] "Mahrûse" ism-i mefulü Selanik ismine yapılan her atıfta bir nevi zamir görevi üstlenerek "Mahrûse-i Mezbûre"[5] tamlaması şeklinde Selanik isminin yerini tutar olmuştur.

2 *SŞS*, 174, s.5; *SŞS*, 176, s.91, 93; *SŞS*, 180, s.82.

3 "Fi'l-asl Mahmiye-i İstanbul civarında kâin Medine-i Üsküdar'da vakı' Eski Hamam nâm Mahallede sâkin iken Mahrûse-i Selanik eşrafından Serbevvâbîn Hazreti-i Cihandarî hâlen Mütesellim-i Selanik es-Seyyid Selim Beyefendi Hazretlerinin hizmet-i şerifleriyle şeref-yâb olan Halil Efendi..." Bkz. *SŞS*, 180, s.37.

4 Uygulama için bkz. *SŞS*, 174, s.4.

5 Bkz. *SŞS*, 252, s.38; *SŞS*, 256, s.86.

1.1.2.1 Aslen Vefat

Tablo 2'de ilmiye sınıfının meslek ve unvanlarına göre doğum yerlerinin dışında başka bir yerde vefatları incelenmiştir. Tabloya göre 54 kişi doğup büyüdüğü yerleşim yerinin dışında vefat etmiştir. Bu rakam incelemeye çalıştığımız zaman dilimi içinde tespit ettiğimiz toplam 365 ilmiye mensubunun yaklaşık %15'ine tekabül etmektedir. İstanbul doğumlu olanların hareketliliğinin diğer şehirlere kıyasla belirgin bir üstünlüğe sahip olduğu görülüyor. Oran olarak ifade etmek gerekirse dışarıda ölenlerin yaklaşık %30'u aslen Asitanelidir. Geri kalanlar Anadolu'nun değişik yerlerinden, Selanik'in taşra ve civar illerinden, Mısır ve Hicaz bölgelerinden gelmişlerdir.

Unvan açısından değerlendirildiğinde Efendi ve Seyyid olanların belirgin bir üstünlüğü vardır. Aslen Asitaneli olan gurubun 12'si yani % 75'i sadece Efendi unvanlıdır. Yaklaşık %7'si Seyyid ve Müderris, %6'sı Mühendis, İmam, Kâtip, Cerrah, Derviş, Ağa ve Hattat payelidir. Yine aynı tabloya göre aslen değişik vilayetlerde doğup Selanik ya da başka yerlerde vefat eden Efendi unvanlı ilmiye mensubu kişilerin toplam sayıya oranı %74'tür. Başka bir ifadeyle 54 ilmiye mensubunun 40'ı Efendi'dir. Efendi unvanlıların Asitane gurubu içindeki oranlarıyla genelin içindeki nispetlerinin hemen hemen eşit çıkması dikkat çekicidir. Aynı tabloya göre genel toplamda Seyyid unvanını kullanan ilmiye mensubunun adedi 17'dir. Söz konusu oran genelin yaklaşık %32'sine eşittir. Seyyid unvanı açısından genel gurupla Asitane gurubu arasında bir mukayese yapıldığında aslen İstanbul doğumlu olanların Seyyidlik unvanını taşımada %26 geride kaldıkları söylenebilir. Efendi ve Seyyidleri yaklaşık %6 oranla Müderris, Şeyh ve Hafızlar takıp etmektedir. Onları %4 oranla Hanım, İmam ve Molla payeliler takıp eder. Mühendis, Cerrah, Derviş, Vezir, Ağa ve Hattat unvanlı ilmiye mensubu olanlar nispi olarak %2 oranına sahipitir.

Tablo 2: İlmiye Sınıfının Aslen-Vefat Açısından Unvan ve Mesleklere Göre Dağılımı

Aslen	Fevten	Efendi	Seyyid	Müderris Mühendis	İmam Molla
Asitane	Selanik	12	2	2+1	1+0
Selanik	Selanik	1	2		0+1
Selanik	Asitane	2	3		
Selanik	Kahire		1		
Adalar	Selanik	1			
Asitane	Bülbülc	1			
Kemah	Selanik		1		
Konya	Selanik	1	1		
Mekke	Selanik		1		
Yanya	Selanik	1			
Tebkü	Y.Fenar	1			
Siroz	Siroz	1	1		
Drama	Selanik		1		
Anadolu	Selanik	1			1+0
İstefe	Eğriboz	1			
Konca	Y.Fenar	1			
Y. Vardar	Selanik	1			
Günahsiye	Selanik	1			
Kavala	Selanik				0+1
Asitane	Aynaroz	1			
Mağrib	Selanik	1			
Debre	Selanik		1		
Selanik	Hicaz	1	1		
Selanik	Y.Vardr	1	1		
Alanya	Selanik	1			
Malatya	Selanik	1			
Siroz	Selanik	1			
Selanik	Medine				
Kuşgezen	Selanik	1			
Selanik	Hicaz	1			
Davaz	Selanik	1			
Eğriboz	Eğriboz	1			
Selanik	Kahire	1	1		
Selanik	İşkodra	1			
Siroz	Lankaza	1		1+0	
Genel Toplam		**40**	**17**	**3+1**	**2+2**

Şeyh	Kâtip	Cerrah Hanım	Derviş Vezir	Ağa	Hattat Hafız	Toplam
	1	1+0	1+0	1	1+1	16[6]
						2
			0+1			3
						1
						1
						1
						1
1					0+1	1
						1
						1
						1
						1
						1
						1
						1
						1
						1
	1					1
						1
						1
						1
1						1
						1
	1					1
		0+1				2
						1
					0+1	1
						1
		0+1				1
						1
						1
						1
						1
						1
						1
						1
3	**3**	**1+2**	**1+1**	**1**	**1+3**	**54**

6 Bu sütundaki rakamlar şahıs sayılarını gösterir.

Tablo 1'e göre değerlendirildiğinde 176 Efendinin 40'ı, diğer bir ifadeyle %23'u, 95 Seyyidin 17'si yani %18'i başka topraklarda vefat etmiştir. Ek-1 listesine göre ise Efendilerin %11'i, Seyyidlerin %5'ü, Müderris, Şeyh ve Hafızların yaklaşık %1'i, Hanım, İmam ve Molla payelilerin %0,6'sı doğup büyüdükleri memleketlerinin dışında vefat etmişlerdir. Mühendis, Cerrah, Derviş, Vezir, Ağa ve Hattat unvanlı ilmiye mensubunun oranları ise %0.030 gibi ihmal edilecek kadar düşüktür.

1.1.2.1.1 Aslen Asitaneli Olup Selanik'te Vefat Edenler

Tablo 2'nin verilerine göre Selanik'te vefat edip aslen Asitaneli olan ilmiye mensubu 17'dir. Başka bir ifadeyle aslen Selanikli olmayıp orada vefat edenlerin yaklaşık %31'i İstanbul menşelidir. İstanbul asıllı olanların 13'ü Efendi, 2'si Seyyid, 2'si Müderris, 1'i İmam, 2'si, Kâtip, 1'i Cerrah, 1'i Derviş, 1'i Ağa ve 1'i Hattat unvanlıdır. Efendi unvanlı olanların toplamda bile diğer bütün paye ve mesleklilerden fazla olması dikkat çekicidir. Ahmed İshak Efendi, aynı zamanda Müderris ve Hocazade'dir. Keza İbrahim Efendi hem Seyyid hem Müderris'tir. Gurubun tek Mühendisi Abdulaziz Efendi'dir. Altı Efendi bu bölümde tek unvanlıdır. Efendilerden biri Hattat, biri İmam, biri Cerrah, diğeri Kâtip'tir. Faiz unvanlı başka bir Efendi'nin tefecilik yaptığı için "Faiz" lakabıyla ünlendiği, bu yüzden mesleğinin faizcilik olduğu söylenebilir. Dört Efendi'nin künyesinde ikinci ve üçüncü batın yoktur. Geri kalan Efendiler'in üçüncü batın isimleri künyelerinde yer almamıştır. Başka bir deyişle künyesi tam olarak yazılan Efendi unvanlı ilmiye mensubu tespit edilememiştir. Birer Efendi de Selanik Kadıları Süleyman Bey Efendi ile Muşrib Efendizade Abdurrahman Efendilerin hizmetinde istihdam edilirken vefat etmiştir. Rumeli Ordu-yi Humayun Piyade Altıncı Alay Üçüncü Taburu'nun Cerrahı yukarıda ifade edildiği gibi aynı zamanda Efendi unvanlıdır. Derviş Mehmed'in ikinci unvanı çavuştur. Bu zatın künyesi babasına kadar uzanmıştır. Hafız unvanlı

Mustafa'nın mesleği kâtipliktir. Bu bölümde künyesi tam olarak kaydedilen bir müteveffaya rastlanılmamıştır.[7]

1.1.2.1.2 Aslen Selanikli Olup Merkez Kazanın Dışında Vefat Edenler

Aslen Selanikli[8] olup Selanik dışında değişik vilayet ve kazalarda vefat edenlerin ölüm yerleri Tablo 2'de "fevten" sütununda gösterilmiştir. Buna göre Aslen Selanikli olup merkez kazanın dışında vefat edenlerin adedi 11'dır. Bunların 6'sı Efendi unvanlıdır. İşkodra'da vefat eden İbrahim Efendi tek unvanlıdır. Asitane'de fevt olan Aburrahman Efendi'nin Bey ve Seyyid unvanlarının yanı sıra Tersane Eminliği payesi de vardır. Hicazda ölen Yunus Efendi el-Hac lakaplıdır. Sözü edilen bu Efendi'nin künyesi de tamdır. Arabistan Ordu-yi Humayûnunda Asakir-i Nizamiye-i Şahanenin Beşinci Alay Kâtibi iken o taraflarda vefat eden Ahmed Efendi'nin ikinci unvanı Seyyid'dir. Bu Seyyid'in babası el-Hac ve Efendi'dir. Ancak dedesi künyede yer almamıştır. Yenice-i Vardar'da vefat eden diğer Efendi Seyyid ve Hocazade unvanlıdır.[9] Hocazade olmasına rağmen künyede sadece kendi adının yer alması manidar bulunmuştur. Böyle iddialı bir soya sahip olanın ikinci ve üçüncü batınının da künyede yer alması beklenirdi.

Kuşkusuz bu guruba giren en önemli Efendi unvanlılarından biri Selanik Eyaleti Valisi Bekir Sami Paşa'dır. Deraliye'ye gitmek üzere iken irtihal-i dar-i beka eden Paşanın Seyyid payesine de haiz olduğunu ifade etmek gerekir. Künyesinden anlaşıldığına göre Bekir Sami Paşa Vilayet Valisi olmadan Vezirlik de yapmıştır.[10]

7 *SŞS*, 176, s.91; *SŞS*, 176, s.93; *SŞS*, 180, s.37; *SŞS*, 182, s.97; *SŞS*, 187, s.2; *SŞS*, 187, s.6; *SŞS*, 187, s.52; *SŞS*, 189, s.190; *SŞS*, 195, s.18; *SŞS*, 195, s.22; *SŞS*, 197, s.130; *SŞS*, 211, s.48; *SŞS*, 215, s.116; *SŞS*, 230, s.186; *SŞS*, 234, s.110; *SŞS*, 251, s.155; *SŞS*, 256, s.167.

8 Selanik'in kaza ve nahiyelerinden olanlar bu guruba dâhil edilmedi. Kaza ve nahiyelerden olanlar ayrı başlık altında incelendi.

9 *SŞS*, 211, s.94; *SŞS*, 221, s.6; *SŞS*, 246, s.181; *SŞS*, 237, s.6; *SŞS*, 230, s.41.

10 *SŞS*, 253, s.124.

Asitane'de Gümrük Emini iken vefat eden Dergâh-ı Ali kapıcıbaşılarından Osman'ın hem Seyyid hem Ağa unvanlı olduğunu görüyoruz. Seyyid Osman Ağa'nın devlete yüklü miktarda borcu olmasından dolayı Selanik'te ve diğer kazalarda bulunan menkul ve gayrimenkul mal ve eşyasına el konulur. Ancak Selanik'te mukim Rabia, Refia, Emetullah ve Hatice adlı evlatlarına hürmeten adı geçen Osman Ağa'nın 10 parça çiftliği çocuklarına in'am buyrulur.[11] Mısır'da fevt olan diğer Seyyid de Ağa unvanlıdır. Bu ağanın künyesi her üç batında tamdır. Yine Mısır'da ölen sonuncu Seyyidin Bey payesi vardır. Söz konusu Bey'in babası Merhum, dedesi ise Ağa payelidir.[12]

Yenice-i Vardar'da misafir olarak ikamet ederken vefat eden Evranos Sülalesinden Şerife Atiyye ile Şerif Sırrı Selim Paşanın Medine'de vefat eden hanımı Şerife Ayşe, Hanım unvanlıdırlar. Şerife Atiyye hem Seyyid hem Bey hem de Efendi kızıdır. Şerife Ayşe ise el-Hac unvanına sahip olmasının yanı sıra babası Merhum lakaplı ve Bey unvanlıdır. Her iki hanımın künyelerinde dede ismine yer verilmemiştir.[13]

1.1.2.1.3 Selanik Taşrasından Olup Merkez veya Taşrada Vefat Edenler

Bu guruba giren ilmiye mensubu müteveffa sayısı beş Efendi, iki Seyyid ve bir Molla olmak üzere toplam sekizdir. Aslen Sirozlu olup Selanik İshak Paşa Mahallesinde ikamet ederken yine Siroz taraflarına gidip orada vefat eden Mehmed Said, Seyyid ve Efendi unvanlıdır. Künyesi tam olup babası merhum, dedesi ise payesizdir.[14] Yine Sirozlu olup bazı plan ve projeleri tamamlamak üzere Selanik'e gelip Lankaza Nahiyesinde irtihal-i dar-i beka eden

11 *SŞS*, 176, s.134.
12 *SŞS*, 180, s.82; *SŞS*, 226, s.109; *SŞS*, 230, s.17.
13 *SŞS*, 219, s.8; *SŞS*, 230, s.153.
14 *SŞS*, 212, s.43.

Mehmed Tevfik, Müderris-i Kiram'dan olup Efendi payelidir. Söz konusu müderris Siroz kazasının eşrafından fazilet sahibi Mehmet Hilmi Efendi Hazretleri'nin de mahdumlarıdır.[15]Aslen Siroz Kazasından olup Selanik'te Hacı Osman Bey Konağında misafirken bila varis-i maruf fevt olan Ahmed oğlu Abdullah, Siroz'un üçüncü Efendi unvanlı ilmiye müntesibidir.

Aslen Koncalı olup Yenişehir-i Fenar'da vefat eden Zeynelabidin de Efendi unvanlılardandır.[16] Bu guruba giren son Efendi payeli ilmiye mensubu Latif oğlu Ahmed'dir. Adı geçen Efendi aslen Selanik Sancağı Yenice-i Vardar Kazası ahalisinden olup Deraliye Ordu-yi Humayûn Sekban Alaybaşı Kâtibi iken hava değişimi için geldiği Selanik'te vefat etmiştir.[17]

Seyyid unvanlı iki ilmiye mensubundan biri Drama diğeri Debre kazasındandır. İkisi de Selanik merkez kazada vefat etmiştir; Dramalı, Boşnak Han'da, Debreli ise Molla Beyefendi Konağı'nda. Debreli Seydi Pehlivan'ın bilinen bir varisi çıkmamıştır.[18]

1.1.2.1.4 Aslen Muhtelif Vilayetlerden Olup Selanik'te Vefat Edenler

Aslen Selanikli olmayıp Selanik merkez kazada vefat eden ilmiye mensubu adedi 11'dir. Bu guruba giren ilmiye mensubunun neredeyse tamamı Efendi unvanlıdır. On bir kişiden sadece 2'si Seyyid payelidir. Dokuzu ise Efendi'dir. Seyyid Hüseyin, Keban Madeni Kemah Kazası Kermes Köyü'nden kalkıp Selanik'e gelmiştir. Selanik Kuvay-i Humayun Ağası Mustafa Ağa'nın kolculuk hizmetindeyken vefat eden Hüseyin'in babası da Seyyid'dir. Ancak dedesinin ismini niteleyen bir payeye rastlanılmamıştır. Diğer

15 *SŞS*, 230, s.129.
16 *SŞS*, 241, s.110; *SŞS*, 241, s.58.
17 *SŞS*, 248, s.100.
18 *SŞS*, 215, s.37; *SŞS*, 256, s.37. Dramalı Seyyid Mehmed b. Mustafa daha önce batale olan tereke kaydında baba adı Abdullah olarak kayıt yapılmıştır. Bkz. *SŞS*, 215, s.31.

Seyyid Mekkelidir. İsmi Mekke'ye nispet edilmiştir. Aynı zamanda el-Hac payesine de sahip olan Seyyid Mehmed'in künyesi babasında sona ermiştir.[19]

Efendi unvanıyla payelenmiş dokuz ilmiye mensubu aslen Vilayet-i Cezair, Günahsiye, Konya, Yanya, Kuşgezen, Davaz, Alanya, Mağrib ve Malatyalı'dır. Efendi unvanlıların içinde taşıdığı payelerle kuşkusuz dikkat çeken Konyalı Ali Efendi'dir. Söz konusu zatın Efendi unvanının yanı sıra Seyyid, Şeyh ve Hafız payelerini şahsında topladığını görüyoruz. Bursa'da Münzevi Şeyhi Abdullah Tekyesi Şeyhi iken Selanik Kapû Tekyesi'nde misafir olarak ikamet ederken ecel-i mevudeyle irtihal-i dar-i beka eden Konyevi Ali Efendi'nin babası Merhum, Seyyid ve Efendi unvanlıdır.[20] Künyede dedesine de yer verilseydi her halde çok uzun bir künyeyle karşılaşmış olacaktık.

Bu guruba giren efendilerden dördünün tek unvanla yetindiklerini belirtmek gerekir. Bir Efendi Hafız ve A'ma, diğeri el-Hac, bir diğeri de Şeyh unvanlıyken, Davazlı ve Kuşgezenli olan efendiler kendi memleketlerine nispet edilmiştir. Malatyalı A'ma Hafız Mustafa Efendi ile Vilayet-i Cezayir'den Mehmed Emin Efendinin künyeleri tam, diğer künyeler eksiktir. Yanyalı Abdulkerim Efendi'nin baba isminin yeri, muhtemelen daha sonra yazılmak üzere boş bırakılmıştır. Adalar Vilayeti, Günahsiye ve Mağrib asıllı olan efendilerin bilinen varisleri çıkmamıştır.[21] Varisleri ortaya çıkmayan müteveffalar bila varis vefat edenler başlığı altında ayrıca incelenecektir.

1.1.2.1.5 Selanikli Olmayıp Merkez Kazasının Dışında Vefat Edenler

Başlığın tanımına uygun düşen müteveffa ilmiye mensubu 5'tir ve hepsinin unvanı Efendi'dir. Diğer meslek ve payeler Efendilik

19 *SŞS*, 197, s.141; *SŞS*, 201, s.38.
20 *SŞS*, 201, s.15.
21 *SŞS*, 189, s.171; *SŞS*, 252, s.43; *SŞS*, 201, s.219; *SŞS*, 221, s.75; *SŞS*, 226, s.3; *SŞS*, 254, s.137; *SŞS*, 256, s.23; *SŞS*, 256, s.86.

üzerine zait olmuştur. Aslen Anadolu'dan olup Kelemeriye Nahiyesinde vefat eden Ali Efendi, el-Hac lakaplı ve İmam mesleklidir. Aslen Eğribozî olup Eğriboz Valisi devletlû Ömer Paşa'nın kâtiplik hizmetinde iken vefat eden Mustafa Efendi tek unvanlıdır ve künyesinde dedesine yer verilmemiştir. Aslen İstefe'den olan ve Eğriboz Adasında ikamet üzere iken fevt olan Mahmud Efendi de tek unvanlı ve yukarıda adı geçen Mustafa Efendi gibi eksik künyelidir. Kasım Paşa Kulaksız Mühendishane-i Amire Kol Ağası ve Sınf-ı Sani hulefasından olup Aynaroz Cezirisinde bi'l-me'mûre sakinken irtihal-i dar-i beka eden Ali Efendi de tek unvanlıdır. Babası Hafız olan Ali Efendinin künyesinde dedesi yer almamıştır.

Mahruse-i Tebkü(?) doksan altı cemaatın kışlasında misafir kalırken Yenişehir-i Fenar'e gelip orada vefat eden Osman Efendi kendi memleketi İhsî'ye nispet edilmiştir.[22]

1.1.2.2 Sakinken (Mukimken) Vefat

Selanik merkez kazada mukim ve yerli anlamında "sakin/sakinen/sakinken" vefat edenlerin sayısı 225'tir.[23] Kelemeriye Nahiyesinde vefat edenlerin adedi 6'dır. Bunlardan üçü Adalı Mahallesi'nde, biri Evlad-ı Fatihan mahallelerinden Suruklu Mahallesi'nde, diğeri Uzun Ali Karyesi'nde, bir diğeri Balıoğlu Karyesi'nde vefat etmiştir. Pazargâh Nahiyesi Evlad-ı Fatihan Karyesi'nde 1, Dufancı Karyesi'nde 1, Lankaza Nahiyesi merkezinde 1, Kavalar Köyü'nde 1 ve Nebi Köyü'nde 1 kişi olmak üzere 13 kişi nahiye ve köylerde vefat etmiştir.

Buna göre ilmiye sınıfının yaklaşık %62'si merkezde, %3,6'sı nahiye ve köylerde yerli ve mukimken, geri kalan yaklaşık %34'lük bölüm Selanik'in merkez, nahiye ve köylerinin dışında misafir, seferberlik, memuriyet, mecburi ikamet sebebiyle bulunurken ya da mensubiyeti aslen başka kaza ve vilayetlere aitken vefat etmiştir.

22 *SŞS*, 215, s.92; *SŞS*, 226, s.29; *SŞS*, 237, s.147; *SŞS*, 254, s.186; *SŞS*, 211, s.78.
23 Bu sayıya henüz vefat etmemiş iki ilmiye mensubu dâhil edilmemiştir.

Künye bölümünün önemli verilerinden biri şahsın hangi mahallede vefat ettiğinin belirtilmesidir. Kişi ister misafir, ister sakin olsun durum değişmez. 1790-1852 yılları arasında Selanik'in 51 merkez mahallesinde vefat eden ilmiye mensubunun sayısı 225'tir. Aşağıda ilgili mahallelerde vefat edenlerin durumları tafsilatlı incelenmiştir.

1.1.2.2.1 İshak Paşa Mahallesi

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere mahalle bazında en çok vefat 18 kişi ve %8 oranla İshak Paşa Mahallesi'nde gerçekleşmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi adı geçen mahallede 10 Efendi, 1 Bey, 8 Seyyid, 1 Molla, 3 Ağa, 2 Hafız, 1 Müderris ve 3 el-Hac unvanının kullanıldığını görüyoruz. Efendi ve Seyyidlerin bu mahallede çok baskın oldukları ve birden fazla kullanılan unvan sayısının fazla olduğu söylenebilir. Hafız unvanlı iki kişi aynı zamanda Efendi'dir. On Efendinin sadece ikisi Efendi unvanıyla yetinmiştir. Efendilerden biri doğum yerine nispet edilmiştir. Kurra Şeyhi olan Efendiler'den biri aynı zamanda Seyyid unvanlıdır. Bu kişinin babası da hem Seyyid hem Efendi'dir. Üç Efendi aynı zamanda Seyyid unvanlıdır. el-Hac lakaplı Efendiler'den birinin babası Seyyid ve Efendi'dir. Meslek açısından bakıldığında Efendiler'den biri Sıpahi, diğeri Müezzin ve bir diğeri Müderris'tir. Müderris olan Efendi bir yandan Seyyid, bir yandan mezun bilifta, yani fetva vermeye yetkilidir.

Seyyid unvanlı olanlardan üç kişi bu unvanla yetinmiştir. Memleketine nispet edilen bir Seyyid'in el-Hac lakabının yanında Ağa unvanı da vardır. Ağa unvanlı diğer kişinin ikinci unvanı Seyyid'dir. Yukarıda ifade edildiği gibi bir Seyyid hem Müderris hem Efendi'dir. Bey unvanlı bir Seyyid hem Ağa hem Seyyid oğludur. Yine yukarıda temas edildiği gibi bir Seyyid, Şeyhul Kurra olmasının yanı sıra aynı zamanda da Efendi'dir. Söz konusu kişinin babası "Merhum", Seyyid ve Efendi'dir.

Tablo 3: Mahalle İsimleri ve Müteveffa Sayıları

Sıra No.	Mahalle Adları	Fevt Sayısı	Yüzde
1.	Ahmed Subaşi Mahallesi	16	7.11
2.	Akçe Mescid Mahallesi	12	5.33
3.	Ali Paşa Mahallesi	2	0,88
4.	Astarcı Mahallesi	1	0,44
5.	Ayasofya Mahallesi	3	1,33
6.	BalatMahallesi	3	1,33
7.	Burmalı Cami Mahallesi	1	0,44
8.	Cami-i Atik Mahallesi	4	1,77
9.	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi	8	3,55
10.	Debbağ Hayreddin Mahallesi	1	0,44
11.	Gülmezoğlu Mahallesi	2	0.88
12.	Hacı Hasan Mahallesi	1	0,44
13.	el-Hac İsmail Mahallesi	5	2,22
14.	Hacı İskenderMahallesi	7	3,11
15.	Hacı Memi Mahallesi	2	0,88
16.	el-Hac Mustafa Mahallesi	3	1,33
17.	Hamza Bey Mahallesi	1	0,44
18.	Harâci Kemal Mahallesi	2	0,88
19.	Hayreddincik Mahallesi	4	1,77
20.	Hoca BurhanMahallesi	2	0,88
21.	İki Şerefeli Mahallesi	1	0,44
22.	İshak Paşa Mahallesi	18	8
23.	Kala-i Bala Cami Kapusi Mahallesi	1	0,44
24.	Kal'a-i Bala	1	0,44
25.	Kal'a-i Bala Cami-i Atik Mahallesi	1	0,44
26.	Kal'a-i Bala Bor Mahallesi	1	0,44
27.	Kal'a-i Bala Divan Mahallesi	1	0,44
28.	Kara Hacıoğlu Mahallesi	4	1,77
29.	Kasımiye Mahallesi	9	4

Sıra No.	Mahalle Adları	Fevt Sayısı	Yüzde
30.	Kazancı el-Hac Mustafa Mahallesi	1	0,44
31.	Kazaz el-Hac Mustafa Mahallesi	2	0,88
32.	Kazaz Hacıoğlu Mahallesi	1	0,44
33.	Kazaz Hacı Musa Mahallesi	13	5,77
34.	Koca Kasım Paşa Mahallesi	5	2,22
35.	Mesud Hasan Mahallesi	4	1,77
36.	Mesudcuk Mahallesi	1	0,44
37.	Mu'îd Alauddin (Çınarlı) Mahallesi	10	4,44
38.	Musa Baba Mahallesi	6	2,66
39.	Pintî Hasan Mahallesi	15	6,66
40.	Porta Kapu Mahallesi	1	0,44
41.	Saray-i AtikMahallesi	9	4
42.	Sarı Hatip Mahallesi	2	0,88
43.	Sinan Paşa Mahallesi	1	0,44
44.	Sulıca Mahallesi	2	0,88
45.	Şehabeddin Mahallesi	4	1,77
46.	Tarakçı Mahallesi	9	4
47.	Timurlî Paşa Mahallesi	1	0,44
48.	Timurtaş Mahallesi	1	0,44
49.	Yahya Bali Mahallesi	8	3,55
50.	Yakub Paşa Mahallesi	10	4,44
51.	Yılan MermeriMahallesi	1	0,44
51	**Genel Toplam**	**225**	**100**

Bu mahallede görev yapan imamlardan sadece biri bizim incelediğimiz zaman dilimi içinde vefat etmiştir. Molla'nın ikinci unvanı kendi doğum yerine nispet edilmesidir.

Akçe Mescid Mahallesi'nin vefat eden tek şeyhi üçü kendinden ikisi babasından olmak üzere beş unvanlıdır. Kurra da olan bu

Şeyh, hem Seyyid ve Efendi hem Seyyid ve Efendi oğludur. el-Hac unvanlı üçüncü kişinin mesleği Debbağan Hakesidir.[24]

1.1.2.2.2 Ahmed Subaşı Mahallesi

Tablo 3'e göre Ahmed Subaşı Mahallesi'nde vefat edenlerin sayısı 16'dır. Bu sayı bu gruba girenlerin %7,11'ine karşılık gelmektedir. Sözü edilen bu 16 kişinin meslek, unvan ve görev açısından dağılımı Tablo 4'te incelenmiştir. Buna göre adı geçen mahallede vefat edenlerin 6'sı Efendi ve Bey, 5'i Molla, 4'ü Şeyh ve Derviş, 1'i Seyyid, 2'si Hanım ve Pir'dir. Seyyid'in ve Efendiler'den ikisinin birden fazla unvan ve sıfatı vardır; Efendiler'den biri aynı zamanda Şeyh, diğeri hem A'ma hem Debbağ'dır. Seyyid ise Bey unvanlıdır. Bu mahalledekilerden biri Pîr diğeri Molla olmak üzere iki kişi "katîlen" fevt olmuştur. Bir mollanın mesleği keresteci, yukarıda ifade edildiği gibi bir efendinin mesleği debbağdır. Şeyh ve Efendilerden birer kişi memleketlerine nispet edilmiştir; Şeyh Mağripli, Efendi Doyuranlı'dır.[25]

1.1.2.2.3 Pinti Hasan Mahallesi

Pinti Hasan Mahallesi'nde fevt olan kişi sayısı 15'tir. Yüzdeyle ifade etmek gerekirse %6,66'lık bir orana tekabül etmektedir (Tablo 3). Bu mahallede unvan bakımından efendilerin belirgin bir üstünlüğü vardır. 15 kişinin içinde 7 Efendi, 4 Seyyid, 4 Molla, 3 Ağa ve 1 Hoca unvanlı şahıs bulunmaktadır (Tablo 4). Efendilerin biri Emtia Gümrük Kâtibi, biri Kale Balaşçisi mesleklerini icra etmiştir. Dört kişinin Efendi'den başka unvanı yoktur. Bu mahallede bir efendinin de Seyyid olduğunu görüyoruz.

24 *SŞS*, 180, s.91; *SŞS*, 195, s.98; *SŞS*, 195, s.140; *SŞS*, 196, s.49; *SŞS*, 180, s.58; *SŞS*, 182, s.137; *SŞS*, 189, s.174; *SŞS*, 191, s.9; *SŞS*, 191A, s.103; *SŞS*, 196, s.119; *SŞS*, 201, s.29; *SŞS*,209, s.15; *SŞS*, 209, s.76; *SŞS*., 212, s.35; *SŞS*, 221, s.59; *SŞS*, 212, s.47; *SŞS*, 224, s.110; *SŞS*, 234, s.3; *SŞS*, 237, s.103; *SŞS*, 237, s.195; *SŞS*, 246, s.189; *SŞS*, 254, s.91.

25 *SŞS*, 191, s.24; *SŞS*, 176, s.62; *SŞS*, 176, s.76; *SŞS*, 187, s.43; *SŞS*, 195, s.19; *SŞS*, 197, s.283; *SŞS*, 197, s.306; *SŞS*, 198, s.177; *SŞS*, 201, s.210; *SŞS*, 224, s.20; *SŞS*, 226, s.45; *SŞS*, 230, s.182; *SŞS*, 230, s.261; *SŞS*, 234, s.117; *SŞS*, 237, s.79; *SŞS*, 255, s.61.

Söz konusu mahallede Seyyid unvanıyla yetinen ilmiye mensubuna rastlanılmamıştır. Yukarıda temas edildiği gibi Seyyid'in biri aynı zamanda Efendi'dir. Diğer üç Seyyid'in de üçü Ağa unvanlıdır. Ağa unvanlı seyyidlerden birinin mesleği saraçlıktır. Sözü edilen zat ikinci batında Seyyid ve Ağa bir babaya, üçüncü batında Ağa bir dedeye sahiptir. Ağa unvanlı diğer seyyidin asıl vatanına nispet edildiği görülmüştür.

Dört mollanın ikisi tek unvanlıdır. Bunlardan birinin ikinci bir adla şöhret bulduğu müşahede edilmiştir. Mesleki açıdan bakıldığında üçüncü molla nalbant, sonuncusu ise leblebicidir.

Pinti Hasan Mahallesi'ni diğer mahallelerden ayıran en belirgin özellik, bu mahallenin bayan bir hocaya ev sahipliği yapmasıdır. Hoca Fatma Hatun'un Abdullah olan baba adına bakılırsa ihtida etmiş biri olduğu söylenebilir.[26]

1.1.2.2.4 Kazaz Hacı Musa Mahallesi

Kazaz Hacı Musa Mahallesi'nde vefat eden ilmiye mensubu adedi 13'tür. Oranla belirtmek gerekirse %5,77'lık bir yüzdeye denk gelmektedir (Tablo 3). Efendi unvanlıların bu mahallede de çoğunlukta oldukları, onları Molla ve Seyyid unvanlıların takip ettikleri müşahede edilmektedir. Bu mahallenin ilmiye mensuplarının unvan, meslek ve vazifelerine göre dağılımları şöyledir: 6 Efendi, 2 Seyyid, 3 Molla, 2 Ağa, 3 Hafız, 1 İmam ve 1 Hacı olarak sıralanır (Tablo 4). Seyyid olan efendilerden birinin babası da Seyyid ve Efendi'dir. İki Efendi tek unvanla yetinmiştir. Aynı unvanlı şahıslardan biri Eğriboza nispet edilmişken bir diğeri aynı zamanda Hafız unvanlıdır. Mesleği imamlık olan bir Efendi'nin ikinci unvanı el-Hactır. İki seyyidden biri Efendi, diğeri Ağa'dır. Bu mahallenin seyyidlerinin tek unvanla yetinmedikleri söylenebilir.

26 *SŞS*, 198, s.68; *SŞS*, 209, s.48; *SŞS*, 193, s.13; *SŞS*, 215, s.83; *SŞS*, 218, s.92; *SŞS*, 218, s.102; *SŞS*, 219, s.40; *SŞS*, 224, s.21; *SŞS*, 230, s.175; *SŞS*, 234, s.20; *SŞS*, 252, s.73.

Molla unvanlılardan ikisi bu unvanla yetinmiştir. Diğer Molla mesleki açıdan hamamcıdır.

Yukarıda işaret edildiği gibi Ağa unvanlıların biri Seyyid, diğeri Hafız'dır. Hafız olan Ağa aynı zamanda Hacı lakaplıdır. Bu zatın babasının da Hafız olduğu görülmektedir.

Hafız olanlardan biri Efendi, diğeri Ağa'dır. Üçüncü Hafız unvanlı şahsın mesleğine vurgu yapılması dikkat çekicidir. O hem debbağ hem göncüdür.

Mesleği itibarıyla İmam olan bir Efendi aynı zamanda el-Hac lakaplıdır. İmamlık mesleğinin icra edildiği İnce Camisi'nin bu zatın künyesinde zikredilmesi ilginç olarak telakki edilmiştir.[27]

1.1.2.2.5 Akçe Mescid Mahallesi

Tablo 3'e göre Akçe Mescid Mahallesi'nde ölenlerin adedi 12'dır. Toplamda %5,33'e denk gelen 12 kişinin unvan, meslek ve görev bakımından dağılımı Tablo 4'te irdelenmiştir. Akçe Mescid Mahallesinde fevt olanların 7'si Efendi ve Bey, 2'si Molla, 2'si Seyyid, 2'si Hafız, 1'i İmam'dır. Bir Hafız'ın Pir, bir Efendi'nin Hacı ve bir Seyyid'in Ağa unvanlarıyla tavsif edildiğini görüyoruz. Efendiler'den biri imam, diğeri dizdar, bir diğeri peştamalcı meslekerini icra etmiştir. Yine Efendiler'den biri aynı zamanda Hafız'dır. İki Molla, bir Bey, bir Efendi ve bir Seyyid'in sadece tek unvanı vardır.[28]

27 *SŞS*, 195, s. 171; *SŞS*, 196, s. 109; *SŞS*, 195, s. 218; *SŞS*, 198, s. 102; *SŞS*, 198, s. 136; *SŞS*, 230, s. 142; *SŞS*, 204, s. 55; *SŞS*, 221, s. 50; *SŞS*, 221, s. 59; *SŞS*, 224, s. 8; *SŞS*, 237, s. 99; *SŞS*, 241, s. 123; *SŞS*, 256, s. 159

28 *SŞS*, 176, s.11; *SŞS*, 180, s.112; *SŞS*, 185, s.88; *SŞS*, 191A, s.61; *SŞS*, 198, s.82; *SŞS*, 198, s.203; *SŞS*, 206, s.141; *SŞS*, 218, s.87; *SŞS*, 224, s.57; *SŞS*, 237, s.146; *SŞS*, 237, s.180.

Tablo 4: Mukimken Ölenlerin Meslek, Unvan ve Payeleri

Mahalle	Efendi-Bey	Seyyid	Molla	Şeyh-Derviş	Ağa
İshak Paşa	10+1	8	1	1	3
Akçe Mescid	6+1	2	2	-	1
Ahmed Subaşi	5+1	1	5	2+2	-
Pinti Hasan	7	4	4	-	3
Kazaz Hacı Musa	6	2	3	-	2
Mu'id Alauddin	6	-	4	1	-
Yakup Paşa	5	2	4	-	1
Saray-i Atik	8	1	-	1	-
Kasımiye	7	2	-	1	1
Tarakçı	5	4	1	2	1
Cezeri Kasım Paşa	3	2	1	1	1
Yahya Bali	3	3	1	2+1	3
Hacı İskender	4	-	3	-	-
Musa Baba	-	1	2	1+1	-
Koca Kasım Paşa	1	1	3	-	-
Hacı İsmail	4	2	1	-	
Kala-i Bala	2	1	-	1+1	1
Cami-i Atik	3	2	1		
Hayreddincik	2	1	1	-	-
Kara Hacıoğlu	-	2	1	1	1
Mesud Hasan	3	-	-	1	-
Şehabeddin	-	2	1	1	2
Ayasofya	2	2		1	
Balat	2	3	-	-	1
Hacı Mustafa	-	1	2	-	-
Alipaşa ve Gülmezoğlu	1	2	-	1	1
Hacı Memi ve Haracı Kemal	3	-	1	-	-
Hoca Burhan ve Sarı Hatip	2	2	1	-	1
Kazaz Hacı Mustafa ve Sulıca	-	2	2	-	-
Diğer Mahalleler	5	3	7	2	-
Genel Toplam	**110**	**59**	**52**	**26**	**23**

Hacı	Hafız	İmam	Hoca-Müderris	Pir	Diğer	Top
3	2	-	1	-	-	30[29]
1	2	1	-	1	-	17
-	-	-	-	1	1	18
-	-	-	1	-	-	19
2	3	1	-	-	-	19
-	1	1	-	-	2	15
3	2	-	-	-	-	17
2	-	-	-	-	1	13
-	1	1	1	-	1	15
-	-	-	-	-	-	13
-	-	2	1	-	2	13
1	-	-	-	-	-	14
-	2	-	-	-	-	9
1	-	-	-	-	3	9
-	1	-	-	-	1	7
-	-	-	-	-	1	8
-	-	-	1	-	-	7
-	-	1	-		1	8
-	-	1	-	-	-	5
2	-	-	-	-	2	9
1	-	1	-	-	-	6
-	-	-	-	-	2	8
	-	-	-	-	-	6
-	-	-	-	-	3	9
-	-	-	-	-	2	5
1	-	-	-	-	-	6
1	-	-	-	-	2	7
1	-	-	-	-	-	7
-	-	-	-	-	2	6
1	2	2	1	-	2	25
21	**16**	**11**	**6**	**2**	**27**	**350**

29 Toplamdaki rakamlar kişi sayısını değil, şahıslar için kullanılan bütün unvan, meslek ve payeleri ifade eder.

1.1.2.2.6 Mu'îd Alauddin Mahallesi

Mukimken vefat edenlerin %4,44'ü Mu'îd Alauddin Mahallesi'nde fevt olmuştur. Sözü edilen yüzdenin sayısal karşılığı 10'dur (Tablo 3). Tablo 4'te görüleceği gibi bu mahallede ölenlerin 6'sı Efendi, 4'ü Molla grubuna aittir. Şeyh, Hafız ve İmam sıfatları söz konusu Efendi ve Molla guruplarının zait unvanları olarak karşımıza çıkar. Buna göre Efendiler'den ikisi tek unvanla yetinirken bir Efendi Şeyh, bir Efendi Hazine Kâtibi, bir Efendi Hafız ve altıncı Efendi ise İmam'dır. Diğer mahallelerin aksine sözü edilen mahallede Seyyid çıkmaması dikkate şayandır.

Molla unvanlıların ikisi sadece bir unvanla yetinirken diğer ikisinin meslekleriyle tavsif edildikleri görülmüştür. Hatta bu mahallenin mollalarının silah sektörüne daha ilgili oldukları ileri sürülebilir. Mollalardan biri Tüfekçi diğeri de fişekçidir. Fişekçi Molla'nın vefatı ise katlen olmuştur.

Şeyh ve Hafız unvanlarıyla imamlık mesleğini üç Efendi paylaşmıştır; Efendi'nin biri Şeyh, diğeri Hafız'dır. Üçüncüsünün mesleği imamlıktır.[30]

1.1.2.2.7 Yakup Paşa Mahallesi

Sakinen fevt olanların yine 10'u, başka bir ifadeyle %4,44'ü Yakup Paşa Mahallesi'nde irtihal-i dar-i beka etmiştir (Tablo 3). Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere adı geçen mahallede vefat edenlerin 5'i Efendi, 2'si Seyyid, 4'ü Molla, 1'i Ağa, 2'si Hafız ve 3'ü el-Hac unvanlıdır. Bu mahallede Molla unvanlılarla Efendi unvanlılar arasında bir çekişme olduğu söylenebilir. Müteveffadan birinin künyesinde toplam 7 unvan mevcuttur. Bunların üçü kendisine, dördü babasına aittir. Kendisi Efendi olmasının yanında hem Seyyid hem Hafız'dır. Babası bu iki unvanın dışında el-Hac lakabı ve ölmesi hasebiyle de merhum vasfıyla tavsif edilmiştir. Oğlun babasının

30 *SŞS*, 187, s.140; *SŞS*, 189, s.201; *SŞS*, 198, s.71; *SŞS*, 212, s.6; *SŞS*, 218, s.73; *SŞS*, 224, s.138; *SŞS*, 226, s.33; *SŞS*, 230, s.251; *SŞS*, 245, s.192; *SŞS*, 248, s.68.

Seyyidlik unvanını tevarüsle elde ettiği ileri sürülebilir. Diğer bir Efendi yine Efendi oğludur ve Hafız'dır. Ancak bu müteveffanın baba ismi mevcut değildir. İsim ortada yokken ismi niteleyen bir vasfın, bir unvanın bulunması manidar bulunmuştur. Son iki Efendi'nin ikinci unvanları el-Hac lakaplıdır. Efendi unvanlı müteveffadan hiç birinin Efendi unvanıyla yetinmedikleri görülmüştür.

Yukarıda sözü edilen Seyyid'in yanı sıra Yakup Paşa Mahallesi'nde bir Seyyid daha vardır. Bu Seyyid hem Ağa hem Ağa oğludur.

Adı geçen mahallenin mollalarının meslek ağırlıklı unvanlar taşıdıkları gözlemlenmiştir. Mollalar genelde ya tek unvanlı olmuştur ya da ikinci unvanı kullanacakları zaman mesleklerini öne çıkartmışlardır. Buna göre dört Molla'dan biri oturakçı, diğeri fişekçi, bir diğeri de debbağdır. Sonuncusu ırkına nispetle Arnavut'tur.

Bu mahallenin iki Hafızı ve üç el-Hac lakaplısı Efendi unvanlıdır. Bütün bu tespitlerden sonra söz konusu mahallenin Efendi unvanlı olan ilmiye mensuplarının diğer unvan çeşitlerini de ağırlıklı olarak taşıdıkları sonucu çıkarılabilir.[31]

1.1.2.2.8 Saray-i Atik Mahallesi

Tablo 3'te yer alan 9 müteveffa ve %4 oranlı üç mahalleden biri Saray-i Atik Mahallesidir. Tablo 4'ten de anlaşılacağı gibi adı geçen mahallenin Efendi unvanında mutlak bir üstünlüğü vardır. Bu mahallede 8 Efendi vefat ederken, Şeyh ve Derviş unvanlarının yine Efendi olanlar tarafından kullanılmıştır. Bu mahallenin diğer mahallelere göre ayırt edici bir özelliği Hanım unvanlı bir müteveffaya ev sahipliği yapmış olmasıdır. Hanım unvanı hariç diğer bütün unvanlar Efendiler için kullanılmıştır. Buna göre Efendilerden ikisi bir unvanla yetinmiştir. Şeyh ve Derviş olanlar aynı zamanda Efendi'dir. Efendilerden biri Harir Nazırlığı yapmıştır. Şeyh ve

31 *SŞS*, 191A, s.71; *SŞS*, 191A, s.83; *SŞS*, 198, s.101; *SŞS*, 198, s.194; *SŞS*, 201, s.26; *SŞS*, 209, s.65; *SŞS*, 211, s.43; *SŞS*, 215, s.14; *SŞS*, 241, s.24; *SŞS*, 245, s.84.

Efendi unvanlarını bir arada kullanan bir müteveffanın Efendi oğlu olduğunu ifade etmek gerekir. Efendilerden biri de memleketine nispet edilmiştir.[32]

1.1.2.2.9 Kasimiye Mahallesi

Gurubun %4 oran ve 9 fevtli mahallelerinden biri Kasimiye'dir (Tablo 3). Bu mahallede vefat eden Efendi sayısı 7'dir. 2 Seyyid, 1 Şeyh, 1 Ağa, 1 Hafız, 1 İmam, 1 Havace, 1 el-Hac ve 1 Hanım unvanının kullanıldığı tespit edilmiştir. Efendi unvanlı biri hem Hafız hem Fethiye Zaviyesi Şeyhi'dir. Efendilerden bir diğeri Seyyid ve Havace'dir. Tek unvanla yetinen Emin Mehmed Efendi'nin babasının Şeyh ve Efendi, dedesinin de Şeyh olduğu tespit edilmiştir. Babası ve dedesi Şeyh olanın kendisinin de Şeyh olması beklenirdi. Emin Mehmed Şeyh olmadığına göre post-nişine aileden başka birisi, ya da, az ihtimalle de olsa, aile dışından birisi oturmuş demektir. Diğer dört tek unvanlı müteveffadan üçü Efendi biri Derviş'tir. Hanım unvanlı bir kadın aynı zamanda Efendi unvanlıdır. Bu itibarla Kasimiye Mahallesi diğer mahallelere göre ayrıcalık gösterir.

Seyyid unvanlılardan biri Ağa'dır. Bu müteveffanın babası da Seyyid'dir. Mahallenin ikinci Seyyidi, yukarıda zikredildiği gibi, Havace ve Efendi unvanlarını da şahsında toplamıştır. Mahallede hiç Molla olmaması anlamlı bulunmuştur.[33]

1.1.2.2.10 Tarakçı Mahallesi

Kasimiye Mahallesi ilmiyeye mensup dokuzar müteveffaya sahip üç mahallenin sonuncusudur (Tablo 3). Tablo 4 incelendiğinde adı geçen mahallede vefat eden ilmiye mensuplarının Efendi ve Seyyid unvanlarında yoğunlaştıkları görülür. 5 Efendi ve 4 Seyyid unvanlarına karşılık 1 Molla, 2 Şeyh, 1 Ağa ve 1 Hanım unvanları

32 *SŞS*, 176, s.62; *SŞS*, 180, s.56; *SŞS*, 180, s.83; *SŞS*, 215, s.5; *SŞS*, 230, s.106, 131; *SŞS*, 241, s.109; *SŞS*, 251, s.73; *SŞS*, 252, s.38; *SŞS*, 256, s.33.

33 *SŞS*, 176, s.100; *SŞS*, 189, s.181; *SŞS*, 189, s.221; *SŞS*, 191, s.61; *SŞS*, 191, s.66; *SŞS*, 195, s.3; *SŞS*, 221, s.63; *SŞS*, 224, s.58; *SŞS*, 254, s.117.

mevcuttur. Bu mahallede iki kişi Efendi unvanıyla yetinmiştir. Diğer efendilerden biri Şeyh, biri Seyyid, diğeri hem Şeyh hem Seyyid'dir. Künyesinde tam 7 unvanı barındıran es-Seyyid eş-Şeyh Abdulmelik Efendi'nin babası ve dedesi hem Seyyid hem Şeyh'tir. Şeyhlik payesinin bu ailede babadan oğula intikal ettiği, seyyidlik unvanının tevarüsle bir sonraki nesle geçtiği söylenebilir. Seyyid unvanlı müteveffadan biri aynı zamanda Ağa payelidir. Tek unvanlı bir Seyyid'in babasının hem Seyyid, hem Ağa olduğu görülmüştür. Son Seyyid akraba ismiyle de meşhur olmuştur. Yanı sıra babasının Efendi ve Ağa unvanlarını taşıdığını ifade etmek gerekir.

Mahallenin sadece bir mollası vardır. Bu molla tek unvanla yetinmiştir. Seyyid olan Hasan Ağa'nın babasının ismi ise boş bırakılmış, fakat dedesi Abdullah olarak kaydedilmiştir. Dedenin tespit edilip babasının isminin bilinmemesi manidar bulunmuştur.

Kuşkusuz Tarakçı Mahallesi'nin medarı iftiharı Şerife Ayşe Hanım olmalıdır. Çünkü Şerife Ayşe, Hanım unvanıyla tavsif edilen ender kadınlardan biridir. Şerife Ayşe'nin babası hem "Merhum" hem "Bey" hem de "Efendi"dir.[34]

1.1.2.2.11 Cezeri Kasım Paşa Mahallesi

İlmiye sınıfı mensubu olup Cezeri Kasım Paşa Mahallesinde mukimken vefat edenlerin adedi 8'dir. Bu da toplam sayının yüze 3.55'ine tekabül etmektedir (Tablo 3). Yine Tablo 4'te de işaret edildiği gibi vefat edenlerin 3'ü Efendi, 2'si Seyyid, 1'i Molla, 1'i Şeyh, 1'i Ağa, 2'si İmam, 1'i Bektaşi ve Dede unvanlıdır. Meslekleri imamlık olan iki Efendi'den birinin mahalle imamı olduğunu belirtmek gerekir. Bu mahallenin Cezeri Kasım Paşa Mahallesi olduğu açıktır. Diğer imamın görev yerine dair bir işarete rastlanmamıştır. Üçüncü Efendi tek unvanla yetinmiştir.

34 *SŞS*, 195, s.4; *SŞS*, 199, s.40; *SŞS*, 201, s.150; *SŞS*, 201, s.200; *SŞS*, 212, s.7; *SŞS*, 219, s.33; *SŞS*, 252, s.30; *SŞS*, 255, s.54; *SŞS*, 230, s.187.

Seyyid unvanlı iki ilmiye mensubunun üç batında da Seyyid unvanına sahip olduklarını görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında Cezeri Paşa Mahallesi seyyidliğin iki ailede ve üç batında varlığını koruduğu yegâne mahalle olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yine de seyyidliğin tevarüsle bir sonraki nesle geçiş yaptığını hatırlatmak gerekir.

Molla unvanlı müteveffa mollalıkla yetinirken, Şeyh unvanlı başka bir kişi hem Bektaşi hem Dede'dir.

Hoca unvanlı bir mahalle müntesibi sefer-i hümayunda vefat ettiği için onu bu guruba dâhil etmemek gerekir. Seyyid olanların her ikisinin maktulen fevt olmaları çok ilginç bulunmuştur. Efendi unvanlılardan birinin de mecruhen vefat etmiş olduğu dikkate alındığında mahallenin güvenlik zaafı yaşadığı ileri sürülebilir. Sözü edilen zaafiyet söz konusu mahalleyi diğer mahallelerden farklı kılmaktadır. Öte yandan mahalleden Hafız unvanlı birinin çıkmaması mahalle adına bir eksiklik olarak görülebilir.[35]

1.1.2.2.12 Yahya Bali Mahallesi

Sekiz müteveffalı bir diğer mahalle Yahya Bali Mahallesi'dir. Tablo 3'e göre vefat edenlerin %3.55'i adı geçen mahalle sakinleridir. Paye ve meslek guruplarına göre dağılımı Tablo 4'teki gibidir. Söz konusu tabloya göre 3 kişi Efendi, 3 şahıs Seyyid, 1 müteveffa Molla, 2 birey Şeyh, 3 zat Ağa 1 fert Derviş ve 1 kimesne el-Hac unvanlıdır. Bu verilere göre sekiz müteveffada toplam on dört unvan kullanılmıştır.

Sadece Efendi unvanıyla yetinen çıkmamıştır. Efendi unvanlılardan birisi el-Hac, diğer ikisi Şeyh'tir. Şeyhlerden biri Perşembe Tekyesi Post-nişini Şeyh Abdurrahman Efendi'dir. Abdurrahman Efendi'nin babası da hem Şeyh hem Efendi'dir.

35 *SŞS*, 178, s.65; *SŞS*, 182, s.13; *SŞS*, 185, s.106; *SŞS*, 189, s.229; *SŞS*, 191, s.17; *SŞS*, 201, s.209; *SŞS*, 224, s.56; *SŞS*, 237, s.129.

Seyyid unvanlı olan üç kişinin üçü de aynı zamanda Ağa'dır. İki Seyyid'in babaları yine Seyyid'dir. Seyyidlerden biri mahallenin mukimlerinden olmasına karşın sefer-i hümayunda şehit düşmüştür.

Bu mahalledeki Molla Yusuf'un mollalıktan, Derviş Ali'nin de dervişlikten başka unvanları yoktur.[36]

1.1.2.2.13 Hacı İskender Mahallesi

Araştırdığımız zaman dilimi içinde Hacı İskender Mahallesi 7 ilmiye mensubunu kaybetmiştir. Efendi ve Molla'dan başka ilmiye mensubunun bu mahalleden çıkmadığı görülmüştür; 4 Efendi ve 3 Molla (Tablo 3 ve 4).

Bir Efendi sadece efendilikle yetinmiştir. Hafız unvanlarının ikisi de efendilere aittir. Üçüncü Efendi'nin mesleği Duhan Gümrüğü kâtipliğidir.

Molla unvanlılardan birinin tek unvanı vardır. Diğer ikisinin meslekleri bellidir. Biri saatçi diğeri de yazıcıdır.[37]

1.1.2.2.14 Musa Baba Mahallesi

Musa Baba Mahallesi Tablo 4'e göre Efendi yetiştiremeyen belki de tek mahalledir. Altı müteveffanın (Tablo 3) ikisi Molla, 1'i Seyyid, 2'si Şeyh ve Derviş'tir. Mahallenin tek el-Hac unvanlısı aynı zamanda Şeyh'tir. Mollalar meslekleriyle de ön plana çıkmışlardır. Birinin mesleği berber, diğerinin ki debbağdır. Adı geçen mahallenin ahirete irtihal eden ilmiye mensubundan Mimar Ameş, Derviş Mustafa ve Seyyid Hasan'ın tek payeyle yetindikleri görülmüştür.[38]

36 *SŞS*, 178, s.18; *SŞS*, 180, s.53; *SŞS*, 182, s.93; *SŞS*, 182, s.123; *SŞS*, 215, s.118; *SŞS*, 245, s.153; *SŞS*, 256, s.131.

37 *SŞS*, 176, s.105; *SŞS*, 178, s.46; *SŞS*, 182, s.80; *SŞS*, 226, s.43; *SŞS*, 195, s.14; *SŞS*, 197, s.293; *SŞS*, 198, s.89.

38 *SŞS*, 174, s.19; *SŞS*, 191, s.68; *SŞS*, 211, s.18; *SŞS*, 215, s.122; *SŞS*, 224, s.46; *SŞS*, 224, s.56.

1.1.2.2.15 Koca Kasım Paşa Mahallesi

Beş vefatlı iki mahalleden biri olan Koca Kasım Mahallesi'nin Molla ağırlıklı olduğu söylenebilir (Tablo 3 ve 4). Üç Molla'nın iki tek unvanlıdır. Diğer mollanın mesleğine vurgu yapılmıştır. Sözü edilen mollanın mesleği kerestecilikti. Yine Molla unvanlılardan sadece birinin künyesinde üçüncü batına yer verilmiştir. Diğer ikisinin ise baba isimleriyle yetinilmiştir.

Efendi unvanlı olan bir kişi aynı zamanda Hafız'dır. Hafızın künyesi dedesini de kapsamıştır.

Seyyid unvanlı olan tek şahıs da bir unvanla yetinmiştir. Bu Seyyid'in künyesi babasına kadar uzanmıştır. Babasının el-Hac lakabından başka unvanı olmamıştır.[39]

1.1.2.2.16 Hacı İsmail Mahallesi

Beş ilmiye mensubuna ev sahibipliği yapan mahallelerden diğeri de el-Hac İsmail Mahallesi'dir. Toplam içindeki payı %2,22'dir (Tablo 3).

Tablo 4'e göre Efendiler, ezici bir çoğunlukla Molla hariç diğer bütün unvanları kendi şahsiyetlerinde toplamıştır. Buna göre beş ilmiye mensubunun dördü Efendi unvanlıdır. Efendilerden biri iki "Efendi" unvanını aynı anda kullanmıştır. Unvanların biri yeniçerilikten diğeri ilmiyeden. Sözü edilen Efendi Seyyid unvanını da kullanmıştır. Dolayısıyla biri mükerrer olmak üzere üç unvanı kendi şahsında cem etmiştir. Mahallenin medresesinde vefat eden Efendi unvanlı ikinci şahıs Anadolu'ya nispet edilmiştir. Bu Efendi aynı zamanda Seyyid'dir. Abdulhalim Efendi ise tek unvanla yetinirken babasının da Efendi ve el-Hac lakaplı olduğu tespit edilmiştir. Bu mahallenin son efendisinin de tek unvanlı olduğu görülmüştür. Künyesi üçüncü batnı, yani dedesini içermemiştir. Molla unvanlı

39 *SŞS*, 180, s.41; *SŞS*, 178, s.6; *SŞS*, 215, s.74; *SŞS*, 224, s.5; *SŞS*, 209, s.38.

şahsın bu kez meslek nitelemesi olmamıştır. Aynı şahsın künyesinde dede bilgisine rastlanmamıştır.[40]

1.1.2.2.17 Kala-i Bala

Kala-i Bala mahalle değil, birkaç mahalleyi içine alan bir semttir. Divan, Bor, Cami-i Atik ve Cami Kapusi gibi mahalleleri vardır. Bu semtin de beş ilmiye mensubu vardır. Dördünün mahalle isimleri zikredilmiştir; ancak birinde sadece semt, yani Kala-i Bala adıyla yetinilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4 incelendiğinde mevcut unvanların çok dengeli dağıldığı görülür. Farklı mahallelerde vuku bulan vefatların söz konusu dengenin oluşmasına katkı sağladığı var sayılmıştır.

Mahalle temelinde şahısların unvanlarını sıralarsak şöyle bir tablo ortaya çıkar: Derviş Cami Kapusi, Efendi Kala-i Bala, Hoca Cami-i Atik, diğer Efendi ve Şeyh unvanlı kişi Bor, Seyyid ve Ağa unvanlarını şahsında birleştiren kişi de Divan mahallesinde vefat etmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere bir Seyyid aynı zamanda hem Ağa hem Ağa oğludur. Efendilerden biri Şeyh unvanını da kullanmıştır. Diğer Efendiyle Hoca ve Derviş unvanlı şahıslar tek unvanla yetinmiştir. Bu guruptaki Hoca ve Derviş unvanlıların künyeleri tamken, diğer üçünün künyesi ikinci batında son bulmuştur.[41]

1.1.2.2.18 Cami-i Atik Mahallesi

Cami-i Atik, Kala-i Bala semti mahallelerinden biridir. Bu mahalleye yukarıda temas edilmiştir. Kala-i Bala'nın aynı mahallesinde vefat eden Hoca unvanlı bir kişi dikkate alındığında söz konusu mahallenin ilmiye müntesibi beşe çıkar (Tablo 3). Tereke kayıtlarında künye kısmı tanzim edilirken Kala-i Bala semt isminin

40 *SŞS*, 191A, s.12; *SŞS*, 237, s.33; *SŞS*, 256, s.173; *SŞS*, 221, s.37; *SŞS*, 218, s.91.
41 *SŞS*, 187, s.16; *SŞS*, 195, s.172; *SŞS*, 230, s.116; *SŞS*, 230, s.147; *SŞS*, 230, s.179.

Cami-i Atik Mahallesi'nin başında zikredildiği durumlarda, adı geçen mahallenin, sanki farklı bir mahalle olarak algılanmasına zemin hazırladığı söylenebilir.

Tablo 4'teki verilere göre Cami-i Atik Mahallesi'nin dört ilmiye müntesibinden üçünün Efendi, birinin de Molla olduğu, iki Seyyid ve bir İmam'dan oluşan unvanların Efendiler arasında paylaşıldığı görülür. Buna göre Efendilerden birinin mesleği imambaşıdır. Künyede tam kayıtlı olan imambaşının babası Ağa'dır. Diğer Efendi Seyyid unvanlıdır. Bu Seyyid'in babası da hem Seyyid hem Efendi'dir. Üçüncü Efendi keza Seyyid'dir. Sözü edilen Seyyid'in babası Seyyid ve Efendi olmasının yanında aynı zamanda Nakıbzade'dir. Zikredilen unvanlara ek olarak babası "merhum" ve "mebrur" lafızlarıyla taltif edilmiştir.

Bu mahallede mollaya meslek atfında bulunulmamış, molla unvanıyla yetinilmiştir. Sözü edilen Molla'nın künyesinde dedesine yer verilmediği görülmüştür.[42]

1.1.2.2.19 Hayreddincik Mahallesi

Dört müteveffalı mahallelerden ikincisi Hayreddincik Mahallesi'dir. Mukimlerin toplam içindeki oranları %1,77'dir (Tablo 3). Tablo 4'te de fevt edenlerin unvanlarına göre dağılımı görülmektedir. Dengeli bir dağılımın olduğu söylenebilir. İki Efendi'nin yanı sıra bir Seyyid ve bir Molla görmekteyiz. İmamlık mesleğini icra eden şahıs efendilerden biridir. Söz konusu Efendi'nin görev yeri ise debbağhanedir. Diğer Efendi'nin tek unvanlı olduğu, yanı sıra ikinci batında babasının da Efendi unvanlı olduğunu belirtmek gerekir. Seyyid unvanlı müteveffa tek unvanlı olmasına karşın babası el-Hac unvanlıdır.

Adı geçen mahallenin tek mollası memleketine nispet edilmiş olup Santurilidir.

42 *SŞS*, 195, s.17; *SŞS*, 198, s.163; *SŞS*, 237, s.30; *SŞS*, 245, s.152; *SŞS*, 246, s.164.

İmam meslekli Efendi'nin künyesi tamdır, yani babası ve dedesi künyede zikredilmiştir. Molla, Seyyid ve ikinci Efendi'nin dedeleri ise künyelerinde zikredilmemiştir.[43]

1.1.2.2.20 Kara Hacıoğlu Mahallesi

Dört ilmiye mensuplu mahallelerden üçüncüsüdür. Bu mahallede sakinken vefat edenlerin yekûn içindeki oranları %1,77'dir (Tablo 3). Mahallede vefat edenlerin unvanlarına göre dağılımları Tablo 4'te verilmiştir. Hayredincik Mahallesi benzeri bir dağılımdan söz edilebilir. Ancak mahallenin Efendi unvanlı ilmiye mensubundan yoksun olması mahalle için önemli bir eksiklik kabul edilebilir. Unvanların dağılımı şöyledir: İki Seyyid, bir Molla, bir Derviş, bir Ağa, iki Hacı, bir Şekerci, ve bir Esirci...

Esirci mesleğini icra eden şahıs seyyidlerden biridir. Bu Seyyid'in hem kendisi hem babası Hacı'dır. Seyyid'in babasının mesleğini de künyede görebiliyoruz: Şerbetçi... Bu mahallede Seyyid unvanlı şahısların künyelerinin uzun olduğu söylenebilir. Nitekim diğer Seyyid'in künyesi de nispeten uzundur. Sözü edilen Seyyid, Hacı lakaplı bir Ağa'dır. Aynı zamanda Kapucizade'dir. İkinci göbekten babası Merhum ve Ağa'dır.

Şekerci mesleğini icra eden şahıs Derviş'tir. Mahallenin tek unvanlısı her zaman olduğu gibi molladır. Dört müteveffanın da künyelerinde üçüncü göbeğin zikredilmemiş olması dikkat çekicidir.[44]

1.1.2.2.21 Mesud Hasan Mahallesi

İlmiye mensubu olup Mesud Hasan Mahallesi'nden irtihal-i dar-i beka eden kişi sayısı 4'tür. Yukarıda ifade edildiği gibi bu rakamın toplam içindeki payı %1.77'dir (Tablo 3). Tablo 4'ten unvan sayılarını takip edebiliyoruz. Buna göre dört vefattan 3'ü Efendi biri

43 *SŞS*, 182, s.100; *SŞS*, 201, s.153; *SŞS*, 206, s.56; *SŞS*, 230, s.14.
44 *SŞS*, 180, s.93; *SŞS*, 219, s.32; *SŞS*, 230, s.98; *SŞS*, 246, s.174

Derviş'tir. İmamlık ve Hacı unvanları Efendiler arasında zait unvanlar olarak kullanılmıştır.

Derviş, Necmi Baba diye şöhret bulmuştur. el-Hac unvanlı efendilerden biri mukaddes topraklardan geri dönememiştir. Efendi olanlardan biri tek unvanlı, diğer ikisi ikişer unvanlıdır. Bu mahallede de künyeleri tam olarak kaydedilmiş müteveffaya rastlanmamıştır. Dördünün künyeleri babalarıyla son bulmuştur. Yanı sıra baba isimlerini niteleyen hiçbir unvan tespit edilememiştir.[45]

1.1.2.2.22 Şehabeddin Mahallesi

Şehabeddin Mahallesi dört ilmiye mensubu olan son mahalledir. Yukarıda arz edildiği gibi zikredilen rakamın toplam içindeki payı yine %1.77'dir (Tablo 3). Tablo 4'e göre dört müteveffanın içinde bu sefer Efendi yoktur. Vefatlar iki Seyyid, 1 Molla ve bir Şeyh şeklinde vuku bulmuştur. Bu mahalledeki Molla da tek unvanıyla yetinmiştir. Buna karşılık künyesi tamdır. Seyyid unvanlılarda biri Ağa ve aynı zamanda Şehir Kethudasıdır. Diğer Seyyid'in mesleği saraçtır. İlaveten hem kendisi hem babası Ağa unvanlıdır. Şeyh Ali Molla gibi tek unvanlıdır. Ancak normal bir ölümle değil katîlen öldürülmüştür.[46]

1.1.2.2.23 Ayasofya Mahallesi

Ayasofya Mahallesi'nden ahirete irtihal eden ilmiye mensubu adedi 3'tür. Yüzde içindeki payı ise 1.33'tür (Tablo 3). Tablo 4'e göre unvanlar 2 Seyyid, 2 Efendi, 1 Şeyh ve 1 Hacı şeklinde olmuştur. Seyyid ve Efendi unvanlarını şahsında toplayan Mehmed Ali Rasim'ın terekesi borçlarını karşılamadığı için "duyunu ezyed" bölümünde ayrıca kendisine temas edilecektir. Bu şahsın babasının Seyyid ve Efendi olduğu tespit edilmiştir.

45 *SŞS*, 195, s.185; *SŞS*, 197, s.259; *SŞS*, 198, s.222; *SŞS*, 221, s.6.
46 *SŞS*, 197, s.321; *SŞS*, 201, s.149; *SŞS*, 224, s.2; *SŞS*, 230, s.84.

Efendilerden biri de Şeyh ve Hacı unvanlıdır. Tek unvanla yetinen diğer Seyyid'in babası da Seyyid'dir. Her üç müteveffanın künyelerinde dede isimlerine rastlanmamıştır.[47]

1.1.2.2.24 Balat Mahallesi

Balat Mahallesi üç ilmiye mensuplu mahallenin ikincisidir. Kişi başına düşen unvan sayısının en yüksek olduğu mahalledir; bir kişiye ortalama üç unvan tekabül etmiştir. Bu mahalle ilmiye gurubu içinde üş Seyyid, iki Efendi, bir Ağa, bir Nakıbzade, bir Kapıcızade ve bir Kâtip ile temsil edilmiştir (Tablo 3 ve 4). Seyyidler'den biri Ağu unvanlıdır. Aynı Seyyid'in babası yine Ağa ve Seyyid'dir. İki unvanın tevarüs yoluyla babadan oğula geçtiği söylenebilir. Diğer Seyyid hem Efendi'dir hem de mesleki açıdan Kâtip'tir. Sözü edilen müteveffanın babası yine Efendi'dir. Üçüncü seyyidin bir diğer unvanı Efendi'dir. Bu Efendimiz hem Nakıbzade, hem de baba tarafından yine Efendi'dir. Son olarak babasının isminin Merhum lafzıyla taltif edildiği ve her üç ilmiye mensubunu künyelerinde dedelerine yer verilmediği görülmüştür.[48]

1.1.2.2.25 Hacı Mustafa Mahallesi

Üç müteveffalı mahallelerin sonuncusu Hacı Mustafa Mahallesi'dir (Tablo 3). Efendi unvanlının bulunmadığı mahallelerden biridir. Unvanlar iki Molla ile Seyyid olduğu açık ve sarih olmayan bir Ağa arasında pay edilmiştir (Tablo 4). Seydi Ağa'daki birinci isim şahsı değil unvanı, yani Ağa'yı niteleyen bir sıfat olarak düşünülebilir. Öte yandan Seydi ismi, niteleyen değil de başlı başına bir isim olarak da düşünülebilir. Bu durumda Seydi Ağa'yı ilmiyeden kabul etmek ihtimal dışı gözükür.

Molla unvanlıların ikisinin de birer meslekleri olmuştur. Biri keresteci diğeri üzümcüdür. Üzümcü Molla'nın künyesi tam olarak

47 *SŞS*, 189, s.186; *SŞS*, 211, s.80; *SŞS*, 215, s.38.
48 *SŞS*, 218, s.70; *SŞS*, 224, s.44; *SŞS*, 256, s.66.

kaydedilmişken diğer iki müteveffanın künyelerinde dedelerine yer verilmemiştir. Her üç müteveffanın baba isimlerini niteleyen bir unvan kaydına rastlanmamıştır.[49]

1.1.2.2.26 Alipaşa ve Gülmezoğlu Mahallesi

İkişer meyyitli yedi mahalleden ikisi Ali Paşa ve Gülmezoğlu mahalleleridir. Bu guruba giren her bir mahallenin toplam yüzde içindeki payları %0.88 gibi küçük sayılabilecek bir orandır (Tablo 3). Her iki mahallenin unvanlıları Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablo verilerine göre dört müteveffanın biri Efendi, ikisi Seyyid, biri Derviş'tir. el-Hac ve Ağa unvanları Ali Paşa Mahallesinden Seyyid Tahir'e aittir. Seyyid Tahir'in künyesi tamdır ve babası da Ağa lakaplıdır. Ali Paşa Mahallesinin Derviş unvanlı ilmiye mensubu tek payeyle yetinmiştir. Künyesi de tamdır. Ama baba ve dedesinde herhangi bir unvana rastlanmamıştır.[50]

Gülmezoğlu Mahallesi'nin tek unvanlı efendisinin künyesi tam değildir. Babasının el-Hac unvanlı olduğu görülmüştür. Bu mahallenin seyyidi de tek unvanı yeğlemiştir. Künye kaydı babasında son bulmuştur.[51]

1.1.2.2.27 Hacı Memi ve Haracı Kemal Mahallesi

Hacı Memi ve Haracı Kemal Mahallesi'nin müteveffa sayısıyla yüzdeleri ve unvanların dağılımları Tablo 3 ve 4'te verilmiştir. Hacı Memi Mahallesi bir Molla ve bir Efendi olmak üzere iki unvanlı ilmiye mensubuna sahiptir. Molla'nın kendi memleketine, yani Buran'a nispet edildiği görülmüştür. Adı geçen mahallede Efendi olan şahıs tek unvanla yetinmiştir. Her iki ilmiye mensubunun künyelerinde dede kaydına rastlanmamıştır.[52]

49 *SŞS*, 182, s.104; *SŞS*, 218, s.129.
50 *SŞS*, 191, s.49; *SŞS*, 251, s.28.
51 *SŞS*, 201, s.159; *SŞS*, 224, s.73.
52 *SŞS*, 215, s.82; *SŞS*, 230, s.103.

Haracı Kemal Mahallesi'nin iki ilmiye mensubu da Efendi unvanlıdır. Biri hem el-Hac payeli hem de memleketine nispetlidir. Diğer Efendi tek unvanlı olmasına karşın babası Ağa ve Merhum'dur. Bu mahallede de künyelere dede isimleri zikredilmemiştir.[53]

1.1.2.2.28 Hoca Burhan ve Sarı Hatip Mahallesi

İkişer müteveffalı mahallelerden ikisi Hoca Burhan ve Sarı Hatip'tir. Bu iki mahallede 2 Efendi, 2 Seyyid, 1 Molla, 1 Ağa unvanları kullanılmıştır (Tablo 3 ve 4).

Hacı Burhan Mahallesi'nin iki Seyyidi birden fazla unvanlıdır; biri Ağa diğeri hem Efendi hem el-Hac'dır. İkinci Seyyid'in babası Merhum, el-Hac ve Efendi'dir. Birinci Seyyid'in künyesi tamken ikincisinin dede ismine rastlanmamıştır.[54]

Sarı Hatip Mahallesi'nin bir mollasıyla bir efendisi tek unvanlı kalmayı yeğlemişlerdir. Her ikisinin künyeleri tamdır; ancak ikinci ve üçüncü batında baba ve dedelerine ait herhangi bir unvana denk gelinmemiştir.[55]

1.1.2.2.29 Kazaz Hacı Mustafa Sulıca Mahallesi

Kazaz Hacı Mustafa ve Sulıca, iki fevtli mahallelerin sonuncusudur. Yukarıda ifade edildiği gibi iki vefatlı mahallelerin toplam içindeki payları %0.88'dir (Tablo 3). Bu oran ihmal edilecek kadar düşüktür. O yüzden bundan sonraki tek vefatlı mahalleleri aynı başlık altında inceleyeceğiz.

Tablo 4'te söz konusu iki mahallenin unvanlarının nasıl dağıldığı gösterilmektedir. Kazaz Hacı Mustafa Mahallesi'nin bir Seyyid ve bir Molla unvanlı ilmiye mensubu bulunmaktadır. Seyyid'in mesleği yorgancı iken Molla'nın mesleği ve ikinci bir unvanı yoktur. Molla'nın künyesi tam, Seyyid'inki ise eksiktir.

53 *SŞS*, 195, s.159; *SŞS*, 221, s.79.
54 *SŞS*, 212, s.32; *SŞS*, 218, s.115.
55 *SŞS*, 182, s.94; *SŞS*, 191, s.36.

Sulıca Mahallesi, Kazaz Hacı Mustafa Mahallesi gibi bir seyyid ve bir mollalıdır. Seyyid tek unvanlı olup künyesi eksiktir; dedesine yer verilmemiştir. Aynı mahallenin mollası oturakçı mesleğiyle şöhret bulmuştur. Künyesi de tamdır. Bu Molla'nın künyesinde baba ve dede isimlerini niteleyen bir unvana denk gelinmemiştir.[56]

1.1.2.2.30 Diğer Mahalleler[57]

Tek müteveffiyeli ilmiye mensubu mahallelerin sayısı on beştir. Başka bir ifadeyle mahallelerin yaklaşık %30'u bir ilmiye mensubuna sahiptir. Bu evsaftaki mahallelerin yarısında Molla unvanlı şahıslar vardır. Molla payelileri 5 kişiyle Efendi unvanlılar takip eder. Geri kalanların ikisi İmam, biri Müderris, biri Şeyh, biri Derviş, üçü Seyyid, ikisi Hafız, biri Hacı, biri Tahliyeci ve biri de Peştemalcı payelidir (Tablo 3 ve 4).

Yılan mermeri Mahallesi'ndeki İbrahim b. Abdullah dört unvanıyla dikkat çekmiştir. Bu şahıs Müderris, Seyyid, el-Hac ve Efendi unvanlarının hepsini şahsında toplamıştır. Aynı şekilde Astarcı Mahallesi'nin Arif Efendisi Şeyh ve Seyyid unvanlarıyla dikkat çeken başka bir isim olmuştur. Aynı kişinin babasında Merhum sıfatı, dedesinde de Alemdar payesi mevcuttur.[58]

Yedi Molladan biri Hafız, diğeri Peştamalcı'dır. Geri kalan Hafız ve Mollalar tek unvanlıdır. Mollaların üçünün dedesi künyede yer almamıştır. Diğer dört mollanın künyesi tamdır.

Timurlî Paşa Mahallesi'nin efendisi tek unvanlıdır; buna karşın babası Ağa'dır. Geri kalan üç Efendi birden fazla payelidir; biri yukarıda ifade edildiği gibi Müderris, diğer ikisi İmamdır.

56 *SŞS*, 212, s.22.

57 Diğer başlığı altında kastedilen mahalle isimleri şöyledir: Astarcı, Burmalı Cami, Debbağ Hayreddin, Hacı Hasan, Hamza Bey, İki Şerefeli, Kazancı Hacı Mustafa, Kazaz Hacıoğlu, Mesudcuk, Porta Kapu, Sinan Paşa, Timurlî Paşa, Timurtaş ve Yılan Mermeri.

58 *SŞS*, 201, s.8.

Müderrisin dışında kalan diğer Seyyid Porta Kapu Mahallesi'nden Seyyid Mehmed b. Abdulvehhab'dır. Bu Seyyid'in künyesi tam yazılmışken Müderris meslekli Seyyid'in dedesi künyede yer almamıştır.

Derviş unvanlı olan şahıs tahliyeci mesleklidir ve künyesi tamdır.[59]

1.1.2.3 Misafirken Vefat

"Aslen" gurubuna girmediği halde "sakinen vefat" gurubuna dâhil edilmeyen 40 ilmiye mensubu "müsafiren/müsafireten/bilmüsafere" vefat edenlerdir. Bu rakam toplam ilmiye sınıfının yaklaşık %11'ine tekabül etmektedir. Bu kişilerin asıl memleketleri hakkında sarih bir ifade yoktur. Zaten yarısına yakını geride mahkemece tespit edilebilen herhangi bir varis olmadan vefat etmişlerdir. Onlar hakkında kullanılan ifadelerin en sarih onları "müsafiren/müsafireten/bilmüsafere" lafızlarıdır. Söz konusu kişilerin asıl memleketleri belirtilmedğine göre, keza Selanik merkezinin değişik yerlerinde misafirken vefat ettiklerine göre bu vasıftaki kişilerin asılları hakkında şu yorumlar yapılabilir:

Bu kişiler ya Selanik civarındaki kaza ve beldelerden gelip merkezde misafir olarak ikamet ederken varissiz vefat etmişlerdir, ya da Osmanlı coğrafyasının diğer vilayetlerinden Selanik'e gelip bila varis fevt olmuşlardır. Tereke metnini hazırlayan ilgili görevliler murisin hakkında bilgi verecek varis bulamadıkları için asıl memleketleri muğlâk kalmıştır, denebilir. Son ihtimal olarak kâtipler murisin aslen nereli olduğunu pek önemsememiş de olabilir. Fakat bu noktada bizce sorulması gereken önemli bir soru vardır. O da şudur: Adı geçen guruba giren murislerin çoğu için "beledîden" ya da "askerîden" kavramları kullanılmıştır. Bir murisin beledi ya da askeriden olduğu bilgisine vakıf olunuyorsa o kişinin memleketi hakkında pekâlâ bilgi sahibi olunabilir.

59 *SŞS*, 195, s.169; *SŞS*, 176, s.126; *SŞS*, 245, s.132; *SŞS*, 191, s.3; *SŞS*, 180, s.36; *SŞS*, 185, s.66; *SŞS*, 180, s.119; *SŞS*, 178, s.67; *SŞS*, 211, s.64; *SŞS*, 191A, s.43; *SŞS*, 201, s.123; *SŞS*, 245, s.116; *SŞS*, 215, s.69; *SŞS*, 218, s.140.

1.1.2.3.1 Medreselerde Vefat

Doğum yeri ya da sürekli ikamet edilen yerlerin dışında misafir olarak ölenlerin 7'si Selanik'in değişik medreselerinde vefat etmiştir. Bunların beşi Efendi, biri Molla ve diğeri tek unvanla yetinen Müderris İbrahim'dir. Muîd Alauddin Mahallesi Çınarlı Medresesi'nde görev ifa ederken vefat eden Müderris İbrahim oğlu Halil'in sadece babası Efendi payelidir. Aslen Asıtaneli olup Numan Paşa Medresesinde vefat eden Hocazade Ahmet İshak Efendi, Şerif Selim Sırı Paşa'nın yaptırdığı Medrese-i Latîfede fevt olan İslimiyeli Seyyid İbrahim Efendi ile Hacı Musa Camii Medresesinde ölen Şeyh Mehmed Efendiler'in de meslekleri müderrisliktir. Müderris Şeyh Mehmed Efendi'nin Haraci Kemal Mahallesi'nde mukimken zikredilen mahalledeki evine gitmeyip medresede kaldığı anlaşılmaktadır.[60]

Sinan Paşa Medresesi'nde hayata gözlerini yuman Molla Mustafa'nın beledîden olması onun sivil olduğunu ve bir hizmet karşılığında devletten maaş almadığını gösterir. Yusuf Paşa Medresesi'nde vefat eden İbrahim oğlu Abdullah'ın, Efendi unvanının yanı sıra el-Hac payesi de mevcuttur. Karlı Medresesi'nde irtihali darı beka eden Musa oğlu Abdullah bu gurubun ikinci tek unvanlı efendisidir. Bu son iki Efendi unvanlı ilmiye mensubunu diğerlerinden ayıran en önemli özellik geride bilinen bir varis bırakmadan vefat etmiş olmalarıdır.[61]

1.1.2.3.2 Tekye ve Zaviyelerde Vefat

Tekye ve Zaviyelerde vefat eden ilmiye mensubunun sayısı 5'tir. Bunların üçü Efendi, biri Hoca ve sonuncusu Derviş unvanlıdır. Selanik Seyfullah Efendi Zaviyesi'nde misafirken kuyuda boğularak vefat eden Hasan Efendioğlu Abdullah'ın ikinci unvanı Seyyid'dir.[62]

60 *SŞS*, 182, s.116; *SŞS*, 182, s.97; *SŞS*, 241, s.168; *SŞS*, 215, s.116.
61 *SŞS*, 174, s.4; *SŞS*, 252, s.43; *SŞS*, 254, s.137.
62 *SŞS*, 187, s.41.

Pişmaniye Tekyesi'nde kalırken bila varis hayata gözlerini yuman Ali Efendi oğlu Abdullah'ın da Seyyid olduğunu görüyoruz. Yılan Mermeri Mahallesi Hacı Musa Medresesi'nde fevt olan Abdi Hoca Arnavut'tur. Künyesi tamdır. Yahya Bali Mahallesi'nde Perşembe Tekyesi'nde bu dünyadan göç eden Bayezid oğlu Abdullah bu gurubun tek Derviş'idir.[63]

Aslen Konyalı olup Bursa'yı kendine vatan edinen ve Münzevi Şeyh Abdullah Tekyesi Şeyhi iken Selanik Kapû Tekyesi'nde misafir olarak ikamet ederken irtihal-i dar-i beka eden Ali Efendi'nin efendilik unvanının yanı sıra Seyyid, Şeyh ve Hafız payelerini şahsında topladığını yukarıda ifade etmiştik. Söz konusu zatın babası Merhum, Seyyid ve Efendi unvanlıdır. Fakat dedesi künyede yer almamıştır.[64]

1.1.2.3.3 Hanlarda Vefat

Misafirken vefat edenlerin dörtte biri, yani %25'i değişik hanlarda vefat etmiştir. Bu guruba giren 10 kişiden dokuzu arkalarında bilinen bir varis bırakmadan vefat etmişlerdir. Asitane-i Aliye'den olup Selanik'te Beylik Sefine-i Humayûn için kereste kesme işinde görevlendirilen ve aynı yerde Mahzen Handa vefat eden Mühendis Abdulaziz Efendi İbni Abdullah gurubun tek istisnasıdır. Onun mirasçılarının tanıtım metninde yer aldığını görüyoruz.[65]

On kişinin unvanlara göre dağılımı şöyledir: Beş Efendi, üç Seyyid, bir Molla ve bir Derviş.

Hâce Han'da vefat eden el-Hac Mustafa Efendi b. Abdullah, Aziz Han'da fevt olan Zenci Derviş Hasan ve Merhum Seyyid Osman Ağa Hanı'nda ahirete irtihal eden Ömer Efendi b. Abdullah'ın beledîden olduklarına vurgu yapılmıştır.[66]

63 *SŞS*, 186, s.102; *SŞS*, 226, s.42.
64 *SŞS*, 201, s.15.
65 *SŞS*, 256, s.162.
66 *SŞS*, 176, s.9; *SŞS*, 195, s.193; *SŞS*, 196, s.98.

Öte yandan Çukur Han'da ölen İspirli Seyyid İsmail b. Abdullah b. Abdurrahman ve Nasuh Beşe Hanı'nda müteveffa olan Seyyid Mustafa b. Abdullah askeriden, el-Hac Hoca Ali Halil Hanı'nda vefat eden İbrahim Efendi İbni Abdullah ise kudattandırlar.[67]

Nalband Ali Konağı'nda vefat eden Kavalalı Molla Osman b. Abdullah bu gurubun tek unvanlı ilmiye mensubudur. Yanı sıra Rumeli Ordu-yi Humayun Altıncı Piyade Üçüncü Alay Taburundan hava değişimi için İstanbul'a gitmek üzere iken Selanik Taş Han'da ölen Hasan Efendi İbni Abdullah da bu gurubun tek cerrahıdır.[68]

Ölenlerin %90'ının bir mirasçıya sahip olmamaları anlamlı bulunmuştur. Bu kadar yüksek bir oranın çıkmasını iki sebebe bağlamak mümkündür. Birincisi hanların yolcu, parasız ve kimsesizler için ikamet etmeye müsait mekânlar olduğudur. İkincisi mahkemelerin uzak diyarlardan gelip vefat edenlerin mirasçılarının olup olmadığına ilişkin yetersiz araştırma yapması ya da hiç araştırma yapmamasıdır. Böylece varisi çıkmayan müteveffanın terekesine el konularak Beytülmal'e önemli bir gelir kapısı sağlanmış olur.

1.1.2.3.4 Konaklarda Vefat

Selanik'te çeşitli konaklarda misafir kalarak vefat eden ilmiye mensubu adedi 9'dur. Bunların 6'sı Efendi, ikisi Seyyid ve biri Şeyh unvanlıdır.

Bir Seyyid ile Efendi unvanlılardan üçü bila varis vefat etmiştir. Buna göre aslen Mağripli olup Selanik'te Molla Beyefendi Konağı'nda misafirken fevt olan Şeyh Tahir Efendi İbni Abdullah'ın, aslen Debre kazasından olup aynı konakta ölen Seydi Pehlivan İbni Abdullah'ın, aslen Siroz kazasından olup Selanik'te Hacı Osman Bey Konağı'nda vefat eden Ahmed Efendi İbni Abdullah'ın ve Kazaz Hacı Mustafa Mahallesi'nde Serturnacı Hacı Mustafa Konağı'nda

67 *SŞS*, 189, s.174; *SŞS*, 191, s.14; *SŞS*, 212, s.42.
68 *SŞS*, 255, s.36; *SŞS*, 251, s.155.

ahrete göç eden Hafız Ahmed Efendi İbni Abdullah'ın geride bilinen varisleri çıkmamıştır.[69]

İkinci Seyyid unvanlı ilmiye mensubunun adı muhtemelen bilinmediği için künyede boş bırakılmıştır. Fakat ilginçtir; aynı Seyyid'in babası künyede yer almıştır. Selanik Serbevvabin Yusuf Bey Konağı'nda vefat eden bu şahsın künyesinde aslen Asitaneli ve Sultan Mehmed Camii yakınlarında ikamet ettiğine dair bilgilerin yer almasına karşın isminin boş bırakılması dikkat çekici bulunmuştur.[70]

Ahmed Paşa Mahallesi'nde Seyyid Osman Beyefendi Konağı'nda misafirken irtihali dari beka eden Mehmed Tahir Efendi Divan-ı Humayun Hacegânı'ndandır. Medreselerde misafir olarak ikamet edip bilahare vefat edenler incelendiğinde müderris ve hoca ağırlıklı oldukları görülür. Ancak Mehmed Tahir Efendi hoca kökenli olmasına karşın medresede değil konakta kalmayı tercih ettiği söylenebilir.[71]

Efendi unvanlılardan Hüdaverdi Mehmed Efendi İbni Abdullah kendi taşıdığı payeden çok künyesinde geçmişine yapılan vurguyla öne çıkmıştır. Buna göre aslen İstanbul Yenibahçe Halıcılar Köşkü Mahallesi'nden olan söz konusu ilmiye mensubu, Rical-i Devlet-i Aliye'den Mesarifat Nazırı devletlû Salih Beyefendi etbaından olup Konakçı Konağı'nda vefat etmiştir. Yüksek memuriyete sahip olanların künyelerinin taltif ve tavsiften dolayı uzadığı ve kimi zaman sıkıcı bir hale dönüştü ileri sürülebilir.[72]

Konaklarda misafirken ölen Efendi unvanlıların sonuncusu kendi memleketine nispet edilmiştir. Davazlı Hüseyin Efendi İbni Ömer Selanik'te Emtia Gümrüğü Emini Ahmed Bahri Efendi'nin konağında misafir olarak ikamet ederken vefat etmiştir.

69 *SŞS*, 256, s.23; *SŞS*, 256, s.37; *SŞS*, 241, s.110; *SŞS*, 189, s.175.
70 *SŞS*, 195, s.22.
71 *SŞS*, 198, s.217.
72 *SŞS*, 230, s.186.

Bu gurubun tek şeyhi olan Şeyh Abdulmuhsin b. Abdullah Selanik'te zorunlu ikamet etmekle memur olduğu anlaşılmaktadır. Adı geçen Şeyh ikamet mekânı olarak kendisine Şerif Galip Konağı'nı tercih etmiştir.[73]

1.1.2.3.5 Özel Hanelerde Ve Kışlada Vefat

Misafirken vefat eden kırk ilmiye mensubunun ikisi özel hanelerde, biri de kışlada vefat etmiştir. Bu üç ilmiye mensubu Efendi unvanlıdır. Selanik Camii atik imamı Abdullatif Efendi'nin özel hanesinde misafir kalırken vefat eden Ahmed Efendi İbni Abdulah mesleki açıdan hattattır. Hattat Ahmet Efendi vefat ettiğinde geride bilinen bir varis ya da varise bırakmamıştır.[74]

Özel hanede vefat eden ikinci Efendi unvanlı ilmiye mensubu Latif Efendi b. Abdullah'tır. Adı geçen Efendi'nin mesleği Deraliye Ordu-yi Humayûn Sekban Alaybaşı kâtipliğidir.

Aslen Selanik Sancağı Yenice-i Vardar kazasından olan Latif Efendi hava değişimi için geldiği Selanik'te Abdulmuin Efendi Hanesi'nde vefat etmiştir.[75]

Tebkü Kazası Dokasan Altı Cemaatin Kışlası'nda misafir olarak kalırken Yenişehir-i Fenar taraflarında vefat eden üçüncü Efendi payeli ilmiye mensubu künyede memleketine nispet edilmiştir. Ancak İhsîvî Osman Efendi'nin künyesinde baba ve dede isim ve unvanlarına yer verilmemiştir.[76]

1.1.2.3.6 Belirsiz Mekânlarda Vefat

Misafir iken vefat edenlerden 5 ilmiye mensubunun nokta olarak nerede fevt olduklarına dair sarih bir ifadeye rastlanmamıştır.

73 *SŞS*, 226, s.3; *SŞS*, 201, s.108.
74 *SŞS*, 187, s.5.
75 *SŞS*, 248, s.100.
76 *SŞS*, 211, s.78.

Taşıdıkları unvanlar itibariyle biri Hanım, ikisi Seyyid ve geri kalan ikisi de Efendi'dir.

Sülâle-i Tahire'den Hazreti Evrenosiden Şerife Atiye Hanım İbneti es-Seyyid Abdurrahman Beyefendi aslen Selanik Yahya Bali Mahallesi'nde mukime olup Yenice-i Vardar'da misafir olarak bulunduğu sırada ahirete irtihal etmiştir.[77] Şerife Atiye Hanım'ın nokta olarak nerede vefat ettiği künyesinde belirtilmemişse de hanım olması hasebiyle akrabalarından birinin hanesinde vefat etmiş olabileceği düşünülebilir.

Aslen Yanyalı olan Abdulkerim Efendi'nin baba hanesi künyede boş bırakılmıştır. Aynı kişinin Selanik'in neresinde misafir kaldığına dair bir işarete denk gelinmemiştir. Keza Selanik İshak Paşa Mahallesi'nde ölen Ahmed Efendi b. Merhum Müftü Efendi'nin medrese, tekye, konak, han ya da özel haneden hangisinde vefat ettiğine dair bir kayda rastlanılmamıştır.[78]

Bu guruba giren ilmiye mensubu içerisinde künyesi eksiksiz yazılan Seyyid Mehmed Ali b. Ahmet b. Abdullah'tır. Aslen Selanikli olan bu şahıs aynı zamanda Ağa payeli olup Kahire'de bilinmeyen bir yerde vefat etmiştir. Diğer Seyyid unvanlı ilmiye mensubu aslen Mekke'den olup künyesinde Mekke'ye nispet edilmiştir. el-Hac payesine de haiz olan Mehmed b. Abdullah Selanik'te kayıtlara geçmeyen bir yerde misafirken vefat etmiştir.[79]

1.1.2.4 Bila Varis Vefat

İlmiye mensubunun 26'sı geride bilinen (maruf ve marufe) bir varis bırakmadan ahirete göç etmiştir. Yüzde olarak ifade etmek gerekirse toplam ilmiye sınıfının yaklaşık %7'sinin mirasçısı çıkmamıştır. Toplumsal bünyenin dinamikleri açısından irdelendiğinde zikredilen oranın yüksek olduğu söylenebilir. Fakat vârissiz

77 *SŞS*, 219, s.8.
78 *SŞS*, 201, s.219; *SŞS*, 201, s.121.
79 *SŞS*, 180, s.82; *SŞS*, 201, s.38.

ölenlerin yarısına yakınını kendi memleketlerinden uzakta misafir olarak vefat edenlerin teşkil ettiği dikkate alındığında yukarıdaki oranın gerçekte olması gereken orandan fazla çıktığı varsayılabilir. Çünkü mahkemelerin, yukarıda da izah edilmeye çalışıldığı gibi, misafir müteveffaların varislerini yeterince araştırmadığı, bu kabilden kimseleri "bila varis vefat" konumuna koyarak terekenin tamamına el koymaya temayül ettikleri ileri sürülebilir. Bila varis vefat edenlerin terekeleri 3 sene müddetle kanuni varislerin itirazlarına açık olması,[80] mahkemelerin vârissiz gözüken müteveffatın kanuni varislerinin olup olmadığına dair sıkı bir araştırma yapmalarına engel teşkil etmiştir, denebilir.

1.1.2.4.1 Mahallelerde Bila Varis Vefat

Geride herhangi bir varis bırakmadan vefat eden ilmiye mensubu kişilerin %39'u farklı mahallelerde, ama bilinmeyen mekânlarda vefat etmiştir. Akçe Mescid, Debbağ Hayreddin, Tarakçı, Numan Paşa, Cezeri Paşa ve İki Şerefeli Mahalleleri'nde vefat edenler Efendi unvanlıdır. Askeriden olup Debbağ Mahallesi'nde fevt olan İbrahim Efendi, Siroz'a nispet edilmesinin yanı sıra ikinci bir unvan olarak Şeyh unvanını taşır. Yine askeriden olup Akçe Mescid Mahallesi'nde öteki dünyaya göç eden Mustafa Efendi tek unvanıyla yetinmiştir. Ancak adı geçen kişinin künyesi tam olarak kaydedilmiştir. Diğer tek unvanlı Efendi, Cezeri Paşa Mahallesi'nde fevt olan Mustafa b. Abdullah b. Abdurrahman'dır. Fakat bu zat yukarıdaki adaşı gibi askeriden değil, beledîdendir. Numan Paşa ve İki Şerefeli Mahalleleri'nde vefat eden Hasan ve Hüseyin Efendiler de tek unvanlıdır. Ancak Hasan Efendi kendi memleketi olan Ahisçe'ye nispet edilmiştir. Her iki efendinin künyelerinde üçüncü batına yer verilmemiştir.[81]

80 İnalcık Halil, Anhegger Robert, *Kanunname-i Sultânî Ber Mûceb-i Örf-i Osmanî*, Ankara 1959, s.70.

81 *SŞS*, 198, s.74; *SŞS*, 201, s.82; *SŞS*, 191, s.7; *SŞS*, 237, s.97; *SŞS*, 241, s.61.

Bila varis vefat gurubunun iki Seyyidinden biri Hasan Mesud, diğeri Ahmed Subaşı Mahallesi'nde fevt olmuştur. Hasan Mesud'un Seyyidi olan Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman askeriden olup ayrıca "Otuzbir" lakabıyla da şöhret bulmuştur. Ahmed Subaşı Mahallesi'ndeki Seyyid'in diğer önemli bir unvanı şeyhliktir. Borçları terekesinden fazla olduğu halde ahirete göç eden Ahmed b. Abdullah'ın künyesinde dede hanesine yer verilmemiştir.[82] Oysa unvanları hem Seyyid hem Şeyh olanların ikinci ya da üçüncü göbek kuşaklarda benzer unvanlara rastlamak yaygın bir durumdur.

Grubun tek Molla unvanlı ilmiye mensubu Kara Hacıoğlu Mahallesi'nde vefat eden İsmail b. Mehmed b. Abdullah'tır. Askeri sınıfa mensup olan Molla İsmail'in mesleği maytaplıktır.[83]

1.1.2.4.2 Han ve Konakta Veresesiz Vefat

Yukarıda açıklanan mahallelerde veresesiz dünyaya gözlerini yumanlar ilmiye mensuplarında olduğu gibi hanlarda vefat edenlerin genel sayıya oranı yine %39'dur. Dokuz kişiye karşılık gelen bu gurubun sekizi yukarıda "Hanlarda Vefat" alt başlığında incelenmiştir. Bu başlık altında onlardan yeniden bahsedilmeyecektir. Bu başlık altında sadece, "Han ve Konaklarda Vefat" başlığı altında kendisinden bahsedilmeyen Seyyid Mustafa b. Abdullah ve Ahmed İbni Abdullah'ı anmakla yetineceğiz. Seyyid Mustafa Selanik Vardar Kapısı yakınlarındaki bir handa ikamet ettiği halde ölümü Vidine kazası civarında gerçekleştiği için yukarıda sözü edilen başlık altında incelenmemiştir. Mesleki açıdan deveci olan Seyyid Mustafa'nın askeri sınıfa mensup ve tek unvanlı olduğunu belirtmek gerekir.[84]

Aslen Sirozlu olup Selanik'te Haci Osman Bey Konağında misafir olarak sakinken bilinen bir varisi olmadan vefat eden

82 *SŞS*, 174, s.36; *SŞS*, 230, s.143.

83 *SŞS*, 198, s.10.

84 *SŞS*, 197, s.80.

Ahmed Efendi İbni Abdullah görüldüğü üzere tek unvanlıdır. Bahsi geçen her iki ilmiye mensubunun künyelerinde dedelerine yer verilmemiştir.[85]

1.1.2.4. 3 Tekye-Zaviye Ve Medreselerde Veresesiz Vefat

Selanik Pişmaniye Tekyesi'nde misafir kalırken bila varis vefat eden es-Seyyid Ali Efendi b. Abdullah, Yusuf Paşa Medresesi'nde kalırken bilinen bir varisi olmaksızın fevt olan el-Hac İbrahim Efendi İbni Abdullah ile aslen Anadolu'da Alanya ahalisinden olup Selanik'te Karlı Medresesi'nde muvakkaten ikamet ederken vârissiz ahirete irtihal eden Musa Efendi İbni Abdullah hakkında yukarıda ilgili alt başlıklarda temas edilmiştir.

Selanik Serbevvabin Yusuf Bey Efendi'nin kâtiplik hizmetindeyken bila varis vefat eden Abdullah Efendi İbni Abdullah hem beledî hem Divan-i Humayun müntesibidir.[86] Abdullah Efendi tasnif mantığı açısından bu guruba girmediği halde bila varis vefat ettiği için onu bu başlık altında zikretmeyi uygun bulduk. Keza Selanik Kelemeriye Kapu Tekyesi'nde misafir olarak ikamet ederken vefat eden beledîden [...] Efendi İbni Abdullah'ı "bila varis vefat" başlığı altında incelemeyi yeğledik. Künye kaydında "bila varis" ibaresi olmamasına rağmen bahsi geçen isimsiz Efendi geride herhangi bir vâris bırakmadan vefat etmiştir. Çünkü hem terekenin tamamına vâris olan Beytülmal hem isimsiz unvanı niteleyen "beledî" ifadesi söz konusu Efendi'nin bila varis vefat ettiğini gösterir.[87]

Selanik Seyfullah Efendi Zaviyesi'nde misafirken kuyuda boğularak ahirete irtihal eden es-Seyyid Hasan Efendi İbni Abdullah da yine yukarıda ifade edildiği gibi Beytülmal'in yegâne vâris olmasından dolayı bila varis vefat eden ilmiye mensuplarından addedilmiştir.[88]

85 *SŞS*, 241, s.110.
86 *SŞS*, 196, s.134.
87 *SŞS*, 180, s.92.
88 *SŞS*, 187, s.41.

1.1.2.5 Borcun Terekeden Fazla(Ezyed) Olduğu Halde Vefat

Borçları terekelerinden fazla (duyunu terekesinden ezyed) olduğu halde vefat eden ilmiye mensubunun sayısı 20'dir. Bu sayı genel gurubun yaklaşık %6'lık kısmına denk gelmektedir. Bir kişinin çoğu zaman birden fazla unvana sahip olduğu dikkate alındığında sözü edilen kişilerin şu unvanları taşıdıkları tespit edilmiştir: Efendi: 9, Molla: 7, Seyyid: 6, Bey: 3, İmam: 1, Başkâtip: 1, Peştamalciyan Emini: 1, Pir: 1, Debbağ: 1. Zikri geçen unvan sahipleri aşağıda biraz daha teferruatlı bir şekilde incelenmiştir. Bu guruba giren ilmiye mensuplarının genelde mahallelerde vefat ettikleri; ancak vefat yerinin nokta tayini şeklinde değil, mahallenin herhangi bir hanesinde mukimken gerçekleştiği görülmüştür.

1.1.2.5.1 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Efendiler

Diğer guruplarda olduğu gibi borçları fazla iken vefat edenlerin içinde Efendi unvanlıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Buna göre 20 kişilik gurubun 9'u, yani %45'i Efendi payelidir. Mesud Hasan Mahallesinden Hasan Efendi İbni Süleyman b. Abdullah, Selanik eşrafından ve mevali-i âliden Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi İbni Merhum Ali Ağa Merhum Mehmed Ağa, Pinti Hasan Mahallesi'nden Başkâtib Hasan Efendi İbni Ömer Ağa, Hayreddincik Mahallesi'nden Mehmed Efendi İbni Merhum İbrahim Efendi, Cezeri Kasım Paşa Mahallesi'nden İmam Ahmed Efendi İbni Ali b. Abdullah,[89] Selanik'te Vali-i Alişan Devletlu Hacı Mustafa Bey Hazretleri'nin Divan Efendiliği hizmetlerini ifa eden Ali Efendi İbni Hasan, Kazaz Hacı Musa Mahallesi'nden Peştamalciyan Emini es-Seyyid Ahmed Efendi İbni es-Seyyid Mehmed Efendi, Selanik'ın önemli sima ve eşrafından ve kudât-ı kiramdan es-Seyyid Ebubekir Beyefendi İbni Ömer Efendi ve son olarak Hacı İsmail Mahallesi'nden Musa Efendi İbni İbrahim borçları terekelerinde fazla (ezyed) iken vefat etmişlerdir.[90]

89 *SŞS*, 190, s.79; *SŞS*, 195, s.56; *SŞS*, 218, s.119; *SŞS*, 218, s.123; *SŞS*, 218, s.133.
90 *SŞS*, 224, s.36; *SŞS*, 224, s.115; *SŞS*, 230, s.63; *SŞS*, 256, s.139.

Yukarıda zikredilen künyeler incelendiğinde dokuz Efendi'nin dördü tek unvanlı, Bey ve Efendi'yi ayrı ayrı unvan kabul edersek iki Efendi'nin üçer payeli, geri kalan üç Efendi'nin de ikişer unvanlı olduğu görülür. Üç payeli Efendi'nin ikinci unvanı Seyyid, üçüncü unvanı Peştemalcıyan Eminliği'dir. Üç unvanlı diğer ilmiye mensubunun efendiliğin dışında Bey ve Seyyidlik payeleri mevcuttur. İki unvanlı efendilerden birinin imamlık, diğerinin başkâtiplik mesleklerini icra ettiği, bu evsaftaki son Efendi'nin de soyuna nispet edildiği görülüyor.

1.1.2.5.2 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Mollalar

Borçları fazla iken vefat edenlerin içinde Molla unvanlıların efendilerden sonra ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle yirmi kişilik ilmiye mensubunun 7'si, yani %35'i Molla unvanlıdır. Bu verilerin detaylı açılımı şöyledir:

- Sulîca Mahallesi'nde Molla Abdullah b. Abdullah b. Adurrahman,
- Abdullah Kadı Mahallesi'nde Molla Osman b. Ebubekir,
- Kazzaz Hacı Musa Mahallesi'nde Debbağ Molla Ali b. Osman,
- Selanik Kelemeriye Uzun Ali Köyü'nde Molla Ahmed b. Osman,[91]
- Selanik Kasimiye Mahallesi'nde Molla Hüseyin b. Ali,
- Kara Hacıoğlu Mahallesi'nde Kasab Molla Ali İbni Hasan,
- Selanik Vardareyn Nahiyesine tabi Dufancı Köyü'nde Molla Mirza İbni Abdullah,

Bu mollalar borçları terekelerinden fazla olduğu halde ahirete irtihal etmişlerdir.[92]

91 *SŞS*, 186, s.92; *SŞS*, 195, s.23; *SŞS*, 209, s.61; *SŞS*, 224, s.4.
92 *SŞS*, 226, s.9; *SŞS*, 230, s.13; *SŞS*, 255, s.62.

Mollalar daha önce de vurgulandığı gibi genelde ya tek unvanlı ya da unvanlarını niteleyen bir meslek payesine sahip olurlar. Bu gurubun yedi mollasından beşinde tek unvan olduğu görülüyor. Meslek açısından bakıldığında geri kalan iki molladan biri debbağ diğeri kasaptır. Sulıca mahallesinde vefat eden Molla Abdullah b. Abdullah'ın künyesi tam, diğerlerinin ki eksiktir; dedelerine yer verilmemiştir. Ayrıca yedi molladan ikisi şehir merkezinde değil, nahiyelerin köylerinde vefat etmiştir. Bu iki örnekten hareketle molla unvanının taşra bölgelerinde yaygın kullanılan bir ilmiye sınıfı unvanı olduğu söylenebilir. Mollaların künyelerinde baba veya dedeyi niteleyen başka bir sıfat, paye ya da unvanın bulunmaması anlamlı bulunmuştur.

1.1.2.5.3 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Seyitler

Duyunu terekesinden ezyed iken vefat edenler arasında Seyyid unvanlıların mollalardan sonra üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Yüzde ile ifade etmek gerekirse, duyunu terekesinden ezyed olduğu halde vefat eden yirmi kişilik ilmiye mensubunun 6'sı, yani %30'u Seyyid payelidir. Birden fazla unvan kullanıldığı için özellikle Efendi unvanlıların içinde aynı zamanda Seyyid olanlar olabilir. Buna göre bu guruptaki Seyyid payelileri şöyle sıralayabiliriz:

- Selanik Demirtaş Mahallesi'nde Yorganî es-Seyyid Ali Bey İbni Hüseyin b. Abdullah,
- Aslen Selanik Hayreddincik Mahallesi sakinlerinden olup Limni Adası'nda iken vefat eden Seyyid Pîr Mehmed İbni Merhum Seyyid Ahmed Efendi,
- Selanik Kazzaz Hacı Musa Mahallesi'nde Peştamalciyan Emini Seyyid Ahmed Efendi İbni Seyyid Mehmed Efendi,[93]
- Selanik sakinlerinden olup Kahire'de vefat eden Seyyid Abdi Bey İbni el-Merhum Abdulvehhab Ağa,

93 *SŞS*, 174, s.63; *SŞS*, 224, s.9; *SŞS*, 224, s.115.

- Selanik eşraf ve önemli simalarından kudât-ı kiramdan Seyyid Ebubekir Bey Efendi İbni Ömer Efendi,
- Ahmed Subaşı Mahallesi'nde Seyyid Şeyh Ahmed b. Abdullah,

Zikredilen Seyyidlerin terekeleri borçlarını karşılamaya kâfi gelmemiştir.[94]

Bu gurupta yer alan Seyyid unvanlı efendilerin ikisine yukarıda "Efendiler" alt başlığında temas ettik. Geri kalan seyyidlerden biri Yorgancı, biri Pir, diğeri Bey ve sonuncusu Şeyh unvanlıdır. Yorgani Seyyid Ali Bey'in künyesi tam, diğer beş seyyidinki eksik kaleme alınmıştır.

1.1.2.5.4 Duyunu Terekesinden Fazla Olan Diğer Unvanlılar

Bey, İmam, Başkâtip, Peştamalciyan Emini, Pir ve Debbağ meslek, unvan ve payelerini kullanan ilmiye mensuplarının bu unvanlarla yetinmedikleri, bunların yanında başka unvanlar kullandıkları, kullanılan söz konusu unvanların genellikle Efendi, Seyyid, Molla, Şeyh gibi unvanlar oldukları için isimlerde zorunlu olarak örtüşme meydana gelebildiğini görmekteyiz. O yüzden diğer unvanlılar başlığı altında sıraladığımız payelerin sahipleri yukarıda incelenen Efendi, Seyyid ve Molla başlıklarında zikredilmiştir. Burada tekrar aynı isimleri yazmaya hacet yoktur. Bey unvanıyla Efendi unvanını bir arada kullanan ilmiye mensubu şahısların sadece Efendi unvanını kullananlara göre ince bir farkının bulunduğunu belirtmek gerekir. Efendi unvanlılar ilmiye mensubunun katıksız elemanı sayılırken, Bey Efendiler'de durum biraz daha farklıdır. Buna göre Bey Efendi'nin, hem yönetim-üst düzey memuriyetine, hem de ilmiye guruplarına girebilen kimseler için kullanılan bir unvan olduğu söylenebilir.

94 *SŞS*, 226, s.9, *SŞS*, 230, s.17; *SŞS*, 230, s.63, *SŞS*, 230, s.143.

1.1.2.6 Yolculuk (Azimet) Sırasında ve Sonrasında (Ol canib) Vefat

Görev, sefer-i humayun, hava değişimi, hac, zorunlu ikamet, ticaret ve ziyaret gibi değişik saiklerden dolayı ikamet ettiği yerden ayrılıp yolda (azimet) ya da hedef mekâna vardıktan sonra (ol canip) vefat edenlerin sayısı 22'dir. Başka bir ifadeyle ilmiye mensubu kişilerin %6'sı yolculuk sırasında ya da akabinde vefat etmiştir. Bu bölüme girenlerin paye, meslek ve görev bakımından dağılımları şöyledir: 10'nu Efendi, 7'si Seyyid, 4'ü molla. Kâtib, Havace, Ağa, Hoca, Müezzin, Hafız, Bey ve Hanım birer kişiyle temsil edilir. Üç Molla ile bir Seyyid ve bir Hoca tek unvanlıdır. Seyyid unvanlı 7 kişiden sadece biri tek unvanlıdır. Diğerlerinin Ağa, Efendi, Havace, Bey gibi ilave unvanları vardır. Seyyidlerden birinin mesleği deveci, diğerinin havacedir.

1.1.2.6.1 Efendi Unvanlı Olanlar

Herhangi bir yere gidiş (azimet), herhangi bir yerden dönüş (avdet) sırasında ya da avdetten önce (ol canibde) vefat eden ilmiye mensubunun %50'si Efendi unvanlıdır. Bu guruba giren Efendi payelilerin toplam ilmiye mensubuna oranı %3'tür. Yine aynı gurubun Efendi unvanlıların geneline olan oranı %6'dır. Başka bir deyişle 176 Efendi payelilerin %6'sı yolculuk sırasında ahirete irtihal etmiştir. Meslekleri açısından incelendiğinde üç Efendiden biri kâtip, ikincisi havace, sonuncusu müderristir.

Efendi unvanına sahip olanların çoğu birden fazla unvana sahiptir. Sadece bir Efendi tek unvanla yetinmiştir. Birden fazla unvanlı olanlardan sadece biri üç unvanlıdır. Üç Efendi aynı zamanda Seyyid payelidir. İki Efendinin babaları hem Seyyid hem Efendi'dir. Yine üç Efendi'nin el-Hac sıfatı vardır. Efendilerden biri kendi memleketine nispetlidir. el-Hac sıfatıyla tavsif edilen efendilerden biri aynı zamanda Hafız, diğeri de Havacedir.

Altı Efendi Selanik'in değişik mahallelerinde ikamet ederken geri kalanların bir kısmı İstanbul ve Selanik'in diğer kazalarında meskûn olmuştur.

Künye açısından bakıldığında es-Seyyid Ahmed Efendi, el-Hac Yunus Efendi ve Seyyid Mehmed Said Efendi'lerin künyelerinin tam, Faiz[95] Mehmed Efendi, İhsîvî Osman Efendi ve Müderrisin-i Kiram'dan Mehmed Tevfik Efendi'lerin künyelerinin iki batın, Kâtib Yusuf Efendi, es-Seyyid Ahmed Reşid Efendi, el-Hac Ali Efendi, Hafız Hacı Hasan Efendi ve Hasan Efendi b. Abdullah'ların künyeleri bir batın eksiktir. Bu guruba giren Efendi unvanlıların tam listesi aşağıdaki gibidir.

- Aslen Asitane-i Aliyede mukimken Rumeli Livâdiye Kasabasına azimet edip dönüşünde Selanik Vardar Nehri Cisri denen yerde fevt olan Kâtib Yusuf Efendi İbni Abdullah,
- Asitane'de Sultan Mehmed Camii civarında ikamet ederken başka bir şehrin kazasında hükümet adına memur olduğu halde gemiye bindikten sonra yolda Bülbülce denen yerde vefat eden Faiz Mehmed Efendi,
- Kasimiye Mahallesi'nde sakinken Asitaneye azimet ve ol canipte ölen Havace es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Memiş b. Ali,
- Kazaz Hacı Musa Mahallesi'nde ikamet ederken Asitane'ye azimet ve o canipte ahirete göç eden es-Seyyid Ahmed Reşid Efendi İbni Merhum es-Seyyid Mehmed Efendi,[96]

95 Faiz Mehmed Efendi'yi niteleyen "Faiz" sıfatından ne kastedildiği açık değildir. Faizcilik yapıp haram yoldan kazanan anlamına gelebileceği gibi, helal yoldan para kazanan anlamına da gelebilir. Birinci anlamda kullanılması kuvvetle muhtemeldir. Bkz. *SŞS*, 189, s.190.

96 *SŞS*, 187, s.6; *SŞS*, 189, s.190; *SŞS*, 189, s.221; *SŞS*, 196, s.109.

- Selanik İshak Paşa Mahallesi'nde sakinken hacc-i şerife azimet ve Medine-i Münevvere'de hayata gözlerini yuman el-Hac Ali Efendi İbni es-Seyyid Ahmed Efendi,
- Tebkü Sancağı doksan altı cemaatin kışlasında misafir kalırken Yenişehir-i Fenar'e azimet ve oralarda vefat eden İhsîvî Osman Efendi,
- Aslen Sirozlu olup Selanik İskak Paşa Mahallesi'nde ikamet ederken yine Siroz'a azimet ve o tarafta sakinken fevt olan es-Seyyid Mehmed Said Efendi İbni el-merhum Mustafa İbni Abdullah,
- Mesud Hasan Mahallesi'nde sakinlerinden olup Hacc-ı şerife azimet ve oralarda vefat eden el-Hac Yunus Efendi b. Mahmud b. Abdullah,[97]
- Yakub Paşa Mahallesi'nde ikamet üzere iken hacca azimet ve o taraflarda ahirete göç eden Hafız Hacı Hasan Efendi İbni Yusuf,
- Siroz'dan Selanik'e gidip tekrar adı geçen kazaya dönüş esnasında Lankaza köyünde darı bekaya intikal eden müderrislerden Mehmed Tevfik Efendi,
- Ordu-yu Hümayun Piyade 6. Alayın 3. Taburu'nun cerrahı iken hava değişimi kapsamında İstanbul'a azimet etmek üzere olduğu sırada Selanik Taş Han'da kalırken geride varis bırakmadan fevt olan Hasan Efendi İbni Abdullah,

Yukarıda sıralanan Efendi unvanlı ilmiye mensupları ya yolculuk sırasında ya da yolculuğun hemen akabinde hayata gözlerini yummuştur.[98]

97 *SŞS*, 209, s.76; *SŞS*, 211, s.78; *SŞS*, 212, s.43; *SŞS*, 221, s.6.

98 *SŞS*, 224, s.130; *SŞS*, 230, s.129; *SŞS*, 251, s.155.

1.1.2.6.2 Seyyid Unvanlı Olanlar

Yolculuk sırasında vefat eden ilmiye mensubunun %36'sı Seyyid payelidir. Bu guruba giren seyyidlerin toplam ilmiye mensubuna oranı %2'den biraz yüksektir. Yolculuk sırasında vefat eden Seyyid gurubunun Seyyid toplamına olan oranı yaklaşık %9'dur. Diğer bir ifadeyle 95 Seyyid unvanlı ilmiye mensubunun 8 tanesi yolculuk sırasında vefat etmiştir. 8 Seyyid unvanlı kişiden sadece biri tek unvanla yetinmiştir. Diğerlerinin Ağa, Efendi, Havace, Bey gibi ilave unvanları vardır. Meslekleri itibariyle irdelendiğinde Seyyidlerden birinin mesleği deveci, diğerininki havacedir.

Seyyid unvanına sahip olanların yedisi birden fazla unvana sahiptir. Sedece es-Seyyid Abdurrahman b. Süleyman tek unvanla yetinmiştir. Birden fazla unvanlı olanlardan ikisi üç unvanlıdır; Havace es-Seyyid Ahmed Efendi ve Vezir es-Seyyid Bekir Sami Paşa... Bunlardan ilkinin babası Efendi ve Seyyid lakaplıyken Paşanın babası Efendi payelidir. Bir Seyyid mesleki açıdan deveci, devletten belli bir geliri olması açısından askeri sınıftandır. Bir kişinin askeri ya da beledîden olması o kişinin bila varis vefat ettiğine işarettir. Nitekim Selanik'ten Vidin'e giderken yolda (esna-i rahda) veresesiz vefat eden Deveci es-Seyyid Mustafa b. Abdullah askerî sınıftan addedilmiştir.

Seyyid Mustafa Ağa'yı diğer seyyidlerden farklı kılan özellik seferberliğe katılıp savaşta şehit olmasıdır. Aynı Seyyid'in babası da Seyyid'dir. Bu Seyyid'le birlikte Havace es-Seyyid Ahmed Efendi ve es-Seyyid Mehmed Said Efendi'lerin künyeleri tam olarak tescil edilmiştir. Bey unvanlı Seyyid Abdi'nin borçları terekesinden fazla çıkmıştır. Aynı Seyyid'in ikinci batından babası Ağa payelidir.

Yolculukta hedef mekân açısından bakıldığında Seyyid unvanlılardan üçü İstanbu'la, ikisi Vidin Kazası'na, biri Kahire'ye, biri Siroz'a ve sonuncusu seferberliğe giderken ahirete irtihal etmiştir. Bu guruba giren Seyyid unvanlıların künyeleriyle birlikte tam listesi aşağıdadır.

- Selanik Yahya Bali Mahallesi'nde mukimken sefer-i humayuna kayılıp akabinde şehid olan Seyyid Mustafa Ağa İbni Seyyid Musa b. Abdurrahman,
- Selanik el-Hac Memi Mahallesi'nde ikamet ederken Vidin'e gidip oralarda vefat efen es-Seyyid Abdurrahman b. Süleyman,
- Selanik Vardar Kapısı yakınlarında bir handa ikamet ederken Vidin'e giderken ölen askerîden Deveci es-Seyyid Mustafa b. Abdullah,[99]
- Selanik sakinlerinden iken Kahire'ye azimet ve ol canipte duyunu tekesinden fazla olduğu halde ahirete göç eden es-Seyyid Abdi Bey İbni el-merhum Abdulvehhab Ağa,
- Selanik Kasimiye Mahallesi'nde sakinken Asitane'ye azimet ve oralarda ahirete göç eden Havace es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Memiş b. Ali,[100]
- Selanik Kazaz Hacı Musa Mahallesi'nde sakinken Asitane'ye yolculuk sırasında vefat eden es-Seyyid Ahmed Reşid Efendi İbni Merhum es-Seyyid Mehmed Efendi,
- Aslen Sirozlu olup Selanik İskak Paşa Mahallesi'nde ikamet ederken yine Siroz'a azimet ve o tarafta vefat eden Havace es-Seyyid Ahmed Efendi ve es-Seyyid Mehmed Said Efendi İbni el-merhum Mustafa İbni Abdullah,
- Selanik Eyaleti Valisi olduğu sırada Deraliye'ye teşrif ederken irtihal-i dar-i beka eden Vuzerâ-i Feham'dan es-Seyyid Bekir Sami Paşa Necl-i el-Merhum Mustafa Efendi,

Yukarıda sıralanan seyyid unvanlı ilmiye mensubu şahıslar yolculukları sırasında vefat etmişlerdir.[101]

99 *SŞS*, 189, s.225; *SŞS*, 196, s.9; *SŞS*, 197, s.80.
100 *SŞS*, 226, s.109, *SŞS*, 230, s.17; *SŞS*, 189, s.221.
101 *SŞS*, 196, s.109, *SŞS*, 212, s.43; *SŞS*, 253, s.124.

1.1.2.6.3 Molla Unvanlı Olanlar

Seyahat sırasında vefat eden ilmiye mensubunun %18'i Molla unvanlıdır. Bu guruba giren mollaların toplam ilmiye mensubuna oranı %1'dir. Seyahat sırasında vefat eden molla gurubunun toplam mollalara olan oranı ise yaklaşık %5'tir. Başka bir tabirle 75 Molla unvanlı ilmiye mensubunun 4'ü yolculuk sırasında ahirete irtihal etmiştir. 4 Molla payeli ilmiye mensubundan üçü tek unvanla yetinmiştir. Diğer Molla mesleğiyle şöhret bulmuştur. Müezzin olan bu Molla aynı zamanda el-Hac sıfatıyla da muttasıftır. Bu gurupta toplanan Molla unvanlılarda da görüldüğü gibi mollalar genelde ya tek unvanlı olurlar ya da ikinci unvanları kullanacakları zaman genelde meslekleriyle öne çıkarlar. Bu açıdan bakıldığında Molla unvanlıların daha sivil bir toplumsal yapıdan geldikleri söylenebilir. Diğer bir ifadeyle Molla unvanlıların sivil toplumun temsilcileri olddukları söylenebilir. Künye zaviyesinden incelendiğinde her dört Molla'nın künyelerinin tam olarak tescil edildiği görülür. Bu itibarla ilk defa bir gurubun ilmiye mensuplarının bütün elemanlarının künyeleri tam olarak kaydedilmiştir.

Saray-i Atik Mahallesi'nde ikamet eden Molla Mehmed b. Mustafa b. Abdullah ile Gülmezoğlu Mahallesi'nde sakin olan Molla İsmail İbni Mehmed b. Abdullah sefer-i hümayun sırasında vefat etmiştir. Sefere katılan Molla unvanlıların çokluğu bile onların sivil toplumun ilmiyedeki temsilcileri olduğunu gösterir.[102]

Kasım Paşa Mahallesi'nden Müezzin Molla İbrahim b. el-Hac İsmail b. Abdulllah Asitane'ye ve Yılan Mermeri Mahallesi sakinlerinden Molla Halil b. Nimet b. Abdullah İskenderiye'ye yaptıkları seyahat sırasında hayata gözlerini yummuştur.[103]

102 *SŞS*, 190, s.61; *SŞS*, 189, s.214.
103 *SŞS*, 191, s.11; *SŞS*, 191, s.53.

1.1.2.6.4 Hoca ve Hanım Unvanlı Olanlar

Bu guruba giren ilmiye mensubu sayısı sadece birdir. Cezeri Kasımpaşa Mahallesi'nde mukimken sefer-i humayuna azimet ve sefer sırasında vefat eden Mehmed Hoca İbni Ali b. Abdullah'ın sadece bir unvanı vardır. Ama görüldüğü gibi künyesi tam yazılmıştır. Hoca vasfından başka ikinci ve üçüncü batınlarından bir unvan ya da bir payesi yoktur.[104] Seferberliğe katıldığına göre Hoca unvanlıların da Mollalar gibi sivil toplumun birer temsilcileri oldukları ileri sürülebilir.

Seyahat sırasında vefat edenlerin en dikkat çekeni kuşkusuz Hanım unvanına sahip olan Şerife Ayşe'dir. Selanik'e yakın Hoş köyünde ikamet eden Şerif Sırrı Selim Paşa'nın hanımı olan el-Hace Şerife Ayşe Hanım İbneti el-merhum Numan Bey Hicaz'a azimet ettikten sonra Medine-i Münevvere'de ahirete irtihal etmiştir. Şerife Ayşe Hanım'ın hem baba hem koca tarafından payeli olduğu, dolayısıyla künyesinin bir hayli uzadığı, incelediğimiz ilmiye mensupları içinde belki de en uzun künyelilerden biri olduğu söylenebilir.[105]

1.1.2.6.5 Diğer Unvanlılar

Diğer unvanların esasında müstakil olarak kullanılan unvanlar olmadığını söyleyebiliriz. Bunlar yukarıda incelenen Efendi, Seyyid ve Molla unvanlarıyla birlikte kullanılan zait ya da ilave unvanlar olduklarını görüyoruz. Zait unvanları Kâtip, Havace, Ağa, Müezzin, Hafız ve Bey şeklinde sıralayabiliriz. Buna göre:

Aslen Asitane-i Aliyede sakin, Rumeli Livâdiye Kasabası'na azimet ve avdetinde Selanik Nehr-i Vardar Cisri'nde kalırken vefat eden Yusuf Efendi İbni Abdullah'ın mesleği kâtipliktir.[106] Adı geçen şahsın kâtiplik mesleğini icra etmesinin, onun sahip olduğu Efendi unvanını zait ya da fazlalık durumuna dönüştürdüğü ileri sürülebilir.

104 *SŞS*, 189, s.229.
105 *SŞS*, 230, s.153.
106 *SŞS*, 187, s.6.

Kasimiye Mahallesi'nde ikamet ederken Asitane'ye azimet ve orada fevt olan es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Memiş b. Ali'nin üçüncü unvanı Havace'dir.

Yahya Bali Mahallesi'nde sakinken sefer-i humayuna azimet ve yine oralarda şehit olan Seyyid Mustafa İbni Seyyid Musa b. Abdurrahman'ın da üçüncü payesi Ağadır.[107]

Kasım Paşa Mahallesi'nde mukimken Asitane'ye azimet ve aynı yerde ahirete göç eden Molla İbrahim b. el-Hac İsmail b. Abdulllah'in mesleği müezzinliktir. Müezzinlik payesinin esas, diğerlerinin zait olduğu düşünülebilir.[108]

Selanik Yakub Paşa Mahallesi sakinlerinden olup hacc-ı şerife azimet ve mukaddes topraklarda vefat eden Hacı Hasan Efendi İbni Yusuf'un üçüncü payesi hafızlıktır.

Yine Selanik sakinlerinden iken Kahire'ye gidip ve aynı yerde duyunu terekesinden fazla olduğu halde ahirete göç eden es-Seyyid Abdi İbni el-merhum Abdulvehhab Ağa'nın ikinci unvanı Bey'dir.[109]

1.1.2.7 Vefat, Fevt, Veda-ı Âlem-i Fani ve İrtihal-i Dar-ı Bekayla Ölümün Tescili

1.1.2.7.1 "Vefat" Kavramıyla Ölümü Tescil Edilenler

İlmiye mensuplarının büyük bir çoğunluğunun ahirete göçü, tereke kayıtlarında "vefat" kavramıyla tescil edilmiştir. Değişik unvan ve meslek gurubuna bağlı ilmiye mensuplarının 295'i için "vefat" tabiri kullanılmıştır. Zikredilen rakam toplam ilmiye mensuplarının %81'ine karşılık gelmektedir. Sıradan bir bireyle bir Molla ya da bir Efendi'nin ölümünün resmi kayıtlardaki tescili aynı kavramla yapılmıştır. Toplumun her kesimi için aynı uygulamanın yapılmış olduğunu söylemek zordur. Genel bir ilke olmamakla

107 *SŞS*, 189, s.221; *SŞS*, 189, s.225.
108 *SŞS*, 191, s.11.
109 *SŞS*, 224, s.130; *SŞS*, 226, s.109 ve *SŞS*, 230, s.17.

birlikte özellikle devlet yönetiminin değişik kademelerindeki görevliler, kimi Şeyh ve Seyitler için resmi tescilde "vefat" kavramından ziyade iltifat ağırlıklı, edebi açıdan tumturaklı kalıp ifadelerinin tercih edildiğini söyleyebiliriz.

Ölümü "vefat" kavramıyla tescil edilen ilmiye mensubunun 143'ü Efendi, 73'ü Molla, 74'ü Seyyid, 14'ü Şeyh, 16'i Derviş unvanlıdır.

1.1.2.7.2 "Fevt" Kavramıyla Ölümü Tescil Edilenler

İlmiye mensuplarının 37'sinin ölümü resmi kayıtlarda "fevt" terimiyle tescil edilmiştir. Bu rakam genel ilmiye mensubunun yaklaşık %10'una karşılık gelmektedir. Bu guruba girenlerin 24'ü Efendi, 4'ü Molla, 9'u Seyyid, 4'ü Şeyh ve 1'i Derviş unvanlıdır. Meslek unvanlıları burada zikretmeye gerek yoktur. Çünkü meslek unvanları yukarıda zikredilen unvanlardan biri ya da birkaç tanesiyle birlikte kullanılır; ilmiye sınıfı için tek başına kullanılan unvanlar değildir.

1.1.2.7.3 "Vedaı Âlemi Fani" Terkibiyle Ölümü Tescil Edilenler

İlmiye mensuplarının 9'unun ölümü resmi kayıtlarda "vedaı âlemi fani" lafzıyla tescil edilmiştir. Bu sayı toplam ilmiye sınıfının yüzde iki buçuğuna tekabül etmektedir. Bu guruba girenlerin 4'i Efendi, ikisi Beyefendi, biri Seyyid, biri Şeyh ve diğer ikisi Hanım unvanlıdır.

1.1.2.7.4 "İrtihal-i Dar-i Beka" Tamlamasıyla Ölümü Tescil Edilenler

"İntikâl-i dâr-ı bekâ" tamlamasıyla bir ve "terk-i âlem-i fânî" terkibiyle iki olmak üzere irtihâl-i dâr-i bekâ gurubuna dâhil olan ilmiye sınıfı mensubunun sayısı 20'dir. Bunun 12'si Efendi, 8'i Seyyid, 4'ü Şeyh ve 1'i Dede'dir. Molla ve Derviş unvanlıların bu gurupta yer almaması dikkat çekicidir. Zikredilen verilerden hareketle künyeleri "irtihâl-i dâr-i bekâ" tamlamasıyla nitelenen kimi Efendi ve Seyyid zümresinin toplum nezdinde yüksek bir mevkie sahip oldukları söylenebilir.

1.2 Topografik Yerleşim: Müslüman Mahallelerinin Sur İçinde Dağılımı

Tereke kayıtlarında hangi mahallenin nerede bulunduğu, şehrin neresine düştüğü ve komşu mahallelerin hangisi olduğuna dair topografik özellikli bilgiler yer almaz. Ancak A. Bouzghaia'nın Selanik şehir planı,[110] Vilma Martinidis'in Selanik'teki Yahudi işçi semtleri[111] ile Vasilis Dimitriadi'in Selanik topografyası hakkındaki çalışmalarında şehrin bütün mahallelerinin yerleşimini gözlemleyebiliyoruz. Yanı sıra özellikle Vasilis Dimitriadi'nin topografik çalışmasında mahalle isimlerinin yanında cadde, sokak, cami, tekye, kilise, manastır, sinagog, hastane, çeşme, hamam, medrese-okul, bedesten, askeri tesisler, çarşılar, mezarlıklar, parklar, hükümet binaları ve benzerlerininin nokta yerlerini tespit edebiliyoruz.[112]

Dimitriadi'nin çalışmasını esas alarak sur içindeki Müslüman mahallelerin dağılım ve yerleşmesini vermeye çalıştık. Selanik'i çevreleyen surlar şehrin uzay siluetinin yamuk gibi görünmesine neden olmuştur. Buna göre batı-doğu istikametinde ve denizden yukarıya doğru sur içini A, B ve C bölgesi şeklinde üç ana bölgeye ayırarak mahalleleri konumlandırabiliriz.

1.2.1 A Bölgesi

Batı'da Vardar Kapısı ve doğuda Kelemeriye Kapısı'nı birbirine bağlayan Vardar Caddesi ile deniz (rıhtım) arasında kalan kısımdır. Resmi erkânın protokol camisi olarak kullandığı Aya Sofya Camisi bu bölgede yer almasına karşın Müslümanlar'ın azınlıkta olduğu

110 Anastassiadou, s.68. A. Bouzghaia'nın planında sadece mahalle isimleri ve sur içindeki dağılımları gösterilmiştir.

111 Molho, Rena, *Selanik Yahudileri 1856-1914 Özel Bir Cemaat,* (Çev. Panayot Abacı), Bağlam, İstanbul 2015, s.128-129.

112 Dimitriadi, Vasilis, *Topogarafia Tis Thessalonikis Kata Tin Epohi Tis Turkokratias1430-1912,* Ekdodikos İkos, Thessalonki 1983, s.213, 231, 233, 237, 447 ve ekler bölmündeki 4 ile 5. harita. Söz konusu kitabın ekler bölümünde bulunan harita büyültülerek Selanik Makedonya Tarih Arşivinin giriş kısmına asılmıştır.

bir yerleşim yeri olmuştur. Bu bölgenin doğusunda Kelemeriye Kapısı ile Beyaz Kule istikametindeki Vironos Caddesiarasında 4 müslüman mahallesi yer alır. Bu mıntıkanın en doğusunda Akçe Mescid Mahallesi bulunur. Bu mahallenin batısı ile Ayasofya arasında Timurtaş Mahallesi yer alır. Timurtaş'ın alt tarafında Vironos Caddesin'e kadar inen Debbağ Hayredddin, üst tarafında da Sulu Paşa Mahallesi konumlanır. Gayrimüslim yerleşim yerleri yüzünden Timurtaş Mahallesi'nin Debbağ Hayredddin ve Sulu Paşa mahalleleriyle olan irtibatı kesiktir. Adı geçen her üç mahallenin sadece doğudan Akçe Mescid Mahallesi ile bağlantısı vardır.

1.2.2 B Bölgesi

Vardar Caddesi ile bu caddenin yukarısında ve paralelinde Yeni Kapı (Telli Kapı/Dimitriu) Cadddesi arasında kalan bölümdür. Bu bölümde yer alan Müslüman mahallelerin 4'ü Vardar Caddesi'nde cepheleri vardır. Bu dört mahalleden biri olan Sinan Paşa Mahallesi doğuda, Kelemeriye Kapısı'nın üst tarafında, diğer üçü caddedinin batı tarafındadır. Vardar Kapısı'na göre önce Gülmezoğlu, sonra Kara Hacıoğlu ve daha sonra da Hamza Bey Mahallesi sıralanır. Sur içinde ayakta kalan iki camiden biri Hamza Bey Camisidir. Hamza Bey Camisi sırasında bulunan İsa Bey Hamamı ve Kadınlar Hamamı sur içinde ayakta kalabilen diğer Osmanlı eserleridir.

Yeni Kapı Caddesi'ne cephesi olan mahalleleri batıdan doğuya doğru sıralarsak önce Cezeri Kasım Paşa Mahallesi'ni zikretmemiz gerekir. Ardından Yahya Balı Mahallesi gelir. Bu mahalle Gülmezoğlu Mahallesiyle alt taraftan (Vardar tarafı) komşudur. Yılan Mermeri Mahallesi'nin yarısı Yeni Kapı Caddesi'nin altında kalır; ancak Dimitriadis mahallenin adını caddenin üst tarafında yazdığı için bu mahalleyi üçüncü bölümün bir mahallesi olarak kabul ettik. Yılan Mermeri'nden sonra Şehabeddin Mahallesi gelir. Bu mahallenin altında ve Kara Hacıoğlu'nun üstünde Sarı Hatip Mahallesi yer alır. Sarı Hatip'in ne Vardar ne de Yeni Kapı Caddesi'nde cephesi vardır. İki büyük caddeye göre ara bir mahalledir.

Kara Hacı Mahallesi de Yılan Mermeri gibi topaklarının bir kısmı Yeni Kapı Caddesi'nin üst tarafında bulunur. Fakat kısmı azamisi adı geçen caddenin alt tarafında yer aldığı için iki büyük cadde arasında kalan mahallelerden sayılmıştır. Söz konusu mahalle Hamza Bey Camii'ne doğru dikine uzanan ilginç bir topografya görüntüsü çizer. Sonra Sinancık ve ardından Kasımiye Mahalleleri gelir. Kasımiye mahallesinin yaklaşık üçte ikilik bir kısmı caddenin üst tarafında kalır. O yüzden bu mahalleyi üçüncü bölgede yeniden zikredeceğiz. Hoca Burhan ve Hayreddincik sonraki ardışık mahallelerdir. Telli Kapı Hayreddin Mahallesi'ni iki eşit parçaya böler. Ali Paşa ve Koca Kasım Paşa (İki Lüle) ile devam eden büyük cadde cepheli mahalleler doğuda Porta Kapu Mahallesi ile son bulur.

Sarı Hatip gibi iki ana caddeye cephesi olmayıp ara mahalle özelliği taşıyan 4 mahalle daha vardır. Bu mahalleler batıdan doğuya doğru ardışık sıralanıp arada gayrimüslim mahalleler bulunmamaktadır. Hamza Bey'in üst tarafında bulunan Balat, yüz ölçümü en küçük mahallelerdendir. Sonra Kâtip Muslihuddin, ardından Abdullah Kadı ve Kasımiye'nin altında, Agiu Nikolau'nun batısında Hacı Hasan Mahallesi yer alır.

1.2.3 C Bölge

Batı-doğu istikametinde Yeni Kapı Caddesi adıyla başlayıp, Hükümet Caddesi, Telli Kapı isimleriyle doğuda nihayetlenen caddenin üst tarafında, başka bir deyimle günümüz Odos Dimitriu Caddesi'nin üst kısmında yer alan bölgedir. Bu bölgede bulunan mahalleleri adı geçen ceddelere cephesi olanlarla kuzey ve kuzey doğu surları boyunca sıralanan mehalleler şeklinde ikiye ayırabilriz.

Kazaz Hacı Musa, Yeni Kapı Caddesi'nde cephesi olan batıdaki ilk mahalledir. Zaten mahellenin diğer adı Yeni Kapı'dır. Caddeye cephesi olan ikinci mahalle Kazaz Hacı Mustafa'dır. Bu mahallenin de komşu mahalle gibi ikinci bir adı var: Horhor Su Mahallesi. Hamidiye Mektebi bu iki mahallenin arasında yer alır.

Yılan Mermeri ve Hacı İskender sonraki iki mahalledir. Kara Hacı, Hükümet Konağı'nı barındıran mahalledir. Artık bu bölgede caddenin adı Hükümet Caddesi'dir. Hükümet Konağının çevresi aynı zamanda kültürel mirasın yoğunlukta olduğu bir mekândır. Konağın üstünde Rufai Tekkesi, solunda Salı Tekkesi ve Saatlı Camii, kuzeyinde Hacı İskender Camii, batısında Kazasker Hamamı ve doğusunda Mustafa Camii bulunur.

Hacı İsmail, Kasımiye Mahallesi'nden sonra Hükümet Caddesi üzerinde en uzun cephesi olan mahalle özelliğini taşır. Askeri Rüştiye Okulu bu mahallede, ana cadde üzerinde ve Mustafa Camii'nin sağında yer alır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Kasımiye Mahallesi iki taraftan da ana caddeye en uzun cephesi olan mahalledir. Bu mahalle birçok tarihi ve kültürel yapıyı da içinde barındırır. Kiliseden muhavvel Kasımiye Camisi büyülü ve ilginç mimari uslubuyla Balkanlar'ın en önemli dini yapısı olma payesini fazlasıyla hak eder. Kasımiye Camisi'nin hemen üst yanı başında Kassandru Caddesi'yle cepheli Yeni Hamam, aynı cadde üzerinde; ama bu kez batı tarafta Sancak Konağı, caminin alt kısmında ve dolayısıyla Telli Kapı Caddesi'nin aşağısında Fethiye Tekkesi ve mahallenin en doğu ucunda Mekteb-i Terakki, Kasımiye Mahallesi'nin diğer belli başlı kültür varlıklarıdır. Yeni Hamam'ın karşı cephesinde Pazar Tekkesi yer alır. Pazar Tekkesi'nden itibaren doğuya doğru caddenin adı Hamidiye Mekteb-i Sanayi olur.

Hayreddincik Mahallesi'nin yarısının cadde üstünde, diğer yarısının da cadde altında kaldığını yukarıda belirtmiştik. Nalband Tekkesi, Kule Çarşısı ve Çarşanba Camii söz konusu mahallenin önemli kütürel varlıklarıdır. Pinti Hasan Mahallesi'nin büyük bir kısmı Hamidiye Mekteb-i Sanayi'nin üst ve alt kısımlarında yer almışken ilginç bir topografik yayılma çizerek alanını Telli Kapı Caddesi'ne kadar uzatmış gözüküyor. Mahallenin bir dini-kültür varlığı olarak Zından Tekkesi ve Camisi, Telli Kapı'nın hemen üst tarafında yer alır.

Telli Kapı Caddesi'nin üst tarafında kalan mahallelerin sonuncusu Ahmed Subaşı'dır. O yüzden ilmiye mensubuna sahip en fazla mahalleler arasında Pinti Hasan Mahallesi'nden sonra 16 kişi ve %7,11 oranla ikinci sırada yer almıştır.[113] Bu mahalle alan açısından Selanik'in en büyük mahallesi unvanına sahiptir. Ana cadde üzerindeki toprakların büyük bir kısmını Koca Kasım Paşa, namı diğer İki Lüle Mahallesi'ne bırakan Ahmed Subaşı Mahallesi, caddenin sonlarına doğru ana caddeye ancak cephesi olabilmiştir. Ahmed Subaşı ve Numan Paşa Camileri, Tusan Manastırı, Islahhane Hamamı, Aya Nikolaos Yetimhanesi, Kavak, Gölcük ve Papaz Ahmed çeşmeleri adı geçen mahallenin önemli kültür varlıklarıdır.

Kuzeyde sur duvarları boyunca sıralanan ve Yeni Kapı Caddesi'yle bir bağlantısı olmayan mahallelerin ilki, yine batıdan doğuya doğru, Hacı İskender'in üstünde yer alan Yakup Paşa Mahallesi'dir. Bu mahalleye batıdan Kazaz Hacı Mustafa da komşudur. Yakup Paşa aynı adı taşıyan medreseleriyle ünlüdür. Astarcı ve Tarakçı Mahalleleri sur duvarları dibinde bulunan diğer iki mahalledir. Taşlı yokuşuyla bilinen Astarcı, mahalle camisinin yanı sıra Hacı Mustafa çeşmesine de ev sahipliği yapar. Tarakçı Mahallesi yukarıda sur dibinden dikey bir seyir izleyerek aşağıda Hamidiye Mekteb-i Sanayi (Bugünkü Odos Kassandru) üzererinde yer alan Rufai Tekkesi'ne kadar iner. Meşhur Olimpiados Caddesi bu mahalleden geçerek doğu-batı istikameti boyunca ilerler. Rufai Tekkesi'nin sağ üst kısmında Eski Telgrafhane, Olimpiados'un üst tarafında bulunan Salı Tekke ve Camisi mahallenin önemli mekanları sayılabilir.

Sur dibinin diğer bir mahallesi Çınarlı ya da Mu'id Alauddin'dır. Bu mahalle de Yakup Paşa gibi medresesiyle ünlüdür. Mahalle camisininin batısında „U" planlı Çınarlı Medresesi bulunur. Mahallenin ikinci adının bu medreseden geldiği açıktır.

113 Bkz. Tablo 3.

Surların en kuzeyinde yer alan Hacı Mumin Mahallesi de iki isimli mahallelerden biridir. Söz konusu mahallenin diğer adı Köşk'tür. Mahalle camisinden başka Acı Çeşme ve doğu sur duvarlarında açılan Eski Delik (Kapı) mahalleyi öne çıkaran özelliklerdir. Batıda komşu Mu'id Alauddin Mahallesi'nin kuzey surlarında açılan menfeze Yeni Delik, daha önce Hacı Mümin'de var olanın önüne „eski" sıfatı getirilerek isim Eski Delik olur.

Hacı Mumin'de zirve yapan surlar bu noktadan itibaren doğuya doğru iniş meyline girer. Suluca Mahallesi sözü edilen iniş meylini kısmen yansıtan mahalledir. Merkez camisi mahallenin değil, alt tarafında bulunan Zihni Paşa Mektebi'nden alır. Suluca, Tarakçı Mahallesi gibi surlardan itibaren derinlemesine aşağıya, İshak Paşa Mahallesi'ne kadar iner. Derinliğin ve topografik olarak yamaçlığın getirdiği zorluklar mahallede adı geçen caminin yanı sıra iki mescidin daha inşa edilmesine neden olmuş olabilir. Nitekim cami sur dibinde inşa edilmişken mescitlerden biri mahalle ortasında Taşmerdiven ile Dedebağırdan mevkileri arasında, diğeri de en aşağıda Kule Hamamı Meydanı'nda inşa edilmiştir.

Sur dibinde yer alıp bu zamana kadar bahsedilen Müslüman mahalleleri ardışıktı. İlk defa Çavuş Manastırı adıyla araya bir gayrimüslim mahallesi girer.

İlginç topografik özellikler çizen mahallelerden biri İki Şerefeli Mahallesi'dir. Bu mahallenin diğer adı Gazi Hüseyin Beydir. Bugün de Yedi Kule olarak adlandırılan surlardan başlar, derinlemesine ve batıya doğru ilerleyerek Çavuş Manastırı'nın altından Suluca Mahallesi'yle birleşir. Yedi Kule'nin yanı sıra Hisaraltı, Usta Rüstem, Topaltı, Kıptiyan, Gazi Baba Türbesi Kala-i Bala da denen sur altı bölgesinde yer alan önemli mekânlardır. Suluca'nın aksine bu mahallede İki Şerefeli Cami oldukça aşağı kısımlarda inşa edilmiştir. Ali Baba Türbesi caminin duğusunda bulunur.

Mesud Hasan, Kala-i Balanın doğusunda yer alan sur altı bölgesinin son mahallesidir. Kedir Tekyesi ve Zafer Baba Dergâhı

mahallenin kuzeybatısında bulunur. Mahallenin adını taşıyan cami aynı zamanda Gölcük Camisi olarak da bilinir. Mesud Hasan, surun tam köşesinde yer aldığı için ancak alt taraftan Ahmed Subaşı, batıdan da İki Şerefeli Mahalle'ye sınırı olabilmiştir.

Bu bölgenin ara mahalleleri Saray-i Atik, İshak Paşa ve Musa Baba'dır. İdari sınırlarıyla daireyi andıran Musa Baba Mahallesi'nin kültürel varlıkları Musa Baba Mescidi, mahalle meydanına yakın Musa Baba Türbesi ve Konakçı Konağı'dır.

Saray-i Atik ile İshak Paşa mahallelerinin Hamidiye Mekteb-i Sanayi Caddesi'nde cepheleri vardır. Her iki mahalle Kasımiye Camisi'ne göre batıda Sancak Konağı ile doğuda Terakki Mektebi arasında kalan çizginin üst tarafında yer alır. Sarayi Atik Camisi'nin sağ ve üst tarafında birbirine benzer "U" planlı iki yapı yer alır. Üst tarafta bulunan yapı Eski Saray Tekyesi, caminin sağında bulunan bina ise Eski Saray Medresesi'dir. Her iki yapının açık köşesi camiye açılır. Eski Saray Medresesi'nin güneybatısında ve Pazar Tekkesi'nin kuzeyinde nispeten mütevazı bir medrese daha vardır ki, bu medrese de diğeriyle aynı adı taşır.

Sur içinde ayakta kalan iki camiden biri olan Alaca İmareti Camii İshak Paşa Mahallesi sınırları içindedir. Hamidiye Mekteb-i Sanayi Caddesi'nde cephesi olmamakla birlikte cami ile ana cadde arasında kalan küçük bir park, caminin bugün de caddeden görünmesine imkân sağlar. Camiye Alaca denmesinin sebebi muhtemelen minaresindeki motiflerden kaynaklanmıştır. Kaide kısmına kadar yıkılmış olan minareyi tarihin tozlu sayfalarında yer alan cami resimlerinden ancak gözlemlemleyebiliriz. Kaideden şerefeye kadar kare, kiremit renkli ve zinciri andıran şekillerle minare tezyinatı, taşın beyazlığı ile birleştiğinde ortaya alaca bir görüntünün çıktığı gözlemlenebilir.[114]

114 Alaca İmaret Camisinin minareli haliyle görünümü için bkz. Georgeon, François, "Müslüman ve Dönme Selânik", Der. Gilles Veinstein, *Selânik 1850-1918,* (Çev. Cüneyt Akalın), İletişim, İstanbul 2014, s.144.

Hamidiye Mekteb-i Sanayi Caddesi'ndeki Rüştiye Mektebi Yeni Hamam'ın tam karşısında ve köşede bulunur. İshak Paşa'nın bir diğer mektebi daha üst tarafta yer alan Kırmızı Mektep'tir.

Araştırmamız açısından bakıldığında mahallenin en önemli özelliği, ilmiye mensubu oranının diğer mahallelere göre yüksek çıkması olmuştur. 51 merkez mahallede vefat eden ilmiye mensubu içinde 18 kişi ve %8 oranla İshak Paşa Mahallesi ilk sırada yer almıştır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu mahalleyi 16 kişi ve %7,11 oranla Ahmed Subaşı Mahallesi takip etmiştir. Pinti Hasan Mahallesi 15 kişi ve %6,66 oranla üçüncü sırada yer almıştır.[115] Batı-doğu istikametinde İshak Paşa, Pinti Hasan ve Ahmed Subaşı Mahalleleri yanyana sıralıdır.[116] Yukarıda oluşan verilere göre Selanik ilmiye zümresinin bu üç mahallede nispi olarak yoğunlaştığı, dolayısıyla aynı mahalle halkının ilme karşı duyarlı oldukları ileri sürülebilir. Öte yandan Talo 3'e göre Cezeri Kasım Paşa'da 8, Yahya Bali'de 8, Kazaz Hacı Musa'da 13, Yakup Paşa'da 10, Hacı İskender'de 7, Tarakçı'da 9, Çınarlı'da 10, Eski Saray'da 9 ve Kasimiye'de 9 ilmiye mensubu vefat etmiştir. Sayılan bu mahalleler birbirinin devamı olup batı-doğu hattında sıralanmıştır. Zikredilen veriler doğrultusunda Selanik ilmiye zümresinin yaklaşık %60'sının en batıda yer alan Cezeri Kasım Paşa (Yeni Kapı) ile en doğudaki Ahmed Subaşı mahalleleri arasında yerleştiği söylenebilir.

115 Bkz. Tablo 3.
116 Dimitriadis, s.13.

II. BÖLÜM

İLMİYE SINIFININ MEDENİ HALLERİ

2.1 Medeni Hali Bekâr Olanlar

Selanik Şeriye Mahkemeleri sicil kayıtlarında kişinin bekâr olduğuna dair sarih bir ifade yoktur. Ancak değişik karinelerle ilmiye sınıfından bekâr olanları tespit etmek mümkündür. Mesela fevt olan şahısların künye kısmında murise varis olanların adları sıralanırken zevce ya da çocuk isimlerinin yer almaması kişinin bekâr olduğuna hamledilir. Böyle bir durumda ölen bekârın terekesine usulden anne-baba, dede-nine fürudan kardeşler varis olurlar. Bunların bulunmadığı durumlarda diğer varisler verasete hak kazanırlar. Geride bilinen bir varis bırakmadan vefat eden murisleri de bekâr sınıfında değerlendirdik. Zikredilen özellikler çerçevesinde toplam ilmiye sınıfının yaklaşık %5'i bekâr olarak tespit edilmiştir.

2.1.1 Efendiler

Bekâr olan gurubun yüzde 32'si Efendi unvanlılardan meydana gelmiştir. Genel Efendi unvanlıların içinde bekâr Efendilerin oranı yaklaşık %3,5'tur. Aynı gurubun toplam ilmiye mensubuna oranı ise %1,6'dır. Efendi unvanlı bekârları şöyle sıralayabiliriz:

- Yakub Paşa Mahallesi'nde sakinken vefat eden es-Seyyid Hafız Mustafa Efendi İbni el-merhum es-Seyyid el-Hac Ömer Efendi,
- Selanik Valisi Mehmed Paşa Hazretleri'nin Masraf Kâtibi iken ahirete göç eden Halil Efendi,
- Mu'îd Alauddin Mahallesi'nde ikameti sırasında fevt olan Hazine Kâtibi Salih Efendi İbni Mehmed Said Ağa,[1]
- Hayreddincik Mahallesi'nde sakinken borçları terekesinden daha fazla iken vefat eden Mehmed Efendi İbni el-merhum İbrahim Efendi,
- Aslen Selanik Sancağı Yenice-i Vardar kazasından, Deraliye Ordu-yi Humayûn Sekban Alaybaşı Kâtibi iken hava değişimi için gittiği Selanik'te Abdulmuin Efendi Hanesi'nde misafir kalırken ahirete irtihal eden Latif Efendi İbni Ahmed,
- İstanbul Kasım Paşa kasabası civarında Kulaksız Mühendishane-i Amire Kol Ağası ve Sınf-ı Sani hulefasından olup Aynaroz Adası'nda ikamete memurken ahirete irtihal eden Ali Efendi İbni Hafız b. Abdullah.[2]

Yukarıda adları sıralanan ilmiye mensubu efendilerin geride bıraktıkları varisler arasında hanımlarının veya çocuklarının isimlerine rastlanılmamıştır. Bu yüzden onların medeni halleri bekâr kategorisinde değerlendirilmiştir. Zikredilen efendiler arasında evli olup çocuğu olmadan hanımı ölmüş olanlar olabilir. Medeni hallerinin dul ya da evli olduğuna dair bir delil olmadığı sürece bu evsafa sahip kişi ya da kişileri bekâr kabul etmek gerektiği kanaatindeyiz.

2.1.2 Seyyidler

Bekâr olan gurubun yine %32'si Seyyid unvanlılardan meydana gelmiştir. Toplam Efendi unvanlıların içinde bekâr Seyyid

1 *SŞS*, 198, s.194; *SŞS*, 209, s.91; *SŞS*, 218, s.73.
2 *SŞS*, 218, s.123; *SŞS*, 248, s.10; *SŞS*, 254, s.186.

unvanlıların oranı yine yaklaşık %3,5'tur. Aynı grubun toplam ilmiye mensubuna oranı ise Efendi payelilerde olduğu gibi %1,6'dır. Seyyid unvanlı bekârları şöyle sıralayabiliriz:

- Demirtaş Mahallesi'nde sakinken duyunu terekesinden ezyed vefat eden Yorganî es-Seyyid Ali Bey İbni Hüseyin b. Abdullah,
- Cezeri Kasım Paşa Mahallesi'nde sakinken katlen öldürülen es-Seyyid Osman Ağa İbni es-Seyyid İbni Mehmed b. Seyyid Ali,[3]
- Lüleciler Hanı'nda misafir olarak ikamet ederken vârissiz vefat eden es-Seyyid el-Hac Ahmed b. Hasan b. Abdullah,
- Yakub Paşa Mahallesi'nde sakinken fevt olan es-Seyyid Hafız Mustafa Efendi İbni el-merhum es-Seyyid el-Hac Ömer Efendi,[4]
- Tarakçı Mahallesi'nde sakinken hayata gözlerini yuman Seyyid Hüseyin İbni Seyyid Mustafa Ağa,[5]
- Selanik'in köklü ailelerinden, Vidine Sancağı Ayanı iken ahirete irtihal eden es-Seyyid Memed Şakir İbni el-merhum Ali Arif Efendi,[6]

Yukarıda adı geçen Yorganî Seyyid Ali Bey'in varisleri amcasının oğullarından başlarken Seyyid Hacı Ahmed b. Hasan'ın varisi mahkeme kararıyla sübut etmiştir. Geri kalan dört Seyyid'in varisleri erkek veya kız kardeşlerden itibaren başlamıştır.[7]

3 *SŞS*, 174, s.65; *SŞS*, 182, s.113.
4 *SŞS*, 191, s.22; *SŞS*, 198, s.194.
5 Seyyid Hüseyin İbni Seyyid Mustafa Ağa'nın erkek varisleri kendisi gibi seyyid ünvanlıdır. Buna göre ammi oğulları Ali Efendi, Mehmed Said Efendi ve Osman Efendi seyyittir. Bkz. *SŞS*, 201, s.200; *SŞS*, 237, s.138.
6 *SŞS*, 201, s.200; *SŞS*, 237, s.138.
7 Bkz. ilgili dipnotlar.

2.1.3 Mollalar

Molla gurubuna giren ilmiye mensubunun sayısı üçtür. Mollaların diğer Molla unvanlı bekârlara oranı %18'dir. Bekâr Molla gurubunun toplam ilmiye mensubuna oranı ise yaklaşık yüzde 1'dir. Molla unvanlı bekârları şöyle sıralayabiliriz:

- Cami-i Atik Mahallesi'nde sakinken vefat eden Molla Hüseyin İbni Salih,
- Sinan Paşa Mahallesi'nde ikameti sırasından ahirete göç eden Molla Ali b. Haci Musa,
- Akçe Mescid Mahallesi'nde mukim iken fevt olan Molla Ali b. Mehmed b. Abdullah.

Molla Hüseyin İbni Salih'in tek varisi usulden babası, Molla Ali b. Haci Musa'nın varisleri usulden annesi ve fürudan ana-baba bir kardeşleriyle, Molla Ali b. Mehmed b. Abdullah'ın varisleri ise fürudan yine ana-baba bir kardeşleriyle başlar. Varislerin murise olan yakınlıkları onların bekârlıklarına delalettir.[8]

2.1.4 Derviş ve Pîrler

Derviş ve Pirler bu gurupta birer kişiyle temsil edilmektedir. Bekâr Derviş ve Pirler'in genel ilmiye mensupları içindeki oranları ihmal edilecek kadar azdır. Tarakçı Mahallesi'nde ikamet ederken ahirete irtihal eden Mustafa Derviş Mustafa b. Hasan b. Abdullah'ın geride bilinen bir varisi olmamıştır. O yüzden terekesinin varisi Beytülmal'dir. Devletten düzenli herhangi bir geliri olup olmaması açısından beledîdir. Ancak müteveffanın kanuni varisi olduğunu iddia eden Halil Beşe adlı kişinin ortaya çıkması, Beytülmal'in varis olma durumunu tehlikeye atmıştır. Adı geçen iddia sahibi, müteveffanın yegâne varisi olduğunu ispatlayıncaya kadar tereke işlemleri Beytülmal'in tüm terekeye varis olması esasına göre gerçekleşmiştir.[9]

8 *SŞS*, 198, s.163; *SŞS*, 201, s.213; *SŞS*, 218, s.87.
9 *SŞS*, 195, s.47.

Akçe Mescid Mahallesi'nde sakinken vefat eden Pir Hafız Mehmed b. Abdullah'ın varisleri ana-baba bir erkek kardeşleriyle başladığına göre Hafız Mehmed'in bekâr olması kuvvetle muhtemeldir.[10]

2.1.5 Bila Varis Vefat Edenler

Geride bilinen bir varis bırakmadan vefat eden ilmiye mensuplarını tasnif mantığı açısından bekârlar başlığı altında incelemeyi uygun gördük. Ancak her bila varis vefat eden ilmiye mensubu bekâr değildir. Bazen murisler, varis olarak sadece hanımları kaldığında bile künyede "bila varis vefat" şeklinde kaydedilir.[11] Çünkü hanım, varis olarak tek kaldığı durumlarda terekenin dörtte birine hak kazanıp geri kalan dörtte üçü Beytülmal'e gelir olarak kaydedilir. Burada "bila varis"ten kasıt terekenin tamamına değil, hanımın payından sonra geride kalan dörtte üçlük kısmına kanuni varisin çıkmamasıdır.

Bazı kayıtlarda geride verese bırakmadan vefat eden murislerin beledi veya askeri olduklarına dair bir kayıt bulunmaz.[12] Ancak yine de bu guruba giren ilmiye mensuplarının medeni halleri hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Söz konusu şahısların evlendikten sonra hanımlarının ve varsa çocuklarının kendilerinden önce ölmüş olması muhtemeldir. Böyle bir durumda dul sayılmaları gerekirken elimizde somut bir delil olmadığı için zikredilen özelliklere sahip müteveffa ilmiye mensuplarını bekâr sınıfına dâhil etmek daha gerçekçi olabilir. Bila varis hayata gözlerini yuman bekârları bu kez unvanlarına göre değil, devletten düzenli bir gelirleri olup olmadıkları, başka bir deyişle beledi veya askeri olup olmadıkları esasına göre inceleyeceğiz.

10 *SŞS*, 198, s.203.
11 Bkz. *SŞS*, 230, s.143; *SŞS*, 241, s.61.
12 *SŞS*, 241, s.110; *SŞS*, 197, s.210; *SŞS*, 189, s.175.

2.1.5.1 Askeri Olan Bekârlar

Bila varis vefat edelerin genellikle askeri mi yoksa beledi mi oldukları künyelerinde tescil edilir. Ancak vefat eden ilmiye mensubunun unvan ve sıfatlarından devletten bir geliri olduğuna dair kuvvetli bir karine varsa, bu durumda beledi veya askeri olduklarına dair ifadeler tescilde ihmal edilebilir. Mesela Kudat'tan İbrahim Efendi İbni Abdullah'ın sicil kaydında beledi veya askeriden olduğuna dair bir kayıt yoktur. Fakat adı geçen şahsın "Kudat'tan" olması onun kadılık makamını işgal ettiğini, dolayısıyla mansıptan belli bir geliri olduğunu gösterir.[13] Elimizdeki kesin karineden hareketle sözü edilen kadıyı askeri sınıftan saymamız gerekir.[14]

Yine Rumeli Ordu-yi Humayun Piyade 6. Alay'ın 3. Taburu'nun cerrahlığını yaparken veresesi olmadan vefat eden Hasan Efendi İbni Abdullah'ın terekesinde hangi sınıftan olduğuna dair sarih bir ifade yoktur. Fakat ordu içinde ifa ettiği görevden anlaşılacağı üzere adı geçen cerrahın askeri olduğu söylenebilir.[15] Askeri guruba giren ve büyük ihtimalle bekâr olduklarını var saydığımız ilmiye mensuplarını şöyle sıralayabiliriz:

- Mesud Hasan Mahallesi'nde sakinken vefat eden Otuzbir es-Seyyid Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman,
- Kara Hacıoğlu Mahallesi'nde sakinken fevt olan Muytab Molla İsmail b. Mehmed b. Abdullah,[16]
- Debbağ Hayreddin Mahallesi'nde ikamet ederken öteki âleme irtihal eden Sirozî eş-Şeyh İbrahim Efendi İbni Abdullah,
- Akçe Mescid Mahallesi'nde sakinken ahirete göç eden Mustafa Efendi İbni Abdullah b. Abdulmennan,[17]

13 Özdeğer, s.5, 14-15.
14 *SŞS*, 189, s.174.
15 *SŞS*, 251, s.155.
16 *SŞS*, 174, s.36; *SŞS*, 198, s.10.
17 *SŞS*, 198, s.74; *SŞS*, 191, s.7.

- Selanik Hacı Hoca Ali Halil Ağa Hanı'nda misafir kalırken vefat eden kadılardan İbrahim Efendi İbni Abdullah,
- Selanik Çukur Han'da misafir olarak ikamet ederken vefat eden İspirî es-Seyyid İsmail b. Abdullah İbni Abdurrahman,[18]
- Selanik Hüseyin Ağa Hanı'nda sakinken vefat eden Molla Bayezid,
- Vidine'ye yaptığı yolculuk sırasında vefat eden Deveci es-Seyyid Mustafa b. Abdullah,
- Selanik Nasuh Beşe Hanı'nda misafir olarak mukimken ahirete irtihal eden es-Seyyid Mustafa b. Abdullah,[19]

Yukarıda adı geçen Cerrah Hasan Efendi İbni Abdullah, askeri sınıftan olup geride bir varis bırakmadan ve bekâr olarak vefat etmişlerdir.

2.1.5.2 Beledi Olan Bekârlar

Herhangi bir şekilde maaş, berat, mansıp ve tevcih gibi devletten belli bir geliri olmayanların meydana getirdiği sınıfın genel adıdır. Reayanın büyük bir kısmı sivil anlamında beledîdir. Beledi-askeri ayırımının özellikle vurgulanmasının önemli nedenlerinden biri, terekenin taksiminden elde edilecek kanuni gelirlerin beledi kassam mahkemesine mi yoksa askeri kassam mahkemesine mi ait olduğu meselesidir. Askeri Kassam Mahkemesi kimi zaman vefat edenlerin askeri sınıfa dâhil olduklarını iddia etmiş ve tahsil edilen bu tip vergilerin kendilerine ait olduğunu iddia etmiştir. O yüzden vilâyet kanun-namelerinde kimin askeri sayılacağı detaylı açıklanmaya çalışılmış ve mefhumu muhaliften kimin aynı zamanda beledi olduğu da tanımlanmış sayılmıştır. Böylece Beledi Kassam Mahkemeleri'yle Askeri Kassam Mahkemeleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar asgari seviyeye indirilmeye çalışılmıştır.

18 *SŞS*, 189, s.174; *SŞS*, 191, s.14.
19 *SŞS*, 215, s.22; *SŞS*, 197, s.80; *SŞS*, 212, s.42.

Beledîden olup geride herhangi bir varis bırakmadan vefat eden bekâr ilmiye mensubu aşağıya çıkarılmıştır.

- Selanik Sinan Paşa Medresesi'nde vefat eden Molla Mustafa b. Abdullah,
- Selanik Kelemeriye Kapı Tekyesinde sakinken vefat eden [ ] Efendi İbni Abdullah,
- Selanik Seyfullah Efendi Zaviyesinde suda boğularak vefat eden es-Seyyid Hasan Efendi İbni Abdullah,[20]
- Cezeri Paşa Mahallesi'nde sakinken ahirete irtihal eden Mustafa Efendi İbni Abdullah b. Abdurrahman,
- Tarakçı Mahallesi'nde sakinken fevt olan Mustafa Dervîş Mustafa b. Hasan b. Abdullah,[21]
- Selanik Hâce Fatma Hanım Hanı'nda ölen el-Hac Mustafa Efendi b. Abdullah,
- Selanik Aziz Hanı'nda sakinken vefat eden Zenci Dervîş Hasan,[22]
- Kazaz el-Hac Mustafa Mahallesi'nde Serturnacı el-Hac Mustafa Konağında vefat eden Hafız Ahmed Efendi İbni Abdullah,
- Selanik Pişmaniye Tekyesi'ndeki ikameti sırasında fevt olan es-Seyyid Ali Efendi b. Abdullah,[23]
- Selanik Müteveffa es-Seyyid Osman Ağa Hanında ahirete intikal eden Ömer Efendi İbni Abdullah,
- Selanik Serbevvabin Yusuf Bey Efendi'nin kâtiplik hizmetindeyken vefat eden Divan-ı Hümayun'dan Abdullah Efendi İbni Abdullah,[24]

20 *SŞS*, 174, s.4; *SŞS*, 180, s.92; *SŞS*, 187, s.41.
21 *SŞS*, 201, s.82; *SŞS*, 195, s.47.
22 *SŞS*, 176, s.9; *SŞS*, 195, s.193.
23 *SŞS*, 189, s.175; *SŞS*, 197, s.210.
24 *SŞS*, 196, s.98; *SŞS*, 196, s.134.

Adı geçen ilmiye mensupları beledi olarak tescil edilmiştir. Yine aynı isimlerin tamamı geride bilinen bir varis bırakmadan vefat etmişlerdir.

2.1.5.3 Hangi Sınıftan Oldukları Belli Olmayan Bekârlar

Tereke sicillerinde bila varis vefat eden bazı ilmiye mensuplarının beledi mi yoksa askeri mi olduklarını gösteren bir ifadeye rastlanmaz. Böyle bir durumda terekenin tamamının Beytülmal'e gitmesi için müteveffanın kanuni hiçbir varisinin olmaması gerekir. Beledi veya askeriden olmak vârissiz vefat edenler için aranılan bir vasıftır. Bu vasıftaki kimselerin terekeleri üç yıl bekletilir. Bu süre içinde kanuni bir varisi çıkmazsa Beytülmal'in hakkı bakiye dönüşür. Artık bu süreden sonra kanuni varis de çıksa, tereke üzerinde her hangi bir hak iddia edemez.[25]

Aşağıda isimleri zikredilen ilmiye mensubu bekâr şahısların karine yoluyla da olsa beledi mi yoksa askeri mi olduklarının tespiti yapılamamıştır.

- Selanik Numan Paşa Medresesi sakinken fevt olan Ahisçevi Hasan Efendi İbni Abdullah,
- Selanik Haci Osman Bey Konağı'nda sakinken vefat eden Sirozlu Ahmed Efendi İbni Abdullah,[26]
- Selanik Karlı Medresesi'nde ahirete irtihal eden Alanyalı Musa Efendi İbni Abdullah,
- Selanik Yusuf Paşa Medresesi'nde fevt olan Günahsiyeli el-Hac İbrahim Efendi İbni Abdullah,[27]

Geride bilinen bir varis bırakmadıkları için zikredilen bekâr ilmiye mensuplarının bütün mal varlıkları Beytülmal'e intikal etmiştir.

25 Öztürk, s.89, 91.
26 *SŞS*, 237, s.97; *SŞS*, 241, s.110.
27 *SŞS*, 254, s.137; *SŞS*, 252, s.43.

2.2 Medeni Hali Evli Olanlar

Medeni hali evli olan ilmiye mensubu sayısı 263'tür. Diğer bir ifadeyle, incelediğimiz dönemde tespit ettiğimiz değişik unvan ve mesleklere sahip ilmiye mensubunun %72'si evli iken vefat etmiştir. Bu orandan hareketle bekâr olarak vefat eden ilmiye mensubunun genele oranının %28 olduğu rahatlıkla söylenebilir. 9 evli ilmiye mensubunun ne çocuğu ne de usul ve fürudan kanuni mirasçıları olmuştur. Bu yüzden onların terekeleri hanımlarıyla Beytülmal arasında pay edilmiştir. Bu guruba giren ilmiye mensupları ayrı alt başlıkta incelenecektir. Aşağıda evli olan ilmiye mensuplarının unvan, meslek ve payelerine göre dağılımları incelenmiştir.

2.2.1 Evli Efendiler

Medeni hali evli olan gurubun 118'i Efendi unvanlıdır. Evli Efendi unvanlıların evli guruba olan oranı yaklaşık %45'tir. Bu nispetten hareketle evli ilmiye mensuplarının yaklaşık yarısının Efendi unvanlılardan oluştuğu söylenebilir. Yine evli Efendi unvanlıların genel toplama olan oranları ise yaklaşık %33'tür.

Kuşkusuz evlilerin yarısı sadece Efendi unvanını taşımıyor. Efendi unvanına ilave olarak Seyyid, Molla, Şeyh, Derviş, Dede, Pir gibi unvanların, Müderris, Hoca, Hacegân, Müezzin, Oturakçı, Saatçı, Nalband gibi mesleklerin, Hafız, el-Hac, Hanım gibi payelerin de aynı anda kullanıldığını görüyoruz. İç içe kullanılan unvanların her biri için net rakam vermek zor gözükmektedir. Bu çerçevede mesela 22 evli Efendi ikinci unvan olarak Seyyid payesini, 9 Efendi Şeyh unvanını, 1 Efendi Molla sıfatını, 6 Efendi Müderris mesleğini, 8 Efendi Hafız payesini, 15 Efendi el-Hac sıfatını aynı anda kullanmıştır. Yine evli Efendiler'den dokuzu İmam, biri Kadı, biri Havace, biri Kurra Şeyhi, biri Başimam, biri Kale Balaşçisi, biri Dizdar, biri Kâtip, biri Peştemalciyan Emini, biri Duhan Gümrüğü Kâtibi, biri Debbağ, biri Harir Nazırı, biri Müezzin, biri Sipahi,

biri Vali, dördü Bey, biri Post-nişin ve biri de Mühendis unvanlıdır. Doğdukları yere göre nispet edilen kimi evli Efendi unvanlıları dikkate almazsak tek unvanla yetinen evli Efendi sayısı 47'dir. Diğer bir ifadeyle evli Efendi unvanlıların %40'ı sadece Efendi unvanını kullanmıştır.

2.2.2 Evli Seyyidler

Evli ilmiye mensubunun 69'u Seyyid unvanlıdır. Evli Seyyidlerin bütün evliler içindeki nispetleri %26'dır. Sözü edilen gurubun toplam ilmiye sınıfına olan oranı ise %19'dur. Diğer bir deyişle ilmiye mensuplarının %19'u evli Seyyid unvanlılardan oluşmuştur. Kuşkusuz bu Seyyidler sadece bu unvanla yetinmemişlerdir. Başta Efendi unvanı olmak üzere Ağa, Şeyh, el-Hac, Hafız, Müderris, Pir ve diğer meslek ve payeleri de Seyyid unvanıyla birlikte kullanmışlardır. Seyyid unvanının dışında ikinci bir unvan kullanmayan evli Seyyidlerin sayısı 16'dır. Yani evli Seyyidler'in %21'i tek unvan kullanmayı tercih etmiştir. Geri kalan %79'luk kısım birden fazla unvanla anılmıştır. Yukarıda da ifade edildiği gibi 22 evli Seyyid aynı zamanda Efendi unvanını da kullanmıştır. Evli Seyyidler'in 18'i Ağa, 5'i Bey, 5'i el-Hac, 2'si Müderris, 2'si Saraç unvanlarını Seyyid payesiyle birlikte kullanmıştır. Yine aynı unvanlılar Havace, Yeniçeri Efendisi, Kurra Şeyhi, Şehir Kethüdası, Dergâh-ı Ali Kapucibaşısı, Çuka Çavuşu, Pir, Kâtip, Peştemalciyan Emini, Yorgani, Vezir, Paşa ve Şeyh unvanlarından sadece birini ek paye olarak kullanmıştır.

2.2.3 Evli Mollalar

Evli olan ilmiye mensubunun 61'i Molla unvanlıdır. Bu rakam evli ilmiye sınıfının %23'üne karşılık gelmektedir. 365 ilmiye mensubu içinde evli Molla unvanlıların oranı %17'dir. Evli Molla unvanlıların 40'ı, yani %66'sı sadece Molla payesini kullanmıştır. Buna karşılık evli Mollalar'ın %24'ü ikinci unvan kullanmıştır. Buna göre 3 Keresteci, 3 Debbağ, 2 Müezzin, 2 Oturakçı, 1 Üzümcü, 1 Fişenkçi,

1 Hafız, 1 Saatçi, 1 Nalbant, 1 Tüfenkçi, 1 Yazıcı, 1 Hamamcı, 1 Berber, 1 Leblebici ve 1 Peştamalcı evli ve Molla unvanlıdır. Molla unvanlı ilmiye mensubunun ikinci bir unvan kullandığında, Hafızlık unvanı hariç kullanılan unvanların tamamının meslek içerikli olması ve aynı sınıfın Efendi, Seyyid, Şeyh, Müderris, Hoca, Havace, Dede ve Pir gibi unvanlarla kullanılmaması dikkat çekicidir. Yukarıda zikredilen %66 oranından hareketle Molla unvanının tek başına kullanılan bir unvan olmaya çok müsait olduğu; ama illa ikinci bir unvan kullanmak gerekiyorsa, ikinci payenin esnaf ve zanaatkârlar arasında yaygınlık kazanan bir paye çeşidinin olması gerektiği söylenebilir.

2.2.4 Evli Şeyhler

Evli gurubun 17'si Şeyh unvanlılardan meydana gelmiştir. Evli gurubun içindeki oranları %7 civarındadır. Genel gurubun %4'ine tekabül eden evli Şeyhler'in ikinci ve üçüncü unvan ve payeleri kullanmaya açık oldukları söylenebilir. Bu kapsamda beş Şeyh'in üç, 11 Şeyh'in iki unvan ve payeyi aynı anda kullandıkları görülmüştür. Buna göre evli Şeyhler'den ikisi el-Hac, biri Müderris, dokuzu Efendi, biri Hafız, biri Şeyhu'l-Qurra', ikisi Seyyid, biri Dede, biri Bektaşi ve biri de Mağribi payelerini kullanmıştır. Evli Şeyh gurubu içinde sadece Selanik Şehabeddin Mahallesi'nde sakinken katledilerek vefat eden eş-Şeyh Ali b. Abdullah tek unvanla yetinmiştir.[28]

2.3 Medeni Hali Dul Olanlar

Medeni hali dul olanların sayısı 32'dir. Dul ilmiye mensupları dul kalmadan önce evliler gurubunda değerlendirileceği için dul sayısını evli sayısına ilave etmek gerekir. Bu durumda evlilerin toplam sayısı 295'e çıkar. Evlendikten sonra hanımları kendilerinden önce vefat edip başka bir evlilik yapmadan kendileri de fevt olan

28 *SŞS*, 224, s.2.

ilmiye mensubunun evli gurubun içindeki payı %11 civarındadır. Daha açık bir ifadeyle 295 evli ilmiye mensubunun 32'si medeni halleri dulken vefat etmiştir. Bu 32 kişilik dul gurubunun başlıca unvanlara göre incelenmesi aşağıda yapılmıştır.

2.3.1 Dul Efendiler

Mahkeme kayıtlarında sicilin künye kısmı hazırlanırken kişinin bekâr, evli veya dul olduğuna dair sarih bir lafız ya da ifade yoktur. Ancak karine yoluyla şahısların bekâr mı, evli mi, yoksa dul mu olduğunu anlarız. Mesela murise varis olan kanuni varisler künyede sayılırken zevceden değil de çocuklardan veya çocukların bulunmadığı durumlarda, diğer kanuni mirasçılardan başlanıyorsa o kimsenin dul olduğuna hükmedilir. Yukarıdaki tanıma uygun olarak medeni hali dul olanların 14'ü Efendiler'den oluşmuştur. Dul Efendi gurubunun toplam dul gurubuna oranı %44'tür. Aynı gurubun evliler içindeki oranı %5, genel toplama olan oranı ise %4'tür. Dulken vefat eden ilmiye mensubunun geride bıraktıkları varisleri incelediğimizde Efendi unvanlı dulların varislerinin künyede şu şekilde başladığı tespit edilmiştir.

Faiz Mehmed Efendi'nin büyük oğlu,[29] İmam Hüseyin Efendi İbni Abdullah'ın küçük kızı,[30] Salih Şeyhî Mehmed Efendinin küçük oğlu,[31] Şeyh Seyyid Arif Efendi İbni el-merhum Mevtuş Alemdar b. Abdullah'ın validesi,[32] Ahmed Efendi İbni el-merhum Müfti Efendinin büyük kızı,[33] İmam el-Hac Ali Efendinin küçük çocukları,[34]

29 *SŞS*, 189, s.190.
30 *SŞS*, 195, s.185.
31 *SŞS*, 199, s.40.
32 *SŞS*, 201, s.8.
33 *SŞS*, 201, s.121.
34 *SŞS*, 215, s.92. Adı geçen Efendi, zevcesi vefat ettikten sonra mal intikali yapılmadan bu sefer kendisi vefat ettiği için medeni hali dul vefat durumuna dönüşmüştür. "...Zevcesi Hatice Hatun te'âqquben vefat ettiği içûn tereke ancak sulb-i sağir oğulları..." Bkz. aynı hüküm.

Emtia Gümrüğü Kâtibi Halil Efendi b. Mustafa'nın küçük oğlu,[35] Hafız İsa Efendi [İbni] Abdullah'ın büyük oğulları,[36] İmam Hüseyin Efendi İbni Mustafa'nın sadece büyük oğlu,[37] el-Hac Osman Efendi b. Ahmed'in büyük kızı,[38] Eğribozî Hüseyin Efendi İbni Abdullah'ın küçük oğulları,[39] Nakîbzade es-Seyyid Abdurrahman Efendi İbni el-merhum el-mebrûr es-Seyyid Mehmed Efendi'nin büyük mahdumları,[40] es-Seyyid eş-Şeyh Abdulmelik Efendi İbni eş-Şeyh Mehmed Efendi İbni eş-Şeyh Ahmed Efendinin küçük oğulları,[41] Anadolulu es-Seyyid Osman Efendi İbni Abdullah'ın sadece küçük kızı[42] varisler arasında birinci sırada yer aldığına ve hanımlarının isimleri yazılmadığına göre adı geçen Efendi unvanlı şahısların dul oldukları sonucuna varılır.

2.3.2 Dul Seyyidler

Medeni hali dul olan Seyyidler'in sayısı 13'tür. Diğer bir ifadeyle dul ilmiye mensubunun %41'i Seyyid unvanlılardan oluşmuştur. Dul Seyyidlerin 295 evlinin içindeki payları %4,5'dur. Aynı gurubun genel toplam içindeki oranı ise %4 civarındadır. Yukarıda ifade edildiği gibi medeni halleri dul olan Efendi unvanlıların dul gurubu içindeki oranları %44'tür. Dul Seyyidler ile dul Efendi unvanlıların dul guruba olan oranlarının birbirine çok yakın çıkmış olması dikkat çekicidir. Efendi ve Seyyid unvanlıların tasnif ve sınıflandırma açısından sahip oldukları oranların ilk defa bu kadar birbirine yakın çıktıkları söylenebilir.

35 *SŞS*, 218, s.92.
36 *SŞS*, 226, s.33.
37 *SŞS*, 237, s.180.
38 *SŞS*, 241, s.24.
39 *SŞS*, 241, s.123.
40 *SŞS*, 246, s.164; *SŞS*, 245, s.152.
41 *SŞS*, 255, s.54.
42 *SŞS*, 256, s.173.

Medeni hali dul olan Seyyid unvanlılardan biri Gümrük Emini, biri, Dergâh-ı Ali Kapucibaşi, biri, Esirci, biri Mekki ve biri Ağa payesini, yine aynı guruptan ikisi el-Hac ve Bey, üçü Şeyh ve beşi Efendi unvanlarını aynı anda kullanmıştır.

2.3.3 Dul Mollalar

Medeni halleri dul olan Mollalar'ın gurup içinde üçüncü sırada ve sayılarının 6 olduğu görülmektedir. Gurup içindeki oranları %19'dur. Aynı gurubun dul ilmiye mensuplarının da içinde bulunduğu evli guruba olan nispeti %2, bütün ilmiye mensubuna olan oranı da sadece %1,6'dır. Kasap ve Fişenkçi unvanlı iki Molla'nın dışında geride kalan dört Molla'nın ikinci bir unvanı yoktur.

Ahmed Subaşı Mahallesinde sakinken vefat eden Molla Ahmed b. Abdullah'ın küçük oğulları,

Gülmezoğlu Mahallesinde sakinken sefer-i humayunada şehid olan Molla İsmail İbni Mehmed b. Abdullah'ın küçük oğlu,[43]

Yakub Paşa Mahallesinde sakinken fevt olan Fişenkçi Molla Mustafa b. Abdullah'ın isimleri künyede kaydedilmeyen varisleri,

Kara Hacioğlu Mahallesinde sakinken ahirete göç eden Kasap Molla Ali İbni Hasan'ın oğulları,[44]

Kazaz Haci Musa Mahallesinde öteki âleme intikal eden Molla Ahmed'in küçük oğlu,

Haci İsmail Mahallesinde sakinken vefat eden Molla Hüseyin b. Feyzullah'ın küçük kızları[45] adı geçen mollalara varis olan ilk kanuni varisler oldukları için kendileri dul kabul edilmiştir.

43 *SŞS*, 176, s.62; *SŞS*, 190, s.61.
44 *SŞS*, 198, s.101; *SŞS*, 230, s.13.
45 *SŞS*, 230, s.142; *SŞS*, 237, s.33.

2.3.4 Dul Şeyhler

Medeni hali dul olan Şeyhler'in gurup içindeki sayıları üçtür. Nispet açısından gurup içindeki oranları %9 civarındadır. Söz konusu gurubun evli ilmiye sınıfına olan oranı %1 gibi düşük bir rakamdır. Dul Şeyhler'in toplam ilmiye mensubuna olan oranı ise %1'in altındadır. Şeyhlerin biri Efendi, diğer ikisi hem Seyyid hem Efendi unvanlıdır. es-Seyyid eş-Şeyh Abdulmelik Efendi İbni eş-Şeyh Mehmed Efendi İbni eş-Şeyh Ahmed Efendi görüldüğü gibi kendisi, babası ve dedesi Efendi unvanlıdır. Keza birinci, ikinci ve üçüncü batınların her birinde Şeyh unvanlıdır. Tarakçı Mahallesinde sakinlerinden Salı Tekyesi Post-nişini olan adı geçen zatın Efendi, Seyyid ve Şeyh gibi önemli unvanları künyesinde aynı anda barındıran ender ilmiye mensuplarından biri olduğu söylenebilir. [46]

Tarakçı Mahallesi'nde fevt olan Salih Şeyhî Mehmed Efendi'nin varisleri küçük oğlu,[47] Astarcı Mahallesi'nde vefat eden eş-Şeyh es-Seyyid Arif Efendi İbni el-merhum Mevtuş Alemdar b. Abdullah'ın varisleri annesi ve yukarıda adı geçen Şeyh'in varisleri küçük oğullarından başladığı için söz konusu Şeyh unvanlılar dul olarak kabul edilmiştir. Kuşkusuz varislerin anneyle başlaması murisin dul olduğunu göstermez. Şeyh Arif Efendi'nin annesinden başka diğer varisleri büyük oğluyla devam etmiştir. Varisler künyede sıralanırken anne, murisin çocuklarından önce yazılır.[48]

2.4 Medeni Hali Belirsiz Olanlar

Medeni hali belli olmayanlar genelde aslen başka vilayet ya da kazadan olup Selanik'te ikamet ederken vefat edenlerden oluşmuştur. Künyede mevtanın varisleri belirtilmediği sürece dışarıdan olanların medeni halleri hususunda bir fikir ileri sürmek neredeyse

46 *SŞS*, 255, s.54.
47 *SŞS*, 199, s.40.
48 *SŞS*, 201, s.8.

imkânsızdır. Böyle durumda olan müteveffa için mahkeme tarafından bir vasi-kayyım tayin edilir. Sözü edilen bu vasi, müteveffanın terekesini ilgili yerdeki kanuni varislerine ulaştırmak ve onlara eksiksiz teslim etmekle mükelleftir. Bazen terekenin tamamı, kimi zaman taşınması ağır olan eşya satılır, bedeli varislere ulaştırılır. Özellikle yüksek mevkilerde görevli olup vefat edenlerin metrukâtı satış işlemi yapılmadan olduğu gibi varislerine intikal ettirilir.[49]

Değişik nedenlerden ötürü medeni hali belli olmayan ilmiye mensubunun adedi 23'tür. Diğer ifadeyle medeni hali tespit edilemeyen ilmiye mensubunun genel ilmiye gurubuna oranı %6'dan biraz fazladır. Zikredilen oranın Efendi, Seyyid, Molla ve Şeyhler arasındaki dağılımı aşağıda incelenmiştir.

2.4.1 Efendiler

Efendi unvanlı ilmiye mensubunun medeni hali belli olmayan gurubun içindeki oranı fazladır. 23 kişilik bu alt gurubun 17'si, yani %74'ü Efendi unvanlılardan meydana gelmiştir. Efendi unvanlıların 9'u, başka bir deyişle %54'ü Efendi unvanından başka bir unvan kullanmamıştır. Bu durumda medeni hali belli olmayan Efendiler'in yarısından biraz fazlası tek unvan kullanmayı tercih etmiştir. Birden fazla unvan kullanan Efendiler'den biri imam, ikisi müderris, biri kâtip, biri hattat mesleklidir. Ayrıca bir Efendi unvanlının payesi Hacegân'dır.

Doğum yeri açısından incelendiğinde 8 Efendi'nin İstanbul kökenli olduğu görülür. İmam Mehmed Efendi b. Abdullah'ın terekesi müzayedeyle satılıp nerede olduğu belirtilmeyen veresesine

49 "...Yanya'ya nakl u teysîri 'usran olan terekenin tahrîrî ve bade'l-müzâyede bey' olunân metrukâtı medine-i mezbûreye irsâl içûn ibn-i merkûm Necib'e teslim olunan eşya, kütüb ve evrâq defteridir ki..." bkz. *SŞS*, 201, s.219; *SŞS*, 201, s.15; "... Hîn-i vefatta yanında mevcût eşyası halen Selanik Sancağı Muhassılı devletlu İbrahim Paşa Hazretlerinin taraf-ı asfanelerinden memûr el-Hac Reis Ağa ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le tahrîr ve uşaklarına bi'ayniha teslîmen peder-i mumaileyh hazretleri tarafına îsâl..." bkz. *SŞS*, 230, s.129.

teslim etmek için Selanik Dergâh-ı Ali Kapucıbaşıları'ndan Seyyid Selim Efendi'nin Hazinedarı Mehmed Ağa vasi tayin edilmiştir. Zaten İmam Mehmed Efendi bir caminin değil, adı geçen Kapıcıbaşı'nın imamlığını icra ederken vefat etmiştir.[50]

Yine Selanik Ahmed Paşa Mahallesi'nde Seyyid Osman Konağı'nda misafir kalırken vefat eden Divan-ı Hümayun Hacegânı'ndan Mehmed Tahir Efendi'nin metrukâtının nereye gönderildiğine dair tereke defterlerinde sarih bir ifadeye denk gelinmemiştir.[51]

Aslen Yanyalı olup Selanik'te misafir kaldığı sırada fevt olan ve künyesinde babasının yeri boş bırakılan Abdulkerim Efendi İbni [ ]'in de metrukâtı Yanya'ya gönderilmiştir.[52]

Terekesinin nereye gönderildiği belli olmayan Efendi unvanlılardan biri de Selanik Valisi Mehmed Paşa'nın masraf kâtipliğini yaptığı sırada vefat eden Halil Efendi'dir. Adı geçenin terekesini varislerine ulaştırmakla görevlendirilen vasinin kayıtlarda yeri boş bırakılmıştır.[53]

Tebkü Doksan Altı Cemaatin Kışlası'nda misafir olarak ikamet ederken Yenişehir Fenar'e yaptığı bir yolculuk esnasında ahirete irtihal eden İhsîvî Osman Efendi'nin terekesinin nereye gönderildiği kayıtlarda sarih değildir.[54]

İşkodra'da evlad-i fatihandan oluşan 13. Taburun Müdürü iken adı geçen yerde vefat eden İbrahim Edhem Efendi İbni Hasan'ın terekesini ilgili yere intikal ettirmek için mahkemece tayin edilen vasinin aynı taburun[55] kaymakamı olması dikkat çekicidir. Çünkü

50 *SŞS*, 176, s.132.
51 *SŞS*, 198, s.217.
52 *SŞS*, 201, s.119.
53 "... Bi'l-cümle terekesi tahrîr ve veresesine îsâl u teslîme qıbeli şer'den vasi nasb u tayin olunan [ ] Ağa..." bkz. *SŞS*, 209, s.91.
54 "... Terekesi veresesine îsâl u teslîme cânib-i şer'den vasi nasb olunan Doksan Altı Cemaatinin ustası Esad Usta..." bkz. *SŞS*, 211, s.78
55 Kayıtlarda "mezkûr alayın Kaymakamı" ibaresi geçiyor. Oysa künyede zikredilen alay değil taburdur. Bkz. *SŞS*, 230, s.41.

mahkeme tarafından tayin edilen vasi ile müteveffa arasında makam, unvan, sosyal statü gibi kişinin toplum içindeki hiyerarşik konumunu ifade eden payelerde farklılıklar bulunur. Bu tespite göre vefat eden ilmiye mensupları için tayin edilen vasilerin müteveffaya nazaran genelde daha alt kademede olduğu söylenebilir.[56]

Haci İsmail Mahallesindeki ikameti sırasında borçları terekesinden fazla olduğu halde ahirete göç eden Musa Efendi İbni İbrahim'in medeni hali hususunda söylenecek fazla bir şey yoktur. Çünkü borçlu vefatlarda kanuni varislerin terekeden hisse alma hakları düşer. O yüzden müteveffanın varislerinin künyede yer almasına ihtiyaç hâsıl olmaz. Bunun yerine tereke kayıtlarında alacaklıların adları yazılır.[57]

Selanik Lankaza'da vefat eden Müderris Mehmed Tevfik Efendi'nin medeni halinin evli olduğu söylenebilir. Çünkü künyede vasinin terekeyi Sıroz'daki "uşaklarına bi'ayniha teslim" edeceğine göre "uşaklar" kelimesinden adı geçenin evli ve çocuk sahibi olduğuna hükmedilir. Diğer yandan "uşaklar" olmasına karşın Mehmed Tevfik Efendi'nin dul olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. O yüzden zikredilen şahsın varisleri arasında zevcesinin de var olduğunu söylemek için daha sarih ifadelere ihtiyaç vardır.[58]

2.4.2 Seyyidler

Medeni hali belli olmayan ilmiye mensubunun üçü Seyyid unvanlıdır. Medeni hali belli olmayan gurubun içinde Seyyid payelilerin yüzdesi %13'tür. Aslen Asitane Sultan Mehmed Camii civarında sakinken Selanik Serbevvabin Yusuf Bey Konağı'nda misafir

56 "... Emvâl-i metrûkeyi ahz u kabz ve veresesine îsâl u teslîme taraf-ı şer'den vasi ve kayyım nasb u tayin olunan alay-ı mezkûr Kaymakamı atufetlu Ahmed Bey Efendi'ye teslîm kılınmış olan emvâl-i metrûkesinin mumda ve mahtûm defteri..." bkz. *SŞS*, 230, s.41.
57 *SŞS*, 256, s.139.
58 *SŞS*, 230, s.129.

olarak vefat eden ve künyede isminin yeri boş bırakılan Seyyid [ ] İbni Abdullah'ın kanuni varisleri İstanbul'da mukim olduğu ve veresenin kimlerden oluştuğu tereke kayıtlarında tescil edilmediği için sözü edilen Seyyid'in medeni hali konusunda bir fikir yürütmek zor gözüküyor.[59]

Aslen Konyalı olup Bursa'yı kendisine vatan edinen ve Münzevi Şeyh Abdullah Tekyesi Şeyhi iken Selanik Kapû Tekyesinde'sinde dari bekaya irtihal eden es-Seyyid Hafız Şeyh Seyyid Ali Efendi İbni merhum Seyyid Hüseyin Efendi'nin medeni hali belirsizdir.[60]

Tereke kayıtlarında kimi ilmiye sınıfının Selanik ve kazalarında zorunlu ikamete tabi tutuldukları ve zorunlu ikametleri sırasında vefat ettikleri görülmüştür. İşte bu ilmiye mensubundan birisi de Seyyid Çolak Ali Paşadır. Adı geçen Seyyid, Selanik'teki zorunlu ikameti sırasında vefat etmiştir. Ayrıca künyesinde medeni durumuna ilişkin bir kayda rastlanmamıştır.[61]

2.4.3 Müderris, Şeyh ve Mollalar

Medeni hali belirsiz olan guruptan ikisi Müderris, ikisi Şeyh ve biri Molla unvanlıdır. Müderris meslekli olanlar aynı unvanla yetinmedikleri için diğer unvanlardan ilgili olan başlıklar altında kendilerinden bahsedilmişti. Bu çerçevede aslen Asitaneli olup Selanik Numan Paşa Medresesi'nde müderrislik yaparken vefat eden Hocazade Ahmed İshak Efendi İbni Abdullah'ın terekesi müzayedeyle satılıp borç ve diğer masraflar düşüldükten sonra net bakiye mahkemece tayin edilen vasi vasıtasıyla İstanbul'daki veresesine intikal ettirilmiştir. Adı geçen müderrisin künye kısmında veresesinin isimlerine rastlanmadığı için zikredilen şahsın medeni hali konusunda bir belirsizliğin olduğu açıktır.[62]

59 *SŞS*, 195, s.22.
60 *SŞS*, 201, s.15. Künyede iki Seyyidin yer alması manidar bulunmuştur. Birinci Seyyidin harfi tarif (belirlilik takısı) alması onun unvan olduğunu, ikinci Seyyidin ise harfi tarifsiz yazılması isim olduğunu gösterir.
61 *SŞS*, 209, s.5 ve 33.
62 *SŞS*, 182, s.97.

Selanik Siroz'da Faziletli Mehmed Hilmi Efendi'nin oğlu olup bir dizi planlar için Selanik'e gelen Müderrisin-i Kiram'dan Mehmed Tevfik Efendi'den, taşıdığı Efendi unvanı sebebiyle, yukarıda bahsedilmiştir. Mahkemece tayin edilen vasi kanalıyla terekesi Siroz'a gönderilen Ahmed Tevfik Efendi'nin varislerinin kimlerden teşekkül ettiği belli olmadığından medeni hali muğlâk kalmıştır.[63]

Aslen Konyalı olup Bursa'yı kendine vatan edinen Münzevi Şeyh Abdullah Tekyesi Şeyhi es-Seyyid Hafız Şeyh Seyyid Ali Efendi İbni el-Merhum Seyyid Hüseyin Efendi'den, taşıdığı Seyyid unvanı sebebiyle ilgili başlık altında bahsedilmiştir. Selanik Kapû Tekyesi'nde misafir olarak ikamet ederken vefat ettiğinde Bursa'daki varislerinin kimlikleri hakkında mahkemenin sarih ve yakın bir bilgisi olamamıştır. O yüzden künye listesini hazırlayan mahkeme görevlileri ilgili şahsın kanuni varislerini künyede kaydedememişlerdir. Bunun yerine mahkeme, murisin terekesini Bursa'daki varislerine intikal ettirecek vasi tayin etmekle yetinmiştir. Böylece müteveffanın medeni hali belirsizliğe dönüşmüştür.[64]

Kadı sicillerinde bazı ilmiye mensubunun zorunlu ikamete tabi tutulduklarını ve bu özellikteki ilmiye mensubunun ikametleri sırasında vefat ettiklerini yukarıda ifade etmiştik. Şeyh Abdulmuhsin b. Abdullah Selanik'te ikamete zorunlu olan ilmiye mensuplarındandı. Adı geçen Şeyh, Selanik'teki mecburi ikameti esnasında Şerif Galip Konağı'nda vefat etmiştir. Fakat künyesinde varislerine dair bir bilgiye rastlanmadığı için medeni hali belirsiz guruptan kabul edilmiştir.[65]

Medeni hali belirsiz gurubun tek Molla unvanlısı Said b. Abdullah'tır. Selanik Valisi Ömer Paşa'nın Dergâh-ı Ali Topçularından olan Said b. Abdullah 9. Top'ta görev icra ederken vefat etmiştir. Terekesi memleketine gönderildiği ve varislerin

63 *SŞS*, 230, s.29.
64 *SŞS*, 201, s.15.
65 *SŞS*, 201, s.108.

kimlikleri bilinmediği için söz konusu Mollanın medeni hali belirsiz kalmıştır.[66]

2.5 Terekenin Kanuni Varisleri

2.5.1 Bir Gerçek veya Tüzel Kişinin Murise Varis Olması

Murise kanunen varis olanların 17'si yani ilmiye mensubunun yaklaşık %5'i geride bir tek kanuni varis bırakmıştır. Murisin eşinin tek başına kaldığı ölüm vakalarında terekenin ancak dörtte birine hak kazandığını daha önce ifade etmiştik. Terekenin geride kalan dörtte üçüne ise Beytülmal hak kazandığı için böyle bir durumda eşleri tek varis konumunda değerlendirmek yanıltıcı olabilir. Diğer yandan murisin kanuni varisleri olmadığında, hükmi şahsiyet ya da tüzel kişiliğe sahip Beytülmal'ın tek varis konumuna geçtiğini yine yukarıda ilgili bölümde beyan etmiştik. Buna göre murislerin kanuni varisleri olmayıp Beytülmal'ın yegâne varis olduğu vaka sayısı 27'dir. Diğer bir ifadeyle ilmiye sınıfının yaklaşık yüzde 8'i geride hakiki şahsiyete sahip kanuni bir mirasçı bırakmadan vefat etmiştir.

2.5.1.1 Bir Gerçek Şahsiyetin Murise Varis Olması

Murise varis olan 17 tek hakiki şahsiyetin 5'i Efendi unvanlılardan meydana gelmiştir. Bunlardan ikisi imam meslekli olup biri el-Hac payelidir. Buna göre aslen Anadolu'dan olup Selanik Kelemeriye Nahiyesi evlad-ı fatihan mahallelerinden Etmeceli Mahallesi'nde vefat eden İmam el-Hac Ali Efendinin küçük oğlu, Selanik Akçe Mescid Mahallesi'nde sakinken fevt olan İmam Hüseyin Efendi İbni Mustafa'nın büyük oğlu adı geçen murislerin tek varisleri olmuşlardır. [67]

66 *SŞS*, 218, s.84.

67 *SŞS*, 215, s.92; *SŞS*, 237, s.180. Büyük oğlun tek varis olarak gösterilmesi "sanki başka oğulları varmış, ancak sadece büyük oğlu varis olabilmiştir" gibi bir anlamı çağrıştırmaktadır. O yüzden kâtibin "büyük" sıfatını varisin yaşını ifade etmek için kullandığı söylenebilir.

Selanik Pinti Hasan Mahallesi'nde ikamet ederken vefat eden Halil Efendi b. Mustafa, Emtia Gümrüğü kâtibidir. Halil Efendinin tek varisi ise küçük oğludur.

Hayreddincik Mahallesi'nde borçları terekesinden fazla olduğu halde ahirete irtihal eden Mehmed Efendi İbni Merhum İbrahim Efendi'nin tek varisi ana-baba bir erkek kardeşinin oğludur.[68]

Haci İsmail Mahallesi Mustafa Paşa Medresesi'nde sakinken vefat eden Anadolulu es-Seyyid Osman Efendi İbni Abdullah'ın tek varisi küçük kızıdır.[69]

Varis olarak geride tek hakiki şahsiyet bırakan ilmiye mensuplarının dördü Seyyid'dir. Bunlardan biri Lüleciler Hanı'nda misafir olarak sakinken bila varis vefat eden es-Seyyid el-Hac Ahmed b. Hasan b. Abdullah'tır. Onun tek veresesi mahkemece varisliği ispat edilen es-Seyyid Mehmed'dir.[70]

İshak Paşa Mahallesi'nde sakine iken vefat eden es-Seyyid Mustafa b. Osman'ın tek varisi küçük oğlu Osman'dır.[71]

Vidine Sancağı Ayanı iken ahirete irtihal eden es-Seyyid Memed Şakir İbni el-merhum Ali Arif Efendi geride tek varis olarak başka bir şehirde yaşayan ana-baba bir kardeşi es-Seyyid el-Hac Mehmed Saîd'i bırakmıştır.[72]

Hacı İsmail Mahallesi Mustafa Paşa Medresesi'nde sakinken vefat eden Anadolu'dan es-Seyyid Osman Efendi İbni Abdullah'ın geride bıraktığı tek varis küçük kızı Zehra'dır.[73]

Arnabûd Abdî Hoca İbni Sinan b. Abdullah'ın yegâne varisi ana-baba erkek kardeşinin oğlu Hasan b. Hüseyin,[74] Fişenkçi

68 *SŞS*, 218, s.92, 123.

69 *SŞS*, 256, s.173.

70 *SŞS*, 191, s.22.

71 *SŞS*, 221, s.59.

72 *SŞS*, 237, s.138; *SŞS*, 241, s.33.

73 *SŞS*, 256, s.173.

74 *SŞS*, 186, s.102.

Molla Mustafa b. Abdullah'ın tek varisi ismi belli olmayan kişi,[75] Molla Hüseyin İbni Salih'in bir olan varisi babası Salih,[76] Pir Hafız Mehmed b. Abdullah'ın tek varisi ana-baba bir kardeşi Ali Nuh,[77] Mimar Ameş Alemdar İbni Abdullah yegâne varisi hanımı Fadıle Hatun,[78] Derviş Bâyezid İbni Abdullah'ın biricik varisi küçük kızı Emine,[79] Molla Ahmed'in küçük oğlu Ali murislerin tek varisleridir.[80] Debbağ Gönci Hafız Ali b. Abdullah'ın tek varisi azatlı kölesi Hatice binti İsmail'dir.[81]

2.5.1.2 Tüzel Şahsiyetin (Beytülmal) Murise Varis Olması

Geride hiç varis bırakmadan vefat eden ilmiye mensubu sayısı 27'dir. Bu rakam genel ilmiye mensubunun yaklaşık %7,5'una denktir. Diğer bir deyişle Beytülmal, ilmiye sınıfının %7,5'unun terekesine el koymuştur. Bu guruba giren ilmiye mensubunun unvanlara göre dağılımı şöyledir. Beytülmal'in terekelerine el koyduğu 17 ilmiye mensubu Efendi payelidir. Efendi unvanlıların %63'ünün geride hakiki şahsiyet adına bir varisleri olmamıştır.

İçlerinde Efendi unvanlıların da bulunduğu 7 Seyyid payelinin terekeleri Beytülmal'e intikal etmiştir. Yüzde olarak, varis bırakmadan vefat eden gurubun %26'si Seyyidler'den meydana gelmiştir.

75 *SŞS*, 198, s.101.
76 *SŞS*, 198, s.163.
77 Ancak Pir Hafız Mehmed'in malının üçte birini vasiyet ettiği ve bunun için Murad Bâşe'yi vasi tayin ettiği anlaşılmıştır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu ilmiye mensubunun varis sayısının bir değil, iki olduğu ifade edilebilir. Bkz. *SŞS*, 198, s.203.
78 Hanımın tek varis olduğu ölüm vakalarında Beytülmal ikinci varis olarak devreye girer. Fakat Ameş Alemdar'ın kanuni varisi olduğunu iddia eden Abdurrrahman adlı şahısın iddiasının sabit olup olmadığı tereke kayıtlarından takip edilememiştir. Adı geçen şahsın iddiası sabit olsun olmasın her iki durumda varis sayısı iki olarak düşünülmelidir. Bkz. *SŞS*, 215, s.122.
79 *SŞS*, 226, s.42.
80 *SŞS*, 230, s.142.
81 *SŞS*, 256, s.159.

Molla unvanlılar bu gurupta 4 kişi ve %15 oranla temsil edilirken Şeyh ve Derviş payeliler aynı gurupta ikişer kişiyle temsil edilmiştir.

Kanuni varisleri olmadan vefat edenlerin terekelerinin Beytülmal'e intikal ettirilmesi için bir vasi veya memur tayin edilir. Mahkeme, kimin vasi tayin edileceği hususunda muhayyer değildir. İlgili mahkeme vasilik görevini emri âlide açıkça zikredilen kurum ve şahsa tevdi etmek durumundadır.[82] Payitaht'tan gelen emr-i âlilerde genelde vasilik görevi Selanik Emtia Gümrüğü Emini, Selanik ve Tevabii Mal Müdürü ile Selanik Yeniçeriyan Ağası'na tevdi edilir.[83] Fakat aynı görevin başka kurum ve şahıslara da tevdi edildiğini belirtmek gerekir.[84] Buna göre bila varis vefat eden 27 ilmiye mensubundan dokuzunun terekesine el koymaya Selanik Emtia Gümrüğü Emini, yedisine Yeniçeriyan Ağası, yine yedisineSelanik ve Tevabii Mal Müdürü, dördüne Hazinedar Selanik Mütesellimi, birine de Serkethuda memur edilmiştir.

Beytülmal adına terekeye el koyma görevi, isimleri zikredilen kurumlar ve onların başındaki görevliler tarafından bizzat yerine getirilmemektedir. Geride kanuni bir varisi olmadan fevt olanların terekelerini hazineye aktarmak için adı geçen kurumların başındaki görevliler müseccel birer vekil tayin ederler. Terekenin hazineye intikal işlemleri bu müseccel vekiller tarafından takip edilir.[85]

2.5.2 İki Kişinin Murise Varis Olması

Vefat ettiklerinde geride bıraktıkları kanuni varis sayısı iki olan ilmiye mensubu sayısı 74'tür. Bu rakama hanımların terekeye

82 "... Zâhirde vâris-i ma'rûfî olmayûb yanında mevcûd bi'l-cümle terekesi cânib-i Beytülmale 'âid olmağîn beledîden olûb bilâ vâris-i ma'rûf fevt olanların terekesini ahz u kabza bâ emr-i 'âli me'mûr olan Emti'a Gümrüğü Emînî Mehmed Sadık Efendî tarafından..." bkz. *SŞS*, 189, s.171.
83 Örnek tereke kayıtları için bkz. *SŞS*, 191, s.7; *SŞS*, 187, s.41; *SŞS*, 189, s.171; *SŞS*, 256, s.3; *SŞS*, 252, s.43.
84 *SŞS*, 195, s.47; *SŞS*, 195, s.193; *SŞS*, 196, s.98.
85 Örnek uygulamalar için bkz. *SŞS*, 254, s.137; *SŞS*, 255, s.36; *SŞS*, 256, s.23.

Beytülmal ile birlikte varis olanların sayısı dâhil değildir. Genel guruba oranlandığında iki varisi olan ilmiye mensubunun nispeti yaklaşık %20'dir. Dokuz ölüm vakasında sadece hanımlar kanuni varis kaldıkları için emr-i ali gereğince terekeye Beytülmal da ortak olmuştur. Bu durumda iki varisli ilmiye mensubu sayısı 83, aynı sayının genel guruba olan oranı ise yaklaşık %23 olarak gerçekleşmiştir.

41 Efendi unvanlı ilmiye mensubu vefat ettiğinde geride ikişer kanuni varis bırakmıştır. Bu durumda toplam ilmiye mensubunun yaklaşık %11'i ikişer varisli ilmiye mensubundan oluşmuştur. Efendi unvanlıların ikişer varisli gurubun içindeki oranları %50'dir. Diğer bir ifadeyle iki varisli ilmiye mensubunun yarısı Efendi payelilerden meydana gelmiştir.

İki varisli ölüm vakalarının 19'u Seyyid unvanlıdır. Seyyid payeliler genel toplamın %5'ine karşılık gelmektedir. Seyyidlerin iki varisli ilmiye mensubu içindeki payları %23'tür.

13 Molla unvanlı ilmiye mensubu da geride iki varis bırakmıştır. Molla payelilerin toplam ilmiye mensupları içindeki oranları yüzde dört civarındadır. Molla payelilerin iki varisli gurubun içindeki oranları ise yaklaşık %16'dır.

Arkasında iki varis bırakarak vefat eden 82 ilmiye mensubunun 6'sı Şeyh payelilerden oluşmuştur. Zikredilen Şeyhler'in alt gurup içindeki oranı %7, üst gurup içindeki oranları ise %2 civarındadır.

Geride iki varis bırakarak ahirete irtihal eden ilmiye mensubunun 5'i Derviş unvanlılarından meydana gelmiştir. Söz konusu Dervişler'in alt gurup içindeki nispetleri %6, genel ilmiye mensupları içindeki oranları ise %1 raddelerindedir.

Bir Mimar ve bir Hafız unvanlı ilmiye mensubu da arkalarında ikişer varis bırakarak ahirete irtihal etmişlerdir.

Hanımın mirasta yalnız kaldığı kimi durumlarda tereke kayıtlarının künyelerinde "bila varis vefat" ibaresinin yer alması dikkat

çekicidir.[86] Böyle durumlarda hanım terekenin dörtte birine hak kazandığı halde murisin vârissiz vefat ettiğini ifade etmek çok gerçekçi olmasa gerek.

2.5.3 Üç Kişinin Murise Varis Olması

Geride bıraktıkları kanuni varis sayısı üç olan ilmiye mensubunun sayısı 80'dir. Bu gurubun umumi guruba oranı %22'dir. 34 Efendi unvanlı ilmiye mensubu vefat ettiğinde geride üçer kanuni varis bırakmıştır. Bu durumda toplam ilmiye mensubunun yaklaşık %9'u üçer varisli ilmiye mensubundan oluşmuştur. Diğer yandan Efendi unvanlıların üçer varisli gurubun içindeki oranları %43'tür. Mesleki açıdan bakıldığında Efendi payelilerden 4'ünün imam, 4'ünün müderris, 1'inin peştemalcı ve kâtip meslekli olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca 3 Efendi Hafız payesini kullanmıştır.

Üç varisli ölüm vakalarının 21'i Seyyid payelidir. Seyyidler'in genel toplam içindeki payları %6 civarındadır. Aynı gurubun üç varisli ilmiye mensubu içindeki payları ise yaklaşık %26'dır. Mesleki açıdan Seyyidler'in biri yorgancı, biri kethuda, biri müderris, biri kâtip ve biri vezir mesleklidir.

17 Molla unvanlı ilmiye mensubu da geride üçer varis bırakmıştır. Molla payelilerin toplam ilmiye mensupları içindeki oranları %5 civarındadır. Molla unvanlıların üçer varisli ilmiye mensupları içindeki payları yaklaşık %21'dir. Mesleki açıdan bakıldığında bir keresteci, bir hafız, bir müezzin, bir nalband, bir tüfenkçi ve bir peştamalci Seyyid payelidir. Molla unvanlıların diğer unvanlılara göre mesleklerini daha farklı alanlarda icra ettikleri söylenebilir.

Üçer varisli ilmiye mensuplarının 6'sı Şeyh unvanlıdır. Bu özellikteki Şeyhler'in alt gurup içindeki oranı %8, üst gurup içindeki oranları ise %2 civarındadır.

86 *SŞS*, 174, s.36.

Geride üç varis bırakarak ahirete irtihal eden ilmiye mensubunun 5'i Ağa unvanlılarından meydana gelmiştir. Söz konusu Ağalar'ın alt gurup içindeki nispetleri %6, genel ilmiye mensupları içindeki oranları ise %1 dolayındadır. Bir Ağa Hafız payelidir.

Dünyada üç varis bırakarak ahirete göç eden ilmiye mensubunun 4'ü Dervişler'den meydana gelmiştir. Söz konusu Dervişler'in alt gurup içindeki nispetleri %6, genel ilmiye mensupları içindeki oranları ise %1 civarındadır. Bir Derviş meslek açısından şekercidir.

Üçer varisli ilmiye mensuplarından 2'si Hoca, 2'si Bey, 1'i Beyefendi, 1'i Pir, 1'i Dede, 1'i Hanım ve 1'i Paşa unvanlıdır. Hoca unvanlılardan biri hanımdır.

2.5.4 Dört Kişinin Murise Varis Olması

Geride bıraktıkları kanuni varis sayısı dört olan ilmiye mensubunun adedi 73'tür. Bu rakamın toplam ilmiye mensubuna oranı %20'dir. 30 Efendi unvanlı ilmiye mensubu ahirete irtihal ettiğinde arkada dörder kanuni varis bırakmıştır. Buna göre Efendi unvanlıların dört varisli gurup içindeki nispetleri %41'dir. Beş Efendi aynı zamanda Hafız payelidir. Mesleki açıdan irdelendiğinde Efendi payelilerden 2'sinin imam, birer kişi olmak üzere diğerlerinin müderris, kadı, şeyhu'l-kurra, kal'a baleşçisi, başkâtip, post-nişin ve müezzinlik mesleklerini icra ettikleri tespit edilmiştir.

Dört varisli ilmiye mensuplarının 18'i Seyyid unvanlıdır. Seyyidlerin genel ilmiye mensupları içindeki payları %5'tir. Yine aynı gurubun dörder varisli ilmiye mensubu içindeki nispetleri %2'tir. Mesleki açıdan bakıldığında Seyyidlerin ikisi saraç, biri esirci, biri şeyhu'l-kurra, biri çuka çavuşu, biri kapıcıbaşıdır.

20 Molla unvanlı ilmiye mensubu vefat ettiklerinde dünyada dörder varis bırakmıştır. Molla unvanlıların genel ilmiye mensupları içindeki oranları %6 civarındadır. Aynı gurubun dörder varisli ilmiye mensupları içindeki payları ise yaklaşık %27'dir. Mesleki

açıdan incelendiğinde Mollalar'ın ikisi keresteci, ikisi oturakçı, biri fişenkçi ve biri de kasap mesleklidir.

Dörder varisli ilmiye mensubunun 4'ü Şeyh payelidir. Bu Şeyhler'in dörder varisli gurup içindeki oranları yaklaşık %6'dır. Aynı gurubun genel ilmiye sınıfına nispeti ise sadece %1'dir. Bu guruba giren Şeyhler'den biri Hafız, biri Selanik Perşembe Tekyesi Post-nişini ve biri de Fethiye Zaviyesi Şeyhi'dir. Dörder varisli ilmiye mensuplarının 5'i Ağa'dır. Söz konusu Ağalar'ın dörder varisli guruba nispetleri %7, genel ilmiye sınıfı içindeki oranları ise %1 dolayındadır. Mesleki açıdan iki Ağa saraç ve bir Ağa çukaçavuşudur.

Dörder varisli ilmiye mensuplarının şüphesiz en ilginç gurubu Hanım unvanlılardır. Üç Hanım ilmiye mensubu dörder varis bırakarak ahirete irtihal etmiştir. Muhtelif evsafa sahip gurupların içinde en fazla Hanım unvanlılar dörder varisli 3 Hanım gurubundan oluşmuştur. Bu Hanım gurubun dörder varisli gurup içindeki oranları %4'tür. Aynı gurubun genel ilmiye mensubu içindeki oranları ise %1'in altındadır.

Geride dört varis bırakarak ahirete irtihal eden ilmiye mensubunun 2'i Dervişler'den meydana gelmiştir. Dervişler'den birinin mesleği çavuşluktur. Bir ilmiye mensubu Hafız, biri Bey, biri Pir ve biri de Hoca payelidir.

2.5.5 Beş Kişinin Murise Varis Olması

Kanuni varis sayıları beşer olan ilmiye mensubunun sayısı 33'tür. Zikredilen sayı genel ilmiye mensubuna oranı %9'dur.

Vefat ettiklerinde geride beşer varis bırakan ilmiye mensubunun 12'si Efendi unvanlıdır. Bu durumda beşer varisli Efendi unvanlıların aynı gurup içindeki payları yaklaşık %36, genel ilmiye sınıfı içindeki oranları ise yaklaşık %3'tür. Üç Efendi aynı zamanda Seyyid, bir Efendi Şeyh ve bir Efendi de Hafız payelidir. Mesleki

açıdan incelendiğinde Efendi unvanlılardan 2'si müderris, 1'i imambaşı ve 1'i müezzin payelidir.

Beşer varisli ilmiye mensubunu 11'i Seyyid payelidir. Aynı Seyyidler'in genel ilmiye mensupları içindeki payları %3, yine aynı gurubun beşer varisli 33 ilmiye mensubu içindeki nispetleri %33'tür. 4 Seyyid aynı zamanda Ağa unvanlıdır. Mesleki açıdan incelendiğinde Seyyidler'in biri müderris mesleklidir. Efendi unvanlılarla Seyyid unvanlıların aynı gurup içindeki oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Değişik kıstaslarla oluşturulan diğer alt guruplarla mukayese edildiğinde beşer varisli guruptaki Efendi-Seyyid oranının ilk defa bu kadar birbirine yakın çıktığı söylenebilir.

8 Molla unvanlının vefatının ardından geride beşer varis bırakmıştır. Molla unvanlıların genel ilmiye sınıfı içindeki oranları %2 raddesindedir. Aynı gurubun beşer varisli ilmiye mensubu içindeki payları ise yaklaşık %24'tür. Mesleki açıdan bakıldığında Mollalar'ın biri debbağ, biri berber ve biri leblebicidir.

Beş varisli ilmiye mensubunun 2'si Derviş, biri Hoca, biri Şeyh ve biri Hanım unvanlıdır.

2.5.6 Altı Kişinin Murise Varis Olması

Kanuni varis sayıları altışar olan ilmiye mensubunun sayısı 21'dir. Söz konusu sayının genel ilmiye mensubuna oranı yaklaşık %6'dır.

Altışar varisli ilmiye gurubunun 9'u Efendi unvanlıdır. Bu özellikteki Efendiler'in aynı guruba olan oranı yaklaşık %43, genel ilmiye sınıfı içindeki oranları ise yaklaşık %3'tür. İki Efendi aynı zamanda Seyyid unvanlıdır. Mesleki açıdan bakıldığında Efendi unvanlılardan 1'i Duhan Gümrüğü Kâtibi, 2'si İmam payelidir.

Altışar varisli ilmiye mensubunun 8'i Seyyid unvanlıdır. Bu Seyyidler'in genel ilmiye mensupları içindeki payları %2, aynı gurubun altışar varisli 21 ilmiye mensubu içindeki nispetleri %38'dir.

Seyyidler'den dördü aynı zamanda Ağa, biri Efendi ve biri Bey payelidir. Mesleki açıdan incelendiğinde Seyyidler'in herhangi bir meslekle meşhur olmadıkları, bu yüzden tereke kayıtlarında meslek bilgisini çağrıştıracak bir kaydın yer almadığı tespit edilmiştir.

Altışar varisli ilmiye mensubunun 1'i Beyefendi unvanlıdır. Söz konusu unvana sahip şahsın diğer unvanı Seyyid'dir. Aynı kişinin mesleki açıdan tersane emini olduğu görülmüştür.

Altışar varisli ilmiye mensubunun 5'i Molla unvanlıdır. Altışar varisli 5 Molla unvanlının genel ilmiye sınıfı içindeki oranları %1 civarındadır. Aynı gurubun altışar varisli ilmiye mensubu içindeki payları ise yaklaşık %24'tür. Mesleki açıdan ise bir Molla'nın mesleği debbağ, diğer Molla'nın mesleği saatçiliktir.

Altışar varisli ilmiye mensubunun 1'i Derviş unvanlıdır. Aynı Dervişin diğer unvanı Efendi'dir.

2.5.7 Yedi ve Daha Fazla Kişinin Murise Varis Olması

Kanuni varis sayıları yedi ve daha fazla olan ilmiye mensubunun sayısı 9'dur. Söz konusu sayının genel ilmiye mensubuna oranı yaklaşık olarak %3'tür.

Yedi ve daha fazla varisli ilmiye gurubunun 5'i Efendi unvanlıdır. Zikredilen özellikteki Efendiler'in aynı guruba olan oranı yaklaşık %56, genel ilmiye sınıfı içindeki oranları ise yaklaşık %1'dir. Bir Efendi hem Seyyid hem Peştamalciyan Emini, diğer bir Efendi de hem Seyyid hem Havace'dir. Bir Efendi de sabık Harir Naziri'dir.

Yedi ve daha fazla varisli ilmiye mensubunun 4'ü Seyyid unvanlıdır. Sözü edilen Seyyidler'in genel ilmiye mensupları içindeki payları sadece %1'dir. Aynı gurubun yedi ve daha fazla varisli 9 ilmiye mensubu içindeki nispetleri %44'tür. Seyyidler'den biri aynı zamanda Beyefendi unvanlıdır. Diğer bir Seyyid de mesleki açıdan yorgancıdır.

Yedi ve daha fazla varisli ilmiye mensubundan 1'i Molla ve 1'i de Hanım unvanlıdır.

Yedi ve daha fazla varisli guruptaki varislerin azami sayısı 10 kişidir. Buna göre Havace es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Memiş b. Ali 10 kişilik varisle en fazla varise sahip kişi olmuştur.[87]

2.6 Vefat Eden İlmiye Mensubu Sayısının Aylara Göre Dağılımı

Kimi ilmiye mensubunun ölüm tarihleri tereke kayıtlarındaki künye bölümünde belirtilmemiştir.[88] Değişik nedenlerden dolayı bazı kayıtlar da mükerrer olarak kaydedilmiştir.[89] Bu yüzden vefat tarihleri kayıtlı ilmiye mensubu sayısı toplam 358'dir. Diğer bir ifadeyle mükerrer kayıt ve fevt tarihleri tescil edilmeyenlerle birlikte 53 yılda vefat eden ilmiye mensubu sayısı 365'tir. Bu verilere göre ilmiye sınıfının yıllık ölüm oranı 6,8'dir. Yuvarlak bir ifadeyle her yıl ortalama 7 ilmiye mensubunun ahirete irtihal ettiği söylenebilir.

Her bir ayda vefat eden ilmiye mensubu sayısı doğal olarak birbirinden farklıdır. Buna göre Muharrem'de 26, Safer'de 25, Rebiulevvel'de 36, Rebiulahır'da 37, Cemaziyelevvel'de 29, Cemaziyelahır'da 36, Recep'te 29, Şaban'da 27, Ramazan'da 12, Şevval'da 29, Zilkade'de 44 ve Zilhicce'de 28 ilmiye mensubu vefat etmiştir.

12 vakayla Ramazan, 44 vefatla da Zilkade ölüm vakalarında dikkat çeken aylar olmuştur. Ramazan ayında gerçekleşen vefatlar, 30 olan genel vefat ortalamasının çok altında kalmıştır. Aynı şekilde Zilkade ayında tahakkuk eden ölümler, ortalama fevt nispetinin çok üstünde gerçekleşmiştir. Ardışık gelen aylardan Muharrem ile Safer ve Cemaziyelevvel ile Cemaziyelahır aylarındaki vefatlar

87 *SŞS*, 189, s 221.
88 *SŞS*, 198, s.194.
89 *SŞS*, 215, s.31; *SŞS*, 215, s.37; *SŞS*, 245, s.152; *SŞS*, 246, s.164.

birbirlerine yakın gerçekleşmişken, Cemaziyelevvel, Recep ve Şevval aylarındaki vefat sayıları, keza Rebiulevvel ve Cemaziyelahır aylarındaki fevt sayıları eşit gerçekleşmiştir.

2.7 Varislerin Usul ve Füru Açısından Dağılımları

Tablo 5'te varislerin usul ve füru açısından dağılımları verilmiştir. Terekelerin künyelerinde yer alan ve varisleri gösteren birbirinden farklı bütün kayıtları tabloda göstermeye çalıştık. Tereke kayıtlarında varislerin murise olan akrabalık derecesinin yanında varislerin cinsiyet ve küçük ya da büyüklüklerini de öğrenebiliyoruz. Bir varisin "sağir" ya da "kebir" olduğuna dair terekelerde net bir kıstas bulunmamakla birlikte buluğ çağının büyüklük ve küçüklük ölçütünde yegâne kıstas alındığı kanaatindeyiz. "Sağir", "kebir", "li-eb", "li-üm", "li-ebeveyn", gibi varisin murise olan akrabalık derecesini tam ifade eden kavramların zikredilmediği kayıtları farklı gurupta topladık. Mesela "sulb-i oğulları" ifadesi varisin "sağir/küçük"mü, "kebir/büyük"mü olduğuna dair bir ipucu vermemektedir. Bu yüzden "sulb-i sağir oğulları" ile "sulb-i oğulları" kayıtları varislerin yaşlarının birbirinden farklı, en azından ikincisinin birincisine göre yaşının muğlâk olduğunu gösterir. Keza "ammi oğulları" ile "li-ebeveyn ammi oğulları" kayıtlarını da farklı gurupta topladık. Her ne kadar iki kayıtta da ammi oğulları geçse de, bu ifade birinci kayıttaki amca çocukları ifadesinin ana-baba bir amcaoğulları olduklarını açıklamıyor. O yüzden bu tip muğlâk kavramları farklı guruplarda topladık.

Yukarıdaki açıklamalara göre 1103 olan toplam varis sayısının 192'si(%17,40) küçük oğul, 83'ü(%7,52) büyük oğul, 10'u (yaklaşık %1) ise oğul varislerden oluşmuştur.[90] Yaş farkı gözetmeksizin toplam 1103 varisten 285'inin oğullardan oluştuğu görülür. Yüzde

90 On oğul gurubu içinde "sağîr" lakaplı bir ilmiye mensubunu "yetişkin" kabul ettik. Çünkü bir kimse hem "sağîr" olup hem de "müderris" olamaz. Bu durumda "sağîr" kavramı kişinin yaşını değil lakap ya da unvanını ifade eder. Bkz. *SŞS*, 195, s.56.

olarak ifade etmek gerekirse varislerin yaklaşık %26'sı oğullardan meydana gelmiştir. Tüzel kişiliğe sahip Beytülmali'n 27 murise tam, 7 murise eşle varis olduğu toplam 34 ölüm vakası ihmal edildiğinde bile, oğulların genel varis içindeki payları fazla bir değişiklik göstermeyecektir. Böyle bir ihmalde oğul varislerin genel guruba oranı ancak %26,66'ye çıkar.

Tablo 5: Usul ve Füru Açısından Varislerin Dağılımı

Varisler	Adet	Yüzde
Baba	13	1,17
Valide	36	3,26
Validenin validesi	2	0,18
Sağir Oğul (Biri ümmi veledten doğma)	192	17,40
Kebir Oğul	83	7,52
Oğul (Sağir: 1 lakap olarak kullanılmış; 195/56)	10	0,90
Kız: 15	15	1,35
Kebire Kız	95	8,61
Sağire Kız	178	16,13
Haml-i mevqûfi's-sehm	13	1,17
Zevce (Yedisi Beytülmalle)	262	23,75
Zevc: 7	7	0,63
Oğlun kızı (Biri kebire biri sağire)	5	0,45
Oğlun oğlu	2	0,18
Veraset iddia eden	1	0,09
Sülüs mala vasi	4	0,36
Min ciheti'l-vula'	2	0,18
Li-Ebeveyn er karındaş	30	2,71
Li-Ebeveyn kız karındaş	37	3,35
Li-Ümmi kız karındaş	1	0,09

Varisler	Adet	Yüzde
Li-Ümmi er karındaş	1	0,09
Li-Ümmi er karındaşı oğlu	1	0,09
Li-Eb er karındaş	3	0,27
Li-Eb kız karındaş	2	0,18
Kız karındaş	3	0,27
Er karındaş	2	0,18
Kız karındaşının oğlunun oğlu	1	0,09
Li Ebeveyn er karındaşının oğlu (Biri sağirdir)	10	0,90
Li Ebeveyn karındaşının oğlu	1	0,09
Li-Ebeveyn karındaşı oğlu oğlu	1	0,09
Li-Ebeveyn ammî oğlu	7	0,63
Zî rahim cihetinden anasının liebeveyn karındaşı	1	0,09
Zî rahim cihetinden anasının liebeveyn karındaşı kızları	2	0,18
Beytülmal (Yedisinde Zevceyle)	34	3,08
Varis sayısı bilinmeyen(Aslen başka şehirli)	25	2,26
Ammi oğlu (3'ü Sağir)	16	1,45
Ammi	2	0,18
Diğer (İsimsiz, Halete ve Ispat halinde Mûsa leh)	3	0,27
Genel Toplam	**1103**	**100**

Murise varis olma açısından ikinci sırayı zevceler/hanımlar almıştır. 262 ölüm vakasında hanım eşler kocalarına varis olmuştur. Bu rakam genel gurubun %23,75'ine karşılık gelmektedir. Varislerin 7'si de erkek eşlerden oluşmuştur. Bu durumda murise varis olan eş sayısı 269 olur. Buna göre varislerin yaklaşık dörtte birinin(%24,33) eşlerden meydana geldiği söylenebilir.

Usulden varislerin 178'i(%16,13) sağîre/küçük kız, 95'i (%8,61) kebîre/büyük kız ve 15'i(%1,35) kızlardan meydana gelmiştir. Kızların büyüklük ve küçüklükleri dikkate alınmaksızın toplam

1103 varisten 288'i kızlardan meydana gelmiştir. Oran olarak ifade etmek gerekirse toplam varislerin %26'sının oğullardaki gibi kızlardan oluştuğu görülmüştür. Bu durumda varislerin yarısı usulden olan erkek ve kız evlattan meydana gelmiştir.

Adı geçen tabloya göre oğul ve kızların yanı sıra baba, anne, annenin annesi, anne karnındaki haml, oğlun kızı, oğlun oğlu gibi usulden olanların toplam sayısı 644'tür. Yüzde olarak belirtmek gerekirse varislerin yaklaşık %58'i usulden, %37'si fürudan, %3'ü hazineden ve yaklaşık %2'si aslen başka şehirde yaşayıp varisleri bilinmeyenlerden meydana gelmiştir.

Tabloda %3,26 olan valide oranıyla %1,17 olan baba oranı mukayese edildiğinde annelerin iki kattan fazlasının babalara göre daha geç ya da babalardan sonra vefat ettiği görülür. Oranın kadınlar lehine fazla çıkmasıyla onların savaşa iştirak edip etmemeleri arasında bir bağlantının olduğu söylenebilir.

Ana-baba bir, ana bir, baba bir erkek ve kız kardeşlerle anne-babalarının bir mi ayrı mı oldukları zikredilmeksizin kaydedilen erkek ve kız kardeşlerin toplamı 79'dur. Füruun içinde en fazla oran yaklaşık %7 ile erkek ve kız kardeşlere aittir. Ondan sonra 23 kişi ve %2'yle ana-baba bir amcaoğullarıyla(16 kişi) ana-baba belirtilmeyen amcaoğulları(7 kişi) gelir. Diğer füruun yüzde içindeki payları oldukça düşüktür. Bu yüzden onlar üzerinde durmaya gerek görülmemiştir.

Musa leh cihetinden veraset iddia eden bir kişinin terekenin tescili tarihine kadar iddiasını ispat edemediği görülmüştür. Mahkeme, müddeinin iddiasını dikkate alarak onu geçici olarak varislerden saymış ve murisin künyesinde adını kaydetmiştir. Ancak müddeinin nihai anlamda varis sayılabilmesi için musa leh cihetinden murise varis olduğunu ispatlaması gerekmiştir. Tereke kayıtlarında söz konusu müddeinin iddiasını ispatlayıp ispatlayamadığını takip etme imkânı olmamıştır. Mahkeme müddeinin iddiasını ispatlayacağından emin olduğu için onu varislerin arasında saymıştır, denebilir.[91]

91 *SŞS*, 195, s.47.

2.8 Varis Olarak Hanımın Mehrinin Peşine Dönüşmesi

İslam hukukuna göre evlenen kadının mehir adı altında kocasından nakdi ya da benzeri bir mal alması onun kocası üzerindeki mali haklarındandır.[92] Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yeyin."[93] buyurularak bu hakka açıklık getirilmiştir.

O yüzden tereke sicillerinde, vefat eden erkeklerin borçları arasında hanımlarının mehr-i müecceli de yer alır. Ölenin kadın olması durumunda mehir bu sefer borç hanesinde değil, kadınınalacakları kısmında kaydedilir.[94] Selanik tereke kayıtlarında mehr-i müeccelin dışında "mehr-i muaccel" adıyla başka bir mehir çeşidi kaydına rastlanılmamıştır. Oysa Priştine'deki Kosova Arşivi'nde muhafaza edilen Osmanlı dokümanlarında nikâh esnasında tanzim edilen nikâh kayıt tutanaklarında mehr-i müeccelin yanı sıra mehr-i muaccelin de kayıt altına alınarak tespit edildiğini, ihtilaf vukuunda bu kayıtların meseleyi çözmede esas alındığını görmekteyiz.[95]

92 "İslam hukukuna nazaran herhangi bir Müslim ile evlenen kadın, mehr namile bir mala müstahik olur. Mal ile mübadelesi kabil olan bir menfaat de mehr olabilir." Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu,* C. II, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul 1985, s.115.

93 Qur'ân, Nisâ, 4.

94 3 Mart 1839/17 Zilhicce 1254'te vefat eden Ayşe Sıdıka Hanım binti Abdullah'ın 401 kuruşluk mehr-i müecceli mal varlıkları arasında alacak olarak kaydedilmiştir. Bkz. *SŞS*, 237, s.62.

95 *Arkıvı Kosovës-Prıshtınë, Dokumente Osmane, Kutıa 7, 1919, 3/1;* Aynı Kutia, 1919, 19/4. "Mehmed Paşa mahallesi sakinelerinden Şöhret binti Şemsi Beynam bâkir-i bâliğanın talibi olan Hacı Duhan mahallesinden Rasım Ağa İbni Hurşid Ağa nam kimesneye varacağından mezbure Şöhret'in mani'-i Şer'i ve sair kimesneye nişanlu olmadığı velilerinin izni ve tarafeynin rızaları üzerine ... akd u nikah eyledim. Fî 29 Muharrem el-Haram Sene 1332 İmam-ı Mahalle-i Mehmed Paşa, Hafız Kamil." Bu nikah akdinde mehr-i müeccel 1001 kuruş, mehr-i muaccel ise 11 parça elbise ve kilimden oluşmuştur. Bkz. Kutia 7, 1919, 3/1. Benzer nikah akitleri için aynı kutuda yer alan şu belgelere de bakılabilir: 1921, vr. 1I-15I, 18; 1923, vr.6/1; 1924, vr.11, 13, 15, 14I, 17I, 1II-18II; 1925, vr.8, 11, 12, 14, 15, 20, 23; 1928, vr.1; 1929, vr. 1.

Priştine'deki Osmanlı kayıtlarından anlaşılacağı üzere, terekenin sayım ve dökümü için memur görevlendirme yöntemine başvurulmamıştır. Bunun yerine mesela köy veya mahalle imamının riyasetinde muhtar ve ihtiyar azalarından müteşekkil bir heyet kurularak taksimat yapılagelmiştir. Yine aynı kayıtlara göre müzayedenin dellâl vasıtasıyla halka ilan edilerek Bezistan'da yapılmadığı, bunun yerine müteveffanın terekesinin varisler arasında müzayede yapılarak satıldığını müşahede ediyoruz.[96]

2.9 İlmiye Zümresinde Çok Evlilik (Poligami)

Kuşkusuz bu araştırmanın en önemli sonucu servet birikimi açısından tavan grubunda yer almasına karşın bilinenin aksine ilmiye mensubunun çok evlilik/poligami/taaddüd-i zevcata pek fazla rağbet göstermemiş olması olmuştur. Birinci bölümde de ifade ettiğimiz gibi bekârken vefat edenlerin sayısı 19, medeni halleri hususunda doğrudan veya dolaylı bir bilgi olmadan fevt olanların adedi ise 23 olarak gerçekleşmiştir. Medeni halleri belirsiz olsa bile onların evli olduğunu varsayarak toplam evlilik yapan ilmiye mensubunun 343 olduğunu kabul edebiliriz. Bunlardan sadece 4'ünün tereke kayıtlarında birden fazla zevce aynı anda müteveffa eşlerine varis olmuştur. Diğer bir ifadeyle ilmiye zümresi içinde evlilik yapıp birden fazla eş alanların oranı sadece %1,16 olarak gerçekleşmiştir.

Çok eşlilik yapanlardan üçünün iki zevcesi, birinin de üç hanımı kayıtlara geçmiştir. Buna göre Saray-i Atik Mahallesi'nden el-Hâc Ahmed Efendi İbni el-Hâc Ferhad Ağa'nın,[97] Pinti Hasan

96 "Prizren'in Kâtib Sinan Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Hafız Hamdi Efendinin zevce-i sabıqası müteveffiye Fatma'nın eşya-i metrukesi ketb olunub mahalle-i mezkûre imamı Hakkı Efendi bin Tahir ve muhtarı Ragıb ve vereseden Molla Bektaş ve Muharrem bin Yahya Zoğa ile Yaqûb Efendi İbni Mustafa ve Necib bin Hacı Adem hâzır bi'l-meclis olduqları halde beyne'l-verese müzayede olunub ve mecmû'ı 88 kıt'a eşya oldığı[nı] tasdîq ederiz. Fi 30 Rebiulahır 1336, fi 30 Şubat 1918". Müteveffiye Fatma'nın terekesinin müzayede değeri 16909 kuruştur. Bkz. *Arkıvi Kosovës-Prishtinë, Dokumente Osmane, Kutia 7, 1920, 9/1-14.*

97 *SŞS*, 180, s.83.

Mahallesi'nden Başkâtip Hasan Efendi İbni Ömer Ağa'nın[98] ve Aslen Eğribozlu olup Eğriboz Valisi Ömer Paşa'nınkitabethizmetinde iken vefateden Mustafa Efendi İbni Mehmed'in[99] iki eşi olmuştur. Buna karşın Selanik eşrafından Istabl-ı Amire payesiyle müseccel Dergâh-ı Mualla kapucibaşılarından iken irtihal-i dar-i beka eden Ğazi Evrenos'dan Seyyid Ahmed Tevfik Bey Efendi İbni Seyyid Yusuf Beyefendi'nin üç eşi olmuştur.[100]

Osmanlı toplumunda bilinenin aksine çok eşlilik/poligami pek yaygın bir uygulama değildir. Nitekim Alman Protestan bir papaz, İstanbul ve Kudüs'e yaptığı seyahatte Türklerin tek eşli olduklarını, masraflı olduğu için de boşanmanın pek yaygın olmadığını belirtmiştir.[101] Alman papazın itirafları önemli olmakla birlikte bu konuda bize en sağlam verileri tereke sicilleri sunar. Daha önce terekeler üzerinde yapılan kimi araştırmalarda Edirne, Bursa, İstanbul, Ankara ve Anadolu'nun diğer kentlerinde çok eşliliğin %5 ile %12 arasında gerçekleştiği ortaya konmuştur.[102] İmparatorluğun doğusuna gittikçe çok eşliliğin nispeten arttığını, buna mukabil batıya doru gidildikçe aynı uygulamanın azaldığını söyleyebiliriz.

Poligamide Selanik ilmiye zümresi için elde ettiğimiz %1,16 rakamını toplumun tamamına teşmil ederek genel bir sonuç çıkarmaya çalışmak isabetli olmayabilir. Ama gelir düzeyi yüksek bir zümrenin %1,16 oranında poligami yapması genel fikir vermesi açısından önemli bir veri olarak kabul edilebilir.[103]

98 *SŞS*, 218, s.119.

99 *SŞS*, 226, s.29.

100 *SŞS*, 241, s.79, 97.

101 Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim: Makaleler I*, Turhan Kitabevi, Ankara 2000, s.58.

102 Öztürk, s.111.

103 Meropi Anastassiadou'nun Selanik'le ilgili yayımlanmış çalışmasında tereke defterlerindeki poligami kayıtlarına atıfta bulunmuş; ancak bir sayı ya da oran vermemiştir. Bkz. Anastassiadou, s.189.

III. BÖLÜM

SERVET GURUPLARI AÇISINDAN İLMİYE SINIFI

3.1 Servet Gurupları

1800-1852 yılları arasında (1790 ve 1799'da fevt olanlar dâhil) vefat eden ilmiye mensuplarının gayrisafi (Yekûn/Cem'an Yekûn) servet toplamları, bizim hesabımıza göre 6.294.340 kuruş 11 paradır. 1790ve 1799 dâhil 54 yıllık bir zaman diliminde 361 ilmiye mensubunun gayrisafi gelirlerini tereke kayıtlarından takip edebiliyoruz. Servet toplamını 361 sayısına böldüğümüzde hane reisi ortalama servet gelirini, aynı rakamı toplam kanuni varis rakamına böldüğümüzde de kişi başı ortalama servet gelirini elde ederiz. İkinci bölümde de ifade edildiği gibi ilmiye mensubunun toplam varis sayısı 1103'tür. Bu durumda ilmiye mensubu şahısların gayrisafi ortalama toplam servet gelirleri yaklaşık 17436 kuruş, veresenin ortalama kişi başı servet payı ise yaklaşık 5707 kuruştur.

Servet guruplarında 43 kuruşla en düşük tereke Selanik Aziz Hanı'nda misafir olarak sakinken bila varis vefat eden Beledî'den Zenci Derviş Hasan'a aittir.[1] Buna karşılık ilmiye mensuplarının en

1 *SŞS*, 195, s.193.

zengini 1.154.004 kuruşla Selanik eşrafından ve Gazi Evranos'tan es-Seyyid Ahmed Tevfik Bey Efendi'dir. Ahmed Tevfik'in vergi ve borç öncesi toplam serveti genel ilmiye zümresinin gayrisafi toplam servetinin yaklaşık %18'ine karşılık gelmiştir. Diğer bir deyişle ilmiye zümresinin net omayan toplam tereke servetinin yaklaşık beşte biri bir kişide toplanmıştır. Bu da adı geçen Bey Efendi'nin ne kadar zengin olduğunu gösterir.[2]

Hane reislerinden ortalama gelir üstünde servete sahip olanların sayısı 63'tür. Geri kalan 300 kişi ortalama gelirin altında bir servete sahip olmuştur. Yüzde olarak ifade etmek gerekirse ilmiye mensubunun %17,36'sı 17436 kuruşun üstünde, %82,64'ü 17436 kuruşun altında bir servete sahip olmuştur.

Hane halkları açısından bir değerlendirme yapıldığında 114 (%31,40) hanenin ortalama servet gelirleri 5707 kuruşun üzerinde, 249 (%69,60) kişinin geliri ise sözü edilen rakamın altında tahakkuk etmiştir.

Borçlar, vergiler ve değişik isimler altında yapılan kesintilerin toplamı (Minha'l-İhracat) 2.113.041 kuruş 24 para, varisler arasında pay edilen toplam net miktar (Sahhu'l-Baqı) 3.956.510 kuruş 26 para olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki verilere göre servetin yaklaşık %63'ü kanuni varisler arasında dağıtılırken geri kalan %37'lik kısım borç ve kesintilere gitmiştir. Vergi oranları, olması gerekenden yüksek uygulansa[3] bile %37'lik oran içinde şahsi borçların nispetinin çok fazla olduğunu ifade etmek gerekir.

2 *SŞS*, 241, s.79-97.
3 Anastassiadou, s.188.

Tablo 6: İlmiye Sınıfının Gayrisafi Gelir Grupları

Gelir Grupları } (Kuruş)	0-999	1000-1999	2000-2999	3000-3999	4000-4999	5000-5999	6000-6999	7000-7999	8000-8999	9000-9999	10000 ve +	Top
Efendi	64	18	16	7	8	6	6	2	4	2	44	177
Seyyid	21	11	8	3	10	1	4	2	2	1	30	93
Molla	18	12	10	6	4	3	4	2	4	2	7	72
Şeyh	10	4	1	3	1	1	1	-	-	-	2	23
Dervış	9	3	1	2	-	-	-	-	-	-	2	17
İmam	8	2	1	-	1	1	-	-	1	-	1	15
Hafız	6	4	3	3	1	1	1	1	-	-	2	22
Müezzin	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
Hoca	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	5
Müderris	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-	2	6
Kadı	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Dede	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Pir	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Hacegân	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Ağa	4	5	2	3	3	-	1	1	-	1	9	29
Hanım	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	7	8
Bey	-	2	-	-	1	1	-	-	1	-	1	6
Beyefendi	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	4	6
Diğer	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	9	13
Yekun[3]	**151**	**64**	**48**	**28**	**30**	**15**	**18**	**8**	**12**	**7**	**132**	**513**
Kişi	**120**	**48**	**33**	**21**	**20**	**10**	**13**	**6**	**9**	**5**	**75**	**361**
% (Kişi)	**33,24**	**13,29**	**8,86**	**5,81**	**5,54**	**2,77**	**3,60**	**1,66**	**2,49**	**1,38**	**20,77**	**100**

4 Bazı ilmiye mensubunda birden fazla unvan kullanıldığı için unvan sayısı kişi sayısından fazla çıkabilir.

Tablo 6'da görüldüğü gibi 0-999 kuruş arasında toplam serveti olanların oranı %33,24'tür. 361 ilmiye mensubunun 75'nin, yani %20,77'sinin servet geliri 9999 kuruşun üzerinde gerçekleşmiştir. 1000 ile 1999 kuruş arasında geliri olanların servet gelirleri toplam ilmiye mensubunun %13,29'una denk gelmiştir. 33 kişinin (%8,86) servet geliri 2000-2999 kuruş arasında gerçekleşmiştir. 3000-3999 ve 4000-4999 kuruş arasında servet geliri olanların oranı sırasıyla %5,81 ve %5,54 olmuştur. Tabloda da görüleceği gibi 1000 kuruşluk arayla tanzim edilen gelir grupları 6000 kuruşa (%2,77) kadar düzenli olarak azalmış; ancak bu rakamdan itibaren servet yüzdeleri kısmen dalgalı bir seyir göstermiştir. 6000-6999 kuruşluk (%3,60) aralıkta dalgalanan servet geliri, 7000-7999 kuruşluk bir sonraki aralıkta %2,49'a gerilemiştir. Bu noktadan itibaren 9000-9999 kuruşluk servet gruplarının umum servete olan oranları azalmaya devam ederek %1,38'te dip yapmıştır. Özetle servet gruplarının toplam servet gelirlerinin 0-5999 kuruşa kadar düzenli azalan oranda azaldığını, buna mukabil 6000 kuruştan itibaren dalgalı bir seyir takip ettiğini söylemek mümkündür.

3.1.1 Efendiler

Tablo 6'ya göre vefat ettiğinde geride belli bir servet bırakan toplam 361 ilmiye mensubunun 177'si Efendi unvanlıdır. Yüzde olarak ifade etmeye çalışırsak geride belli bir meblağda tereke bırakan ilmiye sınıfının %49'u Efendi'dir. Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi Efendi unvanlıların içinde sadece "Efendi" payesi taşıyanlar bulunmakla birlikte "Efendi" unvanının yanı sıra aynı anda diğer unvanları taşıyanlar da mevcuttur.

Efendi unvanlıların %36'sının (64 kişi) servet geliri 0-999 kuruş arasında gerçekleşmiştir. Bu oranın, birden fazla unvanlılar dikkate alınmadan aynı gelir grubuna giren 120 kişinin 361 kişiye olan oranından (%33,24) daha fazla gerçekleştiği görülür. Bu da göreceli olarak Efendi unvanlıların sözü edilen servet grubunda daha yoğun bulunduklarını gösterir.

Servetleri 1000-1999 kuruş arasında gerçekleşen 18 Efendi unvanlının genel ilmiye mensubu içindeki payları %4,98 olarak gerçekleşirken aynı grubun Efendi unvanlılar içindeki oranları yaklaşık %10 olarak tahakkuk etmiştir. 0-999 kuruşluk servet grubunun sayısıyla 1000-1999 kuruşluk servet grubunun sayısı arasında ciddi bir makas aralığı vardır. Diğer bir ifadeyle servet gelirinde göreceli bir artış meydana gelmesine karşın, artan gelirden pay alan Efendiler'in sayısı keskin bir bicimde azalmıştır.

1000-1999 kuruşluk servet grubunun sayısıyla 2000-2999 kuruşluk servet grubunun sayısı arasında makul ve dengeli bir dağılım olduğu söylenebilir. Zira ikinci servet grubuna girenlerin sayısı (18 kişi) üçüncü servet grubuna dâhil olanların sayısından (16 kişi) sadece iki fazladır. Bu da sözü edilen aralıklardaki servet gelirlerinin nispeten daha geniş ve dengeli bir tabana yayıldığını gösterebilir. Benzer şekilde üçüncü servet grubuna göre servet gelirinin iki katına çıktığı, buna mukabil servet gelirinden istifade edenlerin yarıya indiği dördüncü servet grubu için de aynı tespitler yapılabilir. 3000-6999 kuruşluk servet gruplarından istifade eden Efendiler'in sayıları birbirine yakın olarak gerçekleşmiştir.

6000-9999 kuruşluk aralıkta yer alan dört servet grubunda servetin dağılımı açısından bir dalgalanmadan söz edilebilir. Gelirleri 6000-6999 kuruş olan Efendileri'n sayısı 6 iken bir sonraki servet aralığında bu sayı keskin bir düşüşle ikiye inmiştir. 8000-8999 kuruşluk servet diliminde sayı dalgalanarak ikiye katlandıysa da 9000-9999 kuruşluk aralıkta tekrar yarıya inmiştir. Buna göre servet geliri arttıkça aynı servet diliminden pay alan Efendi unvanlı sayısında belirgin bir azalma meydana geldiği vurgulanabilir.

Servet gelirleri 10000 kuruş ve üstünde gerçekleşen Efendi unvanlıların sayısı Tablo 6'da görüldüğü gibi 44'tür. Yüzde bazında bu sayı genel ilmiye mensubunun %12,18'ine, Efendi unvanlıların %24,85'ne tekabül etmektedir. 0-999 kuruşluk gelir aralığını taban, 10000 ve üstü kuruşluk gelir grubunu tavan kabul edersek, Efendi unvanlıların servet gelirlerinin nispi olarak taban ve tavanda yoğunlaştığı vurgulanabilir. Gerçekten de Efendi payelilerin %61'i (108 kişi) taban ve tavan gelir grubunda yer almıştır. Geri kalan Efendiler'in 69'unun (%39) servet gelirleri taban ve tavan grupları arasında toplam dokuz farklı grupta yer almıştır. Taban ve tavan grupları arasında yer alan Efendiler'in servet gelirleri, aynı tabloda görüleceği üzere, 1000 kuruş ile 9999 kuruş arasında değişmektedir.

Özetle Efendiler'in servet geliri bir piramide benzetildiğinde piramidin tabanının ve kısmen de tavanının geniş olduğu görülebilir. 1000-1999 kuruşluk gelir düzeyinden itibaren gelir düzeyi arttıkça piramidin sağ ve sol köşegenleri birbirine yaklaşmış ve 9000-9999 kuruşluk gelir aralığında iki köşegenin birbirine yaklaşması zirve yapmıştır. 10000 kuruştan itibaren iki köşegen birbirinden hızla uzaklaşarak piramit kum saatine dönüşmüştür. İktisatçılar bir ülkenin servet gelirinin bireyler arasındaki dağılımını genelde bir piramide benzetmeyi yeğlerler. Bu açıdan bakıldığında Efendiler'in servet gelirlerinin iktisatçıların tanımladığı servet dağılımı piramidine uygun düşmediği ileri sürülebilir.

3.1.2 Seyyidler

Tablo 6'ya göre vefat ettiğinde geride belli bir servet bırakan 93 Seyyid, genel ilmiye mensubunun yaklaşık %26'sıdır. Söz konusu yüzdenin içinde sadece "Seyyid" payesi taşıyanlar değil, aynı zamanda diğer unvanları da kullanan "Seyyid" unvanlılar da yer almaktadır.

Seyyid payelilerin yaklaşık %23'ü, yani 21 kişi birinci kademe olan 0-999 kuruşluk servet grubunda yer almıştır. Unvan ve payeler dikkate alınmadan taban grubuna giren 120 şahsın içinde 21 Seyyid'in nispeti yaklaşık %18'dir. Zikredilen oran dikkate alındığında Efendi unvanlılardan sonra taban servet grubrunda en çok temsil edilenlerin Seyyid payeliler olduğunu ifade edebiliriz.

1000-1999 kuruşluk servet gelir aralığında 11 Seyyid'in temsil edildiğini görüyoruz. Söz konusu sayı, taban gelir aralığının yaklaşık yarısına eşittir. Efendi unvanlılarda sayı bazında birinci kademeden ikinci kademeye geçiş çok sert ve keskin düşüşle gerçekleşmiştir. Buna karşın Seyyid payelilerde artan servet gelirinden istifade eden Seyyid'in sayısı daha yumuşak bir azalışla azalmıştır.

Seyyidler'in kişi başına düşen servet artışı 3999 kuruşa kadar düzenli bir şekilde azalmıştır. Ancak dördüncü kademeden itibaren, yani 3000-4999 kuruşluk gelir aralığında keskin bir dalgalanma yaşanarak önce 3'ten 10'a yükselmiş, ardından yükselişe oranla biraz daha hızlı bir düşüşle 1'e inmiştir. Ardından 6000-6999 kuruşluk servet aralığında tekrar 4'e yükselmiştir. Sonraki üç kademede de yarı yarıya azalarak tekrar 1'e inmiştir. 3000-9999 kuruşluk servet geliri gruplarında Seyyid payelilerin, servet gelirinden pay almada Efendiler'e oranla daha keskin zikzaklar çizdiği açıktır.

10000 ve üstü kuruşluk servet grubunda yer alan Seyyid sayısı 30'dur. Sözü edilen rakam genel ilmiye mensubunun %8,3'üne, Seyyidler'in yaklaşık %32'sine, aynı gelir grubuna giren farklı ünvanlı toplam 75 ilmiyenin de %40'ına karşılık gelmektedir. Efendiunvanlılar arasında 10000 kuruşun üzerinde servet gelirine sahip olanların %24,85 olarak gerçekleştiği dikkate alındığında, Seyyidler'den 10000 kuruşun üzerinde serveti olanların oranının %40 olarak gerçekleşmesi gerçekten dikkat çekicidir. Buradan hareketle kişi başına düşen servet gelirlerinde Seyyidler'in göreceli olarak öne çıktıkları söylenebilir.

Seyyidler'in "Seyyid" unvanını ile servetin teraküm şekli arasında bir bağlantı kurulabilir. Belgelerde söz konusu iddiayı teyit edecek bir delil olmamasına karşın, servet terakümünde önemli bir orana sahip grubun Seyyidler'den meydana gelmiş olmasının salt üretime ya da eğitim-öğretime dayalı gelirlerle açıklanması zor gözükmektedir. Seyyid unvanlılarda taban ve tavan gelir gruplarının ara gelir gruplarına oranı %63'e %37'dir. Benzer oran Efendi payelilerde %61'e %39 olarak gerçekleşmiştir.

Özetle Seyyidler'in servet gelirleri piramit bazında değerlendirildiğinde piramidin Efendi unvanlıların kum saatine benzediği; ancak Seyyidler'in kum saatinin tavan genişliğinin tabana oranla göreceli olarak daha geniş olduğu söylenebilir. Buna göre 1000-1999 kuruşluk gelir düzeyinden itibaren gelir arttıkça, piramidin sağ ve sol köşegenleri birbirine yakınlaşmıştır. 5000-5999 kuruşluk gelir aralığında iki köşegen birbiriyle adeta kesişmiş, bir sonraki iki gelir aralığında hafifçe uzaklaşma olduysa da 9000-9999 kuruş aralığında iki köşegen yeniden aynı konuma gelmiştir. Böylece yüksek gelirden istifade eden kişilerin asgariye indiği noktalar arasında kalan alan, iki üçgenin tabanının birbirine örtüşmesine benzetilebilir. 10000 kuruştan itibaren köşegenler birbirinden uzaklaşarak piramidin şekli saçaklı kum saatine dönüşmüştür.

3.1.3 Mollalar

Aynı tabloya göre taban gelir grubuna dâhil olan Molla payelilerin genel ilmiye mensubuna oranı %5'tir. Taban gelir grubuna mensup Mollalar'ın toplam mollalara nispeti %25, aynı gelir grubundakilere nispeti ise %15'tir. İlmiye mensuplarının servet gelirleri basamaklarında ilk sırayı genelde Efendiler işgal etmiştir. Sadece 4000-4999 kuruş aralığında Seyyid unvanlılar ilk sıraya yerleşmiştir. 0-999 kuruş gelir grubunda ilk üç sıralama

Efendi-Seyyid-Molla olarak gerçekleşirken diğer servet geliri gruplarında ikincilik ve üçüncülük Seyyid ve Molla unvanlılar arasında gidip gelmiştir. Buna göre 1000-1999, 2000-2999, 3000-3999, 5000-5999 ve 9000-9999 kuruşluk servet gruplarında Molla unvanlılar ikinci sırada yer alırken geri kalan servet gruplarında aynı payeliler üçüncü sırada yer alabilmiştir. 4000-4999 kuruşluk servet geliri basamağında Seyyidler'in nispi olarak belli bir üstünlüğe sahip oldukları ileri sürülebilir. Aynı gelir aralığında yer alan toplam yirmi kişinin yarısı ve yine aynı gelir düzeyindeki toplam ünvanlıların üçte birinin Seyyid payeli olması dikkat çekici bulunmuştur. Buradan hareketle ortalama yüksek gelir açısından bakıldığında servet paylarının göreceli olarak Seyyid unvanlılara kaydığı iddia edilebilir.

Gelir basamaklarındaki rakamlar incelendiğinde Molla unvanlıların servet gelirlerinin ideal gelir dağılımı piramidine daha yakın olduğu ifade edilebilir. Taban basamağından itibaren 6000kuruşa kadar olan azalışlar düzgün azalan azalışlar olarak görülebilir. Servet gelir grupları arasında keskin azalmalar ya da yükselmeler yoktur. 6000 kuruştan itibaren 10000 kuruşa kadar mevcut dört basamaktaki dalgalanmalar Efendi ve Seyyid unvanlılara kıyasla sert ve keskin gerçekleşmemiştir. Mollaların servet gelirlerinin ideal servet dağılım piramidine yakın çıkması ile onların genelde sanat ve zanaat işleriyle iştigal etmeleri arasında bir bağıntı kurulabilir. Öte yandan 10000 kuruş ve üzeri servet gelirine sahip olanların tabana ve taban-tavan arasındaki alana oranı ötekilere kıyasla daha dengelidir. Buna göre tavanın tabana oranı %8'e %25 iken aynı tavan aralığının taban-tavan arasındakilere oranı %67'dir. Söz konusu oran, servet gelirinin Molla ünvanlılar arasında ideal bir dağılıma yakın bir dağılım oluştuğunu gösterir.

3.1.4 Şeyhler

İlmiye mensubunun %2,77'si 0-999 kuruş, aynı grubun yaklaşık %1'i 1000-1999 kuruşluk servet grubunda yer almıştır. Taban gelir grubunda yer alan Şeyhler'in aynı gelir grubuna oranı %8,3'tür. İlginçtir, bir sonraki gelir grubunda yer alan Şeyler'in aynı gruptakilere nispeti de yine %8,3'tür. 2000-2999, 4000-4999, 5000,5999 ve 6000-6999 kuruşluk gelir gruplarında yer alan Şeyler'in oranları ihmal edilecek düzeydedir. 3000-3999 kuruşluk servet gelir grubunda yer alan Şeyler'in genel ilmiye sınıfına oranı %1'in altında gerçekleştiği için bu oran ihmal edilebilir; ancak söz konusu grubun aynı servet gelir grubundakilere oranı anlamlıdır. Bu gelir grubunda Şeyhler'in oranı %14'tür. 7000-7999, 8000-8999 ve 9000-9999 gelir gruplarında çoğunluk sıralamasına göre ilk defa Şeyh unvanlılar bir temsilci sokamamıştır. 10000 kuruşluk ve üstü gelir grubundan pay alanların ancak %2,66'sı Şeyh unvanlılardan meydana gelmiştir.

Şeyh unvanlıların gelirlerinin taban ve taban üstü gelir grubunda göreceli olarak yoğunlaştığı, 3000-3999, 10000 ve üstü gelir aralıkları hariç diğer gelir gruplarında ya hiç yer alamadıkları ya da ihmal edilebilecek bir oranda temsil edildikleri söylenebilir. Şeyhler'in servet gelirlerinin Efendi, Seyyid ve Mollalar'a oranla taban ağırlıklı şekillenmesiyle sosyal konumları arasında bir irtibat kurulabilir. Şeyhlik kavramının özü dünyadan el-etek çekmeye dayanır. Bu itibarla Şeyh unvanlılardan oluşan sosyal bir grupta servet terakümünün, tabandaki sosyal grubun gelir özelliklerine yakın çıkmasını normal görmek gerekir.

3.1.5 Derviş, Dede ve Pirler

Şeyhler'in servet geliri grubunun gösterdiği özelliklere benzer özellikleri Derviş unvanlılarda da görebiliriz. Vefat ettiklerinde geride belli bir servet bırakan ilmiye mensubu kişilerin %2,5'u Derviş payelilerden meydana gelmiştir. Derviş payelilerin servet

gelirlerinin 0-999 kuruşluk taban diliminde yoğunlaştığı söylenebilir. Buna göre Dervişler'in yaklaşık %53'nün servet geliri taban diliminde gerçekleşmiştir. Bu oran sırasıyla Şeyhler'de %43,47, Efendiler'de %36,15, Mollalar'da %25 ve Seyyidler'de %22,58 olarak gerçekleşmiştir.

Servet edinme noktasında Dervişler'in sözü edilen unvanlılara göre dünya malına daha az değer verdikleri, bunun sonucunda aynı grubun %53'ün servet gelirlerinin 0-999 kuruşluk taban gelir aralığında temerküz ettiği vurgulanabilir. Öte yandan Dervişler'in yaklaşık %18'i bir üst, yani 1000-1999 kuruşluk gelir grubunda yer almıştır. Böylece Dervişler'in yaklaşık %71'inin servet gelirlerinin sadece taban ve taban üstü gelir grubundan meydana gelmiş olduğu görülür. Kişi bazında ele alındığında Dervişler'den birinin 2000-2999, ikisinin 3000-3999 ve yine ikisinin 10000 kuruş ve üstü gelir grubunda yer almış olduğu görülür. 4000 ile 9999 kuruşluk toplam altı gelir grubunda silsileli bir şekilde Dervişler'in temsil edilememesi, onların göreceli olarak dünya malına değer vermediklerinin bir başka kanıtı olarak sayılabilir.

Şeyh ve Dervişler'in dünya görüşlerine benzer özellikler taşıyan bir diğer grup Dede unvanlılardır. Tablo 6'da iki kişiyle temsil edilen Dede unvanlıların ikisinin de servet gelirlerinin 0-999 kuruşluk taban aralığında gerçekleşmesi bu bakımdan anlamlı bulunmuştur.

Aynı tabloda Pir payelilerin sayısı da Dede payeliler gibi ikidir. Ancak Pirler'in hiçbirinin servet gelirleri taban ve tabana yakın aralıklarda gerçekleşmemiştir. Pirler'den biri 3000-3999, diğeri 10000 kuruşluk ve üstü gelir grubunda yer almıştır. Buradan hareketle Pir unvanlıların dünya malına bakış açılarıyla Şeyh, Derviş ve Dede unvanlıların dünya malına bakış açılarının örtüşmediği ileri sürülebilir.

3.1.6 İmam ve Müezzinler

Kullanılan unvanlar içinde 15 kişi imam meslekli olmuştur. İmam mesleklilerin yaklaşık %53'ü taban gelir aralığında, yaklaşık %13'ü bir üst gelir grubu olan 1000-1999 kuruşluk gelir aralığında yer almıştır. Taban üstü gelir aralığından sonraki gelir gruplarında ya birer kişi yer almış, ya da hiç imam meslekli kişi yer almamıştır. Bu çerçevede üçüncü, yani 2000-2999 kuruşluk gelir grubu ile 4000-4999, 5000-5999, 8000-8999 ve 10000 kuruşluk ve üstü gelir gruplarında imam meslekliler birer kişiyle temsil edilmiştir. Buna mukabil 3000-3999, 6000-6999, 7000-7999 ve 9000-9999 kuruşluk gelir gruplarında imam meslekliler temsil edilememiştir.

Gelir piramidi açısından değerlendirildiğinde imam mesleklilerin tabanda yayıldıkları, taban üstü ile birlikte İmamlar'ın yaklaşık %67'sinin servet gelirlerinin 0-1999 kuruşluk taban ve taban üstü gelir grubunda yer aldığı görülmüştür. Her unvan grubunun kendi içinde taban gelir basamağındaki oranları incelendiğinde imam mesleklilerin %53,33 nispetiyle Dervişler'in de önüne geçtiklerini görüyoruz. Yukarıda da temas edildiği gibi Dervişler'in %52,94'ü 0-999 kuruşluk taban gelir diliminde yer almıştır. Ancak taban ve taban üstü gelir dilimleri bir arada değerlendirildiğinde Dervişler %71 gibi ezici bir nispetle 0-999 ve 1000-1999 kuruşluk servet geliri basamaklarında yoğunlaşmış, buna karşın imam mesleklilerin aynı gelir gruplarındaki nispetleri %67'de kalmıştır. İmam mesleklilerin gelir düzeylerinin tabanda yoğunlaşmasıyla onların sabit gelirli olmaları arasında sağlam bir irtibat kurulabilir.

Müezzin meslekliler aynı tabloda ancak üç kişiyle temsil edilmiştir. Bunların ikisi taban ve taban üstü gelir düzeyinde, sonuncusu 5000-5999 kuruşluk gelir basamağında yer almıştır. Müezzin mesleklilerin İmamlar'a göre daha düşük bir sabit gelir sahibi olduğu öteden beri bilinen bir husustur. Bu gerçeğe dayanarak müezzinlerin gelir düzeylerinin de tabanda yoğunlaşmış olacağı vurgulanabilir.

3.1.7 Hafızlar

İdeal servet dağılım piramidine en uygun dağılım Hafız payelilerde gerçekleştiği söylenebilir. 22 kişilik Hafız payelinin %27'si taban, %18'i taban üstü gelir gruplarında yer almıştır. Sonraki iki gelir basamaklarında yaklaşık %14 nispetle temsil edilen Hafızlar, beş, altı, yedi ve sekizinci gelir basamaklarında ancak birer Hafız'la temsil edilmiştir. Dokuz ve onuncu gelir basamaklarında Hafızlar'ın temsilcisi olmamış, buna mukabil on birinci ve en yüksek gelir basamağında Hafızlar iki kişiyle temsil edilmiştir. Hafızlar'ın servet gelirlerindeki azalmalar, diğer unvanlılara nazaran daha az nispetli bir azalmayla azalmıştır. Buradan hareketle Hafızlar arasındaki gelir dağılımının ideal gelir dağılım piramidine daha yakın gerçekleştiği sonucuna varılabilir.

3.1.8 Müderris, Hoca ve Kadılar

Tablo 6'ya göre Hoca unvanlıların servet gelirleri ilk üç gelir basamağı ile en üst gelir basamağında yer almıştır. 3000-9999 kuruş arasında kalan toplam yedi gelir grubunun hiç birinde Hoca unvanlılar temsil edilememiştir. Hocalar'ın %40'ının 10000 kuruş ve üstü gelir grubunda yer alması dikkat çekmiştir. Unvan grupları içinde taban ile tavan gelir düzeyleri arasında en büyük makas Kadılar'dan sonra Hoca payelilerde meydana gelmiştir. Ara gelir basamaklarının yüzdelik toplamları 40'tır. Hocalar'ın kendi içlerinde taban aralığındaki nispetleri %20'dir. Böylece kadılardan sonra ilk defa Hoca unvanlılarda tavan gelir grubu, taban gelir düzeyinin iki katı olarak gerçekleşmiştir.

Taşıdıkları özellikler bakımından Hoca grubuna dâhil olabilecek Hacegân unvanlılardan sadece bir kişi tabloda yer alabilmiştir. Birden fazla veri olmadığı için Hacegân unvanlıdan hareketle genellemeler yapıp kimi sonuçlar çıkarmak gerçekçi olamayabilir.

Aynı tabloda yer alan rakamlara göre müderrislerin gelir basamaklarındaki sıralamaları ilk üç basamakla tavan basamağında Hoca unvanlılarla aynı şekilde gerçekleşmiştir. Sadece 6000-6999 kuruşluk gelir grubunda bir müderris fazladan yer almıştır.

İlmiye sınıfından sadece iki Kadı tabloda yer alabilmiştir. Bunlardan biri taban, diğeri de tavan gelir grubunda yer almıştır. Böylece ilmiye mensupları arasında taban ile tavan gelir düzeyleri arasında en büyük makas Kadı unvanlılarda meydana gelmiştir. Çünkü Kadılar'ın taban aralığındaki nispetleri %50'dir. Böylece ilk defa Kadı unvanlılarda tavan ve taban gelir gruplarının nispetleri %50'şer oranında gerçekleşmiştir. Kuşkusuz iki veriyle Kadılar'ın gelir düzeylerini ölçmeye çalışmak ve bu iki veriden hareketle genellemeler yapmak çok sağlıklı sayılmayabilir. Ancak Kadılar'ın gelirleri ilgili mahkemelerde görülen resmi işlemlere mukabil tahsil edilen vergilere dayandığından, gelir düzeylerinin her zaman ortalamanın üstünde ve kimi zaman en üst gelir basamağında yer alma nispetleri yüksek olabilir.

3.1.9 Kâtipler

Kesinti öncesi tanzim edilen gayrisafi gelir gruplarında Kâtip payelilerin toplamı 11'dir. Kâtipler, tablodan görüleceği üzere, taban ve taban üstü basamaklarda yer almamıştır. Üçüncü, yani 2000-2999 diliminde 1 Kâtip yer alırken, sonraki altı basamağın hiç birinde temsilcileri olmamıştır. Buna karşın onuncu (9000-9999) basamakta 1 ve tavan (10000- +) basamağında 8 Kâtip yer almıştır. Buna göre Kâtiplerin %72'si tavan, %9'u tavan altı ve %19'u üçüncü basamakta yoğunlaşmıştır.

Kâtip unvanlıların üçüncü basamak hariç taban ve ara basamaklardan hiç birinde yer almaması, başka bir ifadeyle beşte dördünün tavan basamaklarında yer alması servet geliri açısından onların üst sınıfa dâhil olabileceklerini gösterir.

3.1.10 Hanımlar

Hanım unvanlıların ilmiye sınıfından olup olmayacakları tartışmalı bir konu olabilir. Fakat incelediğimiz dönemde statü, mevki ve eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar için özellikle Hanım unvanı kullanılmıştır. Yukarıda sayılan vasıflardan mahrum olanlar için genelde" Hatun" unvanı yeğlenmiştir. Zaten Hanım unvanlıların terekelerinde kitap çıkma oranı Hatun unvanlılara nispetle bir hayli yüksektir. O yüzden Hanım payelileri ilmiye sınıfından addetmeyi münasip gördük.

Şüphesiz gelir grupları tablosunun en ilginç grubu Hanım unvanlı olanlardır. Sekiz hanımın yedisi, diğer bir ifadeyle Hanımlar'ın yaklaşık %88'i en yüksek gelir basamağı olan 10000 kuruş ve üstü gelir grubunda yer almıştır. Buna mukabil sadece bir Hanım 2000-2999 kuruş gelir grubunda yer almıştır. Diğer gelir gruplarının hiç birinde Hanımlar'dan bir temsilci yer almamıştır.

Hanım unvanlıların zenginliğinin nereden kaynaklandığına dair tereke kayıtlarında sarih bir ifade yoktur. Onların zenginlik kaynakları devletin yüksek mevkilerinde memur olan kocalarından ya da zengin kocalarından veya babalarından kaynaklanmış olabilir. Başka bir ihtimal, Hanım unvanlıların ticaret yaparak servetlerini elde etmiş olmasıdır.

Hanım unvanlıların zenginlikleri nereden kaynaklanırsa kaynaklansın açık olan şudur ki, zenginlik, statü ve üst tabakadan olmak "Hatun" payesini "Hanım" unvanına çevrilebilmektedir. Hanımlar'la ilgili bir başka önemli hususu ifade etmek gerekir: tereke kayıtlarında kadınların mal dökümü göreceli olarak erkeklere nazaran her zaman kabarık çıkmıştır. Öyle ki, tereke kayıtları tarandığında, kaydın kime ait olduğunun incelemesi yapılmadan, terekenin kabarıklığına bakılarak "bu tereke bir kadına aittir" deme ve isabet etme oranı oldukça yüksektir.

3.1.11 Ağalar

Ağa unvanlı ilmiye mensupları salt Ağa unvanlı değildir. Bu özellikteki ağaları zaten araştırma alanımızın dışında tuttuk. Tabloda yer alan Ağa payesi, ilmiye sınıfının mevcut unvanına ek olarak ikinci, üçüncü ya da dördüncü olarak kullandığı unvandır. Ağa unvanlıların %31'i yüksek gelir grubunda yer almıştır. Buna karşılık onların ancak %13,79'u taban gelir aralığında temsil edilebilmiştir. Bu durumda Ağa unvanlıların ideal gelir dağılım piramidine göre gelir skalasının ters yamuğa dönüştüğü söylenebilir. Tavan ve taban gelir düzeylerindeki ilişkiye benzer bir ilişki taban ve taban üstü gelir gruplarında da söz konusudur. Taban üstü gelir basamağındaki beş ağanın toplam ağalara oranı %17,24'tür. Burada iki gelir grubunun piramit cinsinden yansıması ters yamuk anlamına gelir.

Servet geliri düzeyi açısından bakıldığında Ağa unvanlıların taban üstü gelirleri taban gelir aralığından ilk defa daha fazla gerçekleşmiştir. Bu durum Ağa unvanlılarda servetin göreceli olarak taban üstü gelir düzeylerinde temerküz etmeye temayül ettiğini gösterir. Nitekim Ağalar'ın yaklaşık üçte biri en yüksek gelir grubunda yer almıştır. Buradan hareketle Ağalar'ın "Ağa" unvanıyla gelirleri arasında bir tenasübün olduğu söylenebilir. Ağa unvanlılar on bir gelir düzeyi grubundan sadece ikisine temsilci sokamamıştır. Söz konusu gruplardan biri 5000-5999 ve diğeri 8000-8999 kuruşluk gelir grubudur. İlmiye mensubu şahısların gayrisafi ortalama toplam servet gelirlerinin yaklaşık 17436 kuruş ve toplam veresenin ortalama kişi başı servet payının ise yaklaşık 5707 kuruş olarak gerçekleştiğini yukarıda ifade etmiştik. Bu verilere göre Ağalar'ın %41,37'sinin servet gelir düzeyi tüm hane bireyleri bazındaki ortalama gelirin üzerinde gerçekleşmiştir. Ağalar'ın yaklaşık %28'nin gelirleri ise 2000-4999 gelir aralığında ve yine ters yamuk şeklinde tahakkuk etmiştir.

Kısaca Ağa unvanlı ilmiye mensuplarının servet gelirlerinin üst düzey servet gelir basamaklarına daha yatkın şekillendiğini, tavan

gelir düzeyinde yer alan Ağalar'ın tabandakilere kıyasla iki kattan fazla olduğunu belirtmek gerekir.

3.1.12 Bey ve Beyefendi Unvanlıların Servet Grupları

0-999 kuruşluk taban gelir düzeyinde temsilcisi olmayan unvanlı gruptan birisi de Beyler'dir. İlgili tabloda da görüleceği gibi Hanım, Pir ve Bey unvanlıların tabanda temsilcileri olmamıştır. Temsil, taban üstü gelir grubundan başlamış ve gelir düzeyi daha üst gelir grubunda yarıya inerek düzgün doğrusal olarak devam etmiştir. Bey unvanlıların servet gelirlerinin nispeten taban üstü ile hane halkları ortalama gelir düzeyi arasında yoğunlaştığı vurgulanabilir. Beyler 2000-2999, 3000-3999, 6000-6999, 7000-7999 ve 9000-9999 kuruşluk servet gruplarında temsil edilememiştir. Hane halkları ortalama gelir düzeyinin üstünde Beyler'in iki temsilcisi olmuştur. Bunların biri 8000-8999, diğeri 10000 kuruş ve üstü gelir diliminde yer almıştır.

Beyefendi unvanlıların 4'ünün üst gelir grubunda yer alması onların zengin sınıfa daha temayüllü olduklarını gösterebilir. Beyefendiler'in taban gelir aralığında bir kişiyle temsil edilmesi söz konusu görüşümüzü teyit etmektedir. Beyefendiler'in ara gelir başmaklarından sadece 4000-4999 kuruş gelir aralığında yer alması, onların gelir piramidini ters yamuğa dönüştürmüştür.

Yukarıda ifade edilenler ışığında ilmiye sınıfı unvanlıları arasında bir sıralama yapmak gerekirse gelir grubu tablosunda, "diğer" unvanlılar hariç, 10000 kuruş ve üstü gelire sahip olup zengin addedebileceğimiz unvanlılar sırasıyla Hanım, Kâtip, Beyefendi, Kadı, Pir, Hoca, Müderris ve Ağa şeklinde sıralanabilir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus vardır, o da "diğer" grubuna giren ilmiye sınıfının yaklaşık üçte iki oranında en üst gelir düzeyinde temsil edilmesidir. Vezir, Vali ve Nazır gibi unvanları olan bu şahsiyetlerin devletin yüksek memuriyet sınıfından olduklarını belirtmek gerekir. Müezzin, Dede ve Hacegân unvanlılar yüksek gelir

düzeyinde temsil edilememiştir. Buna karşın yüksek gelir diliminde temsil edilme nispetleri en düşük gerçekleşenler sırasıyla İmam, Hafız, Şeyh, Derviş ve Molla unvanlılardır.

3.2 İlmiye Mensuplarından Yapılan Kesintiler

İlmiye mensuplarından ve tabi ki diğer mevtadan değişik isimler altında kesintiler yapılıyordu. Sözü edilen kesintilerin belli bir düzene göre yapıldığını söylemek zordur. İlmiye mensubu içinde kesinti oranları tabanda toplam servet gelirinin %3'ne karşılık gelebildiği gibi tavanda bu oran %70'lere kadar çıkmaktadır.

Söz konusu oranlar tespit edilirken şahısların üçüncü kişilere olan borçları dikkate alınmamıştır. Bu sayede tahsil edilen vergi ve diğer kesintilerin kişilere göre farklılık arz ettiğini, belli, düzenli ve dahası genel-geçer bir standarda ulaşamadığını tespit etmek kolay olmuştur.

Vergi kesintilerinin hangi servet gurubundan ne oranda tahsil edildiğini belirlemek için 7 nolu tabloda görüldüğü gibi servet grupları tablosuna benzer kesinti grupları tablosu düzenlenmiştir. Kesinti gruplarının alt ve üst sınırları belirlenirken toplam servet gruplarının miktarları dikkate alınmıştır. Buna göre her bir kesinti basamağı servet geliri basamaklarının beşte biri, diğer bir ifadeyle %20'si olacak şekilde tanzim edilmiştir. Mesela servet gelir tablosunda 0-999 kuruşluk basamak, vergi kesinti grubunun aynı basamağında 0-199 kuruş, 1000-1999 kuruşluk ikinci gelir basamağı, kesinti tablosunda 200-399 kuruş, diğer basamaklar da benzer oranda olacak şeklide tanzim edilmiştir.

3.2.1 Efendiler

Efendi unvanlı ilmiye mensubunun gelir ve kesinti grupları karşılaştırıldığında gelirin nispi olarak tavana, kesintilerin de tabana doğru meyilli olduğu söylenebilir. Nitekim toplam servet geliri taban basamağının Efendi toplamına oranı %36,15 olarak gerçekleşirken kesinti tablosunda aynı başmağın toplam Efendiler'e oranı %39,64 olarak gerçekleşmiştir. Benzer ilişki biçimini ikinci ve üçüncü basamaklar için de varsayabiliriz. Hatta ikinci basamakta vergi kesintisinin tabana olan temayülün, aynı basamağın gelirinin tabana olan temayülünden çok daha güçlü gerçekleşmiştir. Buna göre gelir ve kesinti gruplarının ikinci basamağında kesintilerin lehine yaklaşık %5'lik bir farktan söz edebiliriz. 400-599 kuruşluk kesinti basamağında 19 Efendi yer alırken gelir grubunun aynı basamağında 16 Efendi isabet etmiştir. Bir alt basamağa göre üçüncü basamakta yer alan iki kategori arasındaki makas daralsa bile yaklaşık %2'lik bir farkın kesinti grubu lehine gerçekleştiğini belirtmek gerekir. Kesinti grubunda ilk üç basamak, toplamın %65'ine karşılık gelirken gelir grubunun aynı basamaklarında bu oran yaklaşık %55 olarak gerçekleşmiştir.

En üst gelirde ve kesinti başmaklarında oluşan rakamlar ilk üç basamağın tersine gelişmiştir. Gelir basamağının 44 Efendisi'ne karşılık aynı basamağın kesinti rakamı 28 Efendi'den oluşmuştur. Yüzde ile ifade etmek gerekirse toplam servet gelir grubunda Efendi unvanlıların %24,85'i 10000 ve üstü kuruşluk gelire sahip olurken toplam kesinti grubunda Efendiler'in sadece %16,56'sı en üst kesinti diliminde yer almıştır. İlk üç basamakla en üst basamakta oluşan rakamlar dikkate alındığında, vergi ve kesintilerin nispi olarak da olsa gelirlere orantılı tahakkuk etmediği, Efendi varislerinin lehine sayılabilecek bir iltimas ya da kayırmanın olduğu düşünülebilir.

Kesinti grubunun beş ile onuncu basamakları arasında oluşan diğer rakamlar inişli çıkışlı olup gelir grubunun aynı basamakları arasındaki zikzaklı yapıyla benzerlik göstermiştir.

Tablo 7: Vergi ve Diğer Kesinti Gruplarının İlmiye Sınıfı Arasındaki Dağılımı (Kuruş)

Kesinti Grupları }	0-199	200-399	400-599	600-799	800-999	1000-1199
Efendi	67	24	19	3	9	6
Seyyid	21	9	11	5	3	2
Molla	26	16	12	3	4	3
Şeyh	10	3	2	2	1	-
Derviş	10	3	-	2	-	-
İmam	9	1	2	-	1	-
Hafız	8	4	4	-	-	-
Ağa	6	2	2	1	1	-
Hoca	2	2	-	-	1	-
Mühendis	1	-	-	-	-	-
Müezzin	1	1	1	-	-	-
Müderris	1	5	-	-	-	1
Kadı	1	1	-	-	-	-
Dede	1	-	1	-	-	-
Pir	1	-	-	-	-	-
Kethüda	1	-	-	-		-
Hanım	-	-	-	-	-	-
Bey	-	-	-	-	-	2
Beyefendi	2	-	-	-	-	1
Vezir	-	-	-	-	-	-
Vali	1	-	-	-	-	-
Hattat	1	1	-	-	-	-
Qurra'	1	-	-		-	-
Mimar	-	-	1	-	-	-
Hacegân	-	-	1	-	-	-
Kâtip	-	-	1	-	-	2
Diğer	3	1	-	-	-	-
Yekun[5]	**174**	**73**	**57**	**16**	**20**	**17**
Kişi	**131**	**55**	**41**	**13**	**16**	**12**
% (Kişi)	**36,72**	**15,81**	**12,14**	**3,38**	**4,51**	**3,38**

1 Bazı ilmiye mensubunda birden fazla unvan kullanıldığı için unvan sayısı kişi sayısından fazla çıkmıştır.

1200-1399	1400-1599	1600-1799	1800-1999	2000 ve +	Top
3	4	4	2	28	169
2	4	5	4	22	93
1	-	-	1	5	71
-	-	-	-	4	22
-	-	-	-	1	16
1	-	-	-	1	15
-	2	-	-	1	19
1	2	3	1	5	24
-	-	-	-	1	6
-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	3
-	-	-	-	1	8
-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	2
-	1	-	-	1	3
	-	-	-	-	1
-	-	1	-	6	7
-	-	-	2	2	6
-	-	-	-	1	4
-	-	-	-	1	1
-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	2
	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	1
-	2	1	1	2	9
-	-	-	-	1	5
8	**15**	**14**	**11**	**83**	**492**
5	**8**	**8**	**7**	**55**	**351**
1,41	**2,25**	**2,25**	**1,97**	**16,10**	**100**

3.2.2 Seyyidler

Tablo 7'ye göre Seyyid unvanlıların kesinti guruplarındaki dağılımları ile aynı unvana sahip olanların gelir guruplarındaki dağılımlarının benzer olduğu söylenebilir. 2000 kuruşun üzerinde geliri olan 22 Seyyid tavan gelir gurubunu oluşturur. Bu da Seyyid ünvanlıların yaklaşık dörtte birinin üst gelir grubuna girdiğini ve aynı unvanlılara göre çoğunluğu oluşturduklarını gösterir. Seyyid ünvanlılar arasında ikinci sırada, kesinti miktarları 0-199 kuruş arasında değişen tabandaki 21 kişi yer alır. Bu rakam toplam Seyyidler'in %22,5'ine denk gelir. Zikredilen verilere göre Seyyid unvanlılar arasındaki kesintilerin yaklaşık yarısının tavan ve tabanda yoğunlaştığı ileri sürülebilir. 200-399 kuruşluk kesinti basmağı 9 Seyyid ile temsil edilir. Söz konusu kesinti basmağı bir önceki taban basamağına göre keskin bir düşüşü ifade eder. 400-599 kuruşluk kesinti basmağı dalgalanarak 11 kişiye yükselir. Ancak 600-799 kuruşluk dördüncü kesinti basamağında daha sert bir dalgalanma göstererek sırayla 5, 3 ve 2 kişiye inerek 1200-1399 kuruşluk aralıkta en düşük seviyeyi görür. 1400-1599 kesinti basamağı bir önceki basamağa göre %100 artışı ifade eder. Fakat aynı basamağın sayısal değeri sonraki basamakta yukarıya doğru biraz dalgalandığı; ama tavan öncesi basamakta yeniden eski değerine düştüğü, dolayısıyla 1400-1999 kuruş kesinti aralıklarının birbiri içinde daha istikrarlı, diğer basamaklara göre ise oldukça zikzaklı olduğu görülür. Nitekim Seyyid unvanlıların kesinti başmaklarında en fazla dalgalanma tavan ile tavan altı basamakları arasındadır. Buna göre 1800-1999 kuruş basamağı ile 2000 ve üstü kuruş basmağı arasındaki değişim 4 kişiden 22 kişiye yükselerek %450 olarak gerçekleşir. Buna karşın taban ile ikinci basamak arasında meydana gelen dalgalanma tavana göre çok daha azdır. 21 kişiden oluşan taban basamağı üst basmağa geçerken 12 kayıpla 9'a iner. Sözü edilen kayıp, oran olarak yaklaşık %57'ye karşılık gelir. Görüldüğü gibi tavan ile tavan altı arasında meydana gelen dalgalanma nispeti taban ve taban üstüne oranla daha sert gerçekleşmiştir.

Özetle Seyyid unvanlıların göreceli olarak üst kesinti gurubuna yatkın oldukları, tavan ve tabanın, toplam Seyyidler'in yaklaşık yarısına tekabül ettiği, ara basamaklarda yer alan kesinti gruplarının kendi içinde nispeten dalgalı, fakat 1000-1399 kuruşluk kesinti basamaklarından tavana doğru olan basamakların tabana doğru olanlara oranla daha az dalgalı olduğu; nihayet rakamların analitik düzlemde kum saatini andıran bir şekle dönüşebileceği söylenebilir.

3.2.3 Mollalar

Tablo 7'de 71 Molla'nın 26'sının (%36,6) taban kesinti basmağı olan 0-199 grubunda, 16'sının 200-399 basamağında, 12'sinin 400-599 aralığında, 3'ünün de 600-799 diliminde yer aldığı görülmektedir. Beşinci basamağa kadar Molla ünvanlıların kesintilerinin düzenli azaldığı görülüyor. Beşinci basamakta gerçekleşen bir kişilik artış dikkate alınmadığında dördüncü, beşinci ve altıncı basamaklarda kesintinin istikrarlı bir seyir gösterdiği düşünülebilir. Başka bir söyleyişle ikinci dilimde başlayan azalma trendi 600-1199 aralığında düzgün doğrusal bir herekete dönüştüyse de baştan itibaren süre gelen azalma temayülü 1200-1399 diliminde en düşük noktaya düşer. Aynı tabloya göre Efendi ve Seyyid unvanlılardan sonra ilk defa Mollalar 1400-1599 ve 1600-1799 kesinti dilimlerinde temsil edilemez. Molla payeliler en üst kesinti diliminde 5 (%7), tavan altı kesinti diliminde de ancak 1 (%1,4) kişi ile temsil edilir. Adı geçen tablonun ilgili satırında gerçekleşen sayılar, Molla unvanlıların alt gelir gurubunda yer aldıklarını gösteren önemli göstergelerden sayılabilir. Molla unvanlılardan yapılan kesintilerin 1400-1599 aralığına kadar düzgün bir piramit şekli çizdiği; ama bu noktadan itibaren şeklin ters piramide dönüştüğü görülebilir.

3.2.4 Şeyh ve Dervişler

Borç ve vergi kesinti tablosunda (Tablo 7) Şeyhler 22, Dervişler de 16 kişiyle temsil edilmektedir. Şeyhler'in 1000-1999, Dervişler'in

400-599 ile 800-1999 dilimlerinde hiç temsilcilerinin bulunmaması dikkat çekicidir. Şeyh unvanlılarda kesintiye uğrayanların %45'i tabanda, %18'i tavanda yoğunlaşırken geri kalan %37'lik kısmın yaklaşık %14'ü ikinci, %9'u üçüncü, %9'u dördüncü, %5'i de beşinci dilimde yer alır.

Dervişlerin yaklaşık %63'ü tabanda, %19'u taban üstü basamağında temsil edilir. %82 gibi çok yüksek bir oranın taban ve taban üstü kesinti dilimlerinde yer alması Derviş unvanlıların ilmiye sınıfı içinde çok mütevazı bir hayat sürdüklerinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca tavan kesinti diliminde bir temsilcilerinin bulunması ve diğer kesinti dilimlerinde hiç bulunmaması bu görüşümüzü teyit eder. Kısaca, zikredilen tabloda oluşan değerlere göre Dervişler'in kesintilerinin Şeyhler'e oranla tabana daha yatkın oldukları, ara ve üst kesinti dilimlerinde Şeyhler'in servet üretmede Dervişler'e nazaran daha başarılı oldukları ileri sürülebilir.

3.2.5 İmam, Müezzin ve Hafızlar

Tablo 7'ye göre toplam ilmiye sınıfının 15'i mesleği imam olan kişilerden oluşur. Sözü edilen İmamlar'ın 9'u taban kesinti grubunda yer alır. Bu sayı imam mesleklilerin üçte ikisine ya da oran olarak %60'na tekabül eder. İmam mesleklilerde tabandan bir üst kesinti dilimine geçişin oldukça sert gerçekleştiği görülüyor. İmamların 200-399 kesinti diliminde taban kesinti dilimine nazaran sayılarının azalışı %89 civarındadır. Üçüncü kesinti diliminde sayı iki katına yükselse de beş, yedi ve son kesinti dilimlerinde tekrar yarıya iner. Dört, altı, sekiz, dokuz ve onuncu kesinti dilimlerinde İmamlar'ın temsilcileri yoktur. Bu dağılıma göre İmamlar'dan yapılan kesintilerin taban ağırlıklı olduğu, dolayısıyla terekelerinden tahakkuk eden kesintilere bakarak onların toplumsal statüde nispeten alt gelir grubunda yer aldıkları ileri sürülebilir.

Bu alt başlıkta Hafız payeliler 19 kişi ile temsil ediliyor. Hafızlar da imam meslekliler gibi taban ağırlıklı dağılım gösterir. Taban

bölgesinin ilk üç kesinti diliminde oluşan rakamların ideal piramit tabanına bir hayli yakın olduğunu belirtmek gerekir. 8 kişilik taban aralığı toplam Hafız'ın %42'sine tekabül eder. Buna karşın 200-399 kesinti aralığında dört, 400-599 kesinti diliminde de yine 4 Hafız yer alır. Görüldüğü gibi ilk üç basamak toplam Hafız unvanlıların %84'üne karşılık gelir. Hafızlar'ın 1400-1599 diliminde iki temsilcisinin dışında ara basamaklarda başka temsilcileri bulunmuyor. Hafızlar'dan en üst kesinti diliminde sadece bir kişinin yer alması dikkat çekici bulunabilir.

Müezzinlere gelince onların toplam içindeki payları İmam ve Hafızlar'a göre düşüktür. Adı geçen tabloda 3 kişiyle temsil edilen Müezzinler taban bölgesindeki ilk üç kesinti diliminde dağılırlar. Buna göre 600 kuruşluk kesinti basamağından itibaren hiçbir basamakta temsilcileri olmamıştır. Serdedilen rakamlara göre Müezzinler'in de alt gelir grubunda yer aldıkları, bu yüzden vergi ve kesinti oranlarının terekelerine uygun olarak gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

3.2.6 Hoca, Müderris ve Kadılar

Tablo 7'de yer alan ilmiye mensuplarından Hoca payeliler 6, Müderrisler unvanlılar 7 ve Kadı rütbeliler 2 kişiyle temsil edilmiştir. Hoca unvanlıların 4'ü taban ve taban üstü aralığında eşit dağılırken geri kalan iki Hoca'dan biri 800-999, diğeri de en üst kesinti diliminde kendine yer bulmuştur. Geri kalan yedi kesinti diliminin hiç birinde Hoca unvanlılar yer alamamıştır. Oran itibariyle belirtmek gerekirse Hocalar'ın %67'si taban ve taban üstü aralığında, %16,5'i orta ve yine %16,5'i en üst kesinti diliminde yer almıştır. Oluşan veriler doğrultusunda Hocalar'ın yaklaşık üçte ikisinin taban bölgesinde yoğunlaştığı, dolayısıyla toplumsal statü açısından alt gelir grubuna yatkın oldukları düşünülebilir.

Söz konusu tabloya göre Müderris payeliler Hocalar'a kıyasla daha farklı bir görünüm arz ederler. Sınıflandırmada 8 kişiyle

temsil edilen Müderrisler'in 5'i ikinci basamak vergi diliminde, 1'i tabanda, 1'i 1000-1199 aralığında, diğeri de en üst dilimde yer almıştır. Oran itibariyle tabanın nispeti %12,5 iken bir üst basmakta bu oran %62,5'e çıkar. Taban ve taban üstü kesinti yüzdelerinin toplamı %75'e tekabül eder. Diğer bir ifadeyle Müderrisler'in dörtte üçünün taban bölgesinde temerküz ettiği var sayılabilir. Öte yandan Müderrisler'in üçte ikisinin 200-399 kesinti diliminde yer almaları dikkate alındığında onların alt gelir grubundan kurtulmaya çalıştıkları ve orta gelir grubuna doğru temayül ettikleri öngörülebilir.

Kadılar ilgili tabloda iki kişiyle temsil edilmiştir. Sayılarının az olması onların sosyal statüleri hakkında öngörülerde bulunmayı zorlaştırabilir. Fakat iki Kadı'dan birinin taban, diğerinin taban üstü vergi kesinti diliminde yer alması onların servet biriktirme açısından hangi sosyal statüde yer aldıkları hakkında az çok fikir vermektedir.

3.2.7 Ağalar

Tablo 7'de Ağa payeliler 24 kişiyle temsil edilir. Vergi kesinti dilimlerinde oluşan rakamlara göre Ağalar'ın vergi kesintisi taban ve tavan ağırlıklı şekillenmiştir. Buna göre birinci basamakta 6 (%25), son basmakta 5 (%20,8) Ağa yer almıştır. Taban ve tavan kesinti yüzdelerinin oran olarak birbirine yakın olması anlamlıdır. Çünkü Ağa unvanlıların, tanzim ettiğimiz vergi kesinti dilimlerine göre dağılımı, diğer ilmiye mensuplarına göre farklı şekillenmiş ve kişilerin yaklaşık yarısına yakınının kesintileri taban ve tavanda yoğunlaşmıştır. Ağalar'ın vergi kesinti gruplarından sadece 1000-1119 aralığında temsilcileri gözükmüyor. Bu noktadan tabana doğru oluşan rakamlarla tavana doğru gerçekleşen rakamlar dikkate alındığında adı geçen aralık denge noktası olarak kabul edilebilir. İkinci ve üçüncü basamaklarda iki, dördüncü ve beşinci basamaklarda birer kişi yer alırken yedinci ve onuncu dilimlerde birer, sekizinci ve dokuzuncu aralıklarda sırasıyla iki ve üç kişi yer almıştır. Denge noktasından itibaren üst dilime kadar olan aralıklarda

7 Ağa'ya karşılık aynı noktadan taban üstü dilimine kadar yer alan Ağa 6'dır. Bu verilere bakıldığında Ağalar'ın ara basamaklarda üst tabana doğru meyilli oldukları, bu yüzden toplumsal statülerinin orta ve kısmen üst gelir grubuna dâhil edilebileceği ileri sürülebilir. Özetle Ağalar'la ilgili tabloda oluşan rakamlar şekilsel olarak ifade edilmek istendiğinde, bunların bir yamuğu temsil ettiği söylenebilir. Üçgenden yamuğa geçiş, toplumun alt ve orta gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine geçişi ifade eder.

3.2.8 Hanımlar

Hanım unvanlıların vergi kesinti guruplarındaki dağılımlarının daha önce ilgili bölümde incelediğimiz gelir gruplarına benzer bir dağılımda oluştuğu belirtilebilir. Toplam 7 Hanım unvanlının 6'sı en üst kesinti diliminde yer alırken, geriye kalan bir Hanım da dokuzuncu kesinti diliminde, diğer bir deyimle 1600-1799 aralığında yer almıştır. Tabloda ilk sekiz vergi kesinti dilimiyle onuncu kesinti diliminde hiç Hanım temsil edilmemiştir. Tabloya göre ilmiye mensubu olduğunu var saydığımız Hanım unvanlı kişilerin ilmiye sınıfı içinde en üst gelir grubunu temsil ettikleri söylenebilir.

3.2.9 Bey, Beyefendi ve Kâtipler

Kâtipler'in tabloda gösterdiği dağılım, Hanım unvanlılara kısmen benzerdir. Toplam 9 Kâtib'in ikisi en üst, biri on, diğeri dokuz, ikisi sekiz ve altıncı sonuncusu da üçüncü kesinti dilimlerinde yer almıştır. İlk iki ile dördüncü, beşinci ve yedinci kesinti grubunda Kâtipler'in temsilcileri bulunmamaktadır. Kâtipler'le ilgili adı geçen tabloda oluşan rakamlara bakıldığında, Hanım unvanlılar kadar net olmasa da, Kâtip payelilerin üst gelir grubunda yer aldıkları ileri sürülebilir.

Söz konusu tabloda yine 6 kişi ile temsil edilen Bey unvanlılar Kâtipler'in statülerine yakın bir görüntü çizer. Kâtipler gibi onlar

da ilk beş ve yedinci kesinti basamağında gözükmez. İlave olarak Beyler 1400-1799 aralığında da temsil edilmez. Buna karşın yer aldıkları üç kesinti diliminde ikişer kişiyle temsil edilirler. Üçte ikisinden fazlasının üst ve üst altı kesinti diliminde yer almaları ve ilk beş basamakta yer almamalarına nispetle Bey unvanlıları üst gelir grubunda sayabiliriz.

Beyefendi unvanlılara ilgili tabloda dört kişiyle temsil edilmektedir. Beyefendiler'in yarısının taban diliminde bulunması onları Kâtip ve Beyler'in sosyal statüsünden farklı kılmaktadır. 1000-1199 aralığında bir, üst kesinti diliminde de bir temsilcilerinin bulunmasının, Beyler'in alt gelir grubuna olan temayüllerini nispeten kırdığı var sayılabilir.

3.2.10 Vezir ve Valiler

Osmanlı Devleti'nde yönetim hiyerarşisinin üst kademelerinde yer alan Vezirler, tabloda gerçekleşen veriler ışığında, ilmiye mensupları içinde ve oran açısından vergi kesintileri en üst dilimden gerçekleşen yegâne grup olarak karşımıza çıkar. Bahsi geçen rakamlara göre ortaya çıkan bu sonucun en önemli dezavantajı aynı grupta yer alan kişi sayısının sadece bir Vezir ile sınırlı kalması olarak görülebilir. Bir veriye dayanarak böyle iddialı bir genellemeye varmanın kuşkusuz kimi yanılgıları beraberinde getireceği ileri sürülebilir. Ancak Vezir unvanlıların tek kişiyle de olsa tabloda 2000 kuruş üst kesinti diliminde temsil edilmesinin, onların gelir dağılımındaki sosyal statülerini tahmin etmemize katkı sağladığı zikredilebilir.

Benzer özellikte; fakat farklı kesinti grubunda yer alan Valiler için aynı şeyler dile getirilebilir. Yüksek devlet memurluğunda görev alan Valiler'in 0-199 kesinti diliminde yer almaları normal karşılanabilir. Fakat bir Vali örnek olayından hareketle genellemede bulunmanın sağlıklı sonuçlar doğuracağı kuşkuludur. Çünkü valilik gibi yüksek devlet memurluğu görevini ifa eden ilmiye mensubunun en alt kesinti dilimine hasredilmesi her zaman gerçekçi olmayabilir.

Özetle tabloda sadece birer kişi ile temsil edilen Vezir ve Valiler'in yüksek devlet memurluğu görevini ifa etmelerine karşın tabloda taban ve tavan olmak üzere iki farklı uçta bulunmalarının, servet geliri açısından onların sosyal statülerini belirlemeyi zorlaştırdığı ileri sürülebilir. Bu durumda sağlıklı yorum ve çıkarımlarda bulunabilmek için örnek vaka sayısının birden fazla olması gerektiği açıktır.

3.2.11 Pir, Dede ve Hattatlar

On bir basamaklık vergi ve kesinti tablosunda Pir unvanlılar 3 kişiyle temsil edilir. Taban ve tavan aralığında birer, 1400-1599 diliminde de bir Pir yer alır. Bu durumda 1400-1599 dilimi, Pirler'den yapılan kesintilerin temayülünü tavana doğru çevirmiştir, denebilir.

Diğer yandan iki kişiyle temsil edilen Dede unvanlıların servet gelirlerinin yorumlanması daha kolay yapılabilir. Çünkü sözü edilen her iki Dede alt taban ve civar bölgesinde yer almıştır. Dolayısıyla oluşan rakamlara göre Dede unvanlıların sosyal statüde alt gelir grubunda yer alabilecekleri kolaylıkla söylenebilir.

Benzer şekilde Hattat unvanlılar da tabloda iki kişiyle temsil edilir. Hattatlar'dan biri alt, diğeri alt üstü kesinti grubunda yer alır. Bu iki örnek vakaya göre Hattatlar'ın da Dedeler gibi alt gelir grubuna girdikleri daha rahat ileri sürülebilir.

3.2.12 Diğer Unvanlılar

Diğer unvanlılardan kasıt Mühendis, Kethüda, Kurra', Mimar ve Hacegândır. Her biri tabloda birer kişiyle temsil edilir. Kesinti basamaklarında işgal ettikleri yerler açısından bakıldığında Mühendis, Kethüda ve Kurra' unvanlılar taban, Mimar ve Hacegân payeliler üçüncü basamakta, yani 400-599 diliminde yer alır. Her bir unvan için vaka sayısı bir olduğundan, söz konusu unvanlıların servet geliri açısından toplumda işgal ettikleri statüyü belirlemek zor gözükebilir. Fakat mevcut veriler Mühendis, Kethüda, Kurra', Mimar ve Hacegân payelilerin alt servet grubunda yer aldıklarını gösteriyor.

3.3 İlmiye Mensubunun Taksime Esas Alınan Net Servetleri

3.3.1 Gayrisafi ve Safi Gelir Tablolarının Makro Mukayesesi

Tablo 8'de esas alınan ilmiye mensubu sayısı 356'dır. Aynı talo incelendiğinde taban diliminde (0-999 kuruş) yer alan 148 ilmiye mensubu, toplam ilmiye mensubunun %41,5'ine denk gelmektedir. Gayrisafi gelir tablosuyla karşılaştırıldığında aynı taban diliminin toplama oranının %33,24 olduğu görülür. Aradaki %8,33'lük fark, terekenin varislere taksiminde esas alınacak net servetin, net gelir tablosunda tabana doğru kaydığını gösterir. Net gelir tablosunun taban üst (1000-1999 kuruş) diliminde toplam 67 ilmiye mensubu (%18,8) yer almıştır. Buna karşılık aynı dilimin gayrisafi gelir tablosundaki toplam kişi sayısı 48 (%13,29)'dir. Net gelir tablosunun bu başmağında meydana gelen 19 kişilik artış, servetin tabana doğru olan temayülünü gösterir.

Tablo 8'de tavan diliminde yer alan ilmiye mensubu sayısı 56'dır. Bu da genel ilmiye mensubunun %15,73'üne karşılık gelmektedir. Oysa bu sayı gayrisafi servet grubunun ilgili diliminde 75 (%20,77) olarak gerçekleşmiştir. Buna göre gayrisafi gelir gruplarında tavan diliminde yer alan %5 kişilik bir ilmiye mensubu vergi ve borç sonrası oluşan skalada alt dilimlere doğru kaymıştır. Tavandan tabana doğru meydana gelen söz konusu bu kayış, ara basamaklarda az bir nispette iki yönde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede üçüncü (2000-2999 kuruş) dilimde taban ve taban üstünün aksine tavana doğru bir temayülden söz edilebilir. Bu basamağın gayrisafide genele olan oranı %8,86 iken safide %7,30 inmiştir.

Benzer şekilde dördüncü (3000-3999 kuruş), beşinci (4000-4999 kuruş), altıncı (5000-5999 kuruş) ve yedinci (6000-6999 kuruş) dilimlerde temayül tavana doğru gerçekleşirken 7000-9999 kuruş dilimlerinde hareketin yönü tabana doğrudur. Net gelir tablosunda

sekizinci (7000-7999 kuruş), dokuzuncu (8000-8999 kuruş) ve onuncu (9000-9999 kuruş) basamakların gayrisafideki aynı basamaklara oranla nispetlerinin artması üst dilimde meydana gelen %5'lik azalmanın hangi basamaklara kaydığını da açıklar.

Kısaca net gelir tablosunda tabana doğru meydana gelen yönelişi sadece vergi ve harç kesintileriyle izah etmek yanıltıcı olabilir; net gelirde tabana doğru oluşan bu temayülün en belirgin etkeninin ilmiye mensuplarının bireysel borçları olduğu söylenebilir. Vergi ve diğer kesintilerin söz konusu temayüle etkisinin düşük bir oranda olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.3.2 Gayrisafi ve Safi Gelir Tablolarının Mikro Düzeyde Mukayesesi

3.3.2.1 Efendiler

Net gelir grubunda Efendi unvanlıların taban bölgesinin ilk iki dilimdeki sayıları sırasıyla 75 ve 21'dir. Bu iki basamağın değerleri, net olmayan gelir tablosundaki aynı basamaklara göre artış anlamına gelir. Nitekim gayrisafi gelir tablosunda ilk iki dilimin değerleri 64 ve 18 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla net gelir tablosunun ilk iki basamağında gözle görülür bir artıştan söz edilebilir. Gayrisafi gelir tablosunun taban basamağında yer alan Efendiler'in diğer Efendiler'e oranı %37,28, safi gelir tablosunda aynı verilerin oranı ise %45,18 olarak gerçekleşmiştir. Vergi ve borç sonrası oluşan yeni gelir tablosunda Efendi unvanlıların tabanda %7,9 nispetinde çoğalması tavandan tabana doğru yönelişin gücünü gösterir. Makro açıdan tabanda meydana gelen %8,33'lük değişim ile mikro açıdan Efendiler'de meydana gelen %7,9'lik değişimin birbirine yakın gerçekleşmesi dikkat çekicidir.

Tablo 8: Net Gelir Gruplarının İlmiye Sınıfındaki Dağılımı

Net Gelir Grupları } (Kuruş)	0-999	1000-1999	2000-2999	3000-3999	4000-4999
Efendi	75	21	14	5	3
Seyyid	33	16	5	4	2
Molla	23	24	7	4	3
Şeyh	12	4	2	1	-
Derviş	11	3	-	1	-
el-Hâc	8	5	5	1	-
Hafız	8	5	3	2	-
İmam	7	3	1	1	-
Ağa	6	5	2	1	1
Müezzin	1	1	-	-	-
Hoca	2	2	-	-	-
Müderris	2	1	1	-	-
Mühendis	1	-	-	-	-
Mimar	1	-	-	-	-
Kadı	1	-	-	-	-
Vali	-	-	-	-	-
Kâtip	1	1	-	-	1
Dede	2	-	-	-	-
Pir	1	1	-	-	-
Hacegân	1	-	-	-	-
Hanım	-	1	-	-	-
Bey	2	-	2	-	-
Beyefendi	1	-	-	1	-
Qurra	-	1	-	-	-
Hattat	2	-	-		-
Diğer	10	10	3	5	1
Yekun[5]	**211**	**104**	**45**	**26**	**11**
Kişi Sayısı	**148**	**67**	**26**	**16**	**8**
% (Kişi)	**41,5**	**18,8**	**7,30**	**4,49**	**2,24**

5 Bazı ilmiye mensubunda birden fazla unvan kullanıldığı için unvan sayısı kişi sayısından fazla çıkabilir.

5000-5999	6000-6999	7000-7999	8000-8999	9000-9999	10000 ve +	Top
8	2	4	2	3	29	166
1	3	2	2	1	24	93
-	2	2	2	3	1	71
1	-	-	2	-	-	22
-	-	-	-	-	1	16
2	2	1	-	-	4	28
1	1	-	-	-	1	21
-	-	1	-	-	1	14
-	1	-	-	-	9	25
-	-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	2	6
-	-	-	-	-	3	7
-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	1	2
-	-	-	-	-	2	2
-	-	-	1	1	6	11
-	-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	1	3
-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	7	8
-	1	-	-	-	1	6
-	-	-	-	-	4	6
-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	2
1	2	1	1	1	8	43
14	**14**	**11**	**9**	**10**	**105**	**560**
9	**7**	**8**	**5**	**6**	**56**	**356**
2,52	**1,96**	**4,49**	**1,40**	**1,68**	**15,73**	**100**

İkinci basamağın iki tablodaki değişim oranları tabana göre daha az olmuştur. Buna göre gayrisafi gelir tablosunun ikinci diliminde %10,16 olan Efendi oranı safi gelir tablosunda %2,48 artarak %12,65'e yükselmiştir. Bu oranlara bakıldığında net gelir açısından Efendi payelilerin taban aralığında meydana gelen değişim, gayrisafi gelirin ikinci dilimindekine nazaran üç kat fazla olmuştur. Tabandaki değişim oranının diğer basamaklara nazaran daha yüksek çıkması, tabanda yer alan Efendilerin servet gelirlerinin birbirine yakın olmasına bağlanabilir.

İki tablonun tavan diliminde meydana gelen değişim en azından tabandaki değişim kadar olmuştur. Kesinti sonrasında tavanda oluşan rakam 29'dur (%17,46). Oysa gayrisafi tabloda aynı dilim 44 (%24,85) ilmiye mensubundan oluşmuştur. Böylece net tabloda tavanın %7,39 oranında alt dilimlere kaydığı sonucu ortaya çıkar. Zaten net gelir tablosunda tabanın genel ilmiye sınıfına oranı, gayrisafi gelire oranla %8,33 nispetinde daha fazla gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi birinci basamağın Efendi toplamına olan oranıyla aynı basamağın genel ilmiye (356) mensubuna oranı birbirine yakın çıkmıştır. Bu da net tabloda tabana doğru gerçekleşen kaymanın büyük oranda Efendi unvanlılar arasında gerçekleştiğini gösterir.

3.3.2.2 Seyyidler

Seyyid unvanlıların söz konusu tabloların taban ve taban üstü dilimlerinde meydana gelen değişme Efendiler'inkine benzemiştir, denebilir. Safi gelir tablosunun ilk iki basamağında oluşan rakamlar 33 ve 16'dir. Aynı basamakların gayrisafi gelir tablosundaki değerleri ise 21 ve 11 olarak gerçekleşmiştir. Net olmayan gelir gruplarının ilk diliminde yer alan Seyyidler'in diğer Seyyidler'e nispeti %22,58, net gelir tablosunda aynı verilerin oranı %5,48 olarak gerçekleşmiştir. Vergi ve borç sonrası oluşan yeni gelir tablosunda Seyyid unvanlıların tabanda %12,9 oranında artmıştır. Bu da tavandan tabana doğru kayışın Efendiler'in kayışına oranla daha sert gerçekleştiğini

gösterir. Öte yandan birinci basamakta yer alan Seyyid unvanlıların toplam ilmiye sınıfına oranı %5,89'dan %9,26'ya yükselmiştir. Makro açıdan bakıldığında tabandaki %3,37'lik değişim ile mikro açıdan Seyyidler'de meydana gelen %12,9'luk değişim anlamlı bulunmuştur. Buna göre yukarıda savunmaya çalıştığımız, Efendi payelilerde meydana gelen değişimin genel ilmiye sınıfının tabandaki değişimine büyük oranda uygun olduğu, dolayısıyla değişimin büyük oranda Efendi unvanlılar temelinde gerçekleştiği görüşümüzün isabetli olduğunu gösterir.

Taban üstü basamaklarındaki değişim oranları tabana göre nispeten daha fazla gerçekleşmiştir. Net olmayan gelir gruplarının ikinci diliminde %11,82 olan Seyyid nispeti net gelir tablosunda %5,88 artarak %17,20'ye yükselmiştir. Bu durumda safi gelir bakımından Seyyidler'in ikinci dilimindeki değişim, gayrisafi gelirin birinci dilimindekine oranla iki kat artmıştır.

İki gelir tablosunun ara basamaklarındaki hareketlilik net gelir gruplarının sadece 3000-3999 aralığında artmıştır. Buna karşın 4000-4999 ve 6000-6999 basamaklarında azalmıştır. 5000-5999, 7000-7999, 8000-8999 ve 9000-9999 kuruşluk dilimlerde ise bir değişikliğe uğramamıştır. 4000-4999 diliminde meydana gelen değişimin nispeten sert, 3000-3999 ve 6000-6999'dakilerin ise yumuşak gerçekleştiği vurgulanabilir.

Gayrisafi ve safi grupların tavan dilimleri mukayese edildiğinde kesinti öncesinde tavanda yer alan Seyyid sayısı 30 (%32,25) iken kesinti sonrasında bu rakam 24'e (%25,80) inmiştir. Aradaki %6,45'lik fark tabana doğru kayışın şiddetini verir. Bu oran tabanda meydana gelen yaklaşık %13'lük değişimin yarısına karşılık gelir. Özetle Seyyid mikro verisinde kesinti öncesi ve kesinti sonrasında tavan dilimlerinde meydana gelen hareketliliğin tabana oranla yavaş kaldığı, diğer bir deyişle tavan bölgesinin aşağıya doğru oluşacak bir hareketliliğe daha az duyarlı olduğu söylenebilir.

3.3.2.3 Mollalar

Molla payelilerin net gelir tablosunun ilk iki basamağındaki rakamlar 23 ve 24 şeklinde oluşmuştur. Aynı basamakların Net olmayan gelir basamaklarındaki değerlerin ise 18 ve 12 olarak gerçekleştiğini görüyoruz. Buna göre söz konusu dilimlerdeki değişim oranları sırasıyla %25 ve %32,39'dur. Safi gelir tablosu tabanında oluşan değer, üst gelir gruplarından tabana doğru gerçekleşen yönelmenin %7,39 arttığını gösterir. İkinci basamakta yoğunlaşma tabana kıyasla yüksek gerçekleşmiştir. Kesinti öncesinde bu basamaktaki Mollalar'ın genel Mollalar'a oranı 16,66 iken net gelir grubunda aynı oran %33,80'e yükselmiştir. Böylece %17,14 net gelir grubunun ikinci basamağının lehine yüksek bir değişim oranı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu verilere göre Molla unvanlılarda tavandan tabana doğru kayışın ikinci basmak tarafından daha çok emildiği söylenebilir.

Diğer taraftan her iki tablonun ilk basamağında yer alan Mollalar'ın genel ilmiye sınıfına nispetinin farkı yaklaşık %1,5, ikinci basmakta ise %2'dir. Mikro düzeydeki değişimin makro düzeyden çok olması Mollalar'ın toplam sayılarının düşüklüğüne bağlı olmuştur.

Ara basamaklarda oluşan verilere göre net gelir basamaklarının 9000-9999 aralığında artma, 7000-7999 diliminde ne artma ne de azalma olurken, diğer ara dilimlerde farklı oranlarda azalmalar meydana gelmiştir.

Net ve net olmayan grupların tavan dilimleri mukayese edildiğinde kesinti öncesinde tavanda yer alan Molla sayısı 7 (%9,72) iken kesinti sonucunda 1'e (%1,40'e) düşmüştür. Aradaki %8,32'lik fark tabana doğru yönelmenin kısmen yüksek olduğunu gösterir. Tavan diliminde oluşan %8,32'lik değişim tabandaki değişimden yaklaşık bir puan fazladır. Kısaca Molla unvanlıların net gelir basamaklarında meydana gelen kaymaların, tavan diliminde nispeten fazla olduğu ileri sürülebilir.

3.3.2.4 Şeyh ve Dervişler

Şeyh payelilerde zikredilen tabloların ilk ve ikinci basamaklarında oluşan değişim Efendi, Seyyid ve Molla unvanlılara göre daha düşük nispette gerçekleşmiştir. Değişim makası daraldıkça yapılacak yorumların isabet oranının düşebileceği düşünülebilir. Net gelir tablosunun ilk iki basamağında Şeyhler'in 10 ve 4 şeklinde sıralanmasına karşın net olamayan gelirde ilgili basamak değerleri 12 ve 4 olarak şekillenmiştir.

Kesinti sonrasında Şeyhler'in taban aralığında meydana gelen değişim %11,07'dir. Bu oranın göreceli olarak yüksek çıkmasıyla toplam Şeyh sayısı arasında sıkı bir bağlantı vardır. Toplamda sayı azaldıkça mikro verilerde meydana gelecek değişim makası artmaktadır. İlk defa Şeyh ve dervişlerde ikinci basamak aralıklarında bir değişiklik yaşanmamıştır. Dervişlerin taban basamağındaki değişim iki Derviş ile sınırlı kaldığı için bu basamakta oluşan değişim oranları Şeylerin'kiyle benzerlik göstermiştir, denebilir.

Gayrisafi ve safi gelir tablolarının ara dilimlerinde oluşan hareketlilik Şeyhler'de net gelir gruplarının 2000-2999 ve 8000-8999 aralığında artmış, buna karşın 3000-3999 dilimlerinde hem Şeyh hem de Dervişler'de, 4000-4999 ve 6000-6999 basamaklarında ise sadece Şeyhler'de azalma olmuştur.

Tavan dilimleri mukayese edildiğinde kesinti öncesinde tavanda 2 Şeyh yer alırken kesinti sonrasında sözü edilen iki Şeyh'in 8000-8999 dilimine kaydığı, diğer yandan tavan basamağında Dervişler'in bir kayıpla yarıya indiği rahatlıkla görülebilir.

3.3.2.5 İmamlar

İmam payelilerin söz konusu tabloların ilk basamaklarındaki rakamlarında buraya kadar açıklananlar arasında ilk defa tersine bir değişim meydana gelmiştir. Taban diliminde safi gelirin safi olmayan gelire göre bir imam azalması ancak gayrisafi taban diliminde

yer alıp değişik nedenlerle safi gelir toplamına ilave edilmeyen bir kişinin yokluğuyla açıklanabilir. Aksi takdirde tabandan tavana bir kayış söz konusu olur ki, bu matematiksel olarak mümkün değildir.

Net gelir tablosunun ikinci basamağındaki İmam unvanlıların kesinti öncesine göre artışları 1 İmam'la sınırlı kalmıştır. Üçüncü basamakta bir değişiklik yaşanmazken dört ve beşinci basamakta süreç net olmayan gelir tablosundakilerin lehine işlemiştir. 7000-7999 ile bir sonraki dilimdeki hareketlilik birbirinin tersi istikamette oluşmuştur. Yine buraya kadar açıklananların içinde ilk defa İmam unvanlıların tavan basamağında bir değişme meydana gelmemiştir.

3.3.2.6 Hoca ve Müderrisler

Net ve net olmayan gelir gruplarının taban diliminde oluşan Hoca ve Müderris sayıları birbirinin iki katı şeklinde gerçekleşmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi mikro düzeyde toplam sayının küçülmesi aynı sayının mikro veriye oranının yüksek çıkmasına neden olur. Böyle durumlarda ileri sürülecek tezlerin doğruluğu tartışmalı hale gelebilir. İkinci basamakta Hocalar'da %100 artış gözükürken Müderris payelilerde bir değişiklik yaşanmamıştır. Üçüncü basmakta Hoca ve Müderrisler'de bir hareketlilik meydana gelmemiştir. 3000-5999 aralığıyla 7000-9999 aralığında toplam altı basamakta hem Hoca hem Müderrisler'in temsilcileri olmamıştır. Gayrisafinin 6000-6999 diliminde yer alan bir Müderris safi gelir tablosunda tabana kaymıştır.

Her iki tablonun tavan basamakları karşılaştırıldığında kesinti öncesinde tavanda 2 Hoca yer alırken kesinti sonrasında, tanzim edilen tablonun aynı basamağında yine 2 Hoca yer almıştır. Buna karşın net olmayan tabloda 2 kişiyle temsil edilen Müderrisler'in kesinti sonrasında sayıları 3'e yükselmiştir. Kesinti sonrasında meydana gelen kaymalar tabana doğru olur. O yüzden Müderrisler'in tavan kısmında kesinti sonrasında oluşan artışı açıklamanın bir yolu vardır; o da tablo oluşturulurken ilgili kişinin tereke kaydında

kesinti öncesi "yekûn" kısmının yazılmamış olmasıdır. Nitekim Müderrisler'in net ve net olmayan tabloların tavan diliminde oluşan değerlerinin farklı olması, öne sürdüğümüz gerekçenin isabetli olduğunu gösterir.

3.3.2.7 Kâtipler

Kesinti öncesi Kâtip payelilerin toplamı 11 iken kesinti sonrasında 9'a inmiştir. Tereke kayıtlarında kimi müteveffanın kayıtlarının eksik kaldığını, bu evsafta olan kayıtların toplama dâhil edilmediği belirtmek gerekir. Bu durumda iki Kâtib'in taksime esas olacak kayıtlarına denk gelinmediğinden net tablo toplamına dâhil edilmemiştir.

Kâtipler kesinti öncesinin üçüncü, onuncu ve tavan basamağında yer almışken diğer sekiz basamağın hiç birinde temsil edilmemiştir. Kesinti öncesinde üçüncü basamakta yer alan iki Kâtip'ten birinin, kesinti sonrasında tabana, diğerinin de taban üstü basamağa kaydığı görülüyor. Kesinti sonrasında tavan dilimden alt dilime (9000-9999) bir, 8000-8999 dilimine yine bir Kâtip kaymıştır. Vergi ve borç öncesinde 9000-9999 diliminde yer alan bir Kâtib'in beş basamak birden düşerek 4000-4999 dilimine yerleştiği düşünülebilir. Aynı Kâtib'in tavan diliminden sözü edilen basamağa düşmesi de muhtemeldir. İster tavan diliminden ister tavan altı diliminden olsun, her iki durumda vergi kesintileri dışında sözü edilen Kâtib'in kişisel borçlarının yüksek olduğu ileri sürülebilir. Özetle Kâtip unvanlıların %81,81'i tavan ve %18,19'u üçüncü basamakta yer alırken kesinti sonrasında kaymanın çok düşük kaldığı, basamak kaymalarına daha az duyarlı oldukları söylenebilir.

3.3.2.8 Hanımlar

Hanım unvanlıların diğer payelilere oranla ilginç bir görüntü arz ettiklerini daha önce ifade etmiştik. Vergi ve borç kesintilerinden sonra Hanım unvanlıların gelir gruplarında pek bir hareketlilik

gözlenmemiştir. Bu da onların gelirlerinin ne kadar güçlü ve değişmeye ne denli mukavemetli olduğunu gösterir. Vergi ve borç öncesi gelir tablosunda 2000-2999 aralığında yer alan 1 Hanım, kesinti sonrasında şekillenen yeni gelir tablosunda 1000-1999 aralığına kaymıştır. Aslında unvan açısından bakıldığında vergi sonrasında taban üstü net gelir basamağına düşen Hoca Fatma İbneti Abdullah,[6] Hanım unvanlı değil Hatun payelidir.

Hoca Fatma istisna edildiğinde Hanım unvanlıların hem kesinti öncesi hem kesinti sonrasında tanzim edilen gelir gruplarında tavanda yer almaları, ara basamaklara doğru bir hareketliliğin meydana gelmemesi, servetin dağılımı ve sosyal statü açısından onları toplumun üst tabakasından saymamızı mümkün kılmaktadır.

3.3.2.9 Bey ve Beyefendiler

İlgili tablolar incelendiğinde toplam 6 Bey'den ikisinin vergi öncesinde taban üstü dilimde yer aldığı, kesinti sonrasında ise aynı Beyler'in tabana yerleştiği görülür. Keza 4000-5999 aralığında yer alan iki Bey net gelirde 2000-2999 basamağını birlikte paylaştılar. 8000-8999 aralığında bulunan bir Bey de iki dilim kayarak 6000-6999 dilimine yerleşmiştir. Gayrisafi gelirde tavan aralığında yer alan bir Bey de net gelirde yerini korumuştur. Dolayısıyla Bey payelilerin tavan diliminde bir değişiklik meydana gelmemiştir.

Beyler gibi Beyefendi payelilerin de vergi öncesi ve vergi sonrası tavan diliminde bir kayma meydana gelmemiştir. Bu durum hem Bey hem Beyefendiler'in tavan diliminin kaymalara dirençli olduğunu gösterir. Tablo verilerine göre ara basamaklarda sadece bir Beyefendi, 4000-4999 diliminden bir alt dilim olan 3000-3999 dilimine inmiştir.

6 *SŞS*, 219, s.40.

IV. BÖLÜM

SERVETİN MENKUL VE GAYRİMENKUL VARLIKLARA DAĞILIMI

4.1 Çiftlikler

Mükerrer kayıtlar istisna edildiğinde 361 ilmiye mensubunun 30'u çiftlik sahibi olmuştur. Diğer bir deyimle ilmiye mensubunun yaklaşık %8'i bir veya birden fazla çiftlik edinmiştir. Kimi çiftlikler aynı kaza ve merkezde yer alırken bazılarının farklı kaza ve köylerde bulunduğunu ifade etmek gerekir. Tablo 9'da hangi ilmiye mensubunun kaç çiftliğe sahip olduğu, çiftliklerin satış sonrası oluşan değerleriyle bu değerlerin toplam servete ya da gayrisafi gelire oranları ve mevcut nakit miktarları görülmektedir. Tabloda yer alan ilmiye mensuplarının büyük bir kısmı birden fazla unvanlıdır. Çiftliği olup iki veya daha fazla unvan ve meslek payesine sahip olanların ilk unvanı esas alınmış, diğer unvanları dikkate alınmamıştır. Buna göre ilgili tabloda 14 Seyyid, 9 Efendi, 2 Molla, 2 Hanım, 2 Kâtip ve 1 Şeyh unvanlının farklı sayıda çiftlikleri olmuştur. Çiftlik sahibi ilmiye mensubunun yaklaşık yarısının Seyyid unvanlılarından oluşması dikkat çekicidir. Genel sıralamada Efendiler Seyyidler'in yaklaşık iki katı iken çiftlik mülkiyeti açısından Efendiler Seyyidler'in çok gerisinde yer almıştır. Kuşkusuz "Efendi" unvanının her zaman isimden sonra kullanılması ve tablo oluşturulurken ismi niteleyen

sadece ilk unvanın esas alınması, ibrenin Efendiler'in aleyhine dönmesine sebep olmuştur. Buna rağmen Efendiler'in çiftlik tablosunda 9 kişiyle ikinci sırada temsil edilmesi onlar açısından bir başarı olarak algılanabilir.

Tablo 9'a göre çiftlik sahibi 30 ilmiye mensubunun yarısının birer, sekizinin ikişer, dördünün de üçer çiftliği olmasına karşın, bir Seyyid'in 7, bir Efendi'nin 9 ve nihayet bir Seyyid'in 10 çiftliği olmuştur.

Tablo 9: İlmiye Mensubunun Çiftlikleri ve Değerleri (Kuruş)

Unvan/ Meslek	Defter/ Sayfa No	Yıl	Çiftlik Sayısı	Mevcut Nakit	Çiftlik Değeri	Gayrisafi Servet	Çiftlik Servet Oranı
Efendi	191/61	1790	1	193	3574	41022	8,71
Seyyid	176/124	1801	1	-	3750	(3730)	100
Seyyid	182/93	1805	1	100	2013	4566	44,08
Efendi	189/174	1808	1	300	4378	20764	21,08
Seyyid	189/221	1809	2	124	12133	71519	16,96
Efendi	195/56	1812	9	-	207159	252300	82,10
Efendi	195/159	1815	2	-	22800	28892	78,91
Şeyh	201/8	1816	2	-	3622	15588	23,23
Seyyid	211/94	1823	7	-	161664	162994	99,18
Seyyid	211/94	1824	2	-	17034	30434	55,97
Seyyid	218/55	1827	3	-	12657	205105	6,17
Kâtip	218/73	1827	1	-	19356	23846	81,17
Seyyid	218/115	1828	2	-	8685	33303	26,07
Kâtip	218/119	1828	1	-	24008	44457	54
Seyyid	218/123	1828	1	-	1630	2186	74,56
Molla	230/13	1834	1	-	5200	6216	83,65
Seyyid	230/17	1834	1	1200	6901	8101	85,18
Efendi	230/106	1835	1	3395	67380	138000	48,82
Hanım	230/153	1836	3	-	132739	279309	47,52
Efendi	234/102	1838	1	-	2872	5744	50

Unvan/ Meslek	Defter/ Sayfa No	Yıl	Çiftlik Sayısı	Mevcut Nakit	Çiftlik Değeri	Gayrisafi Servet	Çiftlik Servet Oranı
Efendi	237/6	1838	2		16012	20973	76,34
Efendi	241/24	1841	1	-	7078	9548	74,13
Seyyid	241/33	1841	2	-	85779	126041	68,05
Seyyid	241/79	1842	10	1662	664084	1154004	57,54
Efendi	241/123	1843	1	-	3394	4212	80,57
Molla	246/162	1846	1	185	12333	12568	98,13
Seyyid	246/164	1846	3	3850	49148	241662	20,33
Seyyid	246/174	1845	2	-	40292	80207	50,23
Hanım	252/30	1848	1		8452	177242	4,76
Seyyid	256/66	1851	3	32789	52142	84789	61,49
Toplam			**30/69**	**43798**	**1658269**	**3289322**	**50,41**

Çiftliklerin kıymetlerine esas olan menkul ve gayrimenkul kalemleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Hınta, şa'ir ve çavdar, susam, erzen, çiftlik reayasına verilen zimmetler (borçlar), çiftlikte mevcut çamuş, öküz, simane sığır, kısrak, merkep, talka atı, talka toyrak, tay, karasığır öküzü, çift çamuşi, karasığır ineği, deve, tosun, dana, koyun, keçi ve baka gibi hayvanatın adet ve semenleri, bilcümle binalar, yazlık ve kışlaklar ve bunların bedelleri, çiftçi ve yarıcı evleri, ahırlar, hane kiraları, değirmenler, çardak ambarı, beylik ahır, beylik samanlık gibi diğer binalar ve sair çiftlik gelirleri.[1]

4.1.1 Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendi

30 çiftlik sahibi içinde 10 çiftlikle en fazla çiftliğe malik olan Gazi Evrenos soyundan Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendi'dir. O aynı zamanda gayrisafi gelir bakımından Selanik'in en zengin ilmiye mensubudur. Bir Kâtip ve iki yardımcıdan oluşan Kassam Heyeti

1 *SŞS*, 211, s.94-96.

Ahmed Tevfik'in farklı kaza ve köylerde yer alan 10 çiftliğinin menkul ve gayrimenkul mallarının döküm, sayım ve değer tespitini ancak 15 günde yapabilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere adı geçen çiftlik zenginin net olmayan servet geliri 1154004 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan 10 adet çiftlikle en fazla çiftlik sahibi olmasına karşın, çiftlik değerlerinin gayrisafi toplam servet gelirlerine oranı yaklaşık %58 oranında olmuştur.[2] Bu da Ahmed Tevfik'in gelirlerinin yaklaşık yarısının çiftlik dışındaki menkul ve gayrimenkullerden oluştuğu ve onun göreceli olarak ne kadar zengin olduğunugösterebilir.

Diğer yandan adı geçen müteveffanın Selanik'in en borçlu ilmiye mensubu olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü Ahmed Tevfik'in terekesiyle borçları eşit gerçekleşmiştir. Bu yüzden geride kalan verese arasında bölünecek bir meblağ kalmamıştır. Hatta Kassam Heyeti, borcun alacaklılar arasında belli bir oran çerçevesinde pay edilmesini ve işlemin günlerce uzamasını engellemek için, 1000 kuruşta 60 para hesabıyla elde edilecek "kaydiye" vergisini müteveffanın borçlarına dâhil etmemiş, bunun yerinerızayla "kaydiye" vergisini vereseden tahsil etme yoluna gitmiştir.[3]

Ahmet Tevfik'in borç dağılımı da ilginç tahakkuk etmiştir. Kamu vergi borçlarının yanı sıra üç hanımına, 80'in üzerinde Müslim ve gayrimüslim şahıslara nakit, tahvil ve temessük adı altında değişik borçları çıkmıştır.[4]

4.1.2 Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi

SeyyidAhmed Tevfik'ten sonra en çok çiftliği olan ilmiye mensubu Selanik eşrafından ve eski valilerden Çavuşzade Ahmed Rasim Efendi'dir. Ahmed Rasim Efendi'nin farklı kaza, belde ve

2 *SŞS*, 241, s.79-97.

3 *SŞS*, 241, s.97. Terekeyle borçların paraya kadar eşit çıkması bir tesadüfün sonucu olmaktan çok, komisyonun, "ğurama" yöntemine kalmasını engellemek adına terekeyi özellikle eşit hale getirmiştir, denebilir.

4 *SŞS*, 241, s.96-97.

köylerde 9 çiftliği olmuştur. Bu da çiftliklerin yaklaşık üçte birinin kendisinde olduğu anlamına gelmektedir. Meslek itibariyle Mülkiye'den sayılmasına rağmen terekesinde sahip olduğu kitapların sayı ve nitelikleri[5] yüzünden ilmiye sınıfının en güçlü adayları arasında sayılmıştır.

Ahmed Rasim Efendi'nin net olmayan toplam çiftlik geliri 207.159 kuruşken gayrisafi genel geliri ise 252.300 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Tabloya göre adı geçen ilmiye mensubunun net olmayan toplam gelirlerinin %82'si 9 çiftliğinin değerinden meydana gelmiştir. Ahmed Rasım Efendi'nin çiftlik sayısı sıralamasında Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendi'den sonra ikinci sırada yer almasına karşın, net olmayan gelir sıralamasında daha alt sıralarda yer aldığı görülmüştür.

Ahmed Rasim Efendi'nin borç ilişkileri Seyyid Ahmed Tevfik'in borç ilişkilerinden farklı gelişmiştir. Ahmed Tevfik'in alacaklıları yarı yarıya Müslim ve gayrimüslim iken, Ahmed Rasim'in 44 alacaklısından sadece 12'si gayrimüslimdir.

Toplam çiftlik sayısının üçte ikisine malik olan Ahmed Rasim ile Ahmed Tevfik'i birbirinden ayıran diğer bir ayrıntı, Ahmed Rasim'in mal varlıklarının borçlarını karşılayamaması ve terekesinin duyuna kalmış olmasıdır. Ahmed Rasim'in borç toplamı 257.716 kuruş olarak gerçekleştiği için borçlarının ancak 249.839 kuruşu karşılanabilmiştir.[6]

4.1.3 Seyyid Abdurrahman Beyefendi

Kariyerinde Tersane-i Amire Eminliği bulunan Seyyid Abdurrahman'ın işgal ettiği mevki ile çiftliklerinin çokluğu arasında bağlantı kurulabilir. 7 çiftlikle çiftlik sıralamasında üçüncü sırada yer alan Seyyid Abdurrahman'ın hemen hemen bütün terekesi

5 *SŞS*, 195, s.56-62.

6 *SŞS*, 195, s.62.

çiftliklerinin menkul ve gayrimenkul varlıklarının satımından elde edilen meblağa dayanmıştır. Adı geçen Seyyid'in 161.664 kuruş çiftlik gelirine karşılık 162.994 kuruş net olmayan toplam serveti olmuştur. Yüzde olarak ifade etmek gerekirse gayrisafi toplam gelirlerinin %99, 18'i çiftliklerin menkul ve gayrimenkul varlıklarından oluşurken, sadece 0,88'i çiftlik harici kalemlerden meydana gelmiştir.

Seyyid Abdurrahman Bey'in çiftlik sıralamasındaki ilk iki ilmiye mensubuna göre en belirgin özelliği borç ilişkilerine girmiş olmamasıdır. Tereke kayıtlarından anlaşıldığına göre Abdurrahman Bey'in ne Müslümanlarla ne de gayrimüslimlerle ticari veya nakdi bir ilişkisi olmuştur.[7]

4.1.4 Çiftlik Değerlerinin Şahısların Genel Servetine Oranı

Çiftlik değerlerinin bireyin genel servetine oranı açısından bakıldığında yukarıdaki sıralamadan farklı bir sıralamayla karşılaşırız. Tablo 9'da 1790 tarihli bir kayıtta Seyyid Mehmed Emin Ağa'nın çiftlik gelirlerinin aynı zamanda servet gelirinin tamamına karşılık geldiği gözükmektedir. Fakat kayıt bir ikrar ya da satış muamelesi kaydı olduğu ve anılan tarihte henüz vefat etmediği için adı geçen Seyyyid'in çiftlik harici diğer varlıklarından haberdar olmak mümkün olmamıştır. O yüzden gayrisafi servet sütununda ilgili meblağ parantez içinde gösterilmiştir.

Seyyid Mehmed Emin Ağa'nın zikredilen özel durumu dikkate alınmadığında çiftlik kıymetlerinin şahsın genel servetini karşılama sıralamasında %99,18 oranla ilk sırayı, çiftlik sıralamasının da üçüncüsü olan, eski Tersane-i Amire Emini Seyyid Abdurrahman'ın işgal ettiğini görürüz. Yine %98,13 gibi yüksek bir karşılama oranıyla ikinci sırada Ali Molla bin Hüseyin yer almıştır. Ali Molla'nın çiftlik bedeliyle servet toplamı arasındaki fark tabloda da görüleceği üzere sadece 235 kuruştur.[8]

7 *SŞS*, 211, s.95-96.
8 Ayrıca bkz. *SŞS*, 246, s.162-163.

Çiftlik bedellerinin bireyin toplam servet gelirini karşılama sıralamasında %85,18'le üçüncü sırada Seyyid Abdi Bey yer almıştır. Adı geçen Seyyid'in servet gelirinin yaklaşık sekizde biri nakit mevcudundan oluşmuştur.[9] Son iki sırayı işgal eden iki ilmiye mensubunun sadece birer çiftlik maliki olduklarını belirmek gerekir.

Hanım, Seyyid ve Efendi gibi kimi çiftlik sahiplerinin çiftlik bedelleri, genel serveti karşılamada düşük oranda seyretmiştir. Çiftlik maliki olup 177.242 kuruş gayrisafi gelir düzeyi ile dördüncü sırada yer alan Şerife Ayşe Hanım'ın çiftlik bedelleri, çiftlik malikleri arasında %4,76 nispetle servet karşılamada en düşük düzeyde kalmıştır. Şerife Ayşe Hanım'ın nakit mevcudu da bulunmadığına göre servet gelirinin büyük oranda altın, takı, mücevher, ziynet ve giyim eşyasına dayandığı söylenebilir.[10]

Dergâh-ı Ali Kapıcı başısı Çuka Çavuş Seyyid Mustafa Ağa'nın çiftlik kıymetinin genel servetine nispeti Şerife Ayşe Hanım'ınki gibi düşük kalmıştır. 205.105 kuruş toplam servetine karşılık üç çiftliğinden elde ettiği bedelin genel servetine oranı %6,17 nispetinde seyretmiştir. Üç çiftliğe malik olmasına rağmen çiftlik kıymetlerinin toplam servetinin sadece bir kısmını oluşturması, gelirlerinin daha farklı kalemlere dayandığını gösterir.[11]

1790'da vefat eden Emin Mehmed Efendi'nin gayrisafi serveti 41.022, nakit mevcudu da 193 kuruş olmasına karşın bir adet çiftliğinden elde edilen meblağ sadece 3574 kuruş olmuştur. Bu meblağ genel servetinin ancak %8,71'ine tekabül etmiştir.[12]

Çiftlik meblağlarının genel servete oranları yirmilik gruplara bölündüğünde %0-20 arasındaki ilk dilimine dört, %21-40

9 *SŞS*, 230, 17-18.
10 *SŞS*, 252, s.30-34.
11 *SŞS*, 218, s.55-57.
12 *SŞS*, 191, s.61. Kronolojik olarak bakıldığında Emin Mehmed Efendinin 1810'larda vefat etmesi gerekirdi. Defterlerin tasnifinde yer alan 190 nolu defter 1810 yılına denk gelirken 191 nolu defterin bazı kayıt tarihlerinin aniden 1790'lara inmesi, ilgili defterin sonradan tanzim edildiğini gösterir.

arasındaki ikinci dilime yine dört, %41-60 arasındaki üçüncü dilime dokuz, %61-80 arasındaki dördüncü dilime beş, %81-100 arasındaki son dilime sekiz kişinin yer aldığı görülür. Bu verilere göre çiftlik değerlerinin %41-60 ile %81-100 dilimleri arasında göreceli olarak bir yoğunlaşmaktan söz edilse bile çiftlik bedellerinin serveti karşılama oranı ortalama 50,41 nispetinde gerçekleşmiştir.

4.1.5 Çiftlik Sayısının ve Kıymetlerinin Dönem İçindeki Seyri

1790-1808 yılları arasında vefat eden dört ilmiye mensubunun birer çiftlikleri olmuştur. 1809'da ilk defa bir Seyyid'in aynı anda iki çiftliği olmuştur. Bu yıldan itibaren çiftlik işletme ve kazancın bu yolla elde edilmesi temayülünün belirgin bir biçimde arttığını ifade etmek gerekir. Nitekim 1812 yılında bir Efendi unvanlıda toplanan çiftlik sayısı dört buçuk kat artarak birden 9'a yükselmiştir. Anılan yılda çiftlik kıymetlerinin toplam serveti karşılama oranı da %16'dan %82'e tırmanmıştır. 1815-1812 yıllarında işletilen çiftlik sayılarında tekrar 1809 rakamına dönüldüyse de çiftlik bedellerinin genel serveti karşılama nispeti en azından 1809 düzeyine inmemiştir.

1823'te çiftlik işletmeye olan rağbet kişi bazında artarak ikiden yediye, çiftlik ederlerinin serveti karşılama oranı %23'ten azami düzey olan %99'a tırmanmıştır. Bir yıl sonra sayısal anlamda 1815 şartlarına dönüldüyse de çiftliklerin serveti karşılama nispetleri %56'larda kalmayı başarmıştır. Fakat 1827'de çiftlik sayısı artmasına rağmen çiftlik kıymetleri, toplam servetin ancak %6'lık bir bölümüne denk düşebilmiştir. Bu yılda çiftlik sayısıyla değerinin serveti karşılama arasında görülen ters hareket aynı yılın sonunda da devam etmiş, bire inen çiftliğe karşın serveti karşılama nispeti %81'e fırlamıştır.

1841 yılına kadar yukarıdakine benzer dalgalanmalar yaşansa bile en sert dalgalanma 1842 çiftlik sayısının ikiden ona çıkmasıyla yaşanmıştır. Ancak çiftlik kıymetlerinin serveti karşılamada önceki dört yıla göre azalma göstermesi ilgili Seyyidi'n Selanik'in

en zengin ilmiye mensubu olmasına ve çiftliklerinin yanı sıra pek çok gelir kalemine sahip olmasına bağlanabilir.[13]

1848'de 1 çiftlikle Hanım unvanlıları çiftlik malikleri arasında temsil eden Şerife Ayşe Hanım'ın çiftlik değeri servet karşılamada %4,76'yla en düşük düzeyde kalmıştır. Şerife Ayşe Hanım'ın servet gelirinin büyük oranda altın, takı, mücevher, ziynet ve giyim eşyasına dayandığını, o yüzden çiftlik değerinin servetini karşılamada düşük kaldığını yukarıda ifade etmiştik.

Özetle çiftlik değerlerinin servet toplamlarını karşılamada XIX. yüzyılın ilk çeyreğine oranla ikinci çeyrekte nispi olarak arttığını; ama ortalama çiftlik değerlerinin servet toplamlarının yarısını oluşturduğunu belirtmek mümkündür.

4.2 Cariye ve Köleler (Gulam)

31 ilmiye mensubunun terekelerinde 29 cariye ve 7 gulam/köle kaydına rastlanmıştır. Gulam olanlardan birisi hürriyetine kavuşturulmuştur. Dolayısıyla 1790-1852 yılları arasında ilmiyeye mensup kişilerin sahip oldukları toplam erkek köle sayısı 6 olur. Cariye sahiplerinin 15'inin birer, 1'inin ikişer ve 4'ünün üçer cariyesi olmuştur. Diğer yandan aynı anda birden fazla gulama sahip ilmiye mensubuna denk gelinmemiştir. Cariye ve erkek köle toplamının (37 kişi) genel ilmiye grubuna oranı %10 civarında gerçekleşirken, sadece cariyelerin toplam ilmiyeye nispeti %8,58, erkek kölelerin aynı gruba oranı ise %1,66 olarak gerçekleşmiştir.

4.2.1 Cariye

Sosyal gruplar arasında genel gelir düzeyi nispeten iyi sayılabilen ilmiye mensupları içinden sadece %8'inin cariyeye sahip olması, sanılanın aksine Osmanlı tolum yapısında cariyeliğin pek revaçta

13 Terekenin geniş dökümü için bkz. *SŞS*, 241, s.79-97.

olmadığı şeklinde okunabilir. Diğer taraftan ilmiye mensuplarının erkek köleye nazaran cariyeleri dört kat fazla tercih etmeleri, cariyelerin ev işlerinde istihdamına yönelik bir tasarruf olarak anlaşılabilir.[14] Cariye istihdamında cinsel isteklerin tatmin edilmesi etken olarak ön planda olsaydı cariyeliğin bireyler arasında yaygın bir hal alması gerekebilirdi. Oysa yukarıda da ifade edildiği gibi cariyeliğin sosyal tabanda karşılığı %8 gibi düşük bir oranda seyretmiştir.

Cariye olarak istihdam edilen kadınların unvan ve meslek payelilerin arasındaki dağılımı sadece ilk unvan veya meslek payesine göre 6 Seyyid,[15] 6 Efendi,[16] 3 Müderris,[17] 2 Hanım,[18] 2 Şeyh,[19] 1 Hafız,[20] 1 Kâtip,[21] 1 Molla,[22] 1 Esirci[23] ve 1 Saraç[24] şeklinde sıralanmıştır.

Şerife Ayşe Hanım'ın vefatında teçhiz işleminde görev alan beş cariyenin ilk bakışta adı zikredilen Hanım'ın cariyeleri olduğu düşünülebilir, ancak tereke kayıtları incelendiğinde Şerife Ayşe Hanım'ın pek çok mal kalemleri arasında cariye kaydına rastlanmamıştır. O yüzden söz konusu cariyelerin belli bir bedel karşılığında cenaze ve teçhiz hizmetleri sunan ve mülkiyetleri başkalarına ait cariyeler olduğu düşünülebilir.[25]

14 Engin, Nihat, "Köle" Maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. XXVI*, İstanbul 2002, s.247.
15 *SŞS*, 189, s.225-226; *SŞS*, 196, s.9; *SŞS*, 215, s.31; *SŞS*, 218, s.115-116; *SŞS*, 255, s.54.
16 *SŞS*, 182, s.137; *SŞS*, 195, s.56-62; *SŞS*, 196, s.134; *SŞS*, 215, s.83; *SŞS*, 221, s.37-38; *SŞS*, 221, s.63.
17 *SŞS*, 215, s.116; *SŞS*, 241, s.168; *SŞS*, 254, s.91-92.
18 *SŞS*, 219, s.8-10; *SŞS*, 254, s.177-122.
19 *SŞS*, 189, s.181; *SŞS*, 241, s.109-110.
20 *SŞS*, 201, s.26.
21 *SŞS*, 224, s.44.
22 *SŞS*, 226, s.9.
23 *SŞS*, 180, s.93-94.
24 *SŞS*, 230, s.84.
25 *SŞS*, 230, s.153-156.

4.2.2 Erkek Köle (Gulam)

İlmiye sınıfı içerisinde erkek köle istihdam oranı yukarıda da temas edildiği gibi %2 civarındadır. İlmiye mensuplarının ancak 7 tanesi erkek köle maliki olmuştur. Seyyid Çolak Ali Paşa vefat ettiğinde geride bir Arap köle de bırakmıştır. Fakat adı geçen Seyyid'in tereke kayıtlarında kölesi için "i'tak etmiş/hürriyetine kavuşturmuş" ibaresi yer almıştır. Dolayısıyla Seyyid Çolak Ali Paşa'nın mülkiyetinde bir köleden söz edilemez. Nitekim terekenin ilgili yerinde kölenin değerine dair bir ibare de yazılmamış,"i'tak etmiş/hürriyetine kavuşturmuş" ibaresiyle iktifa edilmiştir.[26] Haddi zatında hürriyetine kavuşmuş bir kölenin gerektiğinde bunu ispatlayacak bir vesikaya sahip olması esastır. Kassam Kâtibi'nin tereke kaydında böyle bir ibare kaydetmesi hürriyetine kavuşturulmuş köle açısından bir vesika sayılır ve gerektiğinde bu belgeye müracaat edilir. Mezkûr Ali Paşa'nın kölesi hürriyetini elde ettiğine göre, ilmiye sınıfınca köle olarak mülkiyet altına tutulanların sayısı 6'ya düşmüş olur ki, bu durumda erkek kölelerin genel ilmiye grubuna oran %1,6'ya tekabül etmiş olur.

Unvan ve meslek grupları açısından irdelendiğinde erkek kölelerin 3'ü Efendi,[27] 2'si Seyyid,[28] ve 1'i Molla,[29] mülkiyeti altında yaşamıştır. Erkek kölelerin ev işlerinden ziyade harici işlerde ve kol gücü gerektiren iş alanlarında istihdam edildikleri söylenebilir.

4.2.3 Cariye ve Gulam Edinenlerin Gelir Güçleri

4.2.3.1 Cariye

Kuşkusuz köle sahibi olanların kazanç durumları ile köle edinme arzu ve istekleri arasında bir bağ kurulabilir. Gelir düzeyi ortalama

26 *SŞS*, 209, s.5, 33-34.
27 *SŞS*, 209, s.76; *SŞS*, 219, s.26; *SŞS*, 248, s.100.
28 *SŞS*, 191, s.14; *SŞS*, 246, s.174.
29 *SŞS*, 191, s.53.

gelir düzeyinin altında olanların köle istihdam etme arzu ve isteklerine rağmen bu isteklerini gerçekleştirme ihtimallerinin düşük olduğu söylenebilir. Çünkü köle maliki olmak hem maddi, hem hukuki, hem de ahlaki birtakım sorumluluklar gerektirir. Bu sorumlulukların altına girmek istemeyenlerin böyle bir düşünceyi gerçekleştiremeyecekleri açıktır. O yüzden Osmanlı toplumunda cariyeye ve özellikle erkek köleye sahip olma uygulaması sanılanın aksine oran itibariyle düşük kalmıştır.

Tablo 10'da oluşturulan cariye ve erkek köle maliki ilmiye mensuplarının gayrisafi gelir basamakları dikkate alındığında taban (0-999 kuruş) diliminde yer alıp köle edinen ilmiye mensubuna rastlanılmamıştır. Ancak 1.000-1.999 dilimde bir Seyyid,[30] 4.000-4.999 arasında iki Efendi, bir Şeyh, bir Seyyid,[31] 6.000-6.999 seviyesinde bir Efendi, bir Esirci, bir Hafız, bir Müderris,[32] 7.000-7.999 aralığında bir Efendi,[33] 9.000-9.999 diliminde bir Seyyid, bir Molla[34] 10.000 ve daha üstü basamakta da dört Efendi, üç Seyyid, iki Hanım, bir Kâtip, bir Saraç ve iki Müderris'in[35] yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 10'da görüleceği gibi bir ya da birden fazla cariyeye sahip olanların brüt gelirlerinin 4.000-4.999, 6.000-6.999 ve özellikle 1.000 ve üstü gelir bandında yoğunlaştığı söylenebilir. Taban aralığı ile 2.000-3.999 ve 8.000-8.999 basamaklarına denk gelen bir gelire sahip olan ilmiye mensuplarından hiç biri bir cariyeye sahip olmamıştır.

30 *SŞS*, 196, s.9.
31 *SŞS*, 182, s.137; *SŞS*, 189, s.181; *SŞS*, 215, s.31; *SŞS*, 211, s.37-38.
32 *SŞS*, 201, s.26; *SŞS*, 180, s.93-94; *SŞS*, 215, s.116.
33 *SŞS*, 215, s.83.
34 *SŞS*, 189, s.225-226; *SŞS*, 226, s.9.
35 *SŞS*, 196, s.134; *SŞS*, 195, s.61; *SŞS*, 196, s.134; *SŞS*, 218, vr.60; *SŞS*, 219, vr. 7; *SŞS*, 221, s.63; *SŞS*, 224, s.44; *SŞS*, 230, s.84; *SŞS*, 230, s.153-156; *SŞS*, 241, s.79, 97; *SŞS*, 241, s.109, 110; *SŞS*, 254, s.91, 92; *SŞS*, 254, s.117,122; *SŞS*, 255, s.54.

Tablo 10: Cariyeye Malik Olanların Gayrisafi Gelir Basamakları (Kuruş)

Gelir Basamakları	Efendi	Seyyid	Molla	Esirci	Şeyh	Hafız	Kâtip	Müderris	Hanım	Saraç	Top
0-999	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-
1000-1999	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
2000-2999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3000-3999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4000-4999	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	4
5000-5999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6000-6999	1	-		1	-	1		1			4
7000-7999	1	-		-	-	-	-	-	-	-	1
8000-8999		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9000-9999	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
1000 ve +	4	3		-	-		1	2	2	1	13
Genel Toplam	**9**	**5**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**3**	**2**	**1**	**25**

Öte yandan tabloda oluşan rakamlara göre cariye edinmede Efendi unvanlıların belirgin bir üstünlüğünden söz edilebilir. Cariyeye malik değişik unvanlıların %36'sı Efendiler'den oluşmuştur. Onları %20 oranla Seyyidler takip etmiştir. Seyyidler'i %12 ve %8 oranlarla Müderrisler ile Hanımlar izlemiştir. Mola, Esirci, Şeyh, Hafız, Kâtip, Saraç unvan ve mesleklilerin her birinin cariyeye sahip olma oranları %4 olarak gerçekleşmiştir.

Özetle en az bir cariyeye sahip olan ilmiye mensubunun %52'sinin brüt geliri tavan, %8'inin tavan altı, %32'sinin 4000-5999 gelir grubundan oluşmuştur. Bu verilere göre bir cariyeye malik olma temayülüyle servet geliri arasında sıkı bir bağlantının olduğunu, gelir düzeyi düştükçe cariyeye sahip olan ilmiye mensubu sayısının azaldığını, sözü edilen bu temayülün 0-4000 kuruş gelir aralıklarında hemen hemen hiç oluşmadığını söyleyebiliriz.

4.2.3.2 Gulam

Bir cariyeye sahip olmak için uyulması gereken hukuki, iktisadi ve ahlaki şartlarla bir erkek köleye malik olma arasında benzerlikler olduğu ileri sürülebilir. Cariyelere nazaran erkek kölelerin sayıca az olması, onların istihdam edildikleri alanların arz ettiği özelliklerle ilgili olabilir. Mesela ilmiye mensubunun bir çiftliğe malik olması ile erkek köleye sahip olma temayülü arasındaki bağıntıyı göz ardı etmemek gerekir. Bu anlamda 80201 kuruş servetiyle Tablo 6'daki gelir basamaklarında tavan diliminde yer alan Hacı Kapıcızade Seyyid Mehmed Said Ağa'nın iki çiftlik maliki olması, muhtemelen kendisini erkek köle edinmeye zorlamıştır.[36] Ya da kişinin hayatta tek başına kalması, kanuni varis sayılabilecek yakın akrabadan yoksun olması ile köle maliki olma arasında bir ilgiden bahsedilebilir. Nitekim Selanik Çukur Han'da misafir kalırken vefat eden İspirli Seyyid İsmail b. Abdullah'ın beyaz bir gulama sahip olmasına karşın terekesinin intikal edeceği kanuni bir varisi çıkmamıştır.[37]

36 *SŞS*, 246, s.174-177.
37 *SŞS*, 191, s.14.

Söz konu tabloda yer alan verilere göre erkek köleye sahip olan ilmiye mensubu şahıslar üç Efendi,[38] üç Seyyid[39] ve bir Molla unvanlıdan meydana gelmiştir. Unvan, paye ve meslek grupları arasında erkek köle edinmenin Seyyid ve Efendiler'de yüksek gerçekleşmesine karşın Esirci, Şeyh, Kâtip, Müderris, Saraç, Hafız ve Hanımlar'da bir karşılığı olmamıştır.

Tereke kayıtlarında yukarıda unvanı geçen Molla Halil'in erkek kölesinin adı Ali olarak geçmiş, diğer erkek kölelerin isimleri zikredilmemiştir.

4.2.3.3 Gulam ve Cariye Fiyatları

Tereke kayıtlarına yansıyan kayıtlarda erkek kölelerde en düşük satış bedeli 150 kuruş, en yüksek satış değeri de 1680 kuruş şeklinde gerçekleşmişken[40] 6 erkek kölenin ortalama satış bedeli ise 630 kuruş civarında gerçekleşmiştir. Tablo 11'deki verilere göre cariyelerin satış bedelleri de 470[41] ile 4000[42] kuruş arasında değişiklik göstermiştir. Sözü edilen tablodaki genel yekûnrakamlarına göre 29 cariyenin ortalama satış kıymeti 1231 kuruş olarak tahakkuk etmiştir. Hesaplarımıza göre 6 gulamın toplam bedeli 3785 kuruş olmuştur.[43] 35699 kuruş toplam cariye ile toplam gulamın ortalama piyasa fiyat değeri 1128 kuruş civarında gerçekleşmiştir.

38 *SŞS*, 209, s.76; *SŞS*, 219, s.26; *SŞS*, 248, s.100.
39 *SŞS*, 246, s.174-177; *SŞS*, 209, s.5; *SŞS*, 191, s.14.
40 *SŞS*, 248, s.100; *SŞS*, 151, s.53.
41 *SŞS*, 196, s.135.
42 *SŞS*, 254, s.122.
43 Gulam satışı için gerçekleşen 255, 150, 200, 1200, 300 ve 1680 kuruşluk satış kayıtları için sırasıyla bkz. *SŞS*, 191, s.14, *SŞS*, 191, s.53, *SŞS*, 206, s.76, *SŞS*, 219, s.27, *SŞS*, 246, s.174, *SŞS*, 248, s.101.

Tablo 11: Gulama Malik Olanların Gayrisafi Gelir Basamakları (Kuruş)

Gelir Basamakları	Efendi	Seyyid	Molla	Esirci	Şeyh	Hafız	Kâtip	Müderris	Hanım	Saraç	Toplam
0-999	-	1	-	-	-		-	-	-	-	1
1000-1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2000-2999	-	1[44]	-	-	-	-	-	-	-	-	1
3000-3999	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
4000-4999	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
5000-5999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6000-6999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7000-7999	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-
8000-8999	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
9000-9999	1	-		-	-	-	-	-	-	-	1
1000 ve +	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Genel Toplam	**3**	**3**	**1**					**-**	**-**	**-**	**7**

44 Hürriyetine kavuşturulmuş. Bkz. ŞSS, 209, s.33-34.

Tablo 12: Cariyelerin Cins, Kıymet ve Maliklerinin Unvanlarına Göre Dağılımı

Cariye ve Cinsi	Cariye Sayısı	Kıymeti (Kuruş)	Malikin Unvanı
Beyaz	1	600	Esirci
Arab	1	600	Efendi
Arab	1	550	
Beyaz	1	1500	Şeyh
Arab	1	680	Seyyid
Beyaz	1	1000	
Arab	2	2000	Efendi
Sırp Beyaz	1	1050	Seyyid
Arab	1	470	Efendi
Cariye	1	700	Hafız
Zenciye	1	900	Efendi
Zenciye	1	800	Seyyid
Beyaz	1	600	Seyyid
Beyaz	3	4000	Hanım
Sağir Beyaz	1	800	Efendi
Beyaz	1	750	Efendi
Arab	1	1000	Molla
Arab	1	1100	Saraç
Zenciye	1	2000	Müderris
Zenciye Tûba-yi Zarafet	1	750	
Zenciye Ravnak	1	1750	Müderris
Zenciye Küşade	1	1800	
Beyaz Necmü's-Safa	1	4000	
Keza Beyaz Perver	1	3500	Hanım
Zenciye Cariye	1	1300	
Zenciye	1	1499	Seyyid
Genel Yekün	**29**	**35699**	

1790'da İstanbul'da oluşan köle ticareti satış kıymetleri 500-1000 kuruş arasında değişmekteydi.[45] Buna göre XIX. yüzyılın ilk yarısında Selanik'te oluşan ortalama köle ticareti rakamları dikkate alındığında sözü edilen yüzyılın ilk yarısında, 1790'lara kıyasla, köle fiyatlarında bariz bir yükselme meydana gelmiştir.

Hürriyetine kavuşturulmuş bir köle ile birlikte 7 gulamın ikisi Arap, ikisi zenci, biri beyaz olarak vasıflandırılmıştır. Geri kalan ikisine "gulam" denmekle yetinilmiştir. Bu son ikisinden birinin Rum asıllı ve adının Müslim Hurşid olduğu bilgisine yer verilmiştir.[46]

Erkek köle piyasasında meydana gelen fiyat hareketlerine göre zenci kölelerin diğer kölelere oranla nispi olarak daha yüksek fiyatlarla satıldığı söylenebilir. Nitekim Nazif Efendi İbni Ahmed'in malik olduğu zenci köle 1680 kuruştan işlem görmüştür.[47] Sözü edilen bu rakam erkek köleler arasındaki en yüksek satış rakamıdır. Diğer taraftan aynı rakam, ortalama 630 kuruş olarak gerçekleşen gulam satış bedeline göre de yüksek kalmıştır. Zenci kölelerin fiyatlarında görülen nispi yükseklikle onların satın alınma gerekçeleri arasında bir rabıta kurulabilir. Buna göre zenci kölelerin kas gücünün zenci olmayan diğer kölelere kıyasla daha güçlü olduğu öteden beri dillendirilen bir husustur. Kölelerin istihdam alanları güce dayalı iş kollarında gerçekleştiği için zenci kölelere artan talebin piyasada cari zenci fiyatlarını etkilediği, bunun sonucunda zenci gulam fiyatlarında nispi bir yükselmeye neden olduğu söylenebilir.

Tablo 12'de görüleceği üzere cariyelerin 8'i Arap, 12'si beyaz ve 8'i zenciye vasıflıdır. Birinin ırk vasfı belirtilmemiş ve yine birinin menşei Sırp olarak verilmiştir. Kayıtlarda cariyelerin gerçek adlarına nadiren rastlanmıştır. Bu da daha çok müteveffanın borçlar hanesinde ortaya çıkar. Bu çerçevede Molla Hüseyin b. Ali'nin borçlu

45 Olivier, *Türkiye Seyahatnamesi: 1790 Yıllarında Türkiye ve İstanbul,* (Ter. Oğuz Gökmen), Ankara 1977, s.83.
46 *SŞS*, 219, s.27.
47 *SŞS*, 248, s.101.

olduğu cariye, kayıtlarda Emine olarak geçmiştir.[48] Keza Evranos sülalesinden Seyyid Ahmed Tevfik'in borçlu olduğu şahıslardan biri Reyhan isimli bir zenciyedir.[49] Tablodan da anlaşılacağı gibi bazı cariyelere fiziki yapılarına, huy, yaratılış ve ahlaklarına uygun değişik sıfat ve lakaplar verilmiştir. Tuba-i Zarafet, Ravnak, Küşade, Necmüs's-Safa ve Perver bunlardandır. Bir Efendi'nin malik olduğu cariye "sağir" sıfatıyla kaydedilmiştir.

Cariye piyasasında oluşan fiyatlara göre beyaz ırktan cariyelerin diğerlerine nispetle daha kıymetli oldukları söylenebilir. Nitekim cariye piyasasında Zeynep Hanım'ın Necmüs's-Safa payeli beyaz cariyesi 4000, Perver isimli diğer beyaz cariyesi 3500 kuruşa alıcı bulmuştur.[50] Zeynep Hanım'ın zikredilen iki beyaz cariyesi tablodan da anlaşılacağı gibi cariye piyasasında oluşan en yüksek iki satış bedeldir.

Yukarıda da temas edildiği gibi dört ilmiye mensubunun üçer adet cariyeleri olmuştur. Bunların iki tanesinin Hanım unvanlı olması dikkat çekici bulunmuştur. Söz konusu Hanım unvanlıların sahip olduğu 6 cariyeden beşinin beyaz ırktan olmasından, onların beyaz cariyeleri daha çok tercih ettikleri sonucuna varılabilir.

Üç cariye malikinden biri Müderris, diğeri Efendi unvanlı olmuştur. Tablo verilerine göre aynı anda iki cariyeye sahip olan sadece bir Şeyh olmuştur. Geri kalan 15 cariye birer adetle Efendi, Seyyid, Molla, Müderris, Saraç, Hafız ve Esirciler arasında dağılmıştır.

4.3 Kitaplar

Tereke kayıtlarına göre sahip olunan kitaplar açısından bir değerlendirme yapıldığında 368 ilmiye mensubundan, Kur'an-ı Kerim dâhil, 207'sinin kitap sahibi olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle ilmiye mensubunun yaklaşık %56'i bir ve birden fazla

48 *SŞS*, 226, s.9.
49 *SŞS*, 241, s.96.
50 *SŞS*, 254, s.122.

kitaba sahip olmuştur. Kitap sayısının fazlalığıyla ekonomik girdi arasında bir irtibatın olduğu söylenebilir. Buna göre servete sahip olma oranının göreceli olarak arttığı 19. yüzyılın ortalarına doğru, aynı yüzyılın başına kıyasla, kitap sayısında nispi bir artışın olduğu gözlemlenmiştir.

4.3.1 Mushaf-i Şerif Veya Kelam-i Kadim

Tereke kayıtlarında müteveffanın bıraktığı kitapların başında şüphesiz Mushaf-i Şerif ya da başka bir kullanımla Kelam-i Kadim gelir. Denebilir ki Selanik Kadı sicillerinin hiçbir kaydında Mushaf, Mushaf-i Şerif ve Kelam-i Kadim yerine Kur'an veya Kur'an-ı Kerim ismi kullanılmamıştır. 1790-1952 yıllarını kapsayan ve yaklaşık 90 Şeriye sicil defterleri üzerinde yaptığımız taramada Mushaf, Mushaf-i Şerif ve Kelam-i Kadim dışında Kur'an veya Kur'an-ı Kerim adıyla bir kayda rastlanmamıştır. Buradan hareketle Mushaf yerine Kur'an isimlendirilmesinin Osmanlı'dan sonra Cumhuriyet döneminde kullanım yaygınlığı kazandığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Bazı araştırmacılar tereke sayım-döküm ve kıymetlendirme işlemlerine, bir usul bulunmamakla beraber, varsa kitapla başlandığı, özellikle Mushaf-i Şerif'in öncelik taşıdığı görüşünü ileri sürerler.[51] Görevli Kassam'ın kayıt defterlerinde böyle bir usul izlemesi Kur'an-ı Kerim'e karşı duyulan bir saygı olarak algılanabilir. Ancak Selanik Kadı ve Askeri Kassamları'nın aynı hassasiyeti gösterdikleri pek söylenemez. 1790-1852 yılarını kapsayan 62 yıllık zaman dilimde vefat eden 207 kitaplı ilmiye mensubunun tereke kayıtlarının kitapla başlaması birkaç kişiden öteye geçmemiştir. Bu çerçevede Şeyh el-Hac Mustafa b. Ramazan b. Abdurrahman'ın,[52] Yeniceli Hafız Mehmed Efendi'nin,[53] Tabakhane İmamı Mustafa Efendi İbni

51 Öztürk, s.76.
52 *SŞS*, 179, s.19.
53 *SŞS*, 180, s.58.

Ebu Bekir İbni Abdullah'ın,[54] Başkâtip Hasan Efendi İbni Ömer Ağa'nın,[55] Mustafa Efendi İbni Süleyman'ın[56] tereke kayıtlarının Mushaf-ı Şerif ile başlamasına karşın Mehmed Said Efendi'nin terekesi Kelam-i Kadim ile başlamıştır.[57] Diğer bir ifadeyle 368 ilmiye mensubunun sadece 6'sında (%1,63) Mushaf-i Şerif veya Kelam-i Kadim ile tereke kaydına başlanmıştır.

Buna karşın askerîden Otuzbir Seyyid Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman'ın,[58] Molla Hasan b. Ahmed b. Abdullah'ın,[59] Emrullah Efendi İbni Abdullah'ın[60] terekeleri Ahmediye, İbrahim Efendi b. Abdullah'ın Şir'a-i Şerif,[61] Hattat Ahmed Efendi İbni Abdullah'ın Enam-i Şerif,[62] Kâtip Yusuf Efendi İbni Abdullah'ın yine Enam-i Şerif,[63] Emin Mehmed Efendi İbni Şeyh Mehmed Efendi İbni Şeyh Mehmed'in[64] Şerhü't-Tenvir ve Hafız Hüseyin Efendi İbni [ ] Efendi'nin terekesi Tasdikât ma'a Tasavurât[65] isimli kitaplarla başlamıştır. Böylece Mushaf dışında terekelerine söz konusu kitaplarla başlanılan ilmiye mensubunun toplamı 8'dir. Bu da genel toplama oranlandığında yaklaşık %2'lik bir nispete karşılık gelir.

Özetle tereke kayıtlarına hem Mushaf-i Şerif hem kitap adıyla başlanılan müteveffa oranı genel ilmiye sınıfının ancak %3'üne karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Selanik Kassamlığı için "tereke kayıtlarına genelde Mushaf veya kitapla başlanır" genellemesini yapmak mümkün görülmemektedir.

Mükerrerler istisna edildiğinde 100 müteveffanın 61'inde

54 *SŞS*, 182, s.100.
55 *SŞS*, 218, s.119.
56 *SŞS*, 224, s.8.
57 *SŞS*, 234, s.20.
58 *SŞS*, 174, s.36.
59 *SŞS*, 178, s.46.
60 *SŞS*, 180, s.56.
61 *SŞS*, 176, s.11.
62 *SŞS*, 187, s.5.
63 *SŞS*, 187, s.6.
64 *SŞS*, 191, s.61.
65 *SŞS*, 201, s.26.

Mushaf-i Şerif, 39'unda Kelam-i Kadim bulunmuştur. Sözü edilen müteveffanın 8'inde Mushaf-i Şerif, 2'sinde de Kelam-i Kadim'den başka kitapları olmamıştır.[66] Bu verilere dayanarak 19. yüzyılın ilk yarısında Selanik'te Allah kelamının isimlendirilmesinde Mushaf-i Şerif isminin Kelam-i Kadim'e oranla daha çok tercih edildiği söylenebilir.

4.3.2 Ahmediye, Muhammediye, Delâil-i Şerif ve Şifa-i Şerif

Hazreti Muhammed'in hayatını, onun İslam'ı yaşama ve uygulama şeklini konu edinen Ahmediye ile Muhammediye kitaplarının Selanik'te ilmiye sınıfı arasında Mushaf-i Şerif'ten daha çok rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. 81 müteveffanın tereke kayıtlarında 101 Ahmediye ve 12 Muhammediye kaydına tesadüf edilmiştir. 15 müteveffanın ikişer, 2'sinin üçer, diğer 2'sinin dörder Ahmediye kitabı olmuştur. Ahmediye kitabının 21 kayıtta "Yeşil" sıfatıyla nitelendirildiğini ve Yeşil Ahmediye adıyla ünlendiğini belirtmek gerekir.[67] Diğer yandan 10 müteveffanın birer Muhammediye kitabına karşın sadece iki müteveffanın terekelerinde ikişer Muhammediye kitabına denk gelinmiştir. Oluşan bu verilere göre Selanik ilmiye mensubunun Ahmediye kitabına karşı temayüllerinin yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Ahmediye ve Muhammediye tarzında bir kitap olan Şifa-i Şerif'in, Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde bir hayli şöhrete kavuşmasına karşın Selanik'te benzer şöhrete ulaştığı söylenemez. İki müteveffanın ikişer Şifa-i Şerifi ile birlikte 10 müteveffanın toplam 12 Şifa-i Şerifleri olmuştur.[68]

Dua, zikir ve Hazret-i Peygambere salavat ve selam getirme

66 *Mushaf-i Şerif* ve *Kelam-i Kadim*'den başka kitaba sahip olunmadığına dair örnek referanslar için bkz. *SŞS*, 174, s.19; *SŞS*, 197, s.259

67 Bazı kayıtlar için bkz. *SŞS*, 201, s.150; *SŞS*, 206, s.141; *SŞS*, 212, s.32; *SŞS*, 215, s.118.

68 Birden fazla *Şifa-i Şerif*'i olan müteveffa için bkz. *SŞS*, 182, s.116; *SŞS*, 246, s.165.

kitabı olan Delâl-i Şerifin Şifa-i Şerife göre iki kattan daha çok rağbet gördüğünü söyleyebiliriz. Nitekim tereklerinde Delâil-i Şerif ya da diğer adı Delâil-i Hayrat kitabına rastlanılan müteveffa ilmiye mensubu sayısı 27 olmuştur. Tarikat çevrelerinde el üstünde tutulan kitabın Seyyid unvanlıların terekelerinde diğer unvanlılara nazaran fazla çıktığı gözlemlenmiştir.[69]

4.3.3 Diğer Kitaplar

Kimi müteveffanın terekesinde yer alan kitapların tamamının isimleri defterlere kaydedilmemiştir. Çoğunlukla "kitab", "muhtelif kütüb"ve "muhtelif kitab" nitelemeleri altında kitapların sadece cilt ve parça sayıları yazılmıştır. Bu durumda kitapların konu ve muhteva itibariyle neleri kapsadığını tahmin etmek zor olsa gerek. Ancak sosyal statüsü nispeten yüksek olan ilmiye mensuplarının kitap listelerinin tamamını görme şansına sahip olduğumuzu ifade edebiliriz. Kimi zaman müteveffanın sosyal konumu dikkate alınmadan terekesinde bulunan Mushaf-i Şerif, Şifa-i Şerif, Delail-i Şerif, Ahmediye ve Muhammediye gibi kitapların isimleri, varsa diğer kitapların sadece adetleri yazılmıştır. Örnek olması kabilinden bazı ilmiye mensubunun kitap ve fiyat listelerini aşağıda göstermeyi uygun gördük.

4.3.3.1 Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendinin Kitap Listesi ve Fiyatları (Kuruş)

1) Muhammediye ve Tevârih-i Feth-i Şâm, 2 cild: 85,
2) Delâil-i Şerif cild 1: 106,
3) Ğâşyetü'l-Muhassılîn cild 1: 130,
4) Kanun-Name cild 1, Hadîqatü'l-Vüzera cild 1: 55,
5) Tahmîs Perde ve Tevârîh cild 2: 22,

69 Terekesinde *Delâil-i Şerif* olan Seyyid unvanlılar için bkz. *SŞS*, 201, s.29; *SŞS*, 201, s.38; *SŞS*, 241, s.79.

6) Tevârîh-i Feth-i İslambol 1 cild: 60,
7) Gülşen-i Me'arif 2 cild: 100,
8) Tarîh-i Peçevî cild 1: 199,
9) Kelam-i Kadim: 1500,
10) Kelam-i Kadim: 410,
11) Şifa-i Şerif cild 1: 370,
12) Dülbend Benekli Ahmediye: 24,
13) Risâle-i Câmi'i'l-Ahkâm 1 cild: 51,
14) Resm-i Takrîr-i Ahmed Efendi 1 cild: 16,
15) Tercemetü Milel ve'n-Nihal 1 cild: 57,
16) Kânûn-Nâme 1 cild: 17,
17) Tarîh-i Râşid Efendi 1 cild: 42,
18) Makarr-i Edat-i Tayyib 1 cild: 31,
19) Altı Parmak Cild-i Sânî 1 aded: 57,
20) Tarîh-i Necîb Efendi 1 cild: 32,
21) Hadîqatül-i Vüzerâ 1 cild: 46,
22) Evrâd-i Şerîf 1 cild: 21,
23) Müfredât-i Tayyib 2 cild: 31,
24) Altı Parmak Cild-i Sânî 1 cild: 72,
25) Kitâb-i Edebiye 1 cild: 41,
26) Ni'amâ Cild-i Sâni 1 cild: 41,
27) Şerh-i Cenneti'l-Esmâ cild 1: 42,
28) Ğazavât-i Cihâryâr ve Târîh-i Bosna cild 1: 56,
29) Şerhu Delâil-i Şerif Cild-i Evvel: 150,
30) Evâqıb-i Mevlana cild 1: 50,
31) Peçevî cild 1: 52,
32) Delâil-i Şerif Şerh-i Nisf-i Sânî 1 cild: 150,
33) Bostan ve Gülistan 1 cild: 101,
34) Adâb-i Menâzil 1 cild: 136,[70]

Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendi'nin 38 ciltten meydana gelen

70 *SŞS*, 241, s.79, 80, 83, 84, 85, 87, 88.

kütüphanesinin toplam değeri 4353 kuruş tutmuştur. Adı geçen Seyyid'in gayrisafi servet toplamı bir milyon yüz elli dört bin dört (1154004) kuruş 24 para olarak gerçekleşmiştir. Buna göre kitaplarının toplam serveti içindeki oranı %0,37 olmuştur. Ahmet Tevfik Beyefendi'nin kitap servetinin toplam net olmayan gelirine oranla çok düşük kalması, servetinin çokluğuna bağlanabilir. Unutmamak gerekir ki Seyyid Ahmet Tevfik Beyefendi, kendi sınıfı içinde ve gayrisafi gelir açısından Selanik Vilayeti'nin en zengini olarak vefat etmiştir.[71]

Seyyid Ahmed Tevfik'in kütüphanesinde dikkati celp eden husus, 1500 ve 410 kuruş değerindeki iki adet Kelam-i Kadim'in kıymetlerinin toplam kütüphane değerinin yaklaşık (%44) yarısına eşit olmasıdır. Kitap kayıtlarının 7 farklı sayfada kaydedilmesinden onların aynı yerde olmadığı, farklı mekânlarda saklandığı sonucu çıkarılabilir.

4.3.3.2 Çavuşzade Ahmed Reşid Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Kuruş)

1) 'Atabetü'l-Muhlisîn: 26,
2) Kitabu Sefine-i Râğıb: 25,
3) Şifâ-i Şerif: 30,
4) Gülistan 1/Sûdîsî cild 1: 15,
5) Gülistan Haşiyesi cild 1: 26,
6) Mutavvel Kitabı: 42,
7) Enam ve Delail-i Şerif: 50,
8) Şevahid: 35,
9) Vankulu: 22,
10) Delail-i Hayrat: 25,

71 Seyyid Ahmed Tevfik Beyefendinin gayrisafi servet toplamı için bkz. *SŞS*, 241, s.95.

11) Kelam-i Qadîm: 20,
12) Terceme-i Kanun-i Vatikan 2 cild: 60,
13) Hoca Tarihi: 52,
14) Hafız Divanı 2 cild: 24,
15) Cihan-Numa Tarihi: 38,
16) Vankulu Lüğatı: 16,
17) Behçe Kitabı: 23,
18) Kitab-i Mişkât Mehri: 300,
19) Tefsirü Aliyyi'l-Qari: 500,
20) Bida'atü'l-Mübtedi: 70,
21) İhya-i Ulûm ve Şemail-i Şerif Şerhi 2 cild: 320,
22) Külliyat-i Rağıb cild 1: 200,
23) Divan: 12,
24) Tefsir-i Şerif: 230,
25) Bidâ'atü'l-Mübtedi: 95,
26) Hilye-i Hakâni: 25,
27) Durer-Ğurer: 100,
28) İrade-i Cüz'iye Risaleleri: 60,
29) Kütüb cild 5: 72, Kütüb cild 5: 140,
30) Mecmu'a-i Tasavvuf: 15,
31) Kütüb cild 6: 130,
32) Kütüb cild 9: 50,
33) Kütüb cild 4: 35,
34) Nahiv Cümlesi ve Mecmu'a: 10 Kr 10,
35) Bahru'l-Me'arif li Surûrî: 25, '
36) Riq'a Mecmu'ası: 35,
37) Şemail-i Şerif Şerhi: 310,
38) Ekmel cild 1: 40,
39) Lüğat cild 1: 15 Kr 10,
40) Kahistani cild 1: 31,

41) Kütüb cild 3: 27 Kr 10,
42) Kuduri:25,
42) Kütüb cild 3: 23,
42) Kütüb parça 9: 4 Kr 1,
43) Divan 2: 28,
44) Müfredat-ı Tıb: 20,
45) Tıbb-i Cedid ve Hali Mecmu'a: 22,
46) Haşmet Divanı: 32,
47) Raşid Tarihi: 31,
48) Kazmîr: 10,
49) Haşiye 'ale'l-Keşşâf: 11,
50) Feteva-yi Veliyuddin Efendi: 9 Kr 20,
51) Şemsu'l-Âfâq: 13 Kr 20,
52) Mecmu'a-i Adeviye 2: 12,
53) Fetava-yi Ali Efendi: 57,
54) Qaside-i Lâmi'î: 5 Kr 20,
55) Kütüb parça 9: 22,
56) Kütüb cild 5: 5,
57) Kütüb cild 8: 13,
58) Ğayetü'l-Beyan: 12,
59) Mecmu'a: 12,
60) Kütüb cild 5: 16 Kr 21,
61) Kütüb cild 6: 15,
62) Kütüb parça 18: 11 Kr 33,
63) Tıbb-i Cedid li Nuh Efendi: 37,
64) Kütüb cild 8: 28,
65) Sîrînî cild 1: 20,
66) Seyyid Ali maa İfta: 6 Kr 10,
67) Mülhime: 11 Kr 10,
68) Lüğat: 3 Kr 30,

69) Kütüb cild 2: 5 Kr 20,
70) Kütüb parça 8: 9,
71) Kütüb cild 5: 8 Kr 2,
72) Delâil-i Şerîf Şerhi: 150,[72]

Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi'nin 178 cilt ve parçadan oluşan geniş kütüphanesinin toplam kıymeti bizim hesabımıza göre 3991 kuruş tutmuştur. Adı geçen Efendi'nin net olmayan servet toplamı iki yüz elli iki bin üç yüz (252300) kuruş olarak gerçekleşmiştir.[73] Buna göre bir oranlama yaptığımızda kitaplarının toplam servet içindeki nispetinin %1,58 oranında gerçekleştiğini görürüz. Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi'nin kitap kıymetinin gayrisafi toplam geliri içinde iyi bir yüzdeye tekabül ettiği söylenebilir. Ahmed Reşid Efendi'nin yukarıda adı geçen Seyyid Ahmed Tevfik'e göre kitap kıymetinin toplam servet içindeki payının yüksek çıkması, Ahmed Reşid'in toplam servetinin düşük seyretmesinden kaynaklanmıştır.

4.3.3.3 Nakîbzade es-Seyyid Abdurrahman Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Kuruş)

1) Kelam-i Kadim: 250,
2) Şifa-i Şerif 1: 491,
3) Def'a Şifa-i Şerif 1: 50,
4) Marifetname 1: 166,
5) Debbağzade Saki: 75,
6) Ferheng c 2: 211,
7) Tefsir-i Tıbyan 2 cild: 370,
8) Molla Cami' 1 cild: 31,
9) Kâfiye 1 cild: 16,
10) Terceme-i Sıhah 1 cild: 22 Kr 10 Pr,

72 *SŞS*, 195, s.56, 57, 58.
73 *SŞS*, 195, s.61.

11) Tuhfe Şerhi 1 cild: 56,
12) İzhâr Mu'rabî 1cild 31,
13) Nuhbe Alayı 1: 9,
14) Muhyiddin 1: 10 Pr,
15) Şerh-i Akâid 1, Kutub: 26,
16) Sa'duddin 1, Cami'u'l-Künûz 1: 18,
17) Şahidî Şerhi 1, Münşeât 1: 26 Kr 10 Pr,
18) Miftah 1, Mezahib 1: 6,
19) Adâb-i Haşye 1, Nefehat 1, Mecmû'-i Adâb 1: 95,
20) Tasdiqat-i Ataullah 1: 16,
21) Şerh-i Merâh 1, Vâviye 1: [boş], Kitâb 2: 5,
22) Tarih-i Maqrîzî 1: 9 Kr 10 Pr,
23) Tercemetü Minhâci'l-'Âbidin 1: 35,
24) Şerh-i Misbâh 1, Hindi 1: 26 Kr 10 Pr,
25) Merâh Şerhi 1, Mev'iza 1, İşbâh 1: 19,
26) Emsile Şerhi 1, Kitâb 1: 16,
27) Fetâvâ-yi Ahmediye 1: 100,
28) Hayalî 1, Kâfiye Şerhi 1: 28,
29) Tefsiru Süver-i ...1: 23 Kr 10,
30) Fetâvâ cild. 1, Tarih c1d: 15,
31) Ğaza-Name Alayı 1: 19,
32) Dürer 1. 40,
33) Tercümanü'l-Qamer... 2 cild 11,
34) Qaside-i Bürde Şerhi 1: 81,
35) Harîta 1 Cihân-Numâ 1: 101,
36) Menâr 1 Qunye 1: 34,
37) Risale fi Beyâni'l-İmân 1: 27,
38) Tavzîh 1: 20,
39) Ahlak-ı Alaisi 1: 13 Kr 10 Pr,
40) Sinsile Alayı 1: 25,

41) Mülteqa Alayı 1: 30 Kr 10 Pr,
42) Hâfız 1: 23, Tevârih 1: 27,
43) Merâh Şerhi 1 ve Yanqûz 1: 17 Kr 20 Pr
44) Fetâvâ-yi Atâullah 1: 131,
45) Def'a Sinsile Alayı 3: 13,
46) Qavlu Ahmed Alayı 9: 25 Kr 20 Pr
47) Fetâvâ-yi Behce 1: 55,
48) Meşariq Şerhi 1: 40,
49) Telvîh 'ala't-Tavzîh 1: 30,
50) Damad 1: 161,
51) Hidâye Şerhi 1: 60,
52) Hasan Çelebi 1: 35,
53) Haleb-i Kebir 1: 61,
54) Mesâbîh-i Şerif 1: 60,
55) Hulâsatü'l-Fetevâ 1: 161,
56) Sadru'ş-Şerî'a 1: 22,
57) İmam Zeyle'î 1: 20,
58) Manzûme Şerhi 1: 12,
59) Nehtânî 1: 41,
60) Mecmû'atü'l-Fetava 1: 21 Kr 10 Pr,
61) Fetâvâ-yi Ali Efendi 1: 130,
62) Şerh-i Mevâqıf 1: 12,
63) Mecme'ü'l-Bahreyn 2: 31,
64) Meclis 1: 31,
65) Mutavvel 1: 35,
66) Şerh-i Tuvâlî 1: 14 Kr 10,
67) Mu'rab-i Kâfiye 1 Kemal Paşa 2: 22,
68) Halebi 1, Qudûrî 1: 36,
69) Ferâiz-i Seydi 1: 26,
70) Vaqı'atü'l-Elfeteyn ve Qâsım 'ala'l-Mütahhar 1: 21,

71) Şaqâyiq-i Nu'mâniye 2: 5,
72) Hüseyniye ve Sâire 5: 15,
73) Hoca Sırrî Efendi 5: 38,
74) Muhtemelü'l-Ahkâm 1: 10,
75) Ferâiz-i Şerhi Kemal Paşa 3: 11,
76) En'am-i Şerif 1: 32 Kr 20 Pr
77) Tefsir-i Kâdâ Beydâvî 1 cild: 150,
78) Def'a Tefsir-i Kâdâ Beydâvî 1 cild: 330,
79) Tarîh-i Yusuf-Züleyha 1: 16,
80) Def'a Tarih 1 cild: 38,
81) Tefsir-i Hallabî 1 cild: 200,
82) Ferâiz-i 'Adîde 1: 15 Kr 10,
83) Haşiyetü Keşşâf 1: 9 Kr 10,
84) Şerh-i Misbâh 2: 13,
85) Qânûn, Tarih-i Zelîha, Xâşiye-i Binâ Şerhi: 25
86) Lüğat 1: 10,
87) Şâfiye Şerhi 1: 15 Kr 10 Pr
88) Şerh-i 'Avâmil 2: 13,
89) Hikâye 3: 51,
90) Dîvân 1: 6, Xâşiye 3: 10 Kr 10 Pr,
91) Evrâq-i perişân: 18 Kr 10 Pr
92) Qaside-i Bürde Şerhi Takımı 3: 20,
93) Kitâb 2: 4,
94) Mantıq Kitabları 5: 10 Kr 20 Pr
95) Def'a Kitâb 7: 11 Kr 10,
96) Def'a Kitâb 3: 23,
97) Ta'bîr-Nâme 1: 11,
98) Def'a Kitâb 9: 24 Kr 20 Pr[74]

Tereke siciline göre Nakıpzade Seyyid Abdurrahman Efendi'nin

74 *SŞS*, 246, s. 164, 165, 166

kütüphanesi 133 cilt kitaptan meydana gelmiştir. Yaptığımız hesaplamalara göre söz konusu kütüphanesinin toplam değeri 5013 kuruş 20 para tutmuştur. Adı geçen Seyyid'in net olmayan toplam serveti ise iki yüz kırk bir bin altı yüz altmış iki (241662) kuruş olarak hesaplanmıştır.[75] Bu durumda Abdurrahman Efendi'nin kitap kıymetini genel servetine oranladığımızda kitap tutarının servetin %2,07'sine karşılık geldiğini görürüz. Bu yüzdenin incelediğimiz dönem itibariyle, genel gelir düzeyinin 5000 kuruş dilimi üzerinde yer alan ilmiye mensubunun kitap servet oranının, olabilecek en yüksek değere yakın olduğunu belirtebiliriz. Nitekim aşağıda da temas ettiğimiz gibi İmam Mustafa Efendi'nin kütüphane değeri toplam servetinin ancak %2,23'üne denk gelebilmiştir.

4.3.3.4 İmam Mustafa Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Akçe)

1) Fetevay-i Ali Efendi 1890,
2) Fıkıh Kitabı: 150,
3) Kitab-u İkrar: 96,
4) Kitab-u Dürer: 2670,
5) Seyyid Alizade: 126,
6) İki adet Kitab: 33,
7) Kitab: 141,
8) Menari İbni Malik: 374,
9) Gülistan: 129,
10) Kütüb na malüm: 879,
11) Lüğat u Tarikat: 1203,
12) Üç cild Kitab: 1479,
13) Tarifat u Kul Ahmed: 923,
14) Yedi cild Na Malüm Kitab:1383,
15) Kafiye ve Muhtasar ve Feraiz iki cild: 969,
16) Kütüb yedi cild: 2442,

75 *SŞS*, 246, s.167.

17) Kütüb yedi cild: 777,
18) Kitab: 10,[76]

İmam Mustafa Efendi'nin 40 cilt üzerinde olan kütüphanesinin akçe biriminden değeri 15674 akçedir. Adı geçen imamın vergi ve borç öncesi servet toplamı 698760 akçe olmuştur.[77] Aynı değerleri kuruş birimine çevirdiğimizde kütüphanenin değeri 130 kuruş 24 paraya, gayrisafi toplam servetinin değeri ise 5823 kuruşa tekabül eder. Kütüphane kıymetini toplam gelire oranladığımızda İmam Mustafa Efendi'nin kitap kıymetinin servetin %2,23'üne karşılık geldiğini görürüz.

Gayrisafi servet gelir basamaklarına göre 5000-5999 kuruş diliminde yer alan İmam Mustafa Efendi'nin kitaplarının toplam servetini karşılama oranı, yukarıdaki üç ilmiye mensubuna göre nispeten yüksek çıkmıştır. Gayrisafi gelir basamaklarında kişinin toplam geliri tabana doğru yaklaştıkça, kütüphane değerinin serveti karşılama oranı genelde yükselmiş, buna karşın gelir artıkça aynı oran azalmıştır. Nitekim 15 Şevval 1267/13.08.1851 vefat eden A'ma Hafız Mustafa Efendi'nin kütüphane değeri 185 kuruş tutmasına karşın genel serveti ancak 763 kuruşa baliğ olabilmiştir.[78] Adı geçen ilmiye mensubunun gayrisafi toplam gelirinin düşük çıkması, kütüphane kıymetinin servete olan oranının %24 gibi yüksek bir nispete çıkmasına neden olmuştur. Aynı şekilde 19 Rebiulahıra 1268/11.02.1852'de vefat eden Derviş Ali b. Abdullah'ın Ahmediye ve Enam-i Şerif'ten oluşan kitaplarının değeri 18 kuruş, vergi ve borç öncesi toplam serveti ise 268 kuruş 15 para olarak tahakkuk etmiştir.[79] Adı geçen Derviş'in iki kitabının değeri toplam servetinin yaklaşık %7'sine denk gelmiştir.

Buradan hareketle bireyin geliri azaldıkça kitaplara olan rağbet

76 *SŞS*, 176, s.126.
77 *SŞS*, 176, s.126.
78 *SŞS*, 256, s.87.
79 *SŞS*, 256, s.131.

azalmış, buna karşın gelir artıkça kitaba olan rağbet artmıştır. Fakat kitaba karşı meydana gelen bu rağbet, kütüphane değerinin servete olan oranını artıramamış, aksine kitap-servet arasındaki makas açıldıkça kitap/servet oranı düşme eğilimine girmiştir. Diğer yandan dönemin kitap dünyasının kitap piyasasına fazla çeşit sunmaması, ilgi ve bireysel tercihler gibi etkenler kitaba yapılan yatırım hızını olumsuz etkilemiş ve genel servetin içindeki payının düşük kalmasına neden olmuştur.

4.3.3.5 Seyyid Mehmed Said Efendinin Kitap ve Fiyat Listesi (Kuruş)

1) Kelam-i Qadim: 303,
2) Tarih-i Na'ima Cild-i evvel 1: 136,
3) Tarih-i Raşid 1: 50,
4) Burhan-ı Qât'ı 1: 162,
5) Seyr-i Şerif Nabî Efendi: 61,
6) Tuhfe-i Vehbi 1: 50 Kr 20,
7) Hikâye 1/Mecmu'a 1: 120,
8) Sadr-i Şerif 1: 17,
9) Tarih-i Taharri 1: 33,
10) Tarih-i Vâsıf 1: 51,
11) Sıyatü'l-Qulûb 1: 14,
12) 'Isamu'd-Dîn 1: 23,
13) Ebyat Şerhi 1: 7,
14) Tenbihü'l-Ğafilîn 1:50,
15) Şerh-i Cezeri 1: 8,
16) Risale 2: 18,
17) Mülteqa 1: 25,
18) Kudûrî 1: 7,
19) Şerh-i Saqmenî? 1: 12 Kr 20,
20) Sebhatü'l-Esrar 1: 85,

21) Tezkiretü'ş-Şu'ara 1: 100,
22) Baqî Divanı 2: 51,
23) Nedimi ve 'Aynî Divanı 2: 41,
24) Es'ad ve Ragıb Divanı 2: 39,
25) Mülteqa el-Ebhur 1: 25,
26) Hinduranî E'âlî 1: 12,
27) Şerh-i Sema ve Müntehabat-i Konevî 2: 55,
28) Leyla ve Mecnun 1/Mecmu'a-i Seyyid: 52,
29) Mu'rab Kâfiye 1: 30,
30) Münşeat 1/Hasan Âşık 1: 46,
31) Molla Cami' 1: 30 Kr 20 Pr,
32) Haşiyet-i Sa'dî 1: 12,
33) Ma Hadara'l-Halil Hikâyesi: 60,
34) Halebi Metnü'l-Mesan: 31,
35) Şihab 1/Raşa'ân-ı? Cami' 1/ Gülşen-i Raziye 1: 15,
36) Divan-ı Fıtnat 1/Mecmu'a 4: 72,
37) Def'a Mecmu'a 2: 42,
38) Haşiyet-i Menar 2: 16,
39) Kitab cild 2: 50,
40) Halebi Haşiye: 10,
41) Hüsrev-i Şirin 1/Mecmu'a 1: 51,
42) Def'a Kitabcild 6: 26,
43) Lîğoritma[Logaritma] 1/Harita 1: 12,
44) Def'a Kitabcild 1: 13,
45) Divan 2/Tuhfe-i Vehbi 1/Hamse-i? Zeki? 1: 50,
46) Def'a Kitabcild 6: 20,
47) Def'a Kitabcild 9: 20,
48) Def'a Kitabcild 5: 25,
49) Def'a Kitab[80] cild 4: 24.

80 Katib kitab dökümünde sıkılmış olmalı ki kitapların isimlerini tek tek yazmak yerine "def'a kitab" yazıp işi bir an önce bitirme isteğinde olduğu söylenebilir.

Yaptığımız hesaba göre 1267/1851'de vefat eden Seyyid Mehmed Said Efendi'nin 88 ciltten meydana gelen kütüphanesinin kıymeti Kassam Heyetince 2266 kuruş 20 para olarak takdir edilmiştir. Aynı ilmiye mensubunun net olmayan toplam serveti ise 84789 kuruş 9 para olarak kaydedilmiştir.[81] Seyyid Mehmed Said Efendi'nin kütüphanesinin değeri, genel serveti içinde %2,67'lik bir paya sahip olmuştur. Zikri geçen oranın ilk dört ilmiye mensubuna göre nispeten daha yüksek olduğu vurgulanabilir. Yukarıda da temas edildiği gibi kitap-servet oranının diğerlerine göre kısmen yüksek çıkmasını, adı geçen Seyyid'in nispeten kitaplarının çokluğuna ve genel servetinin düşüklüğüne bağlamak gerekir.

4.4 Ehil Hayvanlar

4.4.1 Atlar

İlmiye sınıfının servete yöneldiği temel kalemlerin başında çeşitli evsaftaki hayvanlar gelmektedir. Binek, araba ve çift sürmede kullanılan değişik cinsteki at, tay, katır ve merkeplerin ilmiye sınıfının servetinin oluşmasında önemli bir paya sahip olduklarını ifade edebiliriz. 69 farklı unvan ve meslekli ilmiye mensubunun 135 atı olmuştur. Bunlardan 38'inin sadece birer beygiri olmuştur. Birer ata sahip olanlardan 4 kişinin atları esb, diğerleri bârgîr şeklinde kaydedilmiştir. Geri kalan 31 ilmiye mensubunun terekesinde beygirin yanı sıra farklı cins ve evsafta at kayıtlarına rastlanılmıştır. Bu çerçevede Vüzerâ-i Feham'dan Seyyid Bekir Sami Paşa, farklı cins ve renkte 6 adet bârgîr ve 5 adet esb olmak üzere toplam 11 ata malik olmuştur. Toplam 15885 kuruş değer biçilen atların adı geçen Seyyid'in gayrisafi servetine (546083 kuruş 22 para) oranı ise %2,90 olarak gerçekleşmiştir.[82]

81 *SŞS*, 256, s.66-67.
82 *SŞS*, 256, s.130.

Efendi unvanlılardan Abdullah İbni Mehmed'in mühallefatı arasında yine farklı cins ve renklerde olmak üzere 3205 kuruş kıymetinde 7 esb ve 6 beygir yer almıştır. Aynı Efendi'nin vergi öncesi servet toplamı 33090 kuruş 20 para olarak takdir edilmiştir. Bu durumda binek ve yük hayvanlarının toplam geliri karşılama oranı %9,68 olarak tahakkuk etmiştir.[83]

Yine Sabık Harir Nazırı Mustafa Efendi'nin siyah ağırlıklı 9 adet beygir, 3 tane esb olmak üzere değişik evsaf ve cinste 12 adet atları ve 1 adet de katırı olmuştur. Bizim hesabımıza göre binek ve yük hayvanlarının toplam takdiri değeri 4093 kuruş tutmuştur. Aynı şahsın net olmayan toplam serveti 138000 kuruş 32 para olarak gerçekleşmiştir. Mustafa Efendi'nin binek hayvanlarının değeri genel servetinin ancak %2,96'na karşılık gelebilmiştir.[84] En çok binek hayvanına sahip olanların arasından seçtiğimiz yukarıdaki üç örnekten de anlaşılacağı gibi kişilerin servet gelirleri yükseldikçe binek ve yük hayvanlarının genel serveti karşılamadaki oranları düşmüş, buna karşın gelir düştükçe söz konusu hayvanların toplam servet içindeki payları artmıştır. Nitekim Aslen Debre kazasından olup Selanik'te Çavuşzade Molla Beyefendi Konağı'nda misafir olarak sakinken geride bilinen bir varisi olmadan vefat eden Seydi Pehlivan İbni Abdullah'ın terekesinin %73,33'ü malik olduğu bir baş beygirden gelmiştir.[85]

Selanik hanlarından Nasuh Beşe Hanı'nda misafir olarak kalırken yine bila varis vefat eden Asakiri'den Seyyid Mustafa b. Abdullah'ın bir baş beygiri servetinin %66'sına denk gelmiştir.[86] Aynı şekilde Selanik Debbağ Hayreddin Mahallesi'nde bila varis vefat eden Askeri'den Sirozî Şeyh İbrahim Efendi İbni Abdullah'ın toplam tereke değerinin %52'si 65 kuruş 30 para olarak takdir edilen bir baş beygirin değerinden meydana gelmiştir.[87]

83 *SŞS*, 219, s.26-27.
84 *SŞS*, 230, s.106, 108.
85 *SŞS*, 256, s.37.
86 *SŞS*, 212 s.42.
87 *SŞS*, 198, s.74.

Tereke kayıtlarında beygir atlarının cinslerini belirtmek, renk, uzunluk ve benzeri sıfatlarla nitelemek için farklı isimler kullanılmıştır. Atlar tûrî, kır, sisli kır, kula, ak kanat kula,[88] koca kır,[89] tavil, siyah,[90] al,[91] niki,[92] ibrîc(?), büyük Mısrî, alabucak, ahrac Mısrî,[93] kır seishâne, seishâne ela, yağız Arap,[94] esir-i kır[95] gibi isim ve sıfatlarla tavsif edilmiştir.

4.4.2 Büyük ve Küçük Baş Hayvanlar

Çiftlik başlığı altında yaptığımız incelemede de belirttiğimiz gibi çiftlik sahibi olan ilmiye mensubu 30'du. Çiftlik maliki olanların 27'sinde büyük ve küçükbaş hayvan kaydına rastlanılmıştır. Çiftlik maliki olmayıp özellikle kırsal alandaki gayrimenkul mülklerinde büyük ve küçükbaş hayvan yetiştirenlere de tesadüf edilmiştir. Bu anlamda 12 kişinin bir ya da birden fazla inek, öküz, tosun, sığır, dana ve camış gibi büyükbaş, bir kısmında koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanları olmuştur. Mesela Selanik Kelemeriye Nahiyesi Adalı Mahallesi'nde ikamet ederken vefat eden MollaOsman İbni Abdullah'ın bir karasığır tosunu, danalarıyla birlikte iki karasığır ineği, bir at, iki katır ve iki kısrak gibi büyük baş, tanesi 8 kuruştan takdir edilen 200 adet keçi gibi küçükbaş hayvanları olmuştur. Adı geçen Molla'nın büyük ve küçükbaş hayvan mülkiyeti servetinin yaklaşık %41'ine karşılık gelmiştir.[96]

Yine Selanik Astarcı Mahallesi'nde vefat eden Şeyh Seyyid Arif Efendi'nin yedi baş karasığır öküzü, malakla birlikte bir baş camış, bir baş camış tosunu, danalarıyla birlikte üç karasığır, bir karasığır

88 Örnek kayıt için bkz. *SŞS*, 219, s.27.
89 *SŞS*, 230, s.108.
90 Örnek tavsifler için bkz. *SŞS*, 230, s.108; *SŞS*, 189, s.126.
91 *SŞS*, 189, s.126; *SŞS*, 219, s.27.
92 *SŞS*, 241, s.92; *SŞS*, 211, s.48.
93 *SŞS*, 253, s.130.
94 *SŞS*, 218, s.56.
95 *SŞS*, 209, s.91.
96 *SŞS*, 199, s.91-92.

tosunu, bir kısrak, muhtelif yaşta altı taydan meydana gelen büyükbaş havanlarının toplam takdiri değeri 1230 kuruş tutmuştur. Şeyh, Seyyid ve Efendi unvanlarının üçünü de şahsında barındıran Arif'in büyükbaş hayvanları, terekesinin %8,9'una denk gelmiştir. Gelir basamaklarında 15588 kuruşla tavan diliminde yer alan Şeyh Arif Efendi'nin hayvan/servet oranının yukarıda adı geçen Molla'ya göre daha düşük çıkması servet gelirinin yüksekliğine bağlanabilir.[97]

Özetle çiftlik maliki ilmiye mensubunun sahip olduğu büyük ve küçükbaş hayvanların toplam servet içindeki payları nispeten düşük seyrederken, çiftlik sahibi olmamakla birlikte tarım ve hayvancılıkla iştigal eden kimi ilmiye mensubunda aynı oranın yüksek çıktığı söylenebilir.

4.5 Gayri Menkuller

Gayrimenkul kaleminden olan çiftlikleri yukarıda ilgili başlık altında incelemiştik. Çiftlik dâhilinde bulunan her türlü mesken, bina, ahır ve samanlık, otluk, kom gibi gayrimenkuller sicil defterlerinde "çiftlikât" adı altında kıymet takdiri yapılmıştır. Bu başlık altında çiftlik dâhilinde olmayan mesken, bağ-bahçe, tarla, dükkân, değirmen gibi taşınmazları inceleyeceğiz.

4.5.1 Meskenler

İlmiye sınıfının 86'sının "mülk-i menzil" adıyla meskenleri olmuştur. Diğer bir ifadeyle ilmiye mensubunun yaklaşık %23'ünün en az bir meskeni olmuştur. Aynı anda iki ve daha çok meskene malik olanların sayısı sadece dörttür. Bunlardan biri olan el-Hâc Ahmed Efendi İbni el-Hac Ferhad Ağanın 531840 akçe (4432 kuruş) değerinde iki,[98] Molla Halil b. Nimet'in biri köhne ve küçük olmak üzere 72000 akçe (600 kuruş) kıymetinde iki,[99] Veliyüddin Efendi

97 *SŞS*, 201, s.9.
98 *SŞS*, 180, s.83.
99 *SŞS*, 191, s.33.

İbni Yusuf'un 2100 kuruşluk iki[100] meskeni olmuştur. Molla Osman İbni Abdullah'ın meskenleri "ebniye" kelimesiyle çoğul kalıbı kullanılarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla adı geçen Molla'nın en az üç meskene sahip olduğu farz edilebilir. Fakat meskenlere takdir edilen 75 kuruş kıymetin ortalama cari mesken kıymetleriyle örtüşmediği, değerin oldukça düşük kaldığı vurgulanabilir.[101]

Adı geçen ilmiye mensuplarının mesken kıymetlerinin servet içindeki payları sırasıyla %19, %16, %20 ve %1 şeklinde gerçekleşmiştir. Molla Osman'ın meskenlerinin genel servet içindeki payının çok düşük çıkması, takdir edilen ev değerlerinin düşüklüğüne ve toplam servetinin yüksekliğine bağlanabilir. Diğer yandan diğer üçünün gayrisafi toplam servetlerinin ortalama gelirin üstünde olmasına karşın, mesken değerleri genel servetin neredeyse beşte birine karşılık gelmiştir. Buradan hareketle ilmiye mensubunun servete yönelme araçlarından biri olan gayrimenkullerin ve özellikle meskenlerin önemli bir yer tuttuğu sonucuna varılabilir.

Sözü edilen varsayımı desteklemek için mesken sahibi 86 ilmiye mensubunun toplam menzil değerlerinin aynı gurubun gayrisafi toplam servet gelirine olan oranını hesapladık. İki kaydın biri yamalı diğeri de silik olduğu için okunamadı. Buna göre 84 ilmiye mensubunun toplam mesken değerleri 125714 kuruşa ulaşmıştır. Aynı grubun servet toplamları 687505 kuruş 25 para tutmuştur. Mesken gayrimenkulüne malik olanların toplam menzil kıymeti aynı grubun toplam servetinin %18,28'ine karşılık gelmiştir. Bu ortalama oran yukarıda adı geçen üç ilmiye mensubunun mesken/servet oranı için söylediğimizi teyit etmiştir. Çünkü onların mesken/servet oranları da ortalama %18,33 olarak gerçekleşmiştir.

Mesken fiyatları 75 kuruştan 17000 kuruşa kadar değişiklik göstermiştir. En pahalı meskenler "dâhiliyeli ve hâriciyeli" tabir edilen konak tipi evlerdir. Bu veriler ışığında yukarıda adı geçen

100 *SŞS*, 218, s.102.
101 *SŞS*, 199, s.91, 92.

Molla Osman Abdullah'ın meskeni 75,[102] Molla Ahmed b. Ahmed'in menzili 80,[103] Molla Ahmed b. Abdullah'ın evi 90 kuruştan işlem görmüştür.[104] Buna karşın Vidine Ayanı Seyyid Mehmed Şakir İbni Ali Arif Efendi'nin Kocakasım Cuması'nda yer alan dâhiliye ve hâriciyeli büyük konağının yarı hissesi 25000 kuruş olarak takdir edilmiştir.[105] Seyyid Mehmed Şakir'in konağının zikredilen yarı hisse fiyatından hareketle tamamının 50000 kuruşa işlem gördüğü rahatlıkla vurgulanabilir. Sabık Harir Nazırı Mustafa Efendi İbni Osman Efendi'nin keza hariciye ve dâhiliyeli mülk-i menzili 17000,[106] Duhan Gümrüğü Kâtibi Mehmed Efendi İbni Abdurrahman'ın meskeni 15000[107] kuruştan satılmıştır. Seyyid el-Hac Hasan Efendi'nin hariciye ve dâhiliyeli konağı[108] ile Seyyid Şeyh Abdulmelik Efendi'nin meskeni 5000 kuruştan işlem görmüştür.[109]

84 ilmiye mensubunun toplam mesken kıymeti yukarıda belirttiğimiz gibi 125714 kuruş olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamı 84'e böldüğümüzde ortalama mesken kıymetini elde etmiş oluruz. Bu durumda ortalama mesken değeri 1497 kuruş olmuştur.

4.5.2 Bağ, Dükkân, Arsa ve Diğer Gayrimenkuller

Servete yönelme araçlarından birisi de bağ-bahçedir. İlmiye mensubu içinde farklı büyüklükte bağ-bahçe maliki olanların sayısı 44 olarak tespit edilmiştir. Bu sayıya çiftlik sınırları içindeki bağ ve bahçeler dâhil değildir. Genel ilmiye sınıfına oranlandığında bağ-bahçe sahibi oranının yaklaşık yüzde 12 gerçekleştiği görülür. Bağ-bahçe sahibi olanların 20'si bir ve birden fazla bağa sahip olmuşken

102 *SŞS*, 199, s.91, 92.
103 *SŞS*, 197, s.99.
104 *SŞS*, 176, s.62.
105 *SŞS*, 237, s.138; *SŞS*, 241, s.33-35.
106 *SŞS*, 230, s.106, 108.
107 *SŞS*, 226, s.43, 44.
108 *SŞS*, 218, s.115, 116.
109 *SŞS*, 255, s.54, 55.

geri kalan 24 kişinin bağla birlikte aynı anda mesken maliki oldukları tespit edilmiştir. Kimi bağların kaydı tutulurken ne bağı olduğu açıklanmıştır. Buna göre bir kısmı dut,[110] zeytinlik,[111] sebze[112] ve sera[113] bahçesi olarak nitelendirilmiştir.

17 ilmiye mensubunun muhtelif isimler altında dükkânları olmuştur. Çiftlik maliki olup çiftlik sınırları içinde sayılan dükkân mülkiyetlerini zikredilen sayıya dâhil etmedik. Bir kısım dükkânlar gedik,[114] bazıları da mukataalı[115] olarak kaydedilmiştir.

İncelediğimiz dönem içinde tarlaya malik iki ilmiye mensubunun kaydına rastlanmıştır. Bunlardan biri Hoca Yusuf b. Ömer İbni Abdullah'ın 250 kuruş değerindeki bir dönüm tarlası,[116] diğeri de Molla Ali b. Hacı Musa'nın 90 kuruşluk tarla akçesidir.[117]

Öte yandan sekiz ilmiye mensubunun konak, menzil, dükkân, boş arsa, gedik ve mukataalı isimler altında arsaları olmuştur. Selanik'te arsa piyasasının tarla piyasasına göre oldukça pahalı olduğu söylenebilir. Yukarıda adı geçen Vidine Sancağı Ayanı Seyyid Mehmed Şakir'in mukataalı ve yıkık konağının arsası için Kassam Heyeti 6000 kuruş kıymet takdir etmiştir.[118]

İlmiye mensubundan 7'sinin su değirmeni olmuş, bunlardan üçünün hissesi tam,[119] diğer dördünün hissesi yarım[120] olmuştur.

Gayrimenkulden sayılan mahzen dükkânlar ilmiye sınıfının malik olduğu emval arasında yer almıştır. Depo olarak kullanıldığı anlaşılan söz konusu dükkânlara sahip olan ilmiye mensubu sayısı

110 *SŞS*, 182, s.105; *SŞS*, 246, s.162; *SŞS*, 254, s.106.
111 *SŞS*, 178, s.68; *SŞS*, 178, s.18.
112 *SŞS*, 201, s.123; *SŞS*, 215, s.12.
113 *SŞS*, 241, s.58.
114 *SŞS*, 195, s.3 *SŞS*, 211, s.18.
115 *SŞS*, 174, s.65; *SŞS*, 212, s.32.
116 *SŞS*, 230, s.116.
117 *SŞS*, 201, s.123.
118 *SŞS*, 237, s.138; *SŞS*, 241, s.33-35.
119 *SŞS*, 174, s.4; *SŞS*, 182, s.105; *SŞS*, 201, s.200.
120 *SŞS*, 198, s.89; *SŞS*, 224, s.21.

değirmen mülkiyetinde olduğu gibi 7'dir. Mahzen dükkânların yarısından fazlası mukataa mülkiyetli olmuştur. Dükkâna malik olanların çoğunlukla mahzen dükkâna da malik oldukları söylenebilir.[121]

Yaptığımız hesaplamaya göre ilmiye sınıfının malik olduğu bağ-bahçe kıymetlerinin toplamı 43625 kuruş, dükkân değerlerinin yekûnu 16994 kuruş, değirmen ederlerinin tamamı 29250 kuruş, mahzenlerin tomarı 9550 kuruş, arsa ve tarla gelirlerinin mecmuu ise 43340 kuruş tutmuştur. Bu durumda 41 ilmiye mensubunun bağ, dükkân, değirmen, arsa ve tarla gibi gayrimenkullerinin toplam değeri 148759 kuruş olmuştur. Yukarıda 86 mesken değerinin toplamını 125714 kuruş olarak vermiştik. Buna göre 127 ilmiye mensubunun gayrimenkullerinin kıymet toplamı 274473 kuruşa baliğ olmuştur. Çiftlik kıymetlerinin bu değerlere dâhil olmadığını belirtmek gerekir.

Gayrimenkul toplam değerini (274473 kuruş) ilmiye sınıfının toplam gayrisafi servetine (6.294.340 kuruş) oranladığımızda gayrimenkul toplamının genel servetin %4,36'sına tekabül ettiğini görürüz. Oluşan son veri çerçevesinde bir değerlendirme yaptığımızda ilmiye sınıfının gayrimenkulü, yegâne servete yönelme aracı olarak görmediğini, buna mukabil servet edinme yollarını mümkün olduğunca çeşitlendirme eğiliminde olduğunu vurgulayabiliriz.

4.6 İlmiye Sınıfının Silah Edinme Saikleri

Osmanlı askeri sisteminde ilmiye sınıfı savaşa iştirak etmekten muaf sayılırdı. İncelememizde her ne kadar ilmiye sınıfını en geniş anlamıyla alsak da dar anlamda ilmiye sınıfına mensup olup devletten maaş karşılığında bir görev deruhte edenlerin terekelerinde çok sayıda silah bulunması dikkat çekici bulunmuştur. Terekelerde kaydedilmiş silahlar arasında tek ve çifte olmak üzere piştov,[122]

121 *SŞS*, 174, s.65; *SŞS*, 182, s.104; *SŞS*, 212, s.32.
122 *SŞS*, 180, s.112; *SŞS*, 185, s.106.

tüfek,[123] filinta tüfek,[124] kılıç,[125] silah,[126] palaska silah[127] ve benzerleri yer almıştır. Aynı anda birden fazla silaha sahip olanların fazla olduğunu belirtmek gerekir.

İlmiye sınıfının savaşa katılmama imtiyazına sahip olmasına karşın tereke kayıtlarında yoğun bir şekilde silah çıkmasını birkaç sebebe bağlamak mümkündür. Türkler'in silaha olan tutkunluğu, imtiyaz kapsamında savaşa katılamamanın verdiği psikolojik ezikliği bir şekilde telafi etme gibi sebepler sıralanabilir. Ancak Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra özellikle XIX. yüzyılın başlarında Selanik'in bazı kazalarında Rumlar isyan çıkarmış, kırsal alanda birçok köyü yakıp yıkmışlardır.[128] İsyana teşebbüs edenlerin cezalandırılması,[129] yakıp yıkılan ve halkı perişan edilen köylere silah dâhil olmak üzere her türlü maddi desteğin sağlanmasına dair Selanik Kadılığı'na gelen bir dizi ferman ve emirleri sicil kayıtlarından takip edebiliyoruz. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin genel savaş ihtimaline karşı hazırlıklı olunması ve bu çerçevede halka silah dağıtılmasını emreden fermanları,[130] gerektiğinde halkı savaşa özendirmek için dini, vatanı savunmanın yüceliğini, bu uğurda şehit olmanın

123 *SŞS*, 241, s.58; *SŞS*, 182, s.104-105; *SŞS*, 180, s.112.
124 *SŞS*, 241, s.58.
125 *SŞS*, 182, s.37; *SŞS*, 195, s.98.
126 *SŞS*, 182, s.105; *SŞS*, 182, s.80.
127 *SŞS*, 182, s.105.
128 İsyanların yıkımını ve topluma yansımasına ışık tutan bir tereke kaydında "... Müteveffanın bazı zimemde alacakları olub ancak ihtilâl-i ma'lûme hasebiyle kuraları muhriq ve ahâlileri perişan olûb mümteni'u'l-husûl olan zikr-i ati zimemat lede'z-zafer inqısâm-i beyne'l-verese olunmak üzere tevfiq olan zimemât temessükidir ki..." denmektedir. Bkz. *SŞS*, 212, s.13.
129 Hicri 1253/ miladi 1819'da Kelemeriye, Aynaroz, Haso ve Ksendire'de çıkan ihtilalin elebaşlarının cezalandırılmasına dair sadır olan ferman için bkz. *SŞS*, 204, 165; . *SŞS*, 206, s.147; *SŞS*, 208, s.11; Hicri 1236'da çıkan ihtilal için bkz. *SŞS*, 208, s.17; Kefere isyanı kapsamında 3000 evlâdı fatihanın görevlendirilmesi için bkz. *SŞS*, 210, s 7; Tuğyan edenler için bkz. *SŞS*, 213, s.73, *SŞS*, 216, s.65, 71; İsyancılar için Rumeli Valisine irsal olunan ferman için bkz. *SŞS*, 214, s.19; Eşkıyalık yapıp isyana kalkışan reaya için bkz. *SŞS*, 207, s.82.
130 Yediden yetmişe kadar herkesin harbe hazırlanmasını havi emir için bkz. *SŞS*, 220, 72.

faziletini[131] ve nihayet askerlik görevinden kaçanlara nasihati havi emirleri yine sicil defterlerinden takip edebiliyoruz.[132]

Öyleyse dar anlamda ve prensipte savaşa katılmama imtiyazına sahip olan ilmiye sınıfının silah edinme temayülü ile güvenlik kaygısı, Rumların isyanı, çete ve genel isyancılık hareketleri, muhtemel savaşa hazırlıklı olmak gibi değişik sebepler arasında sıkı bir bağlantının olduğu ileri sürülebilir.

4.7 Servete Yönelme Aracı Olarak Kürkler

İlmiye sınıfının 36'sında değişik cins ve evsafta bir ve birden fazla kürk kaydına rastlanmıştır. En çok kullanılan kürk türü nafe ve samur olmuştur. Bunların dışında kürklerin kakım,[133] sincap,[134] kuzu,[135] çuka,[136] pâça,[137] kafa[138] gibi çeşitlerine tesadüf edilmiştir. Kürklerin yaygın olarak cübbe ve biniş olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.[139] Osmanlı giyim kültüründe cübbe ve binişin ilmiyeye mahsus bir dış kıyafet olduğu bilinmektedir. Bu da terekesinde cübbe ve biniş kaydına rastlanılan şahısların ilmiyeden olduğunu gösteren ipuçlarından biri olarak kabul edilebilir.

İncelediğimiz dönem boyunca terekelerde kaydedilen en pahalı samur cins kürk olmuştur. Diğer kürk fiyatlarıyla da bir mukayese yapıldığında samur kürkün takdir edilen kıymetlerinin bir hayli yüksek olduğunu belirtmek gerekir. Bu minvalde Seyyid Çolak Ali Paşa'nın 1822'de Yanya'da sattırdığı bir adet samur kürkü 1500 kuruştan alıcı bulmuştur. Adı geçen Seyyid'in terekesinde 400 kuruş

131 Ğaza ve cihada teşvik zımmında umuma hitap emri için bkz. *SŞS*, 220, s.88, 108.
132 Askerlikten kaçanlar için halka duyurulmak üzere kadılıklara gönderilen nasihati havi ferman için bkz. *SŞS*, 206, s.134.
133 *SŞS*, 189, s.190.
134 *SŞS*, 245, s.152.
135 *SŞS*, 191, s.14.
136 *SŞS*, 178, s.67.
137 *SŞS*, 182, s.105.
138 *SŞS*, 195, s.4.
139 *SŞS*, 197, s.130; *SŞS*, 198, s.89.

değerinde başka bir kürkü de olmuştur. Oysa Seyyid Çolak Ali vefat ettiğinde varislerine bıraktığı toplam servet 2189 kuruştan ibaret olmuştur. Malik olduğu cariyesini hürriyetine kavuşturan tek ilmiye mensubu olmakla da temayüz eden Seyyid Çolak Ali'nin tekesinin büyük bir kısmının iki adet samur kürke dayandığı söylenebilir.[140]

Samur cinsi kürke göre Nafe cinsi kürke çok daha düşük kıymet takdirinde bulunulmuştur. Birkaç çeşit kürke sahip olan üzümcü Molla İbrahim İbni Mehmed'in nafe kürkü Kassam Heyetince 8403 akçe (70 kuruş) takdir edilmiştir. Bu rakam Nafe kürkler arasında en yüksek kıymet olarak tespit edilmiştir.[141]

Kısaca samur kürk, nafe kürk, samur biniş ve nafe biniş gibi dış kıyafetlerin ilmiye sınıfının tereke kalemleri arasında önemli bir yer işgal ettiği, özellikle samur kürke malik kimi ilmiye mensubunun toplam servetlerinin büyük bir kısmını meydana getirdiği ifade edilebilir.

4.8 Servete Yönelme Aracı Olarak Temessükât ve Tahvilât Alacakları

4.7.1 Alacak Temessükâtı

"مسك" kökünden türeyen "تمسّك / temessük" sözlükte bir ipe veya başka bir şeye tutunmak, yapışmak, tutmak, sıkı sıkıya bağlanmak,[142] ıstılahta ise borç için alınan senet[143] veya borç edasını ikrar etmek için yazılan senet[144] anlamlarına gelir. Tereke dökümünde 50 ilmiye

140 *SŞS*, 209, s.33.
141 *SŞS*, 182, s.105.
142 Ez-Zemahşerî, Carullah Ebî'l-Qâsim Muhammed b. 'Umer, *Esâsü'l-Belâğah,* Dârü Sâdir, Beyrût 1979, s.595.
143 Pakaalın, Mehmet, Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. III,* MEB, İstanbul 1983, s.453.
144 http://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/%D8%AA%D9%85%D8%B3%D9%83/, 06.03.2016; "Tahvil, faizli borç senedidir. Verdiği borca karşılık tahvil alan onun faizinden yararlanır." Bkz. Bayındır, Abdülaziz, *Ticaret ve Faiz,* Süleymaniye Vakfı Yay., İstanbul 2008, s.169.

mensubunun "bâ temessük" ismiyle bir ve birden fazla alacak kaydına rastlanmıştır. Tereke kayıt sisteminde "zimemât" kavramıyla kullanılan "temessük" terimi müteveffa açısından üçüncü şahıslarda var olan "alacak/lar", "deyn" kavramıyla kullanılan "temssük" terimi ise aynı şahıslara olan mevcut "borç/lar" anlamına gelir.

Alacaklı 50 ilmiye mensubunun unvan ve meslek grupları arasındaki dağılımı 18 Efendi, 16 Seyyid, 11 Molla, 2 İmam, 1 Hoca ve 1 Hanım şeklinde olmuştur. Alacaklı Efendi unvanlıların isimlerini niteleyen başka unvan ve meslek sıfatları da olmuştur. Buna göre Efendiler'in biri Dizdar, biri Kâtip, biri Başkâtip, biri Sipahi, diğeri Hafız, bir diğeri de Derviş ile tavsif edilmiştir. Yine Efendiler'den biri kendi doğum yerine nispet edilmiştir.

Alacaklı 16 Seyyid'in ayrıca ikinci ve üçüncü unvanları olmuştur. 5 Seyyid aynı zamanda Ağa unvanlıdır. Temessük sahibi üç Seyyid'in üçer unvanı olmuştur. Bunlardan biri hem Efendi hem Havace'dir. Diğeri Ağa olmasının yanı sıra mesleki açıdan saraçtır. Bir diğeri de Şeyh ve Efendi unvanlarını aynı anda kullanmıştır. İki unvanlı Seyyidler'den biri Esirci, dördü Ağa, ikisi Efendi, biri Beyefendi ve biri Şeyhü'l-Kurra'dır.

Tablo 13: Temessük Senedinden Alacağı Olan İlmiye Zümresi (Kuruş)

Unvan/ Meslek	Kişi Sayısı	Temessük Sayısı	Temessük Tutarı	Gayrisafi Servet	Temessük/ Servet Oranı
Efendi	18	105	103838	256554	%40,47
Seyyid	16	84	258316	1897522	%13,61
Molla	11	72	39001	78648	%49,58
İmam	2	48	16020	24565	%65,21
Hoca	1	2	1000	2100	%47,61
Hanım	1	1	14242	60946	%23,36
Müezzin	1	1	360	1946	%18,49
Toplam	**50**	**313**	**432777**	**2322281**	**%18,63**

11 alacaklı Molla'nın sadece ikisi tek unvanla yetinmiştir. İkisi hariç diğerleri meslekleriyle anılır olmuştur. Bunlar maytap, yazıcı, leblebici, peştamalcı, oturakçı ve keresteci meslek isimleri olmuştur. İki Molla'dan biri Arnavut olarak ırkına, diğeri de Bur'anî şeklinde memleketini nispet edilmiştir.

Tereke kayıtlarında borç senedine istinaden alacaklı gözüken imam meslekli iki, müezzin meslekli bir kişi aynı zamanda Efendi unvanını da kullanmışlardır.

Vefat ettiklerinde üçüncü şahıslardan temessük alacağı olanlar arasında iki kadın yer almıştır. Bunlardan biri Hoca, diğeri Hanım unvanlı olmuştur.

Tablo 13'te oluşan rakamlara göre Efendiler'in 105, Seyyidler'in 84, Mollalar'ın 72, İmamlar'ın 48, bir Hoca Hatun'un 2, bir Müezzinve bir Hanım'ın birer temessük alacakları tespit edilmiştir. Başta Efendiler olmak üzere Seyyid ve Molla unvanlıların üçüncü şahıslarla sıkı bir alacak-borç ilişkisine girdikleri, başka bir ifadeyle nakit varlıklarını "nema" adı altında faizde işlettikleri[145] dikkat çekmiştir. Özellikle terekede yer alan yetim mallarının kayıt altına alınması, korunması ve faiz yoluyla değerlenmesini sağlamanın Rumeli kadıaskerlerinin görevleri arasında zikredilmesi,[146] ilmiye zümresinin faizle iç içe olmasını göstermesi açısından önemlidir.

İlmiye sınıfının servet edinmede hangi aracı kullanmaya daha çok yatkın olduğunu tespit etmek için 13 nolu tablo tanzim edilmiştir. İlmiye mensuplarının unvan ve mesleki payelerine göre "temessük" adı altında malik oldukları bütün alacak senetlerini gösterdik. İlmiye sınıfının üçüncü şahıslara borç verme eğilimini ölçmek için her bir unvan grubunun borç senetleri toplamını aynı grubun

145 "... Zağlebur Kolcusu Hüsyin Ağa'dan bâ temessük alacağı olub ma'a nema ahz olunmuşdur..." bkz. *SŞS*, 197, s.141; "... İş bu beş kıt'a bâ temessükâtının rûz-i hazra değin icâb eden nemaları..." bkz. *SŞS*, 218, s.70.

146 Yurdakul, İlhami, *Osmanlı Merkez İlmiyesinde Reform (1826-1876)*, İletişim, İstanbul 2008, s.129-130.

gayrisafi toplam servetlerine oranladık. Böylece hangi unvan ve meslek grubunun yüzde kaçının nakit varlığını temessük senedine bağladığını ortaya çıkarmaya çalıştık.

Sözü edilen tablodaki verilere göre İmam, Molla, Hoca ve Efendi unvanlıların servetlerini menkul varlıklardan borç senedine bağlama eğiliminde oldukları, servetlerinin neredeyse yarısını temessük senedine yatırdıkları görülüyor. Müezzin, Hanım ve Seyyidler'in borç senedine olan temayüllerinin ötekilerine nazaran nispeten düşük çıkmasının farklı etkenleri olduğu söylenebilir. Hanımlar'ın menkul varlıklardan altın ve ziyneti yeğledikleri bilinen bir husustur. Seyyidler'in mal varlığı çok enstrümana dayandığı ve nispeten fazla olduğu için her bir enstrümanın genele etkisi sınırlı kalabilmektedir. Müezzinlerle ilgili sadece bir veri olduğu için onların borç senedine olan temayülü hakkında yorumda bulunmak gerçekçi olmayabilir. Fakat genel itibariyle müezzzin mesleklilerin gelirlerinin taban gelir grubuna yakın olduğu, o yüzden nakit tasarrufunda bulunup temessük senedine temayüllerinin daha düşük bir ihtimal olduğu söylenebilir.

Nakit varlığını temessük senedine yatıran 18 Efendi unvanlının içinde dikkati en çok çeken kuşkusuz Emin Mehmed Efendi ile Arif Ahmed Efendi'dir. Emin Mehmed Efendi'nin 46, Arif Ahmed Efendi'nin ise 17 temessük alacağı olmuştur. Emin Mehmed'in 46 borç senedinden 20694 kuruş 6 para alacağı kaydedilmiştir. Temessük alacağı toplamını 41021 kuruş olan gayrisafi gelirine oranladığımızda servetinin yarısından biraz fazlasının (%50,44) sadece temessük senetlerinden meydana geldiği görülür.[147]

Keza Arif Ahmed'in 17 borç senedinden 9849 kuruş alacağı kaydedilmiştir. Alacak toplamını 20764 kuruş olan gayrisafi gelirine oranladığımızda servetinin %47,43'ünün temessük alacaklarından oluştuğu görülür.[148]

147 *SŞS*, 191, s.60-61.

148 *SŞS*, 189, s.174.

Seyyid unvanı taşıyıp servetinin bir kısmını nemaya ya da faize verenlerden en fazla dikkati çeken Seyyid el-Hâc Tahir Ağa'dır. Tahir Ağa vefat ettiğinde sadece temessük senetlerinden 30 adet alacağı olmuştur. Temessükât senetlerinden toplam 158974 kuruş alacağı, 261185 kuruş da gayrisafi serveti olmuştur. Bu durumda borç senetlerinin servet toplamını karşılama oranı yaklaşık %61 olarak gerçekleşmiştir.[149] Mal varlığının neredeyse üçte ikisini nema gelirine bağlayan Seyyid Tahir Ağa'ya kendi döneminin tipik bir tefecisi gözüyle bakılabilir.

Molla unvanı taşıyıp mal varlığının bir kısmını borç senedi karşılığında üçüncü şahıslara verenlerden dikkatimizi celp eden Arnavut Molla Salih olmuştur. Molla Salih vefat ettiğinde temessükten 26 adet alacağı olmuştur. Borç senetlerinden toplam 18244 kuruş alacağı gözükmesine rağmen diğer terekesi hakkında sicil defterinde bir bilgiye rastlanmamıştır.[150] O yüzden temessük alacaklarının servetinin ne kadarına karşılık geldiği hakkında bir rakam vermek ya da herhangi bir yorumda bulunmak mümkün olmamıştır.

Emin Mehmed Efendi'den sonra borç senetleri piyasasında en çok alacağı olan Başimam Abdullatif Efendi'dir. Abdullatif Efendi'nin piyasadan 15520 kuruş karşılığında 44 temessük alacağı olmuştur. Zikredilen borç senetlerinin adı geçen Başimam'ın toplam servetine (24069 kuruş) tekabülü %64,48 olarak gerçekleşmiştir.[151] Böylece Başimam'ın varlıklarının üçte ikisinin borç senetlerinden meydana geldiği rahatlıkla söylenebilir.

Kısaca yukarıda temas edilen bireyler bazında kimi ilmiye mensuplarının mal varlıklarının yarısından fazlasını borç senetleri piyasasına yatırdıklarını tespit etmekle birlikte tabloda unvanları geçen ilmiye mensubu kişilerin borç senetleri piyasasına yaptıkları yatırım, toplam mal varlıklarının yaklaşık beşte birine (%18,63) karşılık

149 *SŞS*, 189, s.174
150 *SŞS*, 211, s.43
151 *SŞS*, 195, s.17-18

gelmiştir. Sözü edilen oranın ilmiye sınıfının servet edinme araçlarını nasıl kullandığına dair sorulabilecek soruya nispeten cevap sayılabilecek bir oran olduğu söylenebilir.

4.7.2 Tahvil Alacakları

"حول" kökünden türeyen "تحويل / tahvîl" sözlükte bir şeyi değiştirmek, bir yerden başka bir yere taşımak, bir şeyi başkasına vermek, ihale etmek, araziyi/tarlayı nadasa bırakmak, bir işi muhal kılmak,[152] ıstılahta da devletin istikraz/borçlanmak için çıkardığı senet[153] anlamlarına gelir. Tereke kayıtlarında "zimemât" terimiyle kullanılan "tahvil"mastarı müteveffanın hükmi şahsiyet olan devletin değişik kurumlarından ya da üçüncü şahıslardan alacaklarını veya hakiki ve hükmi şahıslara olan borçlarını ifade eder. İncelediğimiz dönem boyunca 17 ilmiye mensubunun "bâ tahvîl" adıyla bir ve birden fazla alacak kaydı tespit edilmiştir.

Tablo 14: Tahvil Senedinden Alacağı Olan İlmiye Mensubu (Kuruş)

Unvan/ Meslek	Kişi Sayısı	Tahvil Sayısı	Tahvil Tutarı	Gayrisafi Servet	Tahvil/Servet Oranı
Efendi	7	24	52863	188138	%28,09
Seyyid	5	8	83407	165136	%50,50
Molla	3	8	8271	36175	%22,86
Derviş	1	4	18268	32127	%56,86
Hanım	1	1	28925	177242	%16,31
Toplam	**17**	**45**	**191734**	**598818**	**%32,01**

152 Mustafa İbrahim, Vd., *el-Mu'cemü'l-Vasît,* Dârü'd-Da'vah, İstanbul 1986, s.209.
153 Pakalın, s.381.

Tahvil alacağı olan 17 ilmiye mensubunun 7'si Efendi, 5'i Seyyid, 3'ü Molla, 1'i Derviş ve 1'i de Hanım unvanlı olmuştur. Aynı anda hem temessük hem de tahvil alacağı olanlara da tesadüf edilmiştir. Buna göre Mollalar'ın 3'ünün, Seyyidler'in 4'ünün ve Efendiler'in de 4'ünün temessük ve tahvil senetleri alacağı olmuştur. Temessük senetlerinden alacağı olan İmam, Müezzin, Hoca ve Hanım unvanlıların tahvil senetlerinden alacakları olmamıştır.

Tablo 14'ten de anlaşılacağı üzere ilmiye sınıfının devlet tahvillerine pek rağbet etmediği, bunun yerine temessük senetlerini tercih ettiği görülmektedir. Devlet istikraz senetlerinin temessük senetlerine göre daha düşük nema getirmesi onlara olan yönelmeyi azaltmıştır denebilir.

Yukarıdaki tabloya göre bir Derviş'i istisna edersek Seyyid unvanlıların temessük senetlerine nazaran tahvil senetlerine yatkın oldukları var sayılabilir. Nitekim tablo 13'te de görüleceği gibi 16 Seyyid'in toplam servetinin ancak %13,61'i temessük senetlerine karşılık gelirken tahvil tablosunda 8 Seyyid'in toplam servetinin yarısından biraz fazlası tahvil alacaklarından oluşmuştur. Buna rağmen tahvil tablosunda yer alan 17 kişinin toplam tahvil alacaklarının aynı grubun genel servetine oranı %32 çıkmıştır. Bu oran temessük tablosunda oluşan genel ortalamanın biraz üzerindedir. Tahvil senetlerine olan rağbetin temessük senetlerine kıyasla göreceli düşük olmasına karşın genel ortalamanın nispeten yüksek çıkması, tahvile yönelenlerin sayısının azlığına bağlanabilir. Nitekim tahvil tablosunda en yüksek oran yaklaşık %57 ile bir Derviş'in olmuştur.

Tablo 15'te hem tahvil hem de temessük senetlerinden alacaklı olanları gösterdik. Sözü edilen tabloda oluşan veriler özellikle Efendi, Seyyid ve Mollalar'ın servet edinme araçlarından hangisine temayüllü olduklarını biraz daha net açıklamaktadır. Buna göre Efendi ve Seyyid unvanlıların mal varlıklarının yaklaşık yarısının ve Mollalar'ın servetlerinin beşte ikisinin menkul varlıklardan temessük ve tahvil senetlerine dayandığı vurgulanabilir.

Tablo 15: Temessük ve Tahvil Senedinden Alacağı Olanlar (Kuruş)

Unvan/ Meslek	Kişi Sayısı	Tahvil Tutarı	Temessük Tutarı	Tahvil + Temessük	Gayrisafi Servet	Tahvil+Temessük/ Servet Oranı
Efendi	4	9872	17979	27871	58932	%47,29
Seyyid	4	15657	13650	29307	64915	%45,14
Molla	3	8271	6160	14431	36175	%39,89
Toplam	**11**	**33800**	**57789**	**71589**	**160022**	**%44,73**

Kısaca tahvil ve borç senetleri dışında ilmiye sınıfının diğer kimi menkul alacakları da dikkate alındığında menkul varlıkların toplam servet içindeki payının diğer servet edinme araçlarına kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

SONUÇ

Elinizdeki bu çalışma Selanik Makedonya Tarih Arşivi'nde yer alan Osmanlı dönemine ait mahkeme sicil defterleri esas alınarak yapılmıştır. Çalışmada adı geçen defterlerin tereke kayıtları ışığında XIX. yüzyılın ilk yarısında ilmiye zümresinin sosyal ve ekonomik statüsü ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın giriş kısmında genelde kadı sicilleri ve özelde Selanik sicillerinin önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sınırları belirlenirken "ilmiye sınıfı" kavramı resmi mansıpla sınırlı tutulmamış, aynı vazifeyi özel olarak ifa eden ve toplumda bu yönleriyle bilinen ulemanın da mümkün olan en geniş sınırlarıyla ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla "sivil ilmiye" kavramı ortaya atılmış ve adı geçen zümre tereke kayıtları gibi birince derece kaynaklarla temellendirilmiştir. Böylece geride bırakılan miras verilerinin "resmi" ilmiye sınıfının yanında, "sivil" ilmiye zümresinin de sosyal ve ekonomik verilerini içerdiği görülmüştür.

Birinci ve ikinci bölümlerde ilmiye zümresinin sosyal statüsü ölçülmeye çalışılmıştır. Osmanlı hukuk sisteminde mirasın mahkemece taksimi "talep" esasına dayandığı halde, kamu alacağının olmadığı ölüm vakalarında ilmiye sınıfına mensup birinin mirasının Kassam mahkemesince taksim edilmesinin talep edilmesi anlamlı bulunmuştur. Terekeyi taksim masraflarının göreceli olarak yüksek

olduğu bir sistemde ilmiye zümresi arasında bu anlamda bir dayanışmanın gelişmediği görülmüştür.

Vefat açısından ilmiye sınıfının yaklaşık %62'si merkezde, %3,6'sı nahiye ve köylerde yerli ve mukimken, geri kalan yaklaşık %34'lük bölüm Selanik'in merkez, nahiye ve köylerinin dışında misafirlik, seferberlik, memuriyet, mecburi ikamet sebebiyle bulunurken ya da mensubiyeti aslen başka kaza ve vilayetlere aitken vefat etmiştir.

Tereke sicillerinin künye kısmının bireyin sosyal statüsünün ortaya konmasında önemli ve kalıplaşmış veriler içerdiği tespit edilmiştir. Bu anlamda kullanılan unvan, meslek ve pâyelerin gelişigüzel seçilmediği, müteveffanın sosyal konumunu en iyi ifade edecek kavram ve ibarelerin kullanıldığı belirtilmiştir.

Ayrıca kâtibin, müteveffanın künye bilgilerini sicil defterine kaydederken kullandığı üsluptan yola çıkarak ihtiram ve iltifat derecesinin yüksek kamu görevlisi, şeyh, seyit, müderris ve molla şeklinde sıralanabileceği vurgulanmıştır. Kanuni varislerin tayin ettiği vasi veya vekillerin unvanlarıyla müteveffanın unvanının genelde örtüştüğü tespit edilmiştir.

Medeni durum açısından ilmiye zümresinin %94'ünün evli, geri kalan az bir kısmının ise bekâr olduğu görülmüştür. Servet birikimi iyi olmasına karşın ilmiye zümresinin medeni hallerinde poligaminin çok düşük çıkması, araştırmanın en önemli sonucu kabul edilmiştir. Buna göre evli 343 ilmiye mensubunun sadece 4 tanesi (%1,16) çok eşlilik yapmıştır.

İlmiye sınıfının 225'i (yaklaşık %62) Selanik sınırları dâhilinde vefat etmiştir. Geride herhangi bir varis bırakmadan, bilâ varis fevt olanların sayısı yekûnun içinde dikkat çekici bir oranda çıkmıştır. İlmiye mensubunun 26'sı geride bilinen bir varis bırakmadan ahirete irtihal etmiştir. Toplumun dinamikleri açısından bakıldığında bir zümrenin %7'sinin kanuni mirasçısı olmadan vefat etmiş olmasının

tarihçilerin ve özellikle sosyal bilimcilerin üzerinde durması gereken bir konu olduğu vurgusu yapılmıştır.

Araştırmaya esas alınan zaman dilimi içinde murislere varis olan toplam verese sayısı 1103 olarak ölçülmüştür. Sözü edilen varislerin 288'i kız, 285'i oğul, (yedisinde Beytülmal ile birlikte) 262'si zevce, 37'si ana-baba bir kız kardeş, 36'sı anne, (yedisinde zevce ile birlikte) 34'ü Beytülmal, 30'u ana-baba bir erkek kardeş, 25'i varis sayısı bilinmeyen (aslen başka şehirli), 16'sı amcaoğlu, 13'ü haml-i mevkûfi's-sehm (anne batnında), 13'ü baba, 10'u ana-baba bir erkek kardeşin oğlu, 7'si zevç (koca), 7'si ana-baba bir amcaoğlu, 5'i oğlun kızı, 4'ü sülüs (1/3) mala vasi, 3'ü baba bir erkek kardeş, 3'ü kız kardeş, 2'si amca, 2'si annenin annesi, 2'si oğlun oğlu, 2'si baba bir kız kardeş, 2'si erkek kardeş, 2'si min ciheti'l-vula', 2'si zî-rahim cihetinden annenin ana-baba bir kardeş kızları ile ana bir kız kardeş, ana bir erkek kardeş, ana bir erkek kardeş oğlu, kız kardeş oğlunun oğlu, ana-baba bir kardeş oğlu, ana-baba bir kardeş oğlunun oğlu, zî-rahim cihetinden anasının ana-baba bir kardeşi, ispat halinde mûsa leh, teyze, veraset iddiasında bulunan ve isimsiz bir varisten oluşmuştur.

Molla unvanlı kimi ilmiye mensubu müteveffanın debbağ, leblebici, nalbant, saatçi, keresteci, berber, maytap ve yazıcılık gibi ilmiye dışında kalan birçok meslekle uğraştığı ve bu nedenle de "Keresteci Molla Ali bin İbrahim" örneğinde olduğu gibi ilmiye zümresinin genelde birden fazla unvan ve sıfatla anıldığı görülmüştür. Söz konusu zümre unvan, pâye ve mesleklere göre dağılımında 176 Efendi, 95 Seyyid ve 75 Molla ilk üç sırayı paylaşmıştır. Diğer unvan ve meslekliler 28 el-Hac, 28 Ağa, 23 Hafız, 23 Şeyh, 17 Derviş, 11 Kâtip, 9 Hoca, 8 Beyefendi, 7 Bey, 7 Hanım/Hanım Efendi, 7 Müderris, 6 Debbağ, 3 Müezzin, 3 Kapıcıbaşı, 3 Keresteci, 3 Divanı Hümayun Hacegânı, 2 Kadı, 2 Hattat, 2 Fişenkçi, 2 Oturakçı, 2 Paşa, 2 Vali, 2 Şekerci, 2 Peştamalcı, 2 Saraç, 2 Yorgani, 2 Pir, 2 Çavuş şeklinde sıralanmıştır. Cerrah, Deveci, Dizdar, Hacıye, Esirci, Göncü,

Hâkim, Hamamî, Harir Nazırı, Kal'a Balaşcisi, Kethüda, Leblebici, Mevlevi, Mimar, Mühendis, Mütesellim, Nalbant, Peştamalcı Emini, Sipahi, Topçu, Odabaşı, Saatçi, Sancaktar, Şehir Kethüdası, Şeyhu'l-Kurra, Tabur Müdürü, Tahliyeci, Tersane-i Amire Emini, Üzümcü, Yazıcı, Yeniçeri Efendisi, Berber, Maytap, Ayan ve Vezir gibi unvan ve meslekliler birer kişiyle temsil edilmiştir.

İlmiyenin sur içi mahallelerindeki dağılımı homojen olmamıştır. Aksine, başta İshak Paşa, Ahmed Subaşı ve Pinti Hasan mahalleleri olmak üzere Cezeri Kasım Paşa, Yahya Bali, Kazaz Hacı Musa, Yakup Paşa, Hacı İskender, Tarakçı, Çınarlı, Eski Saray ve Kasımiye gibi doğu-batı çizgisinde ve ardışık sıralı mahallelerde temerküz etmiştir. Bu temerküze göre onların yaklaşık %60'ı, en batıda bulunan Cezeri Kasım Paşa (Yeni Kapı) ile en doğudaki Ahmed Subaşı Mahallesi arasında bulunan 12 mahallede yerleşmiş, geri kalan %40'lık kesim de 39 mahalleye dağılmıştır.

Üçüncü bölümde ilmiye zümresinin servet varlıkları üzerinde durulmuştur. Oluşan makro ve mikro veriler unvanlılar arasında mukayese edilerek kimi sonuçlar elde edilmiştir. 1790-1852 yılları arasında vefat eden ilmiye zümresinin gayrisafi servet toplamları 6.294.340 kuruş 11 para tutmuştur. Borçların, vergilerin ve değişik isimler altında yapılan kesintilerin toplamı 2.113.041 kuruş 24 para olmuştur. Varisler arasında pay edilen toplam net miktar ise 3.956.510 kuruş 26 para olarak gerçekleşmiştir.

Oluşan bu makro verilere göre servetin yaklaşık %63'ü kanuni varisler arasında dağıtılırken geri kalan %37'lik kısım borç ve kesintilere gitmiştir. Vergi oranları olması gerekenden yüksek uygulansa bile, %37'nin içinde şahsi borçların payı büyük olmuştur. Yine aynı makro verilere göre gayrisafi toplam servetin (6.294.340 kuruş) hane halklarına (1103 kişi) bölümünden kişi başı ortalama gelir 5706 kuruş olmuştur.

Hane reislerinden ortalama gelir üstünde servete sahip olanların sayısı 63'tür. Geri kalan 300 kişi ortalama gelirin altında bir servete

sahip olmuştur. Yüzde olarak ifade etmek gerekirse ilmiye mensubunun %17,36'sı 17436 kuruşun üstünde, %82,64'ü 17436 kuruşun altında bir servete sahip olmuştur. Hane halkları açısından bakıldığında 114 (%31,40) hanenin ortalama servet geliri 5706 kuruşun üzerinde, 249 (%69,60) hanenin geliri ise sözü edilen rakamın altında tahakkuk etmiştir.

Efendiler'in servet gelirlerinin iktisatçıların tanımladığı servet dağılımı piramidiyle örtüşmemiş, daha çok bir kum saatini andırmıştır. 0-9999 kuruşluk gelir basamaklarında Efendiler'in serveti ideal gelir dağılımına uygun olarak piramit şeklinde kalmış; ancak 10000 kuruştan itibaren gelir dağılımı tabanın aleyhine bozularak şekil kum saatine dönüşmüştür.

Seyyidler'in servet gelirleri Efendiler'in servet gelirlerinden farklı şekillenmiştir. İdeal gelir dağılımına göre tabanda yer alması gereken Seyyidler, ortalama gelir düzeyine kaymış ve piramit bombeli şekle dönüşmüştür. Yanı sıra Seyyidler'in "Seyyid" unvanı ile servetin teraküm şekli arasında bir bağlantı kurulmuştur. Belgelerde söz konusu iddiayı teyit edecek bir delil olmamasına karşın, servet terakümünde önemli bir orana sahip grubun Seyyidler'den meydana gelmiş olmasının salt üretime ya da eğitim-öğretime dayalı gelirle açıklanamayacağı öngörülmüştür.

Gelir basamakları tablosunda oluşan verilere göre Molla unvanlıların servet grupları arasında keskin azalmalar ya da yükselmeler meydana gelmemiştir. Üst gelir grubunda yer alanların taban dilimindekilere oranı dengeli oluşmuştur. O yüzden Mollaların servet gelirleri ideal servet dağılım piramidine yakın çıkmıştır. Mollalarda servet birikiminin göreceli olarak dengeli çıkması, onların aynı zamanda sanat ve zanaat işleriyle iştigal etmelerine bağlanmıştır.

Dervişler'in yaklaşık %53'ü tabanda, %18'i taban üstü servet basamağında yer almıştır. %71 gibi çok yüksek bir oranın taban ve taban üstü gelir dilimlerinde yoğunlaşması Derviş unvanlıların ilmiye sınıfı içinde çok mütevazı bir hayat sürdüklerinin bir göstergesi

olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde İmam ve Müezzinlerin de yaklaşık %67'sinin servet gelirlerinin 0-1999 kuruşluk taban ve taban üstü gelir grubunda yer aldığı görülmüştür. İmam ve müezzin mesleklilerin gelir düzeylerinin tabanda yoğunlaşması, sabit gelirli olmalarıyla açıklanmıştır.

Kadı ve Hoca unvanlıların da servet terakümleri düzensiz gelişmiştir. Taban ve üst gelir basamaklarında yoğunlaşan Müderrisler de bu gurubun içinde değerlendirilmiştir. O yüzden ilmiye mensupları arasında taban ile tavan gelir düzeyleri arasında en büyük makas adı geçen unvanlılarda meydana gelmiştir. Özellikle Kadılar'ın gelirleri mahkemede cari işlemlere bağlı olduğu için onlardaki söz konusu makas aralığı daha fazla olmuştur.

Tereke kayıtlarında hanım ve hatunların mal varlıkları her zaman kabarık çıkmıştır. Mal varlıklarının kaynağı bilinmese bile zenginlik, statü ve üst tabakadan olmak, sıradanlaşan "Hatun" payesinin "Hanım" unvanına dönüşmesine neden olmuştur. Ancak kimi hanımların tereke kayıtlarında kitap bulunmasını referans alarak payelerinde meydana gelen söz konusu değişiklik "sivil ilmiyeye intisap" şeklinde değerlendirilmiştir. Gelir grupları tablosunda meydana gelen dikkat çekici rakamlar Hanım unvanlı kadınlara ait olmuştur. Sekiz hanımın yedisi, diğer bir ifadeyle Hanımlar'ın yaklaşık %88'i 10000 kuruş ve üstü gelir basamağında yer almışken sadece bir Hanım 2000-2999 kuruş gelir aralığında kalmıştır.

Kâtip, Bey, Beyefendi, Ağa ve Pir gibi unvanlıların gelir tablosunda oluşan verileri nispeten Hanım unvanlılara benzer olmuştur. 10000 kuruş ve üstü servete malik olup zengin sayılan unvanlılar Hanım, Kâtip, Beyefendi, Kadı, Pir, Hoca, Müderris ve Ağa şeklinde sıralanmıştır. Müezzin, Dede ve Hacegân unvanlılar yüksek gelir grubunda hiç yer almamış, buna karşın İmam, Hafız, Şeyh, Derviş ve Molla unvanlıların aynı gelir düzeyindeki temsil nispetleri düşük seyretmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ilmiye sınıfının menkul ve gayrimenkul emvale temayülü ölçülmüştür. Bu noktada en çok merak ettiğimiz husus kitaplar olmuştur. Buna göre ilmiye zümresinin 207'sinin Kur'an-ı Kerim dâhil birçok kitap sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bu rakam ilmiye mensubunun yaklaşık %56'sına tekabül etmiştir. Kitap sayısının fazlalığıyla ekonomik girdi arasında bir irtibat olduğu görülmüştür. Bu kapsamda servete sahip olma oranının göreceli olarak arttığı XIX. yüzyılın ortalarına doğru, aynı yüzyılın başına kıyasla kitap sayısında nispi bir artış gözlemlenmiştir. Buna rağmen ilmiye zümresi arasında terekeden kitap çıkma oranı göreceli olarak olması gerekenden düşük gerçekleşmiştir.

100 müteveffanın 61'inde Mushaf-i Şerif, 39'unda Kelam-i Kadim bulunmuştur. Sözü edilen müteveffanın 8'inde Mushaf-i Şerif, 2'sinde de Kelam-i Kadim'den başka kitapları olmamıştır. Hiçbir tereke kaydında "Kur'an" ismine rastlanmamıştır. XIX. yüzyılın ilk yarısında Selanik'te Allah kelamının isimlendirilmesinde Mushaf-i Şerif ve Kelam-i Kadim isimlerinin öne çıktığı, ama Mushaf-i Şerif nitelemesinin daha çok tercih edildiği görülmüştür.

Şeyh ve yukarıda kısmen temas edildiği gibi Seyit unvanlarına sahip kimi müteveffanın terekeleri nispi olarak kabarık çıkmıştır. O yüzden servetleriyle unvan ve payeleri arasında bir bağlantı kurgulanmıştır. Diğer yandan kamu görevi ifa eden kimi ilmiye mensubunun terekelerinin kabarık olmasına karşın, terekelerinin borçlarını karşılamaması dikkat çeken bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Normal şartlarda savaşa iştirak etmekten muaf olan ilmiye sınıfının silah ve kılıç tutkusu, savaşa katılmamanın verdiği bir tür ezikliği telafi etmeye yönelik bir davranış biçimi olarak değerlendirilebilir. Ancak XIX. yüzyılın başında Selanik'in bazı kazalarında baş gösteren isyan hareketleri, Osmanlı Hükümetinin de teşviki ile yöre Müslümanlarının silahlanmasına neden olmuştur.

Servete yönelmede dikkati çeken vasıtaların başında çiftlikler gelmiştir. 30 ilmiye mensubunun toplam 69 çiftliği olmuştur.

Zikredilen ilmiyenin yarısının birer, sekizinin ikişer, dördünün de üçer çiftliği olmasına karşın, bir Seyyid'in 7, bir Efendi'nin 9 ve nihayet bir Seyyid'in 10 çiftliği olduğu tespit edilmiştir. Çiftlik değerinin toplam servet içindeki payı, XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde, ilk çeyreğine göre, nispi olarak artmıştır. Buna karşın çiftliklerde barındırılan büyük ve küçükbaş hayvanların toplam servet içindeki payları nispeten düşük seyretmişken, çiftlik maliki olmamakla birlikte tarım ve hayvancılıkla iştigal eden kimi ilmiye mensubunda aynı oran yüksek çıkmıştır.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri köle ve cariyeler olmuştur. 31 ilmiye mensubunun terekelerinde 29 cariye ve 7 erkek köle kaydına rastlanmıştır. Cariye sahiplerinin 15'inin birer, 1'inin ikişer ve 4'ünün üçer cariyesi olmuştur. Tereke sicillerinde aynı anda birden fazla gulama sahip ilmiye mensubuna tesadüf edilmemiştir. Cariye ve erkek köle toplamının genel ilmiyeye oranı yaklaşık %10 olmuştur. Buna karşın sadece cariyelerin toplam ilmiyeye nispeti %8,58, erkek kölelerin aynı gruba oranı ise %1,66 nispetinde gerçekleşmiştir.

Şahısların servetleriyle bir ya da birden fazla cariyeye malik olma arasında sıkı bir bağlantı tespit edilmiştir. Buna göre en az bir cariyeye sahip olan ilmiye mensubunun %52'sinin brüt geliri tavan, %8'inin tavan altı, %32'sinin 4000-5999 gelir grubundan meydana gelmiştir. Gelir düzeyi düştükçe cariyeye sahip olan ilmiye mensubu sayısı azalmıştır. 0-4000 kuruş gelir aralığında cariye maliki olan hemen hemen hiç ilmiye mensubu olmamıştır.

Samur kürk, nafe kürk, samur biniş ve nafe biniş gibi dış kıyafetler müteveffatın tereke kalemleri arasında önemli bir yer işgal etmiştir. Özellikle samur kürk, bazı kişilerin servetlerinde mühim bir paya sahip olmuş ve neredeyse terekenin tamamına karşılık geldiği görülmüştür.

Kimi şahısların mal varlıklarının çoğu borç senetlerinden meydana gelmiştir. Efendi, Seyyid, Molla, İmam, Hoca, Hanım ve

Müezzin unvanlı kişilerin borç senetleri piyasasına yaptıkları yatırım, toplam mal varlıklarının yaklaşık beşte birine karşılık gelmiştir. Tahvil ve borç senetleri dışında ilmiye sınıfının diğer kimi menkul alacakları da dikkate alındığında menkul varlıkların toplam servet içindeki payı diğer servet edinme araçlarına kıyasla daha yüksek olmuştur.

Değişik isimler altında tahsil edilen vergi ve diğer kesintilerin oranı çoğu zaman kanuni nispetlerden fazla tutmuştur. Net gelir tablosunda tabana doğru meydana gelen yönelişi sadece vergi ve harç kesintileriyle izah etmek yanıltıcı bulunmuştur. O yüzden net gelirde tabana doğru oluşan söz konusu temayülün en belirgin etkisi ilmiye mensuplarının bireysel borçları olmuştur.

Selanik tereke kayıtları kapsamında yaptığımız bu çalışmayla "resmi" ilmiye zümresinin yanında "sivil" bir ilmiye sınıfının varlığından bahsedilmiş ve yegâne kaynağının tereke sicilleri ve sözlü gelenek olduğu vurgulanmıştır.

Sonuç olarak Selanik ilmiye sınıfı asli mesleğinin dışında diğer alanlarla da iç içe olmuş, kendi sahasıyla yetinmemiş, servete yönelme vasıtalarının her birinde var olmaya çalışmıştır. Buna bağlı olarak yüzyılın ortalarına doğru adı geçen sınıfın servet birikiminde nispi bir artış tahakkuk etmiştir. Medeni hukuk açısından tek eşliliği yeğlemiş ve poligamiye prim vermemiştir. İlmiye zümresinin kitaba olan ilgisi olması gerekenin altında kalmış ve ancak yarısına yakınının terekesinde muhtelif kitap çıkmıştır.

Ayrıca ilmiye zümresinin ticaret, tahvil, borç senedi ve diğer nakit ilişkilerinde pozisyon alırken Müslümanlardan ziyade gayrimüslimleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Bu durum Yahudi ve diğer gayrimüslim cemaatin özellikle ticaret ve kimi zanaatlarda yegâne söz sahibi olduğunu göstermiştir.

EKLER

EK 1: İlmiye Sınıfının İsim ve Vefat Yerleri

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
1	174/4	Beledîden Molla Mustafa b. Abdullah	Sinan Paşa Medresesi
2	174/19	eş-Şeyh el-Hac Mustafa b. Ramazan b. Abdurrahman	Musa Baba Mahallesi
3	174/36	Askerîden Otuzbir es-Seyyid Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman	Mesud Hasan Mahallesi
4	174/65	Yorğanî es-Seyyid Ali Bey İbni Hüseyin b. Abdullah	Demirtaş Mahallesi
5	176/9	Beledîden el-Hac Mustafa Efendi b. Abdullah	Hâce Fatma Hanım Hanı
6	176/11	Hafız Ahmed Efendi b. Abdullah	Akçe Mescid Mahallesi
7	176/11	İbrahim Efendi b. Abdullah	Akçe Mescid Mahallesi
8	176/62	Mustafa Efendi İbni İsmail b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
9	176/62	Molla Ahmed b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
10	176/76	Mustafa Efendi İbni İsmail b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
11	176/91	İbrahim Edhem Efendi İbni Abdullah	Selanik Kadısı Süleyman Beyefendinin mustahtemiyken
12	176/93	Osman Ağa İbni Abdullah	Selanik Kadısı Süleyman Beyefendinin Saraçlık hizimetindeyken
13	176/100	es-Seyyid Mustafa Ağa b. es-Seyyid Mehmed	Kasimiye Mahallesinde
14	176/105	Hüseyin Efendi İbni Mehmed	Haci İskender Mahallesi
15	176/126	İmam Mustafa Efendi b. İsmail b. Abdullah	Debbağ Hayreddin Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
16	176/132	İmam Mehmed Efendi b. Abdullah	Dergah-ı Ali Kapucibaşilarından es-Seyyid Selim Efendinin imamıyken vefat
17	176/132	Buçkuzade Yazıcısı dimekle maruf Yazıcı Molla Ahmed b. Hasan	-
18	176/134	Dergâh-ı Ali Kapucibaşilarından es-Seyyid Osman Ağa	Asitane'de Gümrük Emini iken
19	176/135	Çavuşzade Ahmed Raşid Efendi İbni Ali Ağa	-
20	178/6	es-Seyyid Hüseyin b. el-Hac Mustafa	Koca Kasımpaşa Mahallesi
21	178/18	el-Hac Ömer Efendi İbni Süleyman b. Abdullah	Yahya Bali Mahallesi
22	178/46	Molla Hasan b. Ahmed b. Abdullah	Haci İskender Mahallesi
23	178/65	Mahalle İmamı Veliyüddin Efendi b. Hasan b. Abdullah	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi
24	178/67	Molla Ali İbni Hasan b. Mehmed	Kazzaz Hacioğlu Mahallesi
25	180/36	İmam Mehmed Efendi İbni Ahmed b. Abdullah	İki Şerefeli Mahallesi
26	180/37	Halil Efendi	Serbevvâbin es-Seyyid Selim Beyefendinin hizmetinde iken
27	180/41	Molla Hasan b. Murad	Koca Kasım Paşa Mahallesinde
28	180/53	Molla Yusuf İbni Abdullah b. Abdurrahman	Yahya Bâlî Mahallesi
29	180/56	Emrullah Efendi İbni Abdullah	Sarayi Atik Mahallesi
30	180/58	Yeniceli Hafız Mehmed Efendi	İshak Paşa Mahallesi
31	180/64	Molla Osman b. Abdulkadir b. Osman	Kelemeriye Nahiyesi, Adalı Mahallesi
32	180/82	es-Seyyid Mehmed Ali Ağa b. Ahmed b. Abdullah	Mısır Kahire'de müsafiren,
33	180/83	el-Hac Ahmed Efendi İbni el-Hac Ferhd Ağa	Saray-i Atik Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
34	180/91	es-Seyyid İsmail Efendi İbni Musa b. Abdullah	Pintî Hasan Mahallesi
35	180/92	Beledîden [ ] Efendi İbni Abdullah	Kelemeriye Kapu Tekyesi, bilmüsafere
36	180/93	Esirci el-Hac es-Seyyid Mehmed b. Şerbetçi el-Hac Ahmed	Kara Hacioğlu Mahallesi
37	180/112	Molla Hasan b. Süleyman b. Abdullah	Akçe Mescid Mahallesi
38	180/119	Molla Hasan b. Receb b. Abdullah	Kazzaz el-Hac Mustafa Mahallesi
39	182/80	Hafız Ahmed Efendi b. Osman b. Abdullah	el-Hac İskender Mahallesi
40	182/93	Seyyid Bektaş Ağa İbni es-Seyyid Abdullah b. Abdurrahman	Yahya Bâlî Mahallesi
41	182/94	Molla Hüseyin İbni Mehmed b. Abdullah	Sarı Hatip Mahallesinde
42	182/97	Müderris Hocazade Ahmed İshak Efendi İbni Abdullah	Numan Paşa Medresesi Müderrisi iken
43	182/100	Debbağhane İmamı Mustafa Efendi İbni Ebu Bekir İbni Abdullah	Hayreddincik Mahallesi
44	182/104	Keresteci Molla Salih İbni İbrahim	el-Hac Mustafa Mahallesi
45	182/104	Molla Ahmed b. Hüseyin Efendi İbni Abdullah	Pazargâh Nahiyesi Lenkod Karyesi
46	182/105	Üzümcü Molla İbrahim b. Mehmed İbni Abdullah	el-Hac Mustafa Mahallesi
47	182/113	es-Seyyid Osman Ağa İbni es-Seyyid İbni Mehmed b. Seyyid Ali	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi maqtûlen
48	182/116	Müderris eş-Şeyh Mehmed Efendi İbni Abdullah	Harâci Kemal Mahallesi, el-Hac Musa Camii Medresesi
49	182/123	eş-Şeyh Hüseyin Efendi İbni Abdullah	Yahya Bali Mahallesi
50	182/137	Hüseyin Efendi Boşnak b. Abdullah	İshak Paşa Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
51	185/66	Molla Ali b. Abdullah	Kazancı el-Hac Mustafa Mahallesi
52	185/88	Peştamalci İbrahim Efendi İbni Mustafa	Akçe Mescid Mahallesi
53	185/106	es-Seyyid Ahmed b. es-Seyyid Mehmed İbni es-Seyyid Ali	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi maqtûlen
54	186/92	Molla Abdullah b. Abdullah b. Adurrahman	Sulîca Mahallesi
55	186/102	Arnabûd Abdî Hoca İbni Sinan b. Abdullah	Yılan Mermeri Mh. el-Hac Musa Tekyesi Zaviyesi
56	187/2	Mustafa Efendi İbni İndellah	Selanik Kadısı Muşrib Efendizade Abdurrahman Efendi hizmetinde iken
57	187/5	Hattat Ahmed Efendi İbni Abdullah	Cami-i Atik imamı Abdullatif Efendi hanesinde müsafiren
58	187/6	Katib Yusuf Efendi İbni Abdullah	Nehr-i Vardar Cisri
59	187/16	Derviş Ahmed b. Hüseyin b. Abdullah	Kala-i Bala Cami Kapusi Mahallesi
60	187/40	Ahmed Efendi İbni Musa b. Abdullah	Mu'îd Alauddın Mahallesi
61	187/41	es-Seyyid Hasan Efendi İbni Abdullah	Seyfullah Efendi Zaviyesi, müsafiren ve kuyuda mağrûkan
62	187/43	Doyuranî İsmail Efendi İbni İbrahim b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
63	187/52	Hattat Lütfullah Efendi İbni Abdullah	Kadiriye Tarikatı Salih Tekyesinde müsafireten
64	189/171	Mehmed Emin Efendi İbni Osman b. Abdullah	Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi Medrsesinde müsafireten
65	189/174	Kudatdan İbrahim Efendi İbni Abdullah	el-Hac Hoca Ali Halil Ağa Hanında müsafireten
66	189/174	Arif Ahmed Efendi İbni Yahya b. Abdullah	İshak Paşa Mahallesi
67	189/175	Teba'a-i Aliyeden Hafız Ahmed Efendi İbni Abdullah	Serturnacı el-Hac Mustafa Konağında müsafireten

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
68	189/181	Fethiye Zaviyesi Şeyhi Hafız Mustafa Efendi İbni Abdullah	Kasimiye Mahallesi
69	189/186	eş-Şeyh el-Hac Abdurrahman Efendi İbni Abdulmennan	Ayasofya Mahallesi
70	189/190	Faiz Mehmed Efendi	Asitane Sultan Mehmed Camii civarı, yolda Bülbülce'de
71	189/196	Selanik Kadısı Muderris Hafız Abdurrahman Efendi İbni Merhum el-Hac Mehmed Emin Efendi	Selanik
72	189/201	Fişenkçi Molla Ahmed İbni İbrahim b. Abdullah	Muîd Alauddin Mahallesinde katîlen
73	189/214	Molla Mehmed b.Mustafa b. Abdullah	Saray-i Atik Mh. Sefer-i Humayunda
74	189/221	Havace es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Memiş b. Ali	Kasimiye Mh sakinken Asitane'de
75	189/225	Seyyid Mustafa Ağa İbni Seyyid Musa b. Abdurrahman	Yahya Bali Mh, Sefer-i Humayunda
76	189/229	Mehmed Hoca İbni Ali b. Abdullah	Cezeri Kasımpaşa Mh, Sefer-i Humayunda
77	190/61	Molla İsmail İbni Mehmed b. Abdullah	Gülmezoğlu Mh, Sefer-i Humayunda
78	190/79	Hasan Efendi İbni Süleyman b. Abdullah	Mesud Hasan Mahallesi
79	191/3	Hafız Molla Mehmed b. Abdullah İbni Abdurrahman	Hamza Bey Mahallesi
80	191/7	Askeriden Mustafa Efendi İbni Abdullah b. Abdulmennan	Akçe Mescid Mahallesi
81	191/9	es-Seyyid Ahmed Ağa İbni Ali b. Abdulllah	İshak Paşa Mahallesi
82	191/11	Müezzin Molla İbrahim b. el-Hac İsmail b. Abdulllah	Kasım Paşa Mh, Asitane'de
83	191/14	Askeriden İspirî es-Seyyid İsmail b. Abdullah İbni Abdurrahman	Çukur Handa müsafiren

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
84	191/17	Hasan Efendi İbni Süleyman b. Abdullah	Cezeri Kasım Paşa Mahallesinde mecrûhen
85	191/22	es-Seyyid el-Hac Ahmed b. Hasan b. Abdullah	Lüleciler Hanında müsafiren
86	191/24	Pîr Mehmed b. Mustafa b. Abdullah	Ahmed Subaşi Mahallesinde katilen
87	191/36	Feyzullah Efendi İbni Abdullah b. Abdulmennan	Sarı Hatib Mahallesi
88	191/49	Derviş Ömer b. Hasan b. Abdullah	Ali Paşa Mahallesi
89	191/53	Molla Halil b. Nimet b. Abdullah	Yılan Mermeri Mh, İskenderiye'de
90	191/61	Emin Mehmed Efendi İbni Şeyh Mehmed Efendi İbni Şeyh Mehmed	Kasimiye Mahallesi
91	191/66	Mustafa Efendi İbni Alauddin b. Abdurrahman	Kasimiye Mahallesi
92	191/68	Derviş Mustafa b. Abdullah b. Abdurrahman	Musa Baba Mahallesi
93	191A/12	Yeniçeri Efendisi es-Seyyid Feyzullah Efendi İbni Abdurrahman b. Abdullah	el-Hac İsmail Mahallesi
94	191A/18	es-Seyyid Mehmed İzzet Bey Efendi İbni Hacegân Divanı Humayundan Ali Arif Efendi	Selanik Kaymakamı Naqîbul Eşrafı iken
95	191A/43	es-Seyyid Mehmed b. Abdulvehhab b. Abdullah	Selanik Porta Kapu Mahallesi
96	191A/61	Seyyid Ahmed b. Seyyid Ömer	Akçe Mescid Mahallesi
97	191A/71	Seyyid Numan Ağa b. 'Ameş Ağa	Yakub Paşa Mahallesi
98	191A/83	Oturakçı Molla Ahmed b. Hüseyin b. Abdullah	Yakub Paşa Mahallesi
99	191A/103	Şeyhu'l-Qurra' es-Seyyid Mehmed Efendi İbni el-Merhum es-Seyyid Ahmed Efendi İbni Abdullah	İshak Paşa Mahallesi
100	195/3	Derviş Musa b. Abdullah	Kasimiye Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
101	195/4	Molla Hasan b. Abdullah b. Abdurrahman	Tarakçı Mahallesi
102	195/14	Saatçi Molla Mustafa İbni İbrahim İbni Abdurrahman	el-Hac İskender Mahallesi
103	195/17	İmambaşî Abdullatif Efendi İbni Abdurrahman Ağa İbni Abdullah	Cami-i Atik Mahallesi
104	195/18	Mehmed Esad Efendi	Selanik Kadısı Merhum Kadızade İbrahim Edhem Efendinin hizmetindeyken
105	195/19	Molla Ali İbni Hasan İbni Abdullah	Ahmed Subaşi Mahallesinde katîlen
106	195/22	es-Seyyid [ ] İbni Abdullah	Serbevvabin Yusuf Bey Konağında bilmüsafere
107	195/23	Molla Osman b. Ebubekir	Abdullah Kadı Mahallesinde
108	195/47	Beledîden Mustafa Derviş Mustafa b. Hasan b. Abdullah	Tarakçı Mahallesi
109	195/56	Çavuşzade Ahmed Reşid Efendi İbni el-merhum Ali Ağa el-merhum Mehmed Ağa	Selanik eşrafından, mevali-i aliden
110	195/98	es-Seyyid Osman Ağa İbni İbrahim İbni Abdullah	Pinti Hasan Mahallesi
111	195/139	Nal'band Molla Abdullah b. Abdullah	Pinti Hasan Mahallesi
112	195/159	İbrahim Efendi İbni el-Merhûm Şeşbeş Mehmed Ağa	Harâci Kemal Mahallesi
113	195/169	Arif Hafız İbni el-Hac Mustafa	Burmalı Cami Mahallesi
114	195/171	Molla Mustafa İbni Musa	Kazzaz Haci Musa Mh.
115	195/172	Hüseyin Efendi İbni Ali b. Abdullah	Kal'a-i Bala
116	195/185	İmam Hüseyin Efendi İbni Abdullah	Mesud Hasan Mahallesi
117	195/193	Beledîden Zenci Derviş Hasan	Aziz Hanında müsafireten
118	195/218	Mustafa Efendi İbni Abdullah	Kazzaz el-Hac Musa Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
119	196/9	es-Seyid Abdurrahman b. Süleyman	el-Hac MemiMh., Vidin
120	196/49	Kal'a Balaşcisi Mehmed Efendi İbni el-Merhum Ahmed Efendi	Pinti Hasan Mahallesi
121	196/98	Belediden Ömer Efendi İbni Abdullah	es-Seyyid Osman Ağa Hanında bi'l-müsafere
122	196/109	es-Seyyid Ahmed Reşid Efend İbn Merhum es-Seyyid Mehmed Efendi	Kazzaz Haci Musa Mh, Asitane'de
123	196/119	Debbağan Hakesi? el-Hac Hüseyin İb el-Hac Veliyyuddin	İsak Paşa Mahallesi
124	196/134	Beledîden Divan-i Humayundan Abdullah Efendi İbni Abdullah	Serbevvabin Yusuf Bey Efendinin kâtiplik hizmetindeyken
125	197/80	Askeriden Deveci es-Seyyid Mustafa b. Abdullah	Vardar Kapusi, Handa, Vidine azimet esnasında
126	197/99	Molla Ahmed b. Ahmed	Vardar-i Kebir Nahiyesi Bozc Karyesi
127	197/130	Ömer Efendi İbni Abdullah	Sidrekapusi Madeni Nazırı Başmuhasebecisi, Havacegân-i Divan-ı Hümayundan es-Seyyid Mehmed Efendinin İmamı iken
128	197/141	es-Seyyid Hüseyin b. es-Seyyid İsmail İbni Abdullah	Kuvay-i Humayun Ağası Mustafa Ağa'nın kolculuk hizmetindeyken
129	197/210	es-Seyyid Ali Efendi b. Abdullah	Pişmaniye Tekyesinde bilmüsafere
130	197/259	Veliyyuddin Efendi İbni Ali b. Abdullah	Mesud Hasan Mahallesi
131	197/283	Numan Paşa Şeyhi Hasan Efendi İbni Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
132	197/293	Hafız Mustafa Efendi İbni Abdullah	el-Hac İskender Mahallesi
133	197/306	Molla İbrahim b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
134	197/321	Molla Mustafa b. Hüseyin b. Abdullah	Şehabeddin Mahallesi
135	198/10	Askeriden Muytab Molla İsmail b. Mehmed b. Abdullah	Kara Hacioğlu Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
136	198/68	Adem Güllü dimekle şehîr Molla Mustafa b. Hüseyin b. Abdullah	Pinti Hasan Mahallesi
137	198/71	Tüfenkçi Molla İbrahim b. İbrahim b. Abdullah	Mu'îd Alauddin Mahallesi
138	198/74	Askeriden Sirozî eş-Şeyh İbrahim Efendi İbni Abdullah	Debbağ Hayreddin Mahallesi
139	198/82	Dizdar Abdurrahman Efendi İbni Halil Efendi	Akçe Mescid Mahallesi
140	198/89	Yazıcî Molla Ali b. Mehmed b. Abdullah	el-Hac İskender Mahallesi
141	198/101	Fişenkçi Molla Mustafa b. Abdullah	Seanik Yakub Paşa Mahallesi
142	198/102	Şekerci Derviş Nasuh b. Abdullah	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
143	198/136	Hamamî Molla Süleyman İbni Abdullah İbni Abdurrahman	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
144	198/163	Molla Hüseyin İbni Salih	Cami-i Atik Mahallesi
145	198/177	Molla Ali İbni Süleyman b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
146	198/194	es-Seyyid Hafız Mustafa Efendi İbni el-merhum es-Seyyid el-Hac Ömer Efendi	Yakub Paşa Mahallesi
147	198/203	Pir Hafız Mehmed b. Abdullah	Akçe Mescid Mahallesi
148	198/217	Hacegân-ı Divan-ı Humayundan Mehmed Tahir Efendi	Ahmed Paşa Mh. es-Seyyid Osman Beyefendi Konağı, bilmüsafere
149	198/222	Necmi Baba dimekle şehîr Derviş Abdullah.	Mesud Hasan Mahallesi
150	199/40	Salih Şeyhî Mehmed Efendi.	Tarakçı Mahallesi
151	199/91	Molla Osman İbni Abdullah	Kelemeriye Nahiyesi Adalı Mahallesi
152	201/8	eş-Şeyh es-Seyyid Arif Efendi İbni el-merhum Mevtuş Alemdar b. Abdullah	Astarcı Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
153	201/15	es-Seyyid Hafız Şeyh Seyyid Ali Efendi İbni el-merhum Seyyid Hüseyin Efendi	Kapû Tekyesinde bilmüsafere
154	201/26	Hafız Hüseyin Efendi İbni [ ] Efendi	Yakub Paşa Mahallesi
155	201/29	es-Seyyid Abdurahman Bey İbni el-merhm es-Seyyid Abdulvehhab Ağa	İshak PaşaMahallesi
156	201/38	Mekki es-Seyyid el-Hac Mehmed b. Abdullah	Selanik'de bilmüsafere
157	201/82	Beledîden Mustafa Efendi İbni Abdullah b. Abdurrahman	Cezeri Paşa Mahallesi
158	201/108	Şeyh Abdulmuhsin b. Abdullah	Şerif Galib Konağında müsafireten
159	201/121	Ahmed Efendi İbni el-merhum Müfti Efendi	İshak Paşa Mahallesi müsafireten
160	201/123	Molla Ali b. Haci Musa	Sinan Paşa Mahallesi
161	201/149	Şehir Kethudası es-Seyyid Halil Ağa İbni Yusuf b. Abdullah	Şehabeddin Mahallesi
162	201/150	es-Seyyid Hasan Ağa b. [ ] b. Abdullah	Tarakçı Mahallesi
163	201/153	Santuri Molla Ali İbni Abdullahr	Hayreddincik Mahallesi
164	201/159	Mehmed Şakir Efendi İbni el-Hac Ahmed	Gülmezoğlu Mahallesi
165	201/200	Seyyid Hüseyin İbni Seyyid Mustafa Ağa.	Tarakçı Mahallesi
166	201/209	Bektaşi Şeyhi Salih Dede İbni Abdullah	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi
167	201/210	Derviş Mustafa b. Ramazan b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
168	201/219	Abdulkerim Efendi İbni [ ]	Selanik'de bi'l-müsafere
169	204/55	Numan Hafız Efendi İbni Hüseyin	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
170	206/56	es-Seyyid Ali b. Haci Cafer	Hayreddidncik Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
171	206/136	Tufan es-Seyyid Ahmed b. Süleyman	Sulıca Mahallesi
172	206/141	es-Seyyid Mehmed Emin Ağa İbni Abdurrahman b. Abdullah	Akçe [Mescid] Mahallesi
173	209/5, 33	es-Seyyid Çolak Ali Paşa	Selanikde ikamete memur
174	209/15	es-Seyyid Ali Efendi İbni Ahmed Ağa İbni Abdullah	İshak Paşa Mahallesi
175	209/38	Hafız Ahmed Efendi İbni Veliyuddin b. Abdullah	Kasım Paşa Mahallesi
176	209/48	Molla Ali b. Hüseyin	Pinti Hasan Mahallesi
177	209/61	Debbağ Molla Ali b. Osman	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
178	209/65	el-Hac Ebubekir Efendi İbni Abdullah	Yakub Paşa Mahallesi
179	209/76	el-Hac Ali Efendi İbni es-Seyyid Ahmed Efendi	İshak Paşa Mh, Medine-i Münevvere'de
180	209/91	Halil Efendi	Selanik Valisi Mehmed Paşa'nın Masraf Katibi
181	211/18	Berber Molla İbrahim Mustafa	Musa Baba Mahallesi
182	211/19	es-Seyyid Mehmed b. Abdullah	Selanik sakini, qatîlen
183	211/43	Arnabûd Molla Salih b. Yakub	Yakub Paşa Mahallesi
184	211/48	Hafız Mustafa İbni Abdullah	Selanik Mutasarrıfı İbrahim Paşa'nın kitabet hizmetindeyken
185	211/64	Tahliyeci Derviş Ahmed İbni Süleyman b. Abdullah	Selanik Mesudcuk Mahallesi
186	211/65	es-Seyyid Mehmed Ağa İbni Abdullah	Selanik Valisi İbrahim Paşa'nın sancaktarlık hizmetinde
187	211/65	Ali Efendi	İshak Paşa Camii Medrese Odası müsafireten
188	211/78	İhsîvî Osman Efendi	Mahruse-i Tebkü(?) 96 Cemaati Kışlasında müsafireten, Yenişehir-i Fenar
189	211/80	es-Seyyid Mehmed Ali Rasım Efendi İbni el-merhum es-Seyyid Abduşşükür Efendi	Ayasofya Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
190	211/94	Sabik Tersane-i Amire Emini es-Seyyid Abdurrahman Beyefendi	Asitane
191	212/6	Molla Süleyman b. Abdullah	Mu'id Alauddin Mh.
192	212/7	Mustafa Efendi İbni Abdullah	Tarakçı Mahallesi
193	212/13	Leblebici Molla Ali İbni el-merhum el-Hac Yakub Ağa	Pinti Hasan Mahallesi
194	212/22	Oturakçı Molla Osman İbni Halil İbni Abdullah	Sulıca Mahallesi
195	212/32	es-Seyyid Mehmed Arif Ağa b. Ali b. Abdullah	Hoca Burhan Mahallesi
196	212/35	Suyanninî Molla Mustafa İbni Mehmed	İshak Paşa Mahallesi
197	212/42	Asakiriden es-Seyyid Mustafa b. Abdullah	Nasuh Beşe Handa müsafireten
198	212/43	es-Seyyid Mehmed Said Efendi İbni el-merhum Mustafa İbni Abdullah	İskak Paşa Mh, Siroz
199	212/47	es-Seyyid Ebubekir Odabaşı İbni Abdullah	İshak Paşa Mahallesi
200	215/5	Ebubekir Hanefi Efendi İbni Mehmed	Saray-i Atik Mahallesi
201	215/12	Molla Mehmed b. Mustafa	Lankaza Nahiyesi
202	215/14	el-Hac Abdullah Efendi	Yakup Paşa Mahallesi
203	215/20	Veyis Efendi	İshak Paşa Mh. Lankaza Naib-i Şer'isi
204	215/22	Askeriden Molla Bayezid	Hüseyin Ağa Handa müsafireten
205	215/37 215/31	es-Seyyid Mehmed b. Mustafa[1]	Boşnak Handa sakinken
206	215/38	es-Seyyid Abdulkerim b. es-Seyyid Mehmed	Ayasofya Mahallesi

1 Daha önce iptal (batale) edilen aynı müteveffanın hükmünde babası Abdullah olarak kaydedilmiştir. Bkz. *SŞS*, 215, s.31b

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
207	215/42	Beledîden eş-Şeyh Mustafa Efendi İbni Abdullah	Karahacioğlu Mahallesi
208	215/69	Peştamalci Molla Abdurrahman b. Mustafa b. Abdullah	Timurtaş Mahallesi
209	215/38	es-Seyyid Abdulkerim b. es-Seyyid Mehmed	Ayasofya Mahallesi
210	215/74	Molla Ahmed b. Hasan b. Abdullah	Koca Kasım Paşa Mahallesi
211	215/82	Bur'anî Molla Hüseyin b. Ali	Hacı Memi Mahallesi
212	215/83	Matûş Efendi İbni el-merhum Ahmed Ağa	Pinti Hasan Mahallesi
213	215/92	İmam el-Hac Ali Efendi	Kelemeriye Etmeceli Mh. imamiyken
214	215/116	Müderrisin-i Kiram Dâri's-Saltanati's-Seniyyeden İslimiyevi es-Seyyid İbrahim Efendi	Medrese-i Latîfede (Selim Sırrı Paşa) Müderrisken
215	215/117	es-Seyyid Osman b. Abdullah	Kelemeriye Suruklu Mahallesi
216	215/118	es-Seyyid Süleyman Ağa İbni Osman İbni Abdullah	Yahya Bâlî Mahallesi
217	215/122	Mi'mar Ameş Alemdar İbni Abdullah	Musa Baba Mahallesi
218	218/55	Dergâh-ı Ali Kapucibaşlarından Çuka Çavuşi es-Seyyid Mustafa Ağa	Başbâkîkulu Konağı
219	218/70	es-Seyyid Mehmed Emin Ağû İbni Kapûcîzade es-Seyyid Mustafa Ağa	Balat Mahallesi
220	218/73	Hazine Kâtibi Salih Efendi İbni Mehmed Said Ağa	Mu'îd Alauddin Mahallesi
221	218/84	Molla Said b. Abdullah	Selanik Valisi Ömer Paşa'nın Dergâh-ı Ali 9. Top
222	218/87	Molla Ali b. Mehmed b. Abdullah	Akçe Mescid Mahallesi
223	218/91	Osman Efendi b. Abdullah	Haci İsmail Mahallesi
224	218/92	Emtia Gümrüğü Kâtibi Halil Efendi b. Mustafa	Pinti Hasan Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
225	218/102	Veliyyuddin Efendi b. Yusuf b. Abdullah	Pinti Hasan Mahallesi
226	218/115	es-Seyyid el-Hac Hasan Efendi İbni el-merhum el-Hac Mustafa Efendi	Hoca Burhan Mahallesi
227	218/119	Başkâtib Hasan Efendi İbni Ömer Ağa	Pinti Hasan Mahallesi
228	218/123	Mehmed Efendi İbni el-merhum İbrahim Efendi	Hayreddincik Mahallesi
229	218/129	Seydi Ağa İbni Mehmed	Haci Mustafa Mahallesi
230	218/133	İmam Ahmed Efendi İbni Ali b. Abdullah	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi
231	218/140	Müderris es-Seyyid el-Hac İbrahim Efendi İbni Abdullah	Yılan Mermeri Mahallesi
232	219/8	Sülale-i tahireden Hazret-i Evrenosiden Şerife Atiyyye Hanım İbt. es-Seyyid Abdurrahman Bey Efendi	Yahya Bali Mh, Yenice-i Vardar'da müsafireten
233	219/26	Abdullah Efendi İbni Mehmed Efendi	el-Hac Mustafa Paşa'nın Sancak Kethudası
234	219/32	Şekerci Derviş Ebubekir b. Abdullah	Kara Haci Mahallesi
235	219/33	Hasan Akif Efendi İbni Ali b. Abdullah	Tarakçı Mahallesi
236	219/40	Hoca Fatma Hatun İbt. Abdullah	Pinti Hasan Mahallesi
237	221/6	el-Hac Yunus Efendi b. Mahmud b. Abdullah	Hacc-i Şerif
238	221/37	Abdulhalim Efendi İbni el-Hac Ahmed Efendi	el-Hac İsmail Mahallesi
239	221/50	es-Seyyid Musa Ağa b. Mustafa	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
240	221/59	el-Hac Hafız Mustafa Ağa b. Hafız Hüsameddin b. Abdullah	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
241	221/59	es-Seyyid Mustafa b. Osman	İshak Paşa Mahallesi
242	221/63	Mehmed Said Efendi b. Mehmed Ağa b. Abdullah	Kasimiye Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
243	221/75	Gûşgezenli Osman Efendi b. Abdullah	Emtia Gümrüğü Emini Ömer Ağa hizmetinde
244	221/79	Murîrî? el-Hac İsmail Efendi İbni Abdullah	Harâci Kemal Mahallesi
245	224/2	eş-Şeyh Ali b. Abdullah	Şehabeddin Mahallesi
246	224/4	Molla Ahmed b. Osman	Kelemeriye Uzun Ali Karyesi
247	224/5	Keresteci Molla Ali b. İbrahim	Koca Kasım Paşa Mahallesi
248	224/8	Mustafa Efendi İbni Süleyman	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
249	224/20	Kerastesci Molla İbrahim b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
250	224/21	Ömer Efendi İbni Ahmed b. Abdullah	Pinti Hasan Mahallesi
251	224/29	es-Seyyid Pîr Mehmed İbni el-merhum es-Seyyid Ahmed Efendi	Limni Ceziresi
252	224/36	Ali Efendi İbni Hasan	Vali el-Hac Mustafa Bey'in Divan Efendiliği
253	224/44	Katib es-Seyyid Ahmed Efendi İbni Abdullah Efendi	Balat Mahallesi
254	224/46	Debbağ Molla Hüseyin b. Abdullah	Musa Baba Mahallesi
255	224/56	Molla Mustafa b. Abdullah	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi
256	224/56	es-Seyyid Hasan b. Abdullah	Musa Baba Mahallesi
257	224/57	Haci Hüseyin Efendi İbni el-Hac Mustafa b. Abdullah	Akçe Mescid Mahallesi
258	224/58	Hasan Efendi İbni Numan İbni Ömer	Kasimiye Mahallesi
259	224/73	es-Seyyid Ali b. Abdullah	Gülmezoğlu Mahallesi
260	224/110	Derviş Mehmed b. Ahmed	İshak Paşa Mahallesi
261	224/115	Peştamalciyan Emini es-Seyyid Ahmed Efendi İbni es-Seyyid Mehmed Efendi	Kazaz Haci Musa Mahallesi
262	224/130	Hafız Haci Hasan Efendi İbni Yusuf	Yakub Paşa Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
263	224/138	Molla Hasan İbni Salih	Selanik Mu'îd Alauddin Mahallesi
264	226/3	Davazlı Hüseyin Efendi İbni Ömer	Emtia Gümrüğü Emini Ahmed Bahri Konağı müsafireten
265	226/9	Molla Hüseyin b. Ali	Kasimiye Mahallesi
266	226/29	Mustafa Efendi İbni Mehmed	Eğriboz Valisi Ömer Paşanın kitabet hizmeti
267	226/33	Hafız İsa Efendi [İbni] Abdullah	Mu'îd Alauddin Mahallesi
268	226/42	Derviş Bâyezid İbni Abdullah	Yahya Bali Pençşenbe Tekyesi
269	226/43	Duhan Gümrüğü Kâtibi Mehmed Efendi İbni Abdurrahman İbni Abdullah	Haci İskender Mahallesi
270	226/45	Debbağ A'ma Mehmed Efendi İbni Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
271	226/94	İmam Ahmed Efendi İbni Ali b. Abdullah	Kelemeriye Adalû Mahallesi
262	226/109	es-Seyyid Abdi Bey İbni el-merhum Abdulvehhab Ağa	Mısır Kahire
273	230/13	Kasab Molla Ali İbni Hasan	Kara Hacioğlu Mahallesi
274	230/14	Hüseyin Efendi İbni Abdulkerim Efendi	Hayreddincik Mahallesi
275	230/17	es-Seyyid Abdi Bey İbni Abdulvehhab Ağa[2]	Mısır Kahire
276	230/19	Tarik-i Mevleviyeden Mehmed Dede İbni Abdullah	Selanik Mevlevihanesi
277	230/41	İbrahim Edhem Efendi İbni Hasan	İşkodra'da vefat
278	230/63	es-Seyyid Ebubekir Bey Efendi İbni Ömer Efendi	Selanik
279	230/84	Serrac es-Seyyid Yusuf Ağa İbni Halil Ağa	Şehabeddin Mahallesi

2 Bu hükmün murisi 226/109 nolu hükümdeki murisle aynı kişidir.

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
280	230/98	Molla Ahmed b. Hasan	Kara Hacı Mahallesi
281	230/106, 131	Harir Nazırı Sabık Mustafa Efendi İbni Osman Efendi	Deraliye
282	230/103	Mehmed Emin Efendi b. Ahmed	Hacı Memi Mahallesi
283	230/116	Hoca Yusuf b. Ömer İbni Abdullah	Kal'a-i Bâlâ Cami-i Atik Mahallesi
284	230/122	Hamza Bey Camii Şerifi Müezzini el-Hac Abdurrahman Efendi İbni Ömer	Hicaz'da vefat
285	230/129	Müderrisin-i Kiramdan Mehmed Tevfik Efendi	Lankaza Karyesi
286	230/142	Molla Ahmed	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
287	230/143	es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
288	230/147	Şeyh Ahmed Efendi İbni Mehmed	Kal'a-i Bâlâ Bor Mahallesi
289	230/153	el-Hace Şerife Ayşe Hanım İbt. el-merhum Numan Bey	Medine-i Münevvere
290	230/175	Lankazalızade es-Seyyid Mahmud Ağa İbni Mehmed Emin Ağa	Pinti Hasan Mahallesi
291	230/179	es-Seyyid Abdurrahman Ağa İbni Ahmed Ağa	Kal'a-i Bâlâ Divan Mahallesi
292	230/182	Mağribî eş-Şeyh Abdurrahman b. Abdullah	Ahmed Subaşı Mahallesi
293	230/186	Hüdaverdi Mehmed Efendi İbni Abdullah	Konakçı Konağı müsafireten
294	230/187	Beşcioğlu es-Seyyid Osman Efendi İbni Ömer Ağa	Tarakçıoğlu Mahallesi
295	230/251	Abdullah Efendi İbni Mustafa	Mu'îd Alauddin Mahallesi
296	230/261	es-Seyyid Osman Bey İbni el-merhum Mehmed Ağa	Ahmed Subaşı Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
297	234/3	Sipahi Ahmed Efendi İbni Hüseyin	İshak Paşa Mahallesi
298	234/20	Mehmed Said Efendi	Pinti Hasan Mahallesi
299	234/102	Mustafa Efendi İbni İsmail Efendi	Vardar-i Kebir İkizler Karyesi
300	234/110	Derviş Mehmed Çavuş İbni Abdullah	Selanik
301	234/117	Hüseyin Efendi İbni Hasan	Ahmed Subaşı Mahallesi
302	237/6	Hocazade es-Seyyid Osman Efendi	Yenice-i Vardar'da
303	237/30	es-Seyyid Lütfullah Ferid Efendi İbni es-Seyyid Abdurrahman Efendi	Cami-i Atik Mahallesi
294	237/33	Molla Hüseyin b. Feyzullah	Haci İsmail Mahallesi
305	237/58	Selanik Hâkimi Morevî Ebubekirzade Mevali-i Fahamdan Abdullah İzzet Bey Efendi	Selanik
306	237/62	Ayşe Sıddıqa Hanım bt. Abdullah	Selanik
307	237/79	Reşide Hanım İbneti el-Hac Osman Bey	Ahmed Subaşı Mahallesi
308	237/97	Ahisçevi Hasan Efendi İbni Abdullah	Numan Paşa Mahallesi
309	237/99	İnce Camii İmamı el-Hac Mustafa Efendi İbni Hasan	Kazaz Haci Musa Mahallesi
310	237/103	Hafız Ali Efendi İbni Hamza	İshak Paşa Mahallesi
311	237/129	İmam Ali Efendi İbni Abdullah	Cezeri Kasım Paşa Mahallesi
312	237/138 241/33	es-Seyyid Memed Şakir İbni el-merhum Ali Arif Efendi	Vidine Sancağı Ayanı iken
313	237/146	Mehmed Bey İbni Ahmed Efendi	Akçe Mescid Mahallesi
314	237/147	Mahmud Efendi İbni Hamza	Eğriboz Adası
315	237/180	İmam Hüseyin Efendi İbni Mustafa	Akçe Mescid Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
316	237/195	Eğribozî es-Seyyid el-Hac Yusuf Ağa İbni İbrahim Ağa	İshak Paşa Mahallesi
317	241/24	el-Hac Osman Efendi b. Ahmed	Selanik Yakub Paşa Mahallesi
318	241/58	Zeynelabidin Efendi İbni Behlül	Yenişehir-i Fenar
319	241/61	Hüseyin Efendi İbni Abdullah	İki Şerefeli Mahallesi
320	241/79	Necl-i necil Ğazi Evrenos'dan es-Seyyid Ahmed Tevfik Bey Efendi İbni el-merhum el-mebrur es-Seyyid Yusuf Bey Efendi	Dergâh-ı Mualla Kapucibaşılarından iken
321	241/109	eş-Şeyh Abdulkadir Efendi İbn Nureddin Efendi	Pazar Tekyesi Post-nişini iken
322	241/110	Ahmed Efendi İbni Abdullah	Haci Osman Bey Konağı
323	241/121	Yorganî es-Seyyid Osman İbni Sadullah	Kazzaz Haci Mustafa Mahallesi
324	241/123	Eğribozî Hüseyin Efendi İbni Abdullah	Kazzaz Haci Musa Mahallesi
325	241/168	Müderris İbrahim İbni Halil Efendi	Mu'îd Alauddin Mahallesi
326	245/116	Ömer Hulusi Efendi İbni Mehmed Ağa	Timurlî Paşa Mahallesi
327	245/132	Molla Ali İbni Mehmed	Haci Hasan Mahallesi
328	245/152 246/164	Nakîbzade es-Seyyid Abdurrahman Efendi el-merhum el-mebrur es-Seyyid Mehmed Efendi	Cami-i Atik Mahallesi
329	245/153	Perşenbe Tekyesi Post-nişini eş-Şeyh Abdurrahman Efendi İbni eş-Şeyh Osman Efendi	Yahya Bali Mahallesi
330	245/192	İmam Ali Efendi İbni Hüseyin	Mu'îd Alauddin Mahallesi
331	246/162	Ali Molla b. Hüseyin	Lankaza Nahiyesi Kavâlar Karyesinde
332	246/174	Haci Kapucizade es-Seyyid Mehmed Said Ağa İbni el-merhum Metûş Ağa	Kara Hacioğlu Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
333	246/181	es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Mustafa Efendi	Arabistan
334	246/189	Müezzin Hasan Efendi İbni Süleyman	İshak Paşa Mahallesi
335	248/68	es-Şeyh Selim Efendi İbni Abdullah	Mu'îd Alauddin Mahallesi
336	248/100	Latif Efendi İbni Ahmed	Abdulmuin Efendi Hanesinde müsafireten
337	248/161	Molla Hüseyin b. Halil	Kelemeriye Balioğlu Mahallesi
338	251/28	es-Seyyid el-Hac Tahir Ağa İbni Mustafa Ağa İbni Abdullah	Ali Paşa Mahallesi
339	251/73	Derviş Ahmed Efendi İbni İsmail Ağa	Saray-i Atik Mahallesi
340	251/155	Hasan Efendi İbni Abdullah	Taş Handa müsafireten
341	252/30	Şerife Ayşe Hanım İbt. el-merhum Şerif Ahmed Tevfik Bey Efendi	Tarakçı Mahallesi
342	252/38	Şerife Zübeyde Hanım	Saray-i Atik Mahallesi
343	252/43	el-Hac İbrahim Efendi İbni Abdullah	Yusuf Paşa Medresesi
344	252/73	Sarrac es-Seyyid Mehmed Salih Ağa İbni es-Seyyid el-Hac Hüseyin Ağa İbni Mehmed Emin Ağa	Pinti Hasan Mahallesi
345	252/84	Debbağ Molla Ali İbni İsa b. Hüseyin	Yakub Paşa Mahallesi
346	253/124	Selanik Eyaleti Valisi Vuzerâ-i Fehamdan es-Seyyid Bekir Sami Paşa Necl-i el-merhum Mustafa Efendi	Deraliye'ye azimet etmek üzereyken
347	254/91	Müderrisin-i Kiramdan Me'zûn bi'l-ifta es-Seyyid Hüseyin Zühdi Efendi İbni Mehmed Efendi İbni Abdullah	İshak Paşa Mahallesi
348	254/106	Eyüb Hoca İbni Süleyman b. Abdullah	Lankaza Nahiyise Nebi Mahallesi

Sıra No.	Defter ve Sayfa No.	Muris	Vefat Yeri ve Şekli
349	254/117	Zeyneb Hanım Efendi	Kasımiye Mahallesi
350	254/137	Musa Efendi İbni Abdullah	Karlı Medrsesi
351	254/186	Ali Efendi İbni Hafız b. Abdullah	Aynaroz Ceziresinde müsafiren
352	255/36	Molla Osman b. Abdullah	Nalband Ali Hanında müsafireten
353	255/54	es-Seyyid eş-Şeyh Abdulmelik Efendi İbni eş-Şeyh Mehmed Efendi İbni eş-Şeyh Ahmed Efendi	Tarakçı Mahallesi Salı Tekyesi Post-nişini iken
354	255/61	Derviş Süleyman b. Ahmed	Ahmed Subaşı Mahallesi
355	255/62	Molla Mirza? İbni Abdullah	Vardareyn Nahiyesi Dufancı? Karyesinde
356	256/23	eş-Şeyh Tahir Efendi İbni Abdullah	Çavuşzade Molla Beyefendi Konağı
357	256/33	Kucmanî Halil Efendi b. Abdullah	Saray-i Atik Mahallesi
358	256/37	Seydi Pehlivan İbni Abdullah	Çavuşzade Molla Bey Efendi Konağında müsafireten
359	256/66	es-Seyyid Mehmed Said Efendi İbni el-merhum Naqıbzade Abdullah Sami Efendi	Balat Mahallesi
360	256/86	A'ma Hafuz Mustafa Efendi İbni Ali b. Abdullah	Yakub Paşa Mahallesi
361	256/131	Derviş Ali b. Abdullah	Yahya Bali Mahallesi
362	256/139	Musa Efendi İbni İbrahim	Haci İsmail Mahallesi
363	256/159	Debbağ Gönci Hafız Ali b. Abdullah	Kaza Haci Musa Mahallesi
364	256/167	Muhendis Abdulaziz Efendi İbni Abdullah	Mahzen Handa
365	256/173	Anadolulu es-Seyyid Osman Efendi İbni Abdullah	Mustafa Paşa Medresesi

EK 2: Merkez Mahallelerine Göre İlmiye Sınıfı

1) Ahmed Subaşi Mahallesi

1. 176/62-63: Molla Ahmed b. Abdullah
2. 176/76: Mustafa Efendi İbni İsmail b. Abdullah
3. 187/43-44: Doyuranî İsmail Efendi İbni İbrahim b. Abdullah
4. 191/24: Pîr Mehmed b. Mustafa b. Abdullah
5. 195/19: Molla Ali İbni Hasan İbni Abdullah
6. 197/283: Numan Paşa Şeyhi Hasan Efendi İbni Abdullah
7. 197/306: Molla İbrahim b. Abdullah
8. 198/177-178: Molla Ali İbni Süleyman b. Abdullah
9. 201/210: Dervîş Mustafa b. Ramazan b. Abdullah
10. 224/20: Kerasteci Molla İbrahim b. Abdullah
11. 226/45-46: Debbağ A'ma Mehmed Efendi İbni Abdullah
12. 230/182: Mağribî eş-Şeyh Abdurrahman b. Abdullah
13. 230/261: es-Seyyid Osman Bey İbni el-merhum Mehmed Ağa
14. 234/117: Hüseyin Efendi İbni Hasan
15. 237/79-80: Reşide Hanım İbt. el-Hac Osman Bey
16. 255/61: Dervîş Süleyman b. Ahmed

2) Akçe Mescid Mahallesi

1. 176/11: Hafız Ahmed Efendi b. Abdullah
2. 176/11: İbrahim Efendi b. Abdullah
3. 180/112: Molla Hasan b. Süleyman b. Abdullah
4. 185/88: Peştamalci İbrahim Efendi İbni Mustafa
5. 191A/61: Seyyid Ahmed b. Seyyid Ömer
6. 198/82: Dizdar Abdurrahman Efendi İbni Halil Efendi
7. 198/203: Pir Hafız Mehmed b. Abdullah

8. 206/141: es-Seyyid Mehmed Emin Ağa İbni Abdurrahman b. Abdullah
9. 218/87: Molla Ali b. Mehmed b. Abdullah
10. 224/57: Hacı Hüseyin Efendi İbni el-Hac Mustafa b. Abdullah
11. 237/146: Mehmed Bey İbni Ahmed Efendi
12. 237/180: İmam Hüseyin Efendi İbni Mustafa

3) Ali Paşa Mahallesi

1. 191/49-50: Dervîş Ömer b. Hasan b. Abdullah
2. 251/28→29: es-Seyyid el-Hac Tahir Ağa İbni Mustafa Ağa İbni Abdullah

4) Astarcı Mahallesi

1. 201/8: eş-Şeyh es-Seyyid Arif Efendi İbni el-merhum Mevtuş Alemdar b. Abdullah

5) Ayasofya Mahallesi

1. 189/186: eş-Şeyh el-Hac Abdurrahman Efendi İbni Abdulmennan
2. 211/80-82: es-Seyyid Mehmed Ali Rasım Efendi İbni el-merhum es-Seyyid Abduşşükûr Efendi
3. 215/38: es-Seyyid Abdulkerim b. es-Seyyid Mehmed

6) Balat Mahallesi

1. 218/70: es-Seyyid Mehmed Emin Ağû İbni Kapûcîzade es-Seyyid Mustafa Ağa
2. 224/44: Kâtib es-Seyyid Ahmed Efendi İbni Abdullah Efendi
3. 256/66: es-Seyyid Mehmed Said Efendi İbni el-merhum Naqıbzade Abdullah Sami Efendi

7) Burmalı CamiMahallesi

1. 195/169: Arif Hafız İbni el-Hac Mustafa

8) Cami-i Atik Mahallesi

1. 195/17-18: İmâmbaşı Abdullatif Efendi İbni Abdurrahman Ağa İbni Abdullah
2. 198/163: Molla Hüseyin İbni Salih
3. 237/30: es-Seyyid Lütfullah Ferid Efendi İbni es-Seyyid Abdurrahman Efendi
4. 245/152, 246/164: Nakîbzade es-Seyyid Abdurrahman Efendi el-merhum el-mebrur es-Seyyid Mehmed Efendi

9) Cezeri Kasım Paşa Mahallesi

1. 178/65-66: Mahalle İmamı Veliyüddin Efendi b. Hasan b. Abdullah
2. 182/113: es-Seyyid Osman Ağa İbni es-Seyyid İbni Mehmed b. Seyyid Ali
3. 185/106: es-Seyyid Ahmed b. es-Seyyid Mehmed İbni es-Seyyid Ali
4. 189/229-230: Mehmed Hoca İbni Ali b. Abdullah
5. 191/17: Hasan Efendi İbni Süleyman b. Abdullah
6. 201/209: Bektaşi Şeyhi Salih Dede İbni Abdullah
7. 224/56: Molla Mustafa b. Abdullah
8. 237/129: İmam Ali Efendi İbni Abdullah

10) Debbağ Hayreddin Mahallesi

1. 176/126: İmam Mustafa Efendi b. İsmail b. Abdullah

11) Gülmezoğlu Mahallesi

1. 201/159: Mehmed Şakir Efendi İbni el-Hac Ahmed
2. 224/73: es-Seyyid Ali b. Abdullah

12) Hacı Hasan Mahallesi

1. 245/132: Molla Ali İbni Mehmed

13) el-Hâc İsmail Mahallesi

1. 191A/12: Yeniçeri Efendisi es-Seyyid Feyzullah Efendi İbni Abdurrahman b. Abdullah
2. 237/33-34: Molla Hüseyin b. Feyzullah
3. 256/173: Anadolulu es-Seyyid Osman Efendi İbni Abdullah
4. 221/37-38: Abdulhalim Efendi İbni el-Hac Ahmed Efendi
5. 218/91: Osman Efendi b. Abdullah

14) Hacı İskender Mahallesi

1. 176/105: Hüseyin Efendi İbni Mehmed
2. 178/46: Molla Hasan b. Ahmed b. Abdullah
3. 182/80: Hafız Ahmed Efendi b. Osman b. Abdullah
4. 226/43-44: Duhan Gümrüğü Kâtibi Mehmed Efendi İbni Abdurrahman İbni Abdullah
5. 195/14: Saatçi Molla Mustafa İbni İbrahim İbni Abdurrahman
6. 197/293: Hafız Mustafa Efendi İbni Abdullah
7. 198/89: Yazıcî Molla Ali b. Mehmed b. Abdullah

15) Hacı Memi Mahallesi

1. 215/82: Bur'anî Molla Hüseyin b. Ali
2. 230/103: Mehmed Emin Efendi b. Ahmed

16) el-Hâc Mustafa Mahallesi

1. 182/104: Keresteci Molla Salih İbni İbrahim
2. 182/105: Üzümcü Molla İbrahim b. Mehmed İbni Abdullah
3. 218/129: Seydi Ağa İbni Mehmed

17) Hamza Bey Mahallesi

1. 191/3: Hafız Molla Mehmed b. Abdullah İbni Abdurrahman

18) Harâci Kemal Mahallesi

1. 112.195/159: İbrahim Efendi İbni el-Merhûm Şeşbeş Mehmed Ağa
2. 221/79: Murîrî? el-Hac İsmail Efendi İbni Abdullah

19) Hayreddincik Mahallesi

1. 182/100: Debbağhane İmamı Mustafa Efendi İbni Ebu Bekir İbni Abdullah
2. 201/153: Santuri Molla Ali İbni Abdullahr
3. 206/56: es-Seyyid Ali b. Hacı Cafer
4. 230/14: Hüseyin Efendi İbni Abdulkerim Efendi

20) Hoca Burhan Mahallesi

1. 212/32: es-Seyyid Mehmed Arif Ağa b. Ali b. Abdullah
2. 218/115-116: es-Seyyid el-Hac Hasan Efendi İbni el-merhum el-Hac Mustafa Efendi
3. 180/36: İmam Mehmed Efendi İbni Ahmed b. Abdullah

21) İshak Paşa Mahallesi

1. 180/58: Yeniceli Hafız Mehmed Efendi
2. 182/137: Hüseyin Efendi Boşnak b. Abdullah

3. 189/174: Arif Ahmed Efendi İbni Yahya b. Abdullah
4. 191/9: es-Seyyid Ahmed Ağa İbni Ali b. Abdulllah
5. 191A/103-104: Şeyhu'l-Qurra' es-Seyyid Mehmed Efendi İbni el-Merhum es-Seyyid Ahmed Efendi İbni Abdullah
6. 196/119: Debbağan Hakesi? el-Hac Hüseyin İb el-Hac Veliyyuddin
7. 201/29: es-Seyyid Abdurahman Bey İbni el-merhm es-Seyyid Abdulvehhab Ağa
8. 209/15-16: es-Seyyid Ali Efendi İbni Ahmed Ağa İbni Abdullah
9. 209/76: el-Hac Ali Efendi İbni es-Seyyid Ahmed Efendi
10. 212/35: Suyanninî Molla Mustafa İbni Mehmed
11. 221/59: es-Seyyid Mustafa b. Osman
12. 212/47: es-Seyyid Ebubekir Odabaşı İbni Abdullah
13. 224/110: Dervîş Mehmed b. Ahmed
14. 234/3: Sipahi Ahmed Efendi İbni Hüseyin
15. 237/103: Hafız Ali Efendi İbni Hamza
16. 237/195-196: Eğribozî es-Seyyid el-Hac Yusuf Ağa İbni İbrahim Ağa
17. 246/189: Müezzin Hasan Efendi İbni Süleyman
18. 254/91-92: Müderrisin-i Kiramdan Me'zûn bi'l-ifta es-Seyyid Hüseyin Zühdi Efendi İbni Mehmed Efendi İbni Abdullah

22) Kala-i Bala Cami Kapusi Mahallesi

1. 187/16: Dervîş Ahmed b. Hüseyin b. Abdullah
2. 195/172: Hüseyin Efendi İbni Ali b. Abdullah
3. 230/116: Hoca Yusuf b. Ömer İbni Abdullah
4. 230/147: Şeyh Ahmed Efendi İbni Mehmed
5. 230/179: es-Seyyid Abdurrahman Ağa İbni Ahmed Ağa

23) Kara Hacıoğlu Mahallesi

1. 180/93-94: Esirci el-Hac es-Seyyid Mehmed b. Şerbetçi el-Hac Ahmed
2. 219/32: Şekerci Dervîş Ebubekir b. Abdullah
3. 230/98: Molla Ahmed b. Hasan
4. 246/174-177: Hacı Kapucizade es-Seyyid Mehmed Said Ağa İbni el-merhum Metûş Ağa

24) Kasimiye Mahallesi

1. 176/100: es-Seyyid Mustafa Ağa b. es-Seyyid Mehmed
2. 189/181: Fethiye Zaviyesi Şeyhi Hafız Mustafa Efendi İbni Abdullah
3. 189/221-224: Havace es-Seyyid Ahmed Efendi İbni el-Hac Memiş b. Ali
4. 191/61: Emin Mehmed Efendi İbni Şeyh Mehmed Efendi İbni Şeyh Mehmed
5. 191/66: Mustafa Efendi İbni Alauddin b. Abdurrahman
6. 195/3: Dervîş Musa b. Abdullah
7. 221/63: Mehmed Said Efendi b. Mehmed Ağa b. Abdullah
8. 224/58: Hasan Efendi İbni Numan İbni Ömer
9. 254/117→122: Ömer Paşa Hazretlerinin Kerimeleri Zeyneb Hanım Efendi

25) Kazancı el-Hac Mustafa Mahallesi

1. 185/66: Molla Ali b. Abdullah

26) Kazaz el-Hac Mustafa Mahallesi

1. 180/119: Molla Hasan b. Receb b. Abdullah
2. 241/121: Yorganî es-Seyyid Osman İbni Sadullah

27) Kazaz Hacıoğlu Mahallesi

1. 178/67-68: Molla Ali İbni Hasan b. Mehmed

28) Kazaz Hacı Musa Mahallesi

1. 195/171: Molla Mustafa İbniMusa
2. 196/109-110: es-Seyyid Ahmed Reşid Efend İbn Merhum es-Seyyid Mehmed Efendi
3. 195/218: Mustafa Efendi İbni Abdullah
4. 198/102: Şekerci Dervîş Nasuh b. Abdullah
5. 198/136: Hamamî Molla Süleyman İbni Abdullah İbni Abdurrahman
6. 230/142: Molla Ahmed
7. 204/55: Numan Hafız Efendi İbni Hüseyin
8. 221/50: es-Seyyid Musa Ağa b. Mustafa
9. 221/59: el-Hac Hafız Mustafa Ağa b. Hafız Hüsameddin b. Abdullah
10. 224/8: Mustafa Efendi İbni Süleyman
11. 237/99: İnce Camii İmamı el-Hac Mustafa Efendi İbni Hasan
12. 241/123: Eğribozî Hüseyin Efendi İbni Abdullah
13. 256/159-160: Debbağ Gönci Hafız Ali b. Abdullah

29) Koca Kasım Paşa Mahallesi

1. 180/41: Molla Hasan b. Murad
2. 178/6: es-Seyyid Hüseyin b. el-Hac Mustafa
3. 215/74: Molla Ahmed b. Hasan b. Abdullah
4. 224/5: Kerasteci Molla Ali b. İbrahim
5. 209/38: Hafız Ahmed Efendi İbni Veliyuddin b. Abdullah

30) Mesud Hasan Mahallesi

1. 195/185: İmam Hüseyin Efendi İbniAbdullah
2. 197/259-260: Veliyyuddin Efendi İbni Ali b. Abdullah
3. 198/222: Necmi Baba dimekle şehîr Dervîş Abdullah
4. 221/6: el-Hac Yunus Efendi b. Mahmud b. Abdullah

31) Mesudcuk Mahallesi

1. 211/64: Tahliyeci Dervîş Ahmed İbni Süleyman b. Abdullah

32) Mu'îd Alauddin Mahallesi

1. 187/40: Ahmed Efendi İbni Musa b. Abdullah
2. 189/201-202: Fişenkçi Molla Ahmed İbni İbrahim b. Abdullah
3. 198/71→72: Tüfenkçi Molla İbrahim b. İbrahim b. Abdullah
4. 212/6: Molla Süleyman b. Abdullah
5. 218/73-74: Hazine Kâtibi Salih Efendi İbni Mehmed Said Ağa
6. 224/138: Molla Hasan İbni Salih
7. 226/33-34: Hafız İsa Efendi [İbni] Abdullah
8. 230/251: Abdullah Efendi İbni Mustafa
9. 245/192: İmam Ali Efendi İbni Hüseyin
10. 248/68: eş-Şeyh Selim Efendi İbni Abdullah

33) Musa Baba Mahallesi

1. 174/19-21: eş-Şeyh el-Hac Mustafa b. Ramazan b. Abdurrahman
2. 191/68: Dervîş Mustafa b. Abdullah b. Abdurrahman
3. 211/18: Berber Molla İbrahim Mustafa
4. 215/122: Mi'mar Ameş Alemdar İbni Abdullah
5. 224/46: Debbağ Molla Hüseyin b. Abdullah
6. 224/56: es-Seyyid Hasan b. Abdullah

34) Pintî Hasan Mahallesi

1. 180/91: es-Seyyid İsmail Efendi İbni Musa b. Abdullah
2. 195/98: es-Seyyid Osman Ağa İbni İbrahim İbni Abdullah
3. 195/139-140: Nalband Molla Abdullah b. Abdullah
4. 196/49-50: Kal'a Balaşcisi Mehmed Efendi İbni el-Merhum Ahmed Efendi
5. 198/68: Adem Güllü dimekle şehîr Molla Mustafa b. Hüseyin b. Abdullah
6. 209/48-49: Molla Ali b. Hüseyin
7. 212/13: Leblebici Molla Ali İbni el-merhum el-Hac Yakub Ağa
8. 215/83: Matûş Efendi İbni el-merhum Ahmed Ağa
9. 218/92: Emtia Gümrüğü Kâtibi Halil Efendi b. Mustafa
10. 218/102: Veliyyuddin Efendi b. Yusuf b. Abdullah
11. 219/40: Hoca Fatma Hatun İbt. Abdullah
12. 224/21-22: Ömer Efendi İbni Ahmed b. Abdullah
13. 230/175-176: Lankazalızade es-Seyyid Mahmud Ağa İbni Mehmed Emin Ağa
14. 234/20: Mehmed Said Efendi
15. 252/73-74: Sarrac es-Seyyid Mehmed Salih Ağa İbni es-Seyyid el-Hac Hüseyin Ağa İbni Mehmed Emin Ağa

35) Porta Kapu Mahallesi

1. 191A/43→44: es-Seyyid Mehmed b. Abdulvehhab b. Abdullah

36) Saray-i Atik Mahallesi

1. 176/62: es-Seyyid el-Hac Ömer Efendi İbni Abdullah İbni Abdurrahman
2. 180/56: Emrullah Efendi İbni Abdullah

3. 180/83: el-Hac Ahmed Efendi İbni El-Hac Ferhd Ağa
4. 215/5: Ebubekir Hanefi Efendi İbni Mehmed
5. 230/106-109, 131: Harir Nazırı Sabık Mustafa Efendi İbni Osman Efendi
6. 241/109→110: eş-Şeyh Abdulkadir Efendi İbn Nureddin Efendi
7. 251/73-74: Dervîş Ahmed Efendi İbni İsmail Ağa
8. 252/38→41: Şerif Yusuf Sıdık Paşa Hazretlerinin Kerimeleri Şerife Zübeyde Hanım
9. 256/33: Kucmanî Halil Efendi b. Abdullah

37) Sarı Hatip Mahallesi

1. 182/94: Molla Hüseyin İbni Mehmed b. Abdullah
2. 191/36: Feyzullah Efendi İbni Abdullah b. Abdulmennan

38) Sinan Paşa Mahallesi

1. 201/123: Molla Ali b. Hacı Musa

39) Sulıca Mahallesi

1. 206/136: Tufan es-Seyyid Ahmed b. Süleyman
2. 212/22: Oturakçı Molla Osman İbni Halil İbni Abdullah

40) Şehabeddin Mahallesi

1. 197/321-322: Molla Mustafa b. Hüseyin b. Abdullah
2. 201/149: Şehir Kethudası es-Seyyid Halil Ağa İbni Yusuf b. Abdullah
3. 224/2: eş-Şeyh Ali b. Abdullah
4. 230/84: Serrac es-Seyyid Yusuf Ağa İbni Halil Ağa

41) Tarakçı Mahallesi

1. 195/4: Molla Hasan b. Abdullah b. Abdurrahman
2. 199/40: Salih Şeyhî Mehmed Efendi
3. 201/150: es-Seyyid Hasan Ağa b. [ ] b. Abdullah
4. 201/200: Seyyid Hüseyin İbni Seyyid Mustafa Ağa
5. 212/7: Mustafa Efendi İbni Abdullah
6. 219/33: Hasan Akif Efendi İbni Ali b. Abdullah
7. 252/30-34: Şerife Ayşe Hanım İbt. el-merhum Şerif Ahmed Tevfik Bey Efendi
8. 255/54: es-Seyyid eş-Şeyh Abdulmelik Efendi İbni eş-Şeyh Mehmed Efendi İbni eş-Şeyh Ahmed Efendi
9. 230/187: Beşcioğlu es-Seyyid Osman Efendi İbni Ömer Ağa

42) Timurlî Paşa Mahallesi

1. 245/116→118: Ömer Hulusi Efendi İbni Mehmed Ağa

43) Timurlî Paşa Mahallesi

1. 215/69-70: Peştamalci Molla Abdurrahman b. Mustafa b. Abdullah

44) Yahya Bali Mahallesi

1. 178/18: el-Hac Ömer Efendi İbni Süleyman b. Abdullah
2. 180/53: Molla Yusuf İbni Abdullah b. Abdurrahman
3. 182/93: Seyyid Bektaş Ağa İbni es-Seyyid Abdullah b. Abdurrahman
4. 182/123: eş-Şeyh Hüseyin Efendi İbni Abdullah
5. 189/225-226: Seyyid Mustafa Ağa İbni Seyyid Musa b. Abdurrahman
6. 215/118: es-Seyyid Süleyman Ağa İbni Osman İbni Abdullah

7. 245/153-154: Perşenbe Tekyesi Post-nişini eş-Şeyh Abdurrahman Efendi İbni eş-Şeyh Osman Efendi
8. 256/131: Dervîş Ali b. Abdullah

45) Yakub Paşa Mahallesi

1. 191A/71: Seyyid Numan Ağa b. 'Ameş Ağa
2. 191A/83: Oturakçı Molla Ahmed b. Hüseyin b. Abdullah
3. 198/101: Fişenkçi Molla Mustafa b. Abdullah
4. 198/194: es-Seyyid Hafız Mustafa Efendi İbni el-merhum es-Seyyid el-Hac Ömer Efendi.
5. 201/26: Hafız Hüseyin Efendi İbni [ ] Efendi
6. 209/65: el-Hâc Ebubekir Efendi İbni Abdullah
7. 211/43: Arnabûd Molla Salih b. Yakub
8. 215/14: el-Hac Abdullah Efendi
9. 241/24: el-Hac Osman Efendi b. Ahmed
10. 252/84: Debbağ Molla Ali İbni İsa b. Hüseyin

46) Yılan Mermeri Mahallesi

1. 218/140: Müderris es-Seyyid el-Hac İbrahim Efendi İbni Abdullah

EK 3: Bazı İlmiye Zümresinin Tereke Özetleri

1.176/105

Selanik, Haci İskender Mahallesinde sâkinken vefat,

Kim: Hüseyin Efendi İbni Mehmed,

Varis/e: Zevce-i Metrûkesi Ayşe Hatun ile sulb-i kebir oğlu Mehmed, sulb-i sağir oğlu Ömer,

Vasi: Sağır-i mezbûrun Vasi-yi mensubi: Anası Zevce-i mezbûre Ayşe Hatun,

Vekil: Ayşe Hatun ile ibni mezbûr tarafından vekilleri: Amcaları Yahya Ağa,

Fî 13 Rebiulevvel Sene 1216 [24.07.1801]

Eşya: Beledî yastık...

Kitab: *Ahmediye* 800, *Tefsir-i Şerif* 2 cild 1980, *Şifay-i Şerif* 183, *Mufassal* 100, *Dingoz* 1500, *Kitab na Malum* 9 cild 2324, *Seyyid Şerif* 600, *Şerh-i Feraiz* 843, *Mesabihu Şerif* 1800, *Kitab-i Farisi* 710, *Kitab na malüm* 36 cild 2961, *Şerhu'l-[Lü']Bab* 240, *Muhtasar* 555, *Mecmeu'l-Bahreyn* 199, *Halebî* 700, *Delail-i Şerif* 600, *Tehzib* 150, *Tefsir* 30, *Kitab na Malüm* 24 cild 3129, *Şer'a Şerhi* 510, *Üftade* 100, *Mushaf-i Şerif* 1000, *Fıkıh* 250, *Kütüb na malüm* 17 cild 2166.

Bârgîr 1 re's: 16800, Akçe, 140 Ğr(%8,72)

Yekûn: 192.674 Akçe (Bir yük doksan iki bin altı yüz yetmiş dört) 1605 Ğr 24 Pr

el-İhrâcât:

Mehr-i müeccel: 15.000

Dellâliye: 3600

Resm-i kısmet: 4350

Kalemiye: 435

Çukadâriye: 435
İhzâriye ve hudâmiye: 435
Kaydiye: 217
Yekûn: 24.472 Akçe

Sahhu'l-Bakı:
Li't-taksimi beyne'l-verese: 168.202 Akçe
Hissetü'z-zevceti'l-mezbûre: 21.025
Hissetü'l-ibni'l-mezbûr: 73.588
Hissetü'l-ibni'l-mezbûr: 73.588

2.176/126
Selanik, Debbağ Hayreddin Mahallesinde sâkinken vefat,
Kim: İmam Mustafa Efendi b. İsmail b. Abdullah
Varis/e: Zevce-i Metrûkesi Hatice Hatun ile sulbiye-i kebire kızı Ümmühan ve li ebeveyn ammi oğlu Mustafa
Vekil: Zevce-i mezbûre ve binti mezbûre vekili Mustafa Ağa ve onun da vekili Halil Efendi
Fî 26 Cümadelula Sene 1216 [04.10.1801]

Eşya: Döşek...
Kitab: *Fetevay-i Ali Efendi 1890, Fıkıh Kitabı* 150, *Kitab-u İkrar* 96, *Kitab-u Dürer* 2670, *Seyyid Alizade* 126, İki adet *Kitab* 33, *Kitab* 141, *Menari İbni Malik* 374, *Gülistan* 129, *Kütüb na malüm* 879, *Lüğat u Tarikat* 1203, Üç cild *Kitab* 1479, *Tarifat u Kul Ahmed* 923, *Yedi cild Na Malüm Kitab* 1383, *Kâfiye ve Muhtasar ve Feraiz* iki cild 969, *Kütüb* yedi cild 2442, *Kütüb* yedi cild 777, Kitab 10,
Alacak: Der zimmet-i Avram Barizgan 60.000, Der zimmet-i Sarraf Mersum 108.000, Der zimmet-i Sarraf Liyaça 240.000, Der zimmet-i Sarraf Mişon 23.040, Der zimmet-i Enfiyeci Anuta 93840.
Yekûn: 698.760 Akçe

el-İhrâcât:
Mehr-i müeccel: 18.000
Techîz ve tekfîn: 26.000
Dellâliye ve dükkâniye: 3.120
Hamâliye ve kahve: 501
Resm-i kısmet: 16.341
Kalemiye: 1.634
Çukadâriye: 1634
İhzâriye ve hudâmiye: 1634
Kaydiye: 817
Yekûn: 67.681 Akçe

Sahhu'l-Bakı:
Li't-taksimi beyne'l-verese: 631.079 Akçe
Hissetü'z-zevceti'l-mezbûre: 78.884
Hissetü'l-binti'l-mezbûre: 315.539
Hissetü'l-ibni ammi'l-mezbûr: 236.656

3.180/64
Selanik Kelemeriye Nahiyesi, Adalı Mahallesinde sâkinken vefat,
Kim: Molla Osman b. Abdulkadir b. Osman,
Varis/e: Zevce-i Metrûkesi Hatice bt. Ali, sulb-i krebir oğlu Abdulkadir, sulbiye-i sağire kızları Fatma ve Hatice,
Vekil 1: Sağiran-i mezbûraninin min kıbeli şer' bâ huccet-i şer'iye vasiy-i mensubeleri er karındaşları Abdulkadir,
Vekil 2: Zevce-i mezbûre vekili Nuri Mehmed Ağa,
Fî 25 Muharrem Sene 1218 [17.05.1803]

Eşya: Kara Sığır Öküzü...

Kitab:-

Kara Sığır Öküzü 8 re's fi 30 Ğr: 28800
Kara Sığır mahlût 10 re's fi 15 Ğr: 15000
Keçi 40 re's fi 3 Ğr: 14400
Bârgîr re's 1: 6000
Merkeb re's 1: 1200
Tohum hınta keyl 20 fi 13: 31200
Tohum şa'ir keyl 5 fi 6 Ğr: 3600
Tohum a[la]f keyl 5 fi 6 Ğr: 3600
Gerumi mülk-i bağ: 2400 Ak, 20 Ğr
Piştov: simli çifte:4.800

Mahalle-i mezbûrda sakin olduğu menzil ve Sefer karyesinde iki bab oda semenleri: 31.596

Yekûn: 154.956 Akçe

el-İhrâcât:
Techîz ve tekfîn: 12.000
Mehr-i müeccel: 12.000
Taşraya tahrîre giden kâtibe ücret: 2.400
Me'a giden Çukadâra: 1.800
Me'a giden muhammine: 960
Resm-i kısmet: 3.297
Kalemiye: 329
Çukadâriye: 329
İhzâriye ve hudâmiye: 329
Kaydiye: 124
Yekûn: 33.608 Akçe

Sahhu'l-Bakı:
Li't-taksimi beyne'l-verese: 121.348 Akçe
Hissetü'z-zevceti'l-mezbûre: 15.168
Hissetü'l-ibn el-mezbûr: 53.090
Hissetü'l-bint el-mezbûre: 26.545
Hissetü'l-bint el-mezbûre: 26.545

4.185/106

Selanik, Cezeri Kasım Paşa Mahallesinde sâkinken maqtûlen vefat,

Kim: es-Seyyid Ahmed b. es-Seyyid Mehmed İbni es-Seyyid Ali,

Varis/e: Zevce-i menkuhe-i metrûkesi Kezban Hatun ile sadr-i sağir oğlu es-Seyyid Mehmed,

Vasi: Bâ huccet-i şer' sağir-i mezbûrun vasisi anası Kezban Hatun,

Vekil: Kezban Hatun tarafından Mustafa Efendi,

Fî 20 Cemaziyelahıra Sene 1221 [04.09.1806]

Eşya: Beledi yastık...

Kitab: *Ahmediye* 160, *Ahmediye* 1.200, *Ahmediye* 1.250, *Ahmediye* 230, *M.Şerif* 590, *Enam-i Şerif* 280

Tüfenk 1010, Piştov Çifte: 4051 Simli Piştov Çifte: 11.520, Tüfenk 211, Piştov 651

Yekûn: 92.127

Der zimmet-i Re'aya-yi Karye-i Ayvanlu bâ temessük: 120.000
Der zimmet-i Sarraf Libace: 48.000
Der zimmet-i Hammamî Metûş Ağa: 27.000
Der zimmet-i Oturakçı Abdi: 20.400
Der zimmet-i Osteyan: 11.400
Mülk-i menzil: 90.000 Ak, 750 Ğr (%19,19)
Kahvehane: 60.000 Ak, 500 Ğr (%12,79)

Yekûn: 376.800
Cem'an Yekûn: 468.927 Akçe, BHĞ 3.907 para 29

el-İhrâcât: Yok.
Li't-taksimi beyne'l-verese: Yok

5.186/92
Selanik Sulîca Mahallesinde sâkinken duyunu terekeden ezyed vefat,
Kim: Molla Abdullah b. Abdullah b. Adurrahman,
Varis/e: Zevc-i menkuhe-i metrûkesi Ummigülsüm Hatun ile sulb-i sağir oğlu İbrahim ile sulbiye-i sağîre kızı Hatice,
Vekil: Zevce-i mezbûre tarafından Sûfî es-Seyyid Ahmed Efendi,
Vekil 2: Sağîr-i mezbûrn vasîsi Ayşe tarafından Hafız es-Seyyid Hamza Efendi,
Fî 23 Ramazan Sene 1221 [04.12.1806]

Eşya: Seccade...
Kitab: *Kitab* 102,
Piştov Çifte: 8050, Saat 2670, Çuka Biniş 2610, Biniş Kürk 2500, Şilte yastık 1800
Der zimmet-i Mehmed Pehlivan: 7.200
Der zimmet-i Namlı? Hüseyin: 12.000
Yekûn: 58.800

el-İhrâcât:
Techîz-tekvin: 7.600
Dellâliye: 720
Hamâliye ve kahve: 780
Resm-i kısmet: 1488
Kalemiye: 148

Çukadâriye: 148
İhzâriye: 148
Kaydiye: 74
Yekûn: 10.711 Akçe

Sahhu'l-Bakı:

Li't-taksimi beyne'l-Ğurama:	48.089	Akçe
Deyn-i müsbet li Musullu Ağa:	15.600	
	12.902	
Deyn-i müsbet li Yorgancı Hüsnü:	3.540	
	2.928	
Deyn-i müsbet Oğlu sağir:	12.000	
	9.925	
Deyn-i müsbet li mehr-i müeccel:	9000	
	7.444	
Deyn-i müsbet li Sarraf Elyâcî:	18.000	
	14.888	

6.186/102-103
Selanik, Yılan Mermeri Mahallesinde el-Hac Musa Tekyesi Zaviyesinde sâkinken vefat,
Kim: Arnabûd Abdî Hoca İbni Sinan b. Abdullah,
Varis: Hasren li Ebeveyn Karındaşı oğlu Hasan b. Hüseyin,
Fî 5 Zilhicce Sene 1221 [13.02.1807]

Kitab: *Şehr Ahmediyesi* 600,
İstanbul Kuşağı: 9675, Kurşun: 5196, Barut: 4125, İskenderiye Fesi: 2960, Boş Fişek: 2970
Yekûn: 81.756

el-İhrâcât:
Techîz-tekvin: 14.709

Resm-i kısmet: 3.031
Kalemiye: 203
Çukadâriye: 203
İhzâriye: 203
Kaydiye: 101
Yekûn: 17.450

Sahhu'l-Bakı:
el-Vârisu'l-mezbûr: 64.306 Akçe

7.191A/103→104

Selanik İshak Paşa Mahallesinde sâkinken vefat,

Kim: Şeyhu'l-Qurra' es-Seyyid Mehmed Efendi İbni El-Merhum es-Seyyid Ahmed Efendi İbni Abdullah,

Varis/e:Zevcesi Ayşe Hatun, validesi Hatice sulbiye-i sağire kızı Amine ile li ebeveyn kız karındaşı diğer Amine,

Vasi: Sağire-i mezbûrenin min qıbeli şer' bâ huccet-i şer'iyye vasiyy-i mensûbbesi ceddesi mezbûre Hatice Hatın,

Vekil-i Şer'i: Binti mezbûre Amine ve uxt-i mezbûre Amine tarafından Derviş Ağa,

Fî 20 Receb Sene 1226 [18.08.1811]

Eşya: Nafe Kürk[1]...

Kitab: *Mushaf-i şerîf*: 6100, *K. İbn-i Malik*: 630, *Şerh-i İzzi*: 420, *Molla Cami*: 603, *K.*: 128, *Muhtasar Me'ani*: 900, *Tariq-i Muhammediye*: 663, *K.* Aded 3: 240, *Delail-i Şerif*: 620, *Şerh-i*

1 Kâtip tereke dökümünü bitirdikten sonra hazırladığı metni Başkâtibin onayına sunar. O da hazırlanan tereke kaydını inceledikten sonra sayfanın sonunu "صح" kaydıyla onaylar. Bkz. *SŞS*, 191A, s.103.

Akaid: 250, *Halebi Mülteqa* 2: 825, *Feraiz*: 303, *K.*: 543, *Adab*: 300, *Şerh-i Hayali*: 783, *Şerh-i Feraiz*: 390, *Halali*: 390, *Kuduri*: 69, *Kul Ahmed*: 250, *Kitab* 3 cild: 360, *Muhyiddin*: 186, *Feraize Dair Kitab*: 135, *Tasavvurat-ı Seydi*: 426, *Kitab*: 363, *Kıraat*: 363, *Ali Kuşi*: 96, *Tasdikat*: 180, *Molla Cami*: 600, *Kitab* 3: 300, *Kitab*: 423,

Rapanmî Karyesinde bâ temessük: 96.000
Der zimmet-i Hafız Osman Efendi: 26.880
Zimbat Karyesinde: 77.400
Der zimmet-i Bakkal Zimmî: 12.000
Mülk-i Menzilde olan hisse 30.000 Ak, 250 Ğr (%9,37)
Yekûn: 319.920 Akçe, 2666 Ğr

el-İhrâcât:
Dellâliye: 1560
Kahve v ta'âmiye: 300
Resm-i kısmet: 7653
Kalemiye: 765
Çukadâriye: 765
İhzâriye: 765
Kaydiye: 382
Temhîriye: 540
Cem'an: 12.730

Sahhu'l-Bakı:
Li't-taksîm beyne'l-verese: 307.190 Akçe
Hissetü'z-zevceti'l-mezbûre: 38.397
Hissetü'l-binti'l-mezbûre: 153.595
Hissetü'l-uhti'l-mezbûre: 63.995
Hissetü'l-ummi'l-mezbûre: 51.196

8.218/119→122

Selanik Pinti Hasan Mahallesinde sâkinken duyunu terekesinden ezyed iken vefat,

Kim: Başkâtib Hasan Efendi İbni Ömer Ağa,

Varis/e: Zevceleri Şerife Fatma bt. Cafer ve Nefise bt. Abdullah ile mezbûre Şerife Fatma'dan mütevellide kebire kızı Şerife Ayşe ve mezbûre Nefise'den mütevellide sağire kızı Atıyye,

Ancak: Müteveffay-i mezbûrun duyunu terekesinden ezyed olmağla veresesi terekeden keff-i yed etmeleriyle müteveffay-i mumaileyhin tereke-i qâsırasını qabz ve duyunu müsbetesini edaya min qıbeli şer'den vasi ve qayyim nasb olunan Sermahzaran Ali Ağa İbni Mehmed ve sair aṣhab-ı hukuk marifetleriyle tahrir u bey' ve beyne'l-ğurama ala vechi'l-ğarame tevzî' u taqsîm olunan tereke-i mütevveffay-i mumaileyh defteridir ki...

Fî 19 Cemaziyeahıra 1243 [07.01.1828]

Eşya: *Mushaf-ı Şerif*... [eşya kaydı fazla]

...

Kitab: 3 *Mushaf-ı Şerif*: 250+70+27, *Lüğat-i Vankulu* 1 cild: 60 Ğr 1, *Fetva Mecmu'ası* 1 cild: 7, *Kütüb* 2 cild: 3 Ğr 2, *Kütüb* 2 cild: 7 Ğr, *Kütüb* 4 cild: 15 Ğr, *Kütüb* 5 cild: 7 Ğr 20, *Kütüb-i Kaziyye* 2 cild: 5 Ğr, *Adab-i Menazil* 1 cild: 5 Ğr 1, *Kütüb* 2 cild: 5 Ğr, *Rubu' ve Ketresi?*: 12, *Kütüb* 2 cild: 12 Ğr 10, *Kütüb-i Perişan* 2 cild: 3 Ğr 20, *Kütüb* 3 cild: 3 Ğr 1, *Def'a Kütüb* 4 cild: 6 Ğr, *Delâil-i Şerif*: 10, *Kütüb* 2 cild: 4 Ğr, *Def'a Kütüb* 3 cild: 4 Ğr 10, *Def'a Kütüb* 2 cild: 16 Ğr, *İzzî ve Subhî Tarihleri* 2 cild: 24, *Kütüb* 1 cild: 20 Ğr, *Def'a Kütüb* 2 cild: 5 Ğr, *Def'a Kütüb* 2 cild: 2 Ğr 20, *Def'a Kütüb* 2 cild: 8 Ğr, *Def'a Kütüb* 1 cild: 10 Ğr, *Def'a Kütüb* 3 cild: 6 Ğr 10.

Bârgîr 1 re's maa takım: 250

Yekûn: 7234 Gr

Virlanca çiftliğinde bey' olunan hayvanat, hububat, alât-ı çift, ebniye ve hasılatı saire... [kayıtlar fazla]

Yekûn: 24008,- Ğr

Tahsili namümkün alacakların aṣhab-i duyuna taksimi:

Der zimmet-i Ahali-i Karye-i Poyroz bâ temessük: 6437 Ğr

Der zimmet-i Abde-i Ahali-i Karye-i Kamara Papazoğlu Nikola maa Karındaşları: 600 Ğr

Der zimmet-i Dokumancı Liğoz Zimmî bâ temessük: 884 Ğr

Der zimmet-i Başlıoğlu Halik Yanaki Zimmî bâ temessük: 2534 Ğr

Der zimmet-i Sirozî Atnaş ve Şeriki Dimitri Zimmîler bâ temessük: 1596 Ğr

Der zimmet-i Başlıoğlu Kosta Zimmî bâ temessük: 1155 Ğr

Yekûn: 13206 Ğr

C.Yekûn: 44457,- Ğr

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekfin: 530 Ğr

Hamâliye-dellâliye ve eşyây-i mebî'a: 295 Ğr 24 Pr

Kanara ve mer'a çiftliklerine temhire giden Kâtibe ücret: 30

Mer'a çiftliğine giden Küçük Hasan Efendiye ücret: 30

Tahrir için Virlanca ve Kamara çiftliklerine giden Kâtib Ömer Efendiye ücret: 30

Merkûmların Bârgîr ücretleri: 29

Diğer mesarif (metinde dökümlü): 676 Ğr 38 Pr

Yekûn: 1660 Ğr 38 Pr

Sahhu'l-baqî:

Li'taksim beyne'l-ğurama: 42796 Ğr 22 Pr

Mehr-i müeccel liz'zevceti'l-mezbûre Şerife Hanım: 200→ Ani'l-Ğurama: 71 Ğr 30 Pr

Mehr-i müeccel liz'zevceti'l-mezbûre Nefise Hatun: 250→ Ani'l-Ğurama: 89 Ğr

Deyn-i müsbet li Seracan Evqafı Niko ve Mevqûfesine: 200→ Ani'l-Ğurama: 71 Ğr 30 Pr

Deyn-i müsbet Kerime-i Mütevefa-i mumaileyh Ayşe Hatun: 2300→ Ani'l-Ğurama: 823 Ğr 30 Pr

Deyn-i müsbet li Naile Hanım: 400→ Ani'l-Ğurama: 143 Ğr 10

Deyn-i müsbet li Keresteci İslam Ağa: 1594→ Ani'l-Ğurama: 569 Ğr 20

Deyn-i müsbet li [silik]: 1214→ Ani'l-Ğurama: 433 Ğr 20

Deyn-i müsbet li Cami-i Atik nukud-i mevqûfesine bâ temessük: 123→ Ani'l-Ğurama: 44 Ğr

Deyn-i müsbet Suka Terekesine İnek beha: 80→ Ani'l-Ğurama: 28 Ğr

Deyn-i müsbet li Mer'a Çiftliği Subaşısı Halil: 860→ Ani'l-Ğurama: 307 Ğr 30

Deyn-i müsbet li Ali Bey ve Mustafa Beyefendilere: 4666→ Ani'l-Ğurama: 1669 Ğr 10

Deyn-i müsbet li merhum Gümrük Kâtibi oğlu Ahmed Efendi bâ temessük: 340→ Ani'l-Ğurama: 121 Ğr

Deyn-i müsbet li Hoca Hatun: 800→ Ani'l-Ğurama: 286 Ğr 10

Deyn-i müsbet li Asakir-i Mansureden Osman bâ temessük: 400→ Ani'l-Ğurama: 143 Ğr 10

Deyn-i müsbet li Sağir Hüseyin Ağu: 1602→ Ani'l-Ğurama: 572 Ğr 20

Deyn-i müsbet li Tahtacı Derviş Ahmed Eytamına bâ temessük: 300→ Ani'l-Ğurama: 107 Ğr 15

Deyn-i müsbet li Naib İsmail Efendiye bâ temessük: 1028→ Ani'l-Ğurama: 367 Ğr 1

Deyn-i müsbet li Avce Davi Bazergan bâ tahvîl: 54695→ Ani'l-Ğurama: 19567

Deyn-i müsbet li Avce Ğaladya Bazergan bâ tahvîl: 39097→ Ani'l-Ğurama: 13986 Ğr 10

Deyn-i müsbet li Dülger Hristo Zimmî: 287→ Ani'l-Ğurama: 102 Ğr 10

Deyn-i müsbet li Sarraf Keman Yahudi Bazergan bâ tahvîl: 1723→ Ani'l-Ğurama: 630 Ğr 31

Deyn-i müsbet Mumcu Enafına: 759→ Ani'l-Ğurama: 271 Ğr 10

Deyn-i müsbet li Sarraf Azayir Bazergan bâ tahvîl: 3054→ Ani'l-Ğurama: 1091 Ğr 30

Deyn-i müsbet li Çukacı Salomon Yahudi: 293→ Ani'l-Ğurama: 104 Ğr 15

Deyn-i müsbet li Çukacı Samoyel Yahudi: 100→ Ani'l-Ğurama: 35 Ğr 35

Deyn-i müsbet Diğer Çukacı Salomon Yahudi: 90→ Ani'l-Ğurama: 31 Ğr 30

Deyn-i müsbet li Zorbazade İsmail Ağa bâ temessük: 3130→ Ani'l-Ğurama: 1119 Ğr 20

Yekûn:

Yekûn-i Duyûnât: 119624 Ğr

Yekûn-i Mal-i Ğarayim: 42790 Ğr 5 Pr

9.246/189

Selanik İshak Paşa Mahallesinde sâkinken vefat,

Kim: Müezzin Hasan Efendi İbni Süleyman,

Varis/e: Zevcesi Fatma Hatun, sulbiye-i kebire kızı Amine, min ciheti'l-'asûbe liebeveyn ammî oğulları İbrahim ve Haci Ahmed,

Vekil: Zevce-i mezbûre ile bint-i mezbûre taraflarından vekilleri Derviş İbrahim Efendi,

Fî 7 Cemaziyelula 1262[04.05.1846]

Kitab: *Kitab cild* 3: 6,-, *Mecmu'a* 1: 1 Ğr 20, *Def'a Kitab* 5 cild: 7, *Def'a Kitab* 5 cild: 12, *Def'a Kitab* 5 cild: 3, *Def'a Kitab* 4 cild: 8 Ğr 30, *Def'a Kitab* 1 cild: 10 Ğr 10, *Ahmedye* 2: 4,-, *Vankulu* 2 cild: 160,

Eşya: [kayıt az]

Aksakallı Mahallesinde Demir Ağa'da alcağı olub henüz tahsil olunan: 695

Çavuşzade Molla Bey Efendi'den henüz tahsil olunan: 630

Fırıncı Yani ve Şeriki Niko Zimmîlerde cihet-i karzdan bâ temessük alacağından tahsil: 360

Yekûn: 1946 Ğr 10

Minha'l-İhrâcât:

Zevcesi Fatma Hatuna mehr-i müeccel deyni: 251

Temhîriye: 4,-

Resm-i kısmet: 42,- Ğr

Kaydiye: 2 Ğr 20

Dellâliye-i eşya-i mebi'a: 4

Yekûn: 304 Ğr 20

Sahhu'l-baqî:

Li't-taksimi beyne'l-verese: 1241 Ğr 30

Hissetü'z-zevceti'l-mezbûre: 250 Ğr

Hissetü'l-binti'l-mezbûre: 820 Ğr 35

Hissetü ibni ammi'l-mezbûr: 307 Ğr 33

Hissetü ammi'l-mezbûr: 307 Ğr 33

10.189/196-197

Kim: Selanik Kadısı Muderris Hafız Abdurrahman Efendi İbni Merhum el-Hac Mehmed Emin Efendi'nin veda'i âlem-i fani etmesi,

Varis/e: Asitanede sakine halileleri Ayşe Hanım, sulbiye-i kebire kızları Necibe Hanım ve Nefise Hanım, Li ebeveyn er karındaşı oğlu Nureddin Ağa,

Fî 10 Rebîulevvel Sene 1224[25.04.1809]

Eşya: Sevani? Entari...

Kitab: [kayıt fazla]

...

Yekûn: 14.919 Ğuruş

Sonradan bey' olunan eşya...

Kır Bârgîr re's 4: 1500

Tûrî At re's 1: 750

Kır At 1: 500 Ğr 10 Pr

Tûrî Bârgîr re's 1: 215

Kır Bârgîr re's 1: 200

Kır Bârgîr maa meşk ve sair takım re's 1: 250

Yekûn: 4.463

Cem'an Yekûn: 19.882

Ber mu'tad Dellâliye feruhande: 00286

Net: 19.596 Ğuruş

11.215/116

Selanik'te Şerif Selim Sırı Paşa'nın yaptırdığı Medrese-i Latîfede bâ berât-ı alişan müderris iken vefat,

Kim: Müderrisin-i Kiram Dâri's-Saltanati's-Seniyyededen İslimiyevi es-Seyyid İbrahim Efendi,

Varis/e: Zevcesi Hafize Hanım İbneti Selim ile liebeveyn karındaşı oğlu oğlu bi'l-ihbar zahir olan Seyyid Hüseyin İbni Hasan,

Ancak: Müteveffay-i mezbûrun terekesi duyunundan ezyed olduğu için bitarîqi'l-ğurama duyun-i musbetesinin tevzî' u taqsim defteridir ki...

Fî Ğurre-i Rebiulevvel 1242[03.10.1826]

Kitab: -
Eşya...
Karasığır ineği maa dana: 60
Bagir 1 re's: 110
Zenciye cariye behası: 800
Yekûn: 1769 Gr 32 Pr

Merhumun senevi vazifesi olub ila haze'l-an alamayub, halen alacağı olan vezayif:
Vazife-i dersiye-i senevi: hınta keyl: 15
Vazife-i hitab: hınta keyl: 3,-
Vazife-i ima-i evvel: hınta keyl: 5,-
C. Yekûn-i Senevi: hınta keyl: 24
Diğer senelik: 24 keyl
Hayatında kabz eylediği: 9 keyl
Net alacağı: 39 keyl fi 20: 780 Ğr
Tahminen mevcud hatab: 67,-
Merhumun ikrarıyla nakd-i mevcûdi: Mahmudiye aded 56 fi 32: 1792
Devletlu Selim Paşa Hazretlerinin müdür-i alakaları Necib Ağa'da 2 yıl vazife alacağı: 1702
Yekûn: 4341,- Gr
C.Yekûn: 6111 Gr 12 Pr

Minha'l-İhrâcât:
Dellâliye: 18
Techîz ve tekfin: 250
Yekûn: 268

Sahhu'l-baqî:
Li't-taqsîmi beyne'l-ğurama: 5843 Ğr 12 Pr

Deyn-i müsbet li'z-Zevceti'l-mezbûre ba şehadeti Mehmed Ali Efendi ve Lütfullah Efendi: 7500
4431 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li's-Seyyid Hazinedar Hasan Ağa ba şehadeti Mehmed Ali Efendi ve Mustafa Efendi: 2000
1182 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li Müteferrik-i Talabe Efendiler ba şehadeti mezbûran:
136 Ğr
80 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li Saatçi Haci es-Seyyid Mustafa Efendi:
86 Ğr 29 Pr
44 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li Şekerci ba şehadeti mezbûran:
30 Ğr 30 Pr
17 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li Mehmed Ağa an seme-i havlu ba şehadeti mezbûran:
93 Ğr
51 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li Emin Efendi ve Mücellid Molla Mehmed ba şehadeti mezbûran:
19 Ğr
10 Mine'l-Ğurama
Deyn-i müsbet li Mu'alececi Yahudi:
38 Ğr
23 Mine'l-Ğurama

Yekûn:
Ed-Duyûn: 9893
el-Ğurama: 5843

12.230/19

Selanik Mevlevi-hanesinde ikamet etmek üzere iken terk-i alem-i fani eden,

Kim: Tarik-i Mevleviyeden Mehmed Dede İbni Abdullah,

Vasi: Emval-i metrukeyi ahz u kabz ve veresesine isal u teslime taraf-ı şer'den vasiyy u kayyım nasb u tayin olunan Derviş Selim,

Fî 25 Muharrem 1250[03.06.1834]

Kitab:-

Eşya: ... az

Nakd-i mevcûd: 128

Yekûn: 551 Ğr

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekfin: 128

Resm-i kısmet: 13

Takvimiye: 10

Yekûn: 151 Ğr

Sahhu'l-baqî:

Der yed-i vasiyy-i mezbûr: 400 Ğr

13.191A/18→20

Selanik Kaymakamı Naqîbul Eşrafı iken veda'ı âlem-i fani eden,

Kim: es-Seyyid Mehmed İzzet Bey Efendi İbni Hacegân Divanı Humayundan Ali Arif Efendi,

Varis/e: Halîle-i metrûkesi Zübeyde Hanım bt. Merhum Vezirazam Mahmud Paşa Hazretleri, zevce-i uhrasından mütevellide sulbiye-i sağire kızı Asime Hanım ve pederleri mumaileyh Ali Arif Efendi,

Vasi: Sağire mumaileyhin vasiyi-i mensubi min qıbeli'l-Ebb ceddi mumaileyh Ali Arif Efendi,

Vekil-i Şer'i: Ali Ari Efendi tarafından Ömer Efendi ve halîle-i mumaileyhima taraflarından vekil-i sabiti'l-vekaleleri Yusuf Ağa,

Taqvim-i sahih-i şer'le taqvim olunan muhallefatı defteridir ki...

Fî 15 Cemaziyelahıra Sene 1225 [18.07.1810]

Eşya: Samur cübbe kürk...

Kitab: *Tarih-i Suphi*: 1810, *Kitab* cild 6: 1020, *Kitab* cild 2: 720, *Simli Başlık maa Lübeb*: 3901, *Mesnevi Şerif*: 12003, *Kitab-i Haqqı*: 720, *Lübeb*: 1330, *Bidaye*: 500, *Kitab* cild 2: 240, *Kitab* cild 2: 1450, *Divan ve Menasik-i Hac*: 2450, *Kitab* cild 2: 9723, *Kitab* cild 2 500, *Kitab* cild: 420,

Yekûn: 1.147.441 Akçe 9562 Ğr

Konağında taqvîm olunan eşya...

2 re's At, 3 re's Bârgîr: 18000

Konakta inşa edilen ebniye: 300.000

Yekûn: 1.221.960

C.Yekûn: 19745 Ğr meblağ 1

el-İhrâcât:

Techîz ve tekfîn: 937 Ğr

Mehir liz'z-zevceti muma ileyhima: 2750 Ğr

Dellâliye: 190 Ğr

Dellalara harc-ı taqvim:50

Harc-i taqvîm: 12,-

Hamâliye-ta'âm-kahve: 31

Deyn müsbet li müteveffa Başir Kâtibzade Abdullah Efendi: 2500

Resm-i kısmet: 400

Kalemiye 40

Çukadâriye: 40

İhzâriye: 40
Kaydiye: 20
Yekûn: 4760 Ğr
Sahhu'l-Bakı:
Li't-taksîm beyne'l-verese: 14579 Ğr 20
Hissetü'z-zevceti'l-hanım mumaileyhima: 1812 Ğr Pr 17
Hissetü'l-binti'l-mezbûre: 7289Ğr Pr 30
Hissetü'l-ebi'l-mumaileyh: 5477 Ğr Pr 13

14.241/79-97

Selanik eşraf-ı handan qadimu'l-erkân ve vucuh-ı berelgûh-ı muallâ unvanından olub Istabl-ı Amire payesiyle müseccel Dergâh-ı Mualla Kapucibaşılarından iken irtihal-i dar-i beqa eden,

Kim: Necl-i necil Ğazi Evrenos'dan es-Seyyid Ahmed Tevfik Bey Efendi İbni el-merhum el-mebrur es-Seyyid Yusuf Bey Efendi,

Varis/e: Zevce-i metrukeleri Nefise Hasenhal, Zekiye Feleknaz ve Sibare kadınlar ile mumaileyha Nefise Hasenhal Kadından mütevellid büyük mahdumları ser bevvabin dergâh-ı muallâdan Şerif Yusuf Refik Bey Efendi, mumailyha Zekiye Feleknaz Kadından mütevellid diğer büyük mahdumları ser bevvabin dergâh-ı muallâdan Şerif Mehmed Şefik Bey Efendi, civariden mütevellid diğer büyük mahdumları Şerif Hayrullah Bey, sağir mahdumları es-Seyyid Abdurrahman Bey ve Mustafa Mazhar Bey, sulbiye-i kebire kerimeleri Şerife Nimetullah ve Şerife Ayşe Hanımlar,

Vasi: İbn-i sağir-i mumaileyh Mustafa Mazhar Bey'in qıbel-i şer'den bâ huccet-i şeri'ye vasiyy-i mensûbi mumaileyh Yusuf Refik Bey Efendi. Diğer sağir-i mumaileyh Abdurrahman Bey'in qıbel-i şer'den kezalik bâ huccet-i şeri'ye vasiyy-i mensûbi Dergâh-ı muallâ Kapucibaşlarından Ahmed Reşid Bey Efendi,

Vekil: Zevce-i mezbûre Nefise Hasenhal Kadın tarafından vekil-i müsbetleri mumaileyh Yusuf Refik Bey Efendi, ve zevce-i mumaileyha Zekiye Feleknaz Kadın ile bint-i mumaileyha Şerife Ayşe Hanım taraflarından kezalik vekil-i müsbet-i şer'ileri zevc-i mükerremleri Dergâh-ı muallâ Kapucibaşlarından Ahmed Reşid Bey Efendi.

Fî 3 Rebiulahır 1258 [14.05.1842]

Kitab: *Muhammediye ve Tevârih-i Feth-i Şâm* 2 cild: 85, *Delail-i Şerif* cild 1: 106, *Ğaşyetü'l-Muhassılîn* cild 1: 130, *Kanun-Name* cild 1, *Hadiqatü'l-Vüzera* cild 1: 55, *Tahmis Perde ve Tevarîh* cild 2: 22,

Arka 2. sayfa: *Tevârih-i Feth-i İslambol* 1 cild: 60, *Gülşen-i Me'arif* 2 cild: 100, *Tarih-i Peçevi* cild 1?: 199,

83. Sayfa: *Kelâm-i kadîm*: 1500 Ğr, 84. Sayfa: *Kelâm-i kadîm*: 410 Ğr, *Şifa-i Şerif* c 1: 370, 85. Sayfa: *Dülbned Benkli Ahmediye*: 24 Ğr, 87. Sayfa: *Risale-i Cami'i'l-Ahkam* 1 cild: 51 Ğr, *Resm-i Takrir-i Ahmed Efendi* 1 cild: 16, *Tercemetü Milel ve'n-Nihal* 1 cild: 57, *Kanun-Name* 1 cild: 17, *Tarih-i Raşid Efendi* 1 cild: 42, *Makarr-i Edat-i Tayyib* 1 cild: 31, *Altı Parmak cild-i sani* 1 aded: 57, *Kitab-i Edebiye* 1 cild: 41, *Ni'amâ cild-i sani* 1 cild 41, *Şerhu Cenneti'l-Esma* cild 1: 42, *Ğazavat-i Ciharyar ve Tarih-i Bosna* cild 1: 56, *Şerhu Delail-i Şerif cild-i evvel*: 150, *Evaqıb-i Mevlana* cild 1: 50, *Peçevi* cild 1: 52, 88. Sayfa: *Bostan ve Gülistan* 1 cild: 101, *Adab-i Menazil* 1 cild: 136, *Kanun* 1 cild: 60,

Kır Bârgîr 1: 120
Kula Bârgîr 1: 350
Def'a kır Bârgîr 1: 161
Araba Bârgîr 2: 310
El Bârgîr 1: 100
Söke'den bey' olunan Bârgîr: 136,-

Zuhur edip mubayaacıya verilerek tebdil edilen ecnas akçe: 758 Ğr 15

Mubayaacıya verilen külçe sim 943 ders? Fi 108: 2546 Ğr 4

Def'a kal' olunub mubayaacıya verilen külçe sim 1501 ders? Fi 102: 3850 Ğr

Sayfa 92: Kır Hanto Bârgîri 4 aded: 2400

Turi Hento Bârgîri 2 aded: 500

Kır Bârgîr 1 aded: 700

Binek Katırı 1 aded: 800

Siyah Bârgîr 1 aded: 400

Yük Katırı 4 aded, Katırcı Niki Bârgîri 3 aded: 5000

Bahçe daireisinde bulunup ba defer-i kassam beha olunan bardak, kâse, şişe ve saire: 4985

Zuhur Eden Nakd-i mevcûd: 1662,-

Yekûn: 450086 Ğr 19 Pr

Müteveffanın resm-i cedid ve tevlit hasılatı kusuri, vakf-işerife masrufi, çiflikat reayası zimmetlerinde ba defter ve temessük alacakarı:... 10 kayıt.

Yekûn: 39823 Ğr 9 Pr

Müteveffanın mahruse-i mezbûrede, nevahîsinde, Yenice-i Vardar ve Karaferiye kazalarında kâin emlak, çiflikat ve mevcud tereke, mezru'at, hayvanat, hububat ve edavat-i saire:... [kayıt fazla]

...

Yekûn: 240141 Ğr 9 Pr

Vardar-i Sağir Nahiyesinde kain Davudyalı Karyesinde vakı çiftliğinde mevcud ebniye, hayvanat, hububat, mezru' tohumat, alat ve edavat-i saire:...

Yekûn: 10334,- Ğr

Vardar-i Kebir Nahiyesinde Furkallu Karyesinde kâin iki kıt'a çiftliğinde mevcud ebniye, hayvanat, mezrû'at, alat-i çift ve edavat-i saire:...

Yekûn: 152580 Ğr

Karaferiye Kazası Neşi Çiftliğinde mevcud bi'l-cümle ebniye, mezrû' tohumat, esbab, hayvanat ve edavat-i saire:...

Yekûn: 53763 Ğr 20 Pr

Kaza-i mezbûreye tabi Reşad Çiftliğinde mevcud ebniye, mezrû' yarıciyan tohumatı defteri:...

Yekûn: 6677,- Ğr

Yenicw-i Vardar Kazası Dört Armut Çiftliğinde mevcud ebniye, hayvanat, tohumat, alat-i çift ve edavat-i saire:...

Yekûn: 126704,- Ğr

Kaza-i mezbûreye tabi Yayalar Karyesinde kâin Çiftliğinde mevcud ebniye, yarıciyan tohumatı ve emlak-ı sairesi:...

Yekûn: 67866 Ğr

Kaza-i mezbûreye tabi Libare nam Diğer Kiremit Çiftliğinde mevcud ebniye ve yariciyanın mezrû' tohumatları defteri:...

Yekûn: 6018 Ğr

İcmal Yekûn: 1154004 Ğr 24 Pr

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekfin: 7000

Mehr-i müeccel li'z-zevceti'l-mumaileyha Zekiye Feleknaz Hatun: 1001

Mehr-i müeccel li'z-zevceti'l-mumaileyha Nefise: 1001

Mehr-i müeccel li'z-zevceti'l-mumaileyha Ayşe Seyyare Kadın: 1001

Halileleri mumaileyha Feleknaz Zekiye Kadına müsbet deyni bâ temessük: 8000

Halileleri mumaileyha Nefise Hasenhal Kadının bâ tahvîl alacağı: 2300

Halileleri mumaileyha Ayşe Seyyare Kadının bâ tahvîl alacağı: 3685

Kerimeleri mumaileyha Nimetullah Hanımefendiye bâ tahvîl müsbet deyni: 61750

Diğer Kerimesi mumaileyha Ayşe Hanımefendinin iki kıt'a temessük mücebnce müsbet alacağı: 6450

Hemşireleri Şerife Hatice Hanımefendiye bâ temessük müsbet deynleri: 4430

Hemşirezadeleri Ayşe Hanımefendiye bâ temessük müsbet deynleri beyan: 7500

Hazinedar Seniz? Halifenin bâ temessük müsbet alacağı: 1480

Deyn-i müsbet li Sabık Niş Subaşisi Mustafa bâ temessük kıt'a 1: 4012 Ğr 17

Deyn-i müsbet li Sabık Kurfallu Subaşisi Halil Ağa'ya inamları: 1572 Ğr 15

Deyn-i müsbet li Sabık Dörtumur Subaşisi Ahmed Ağa'ya bâ temessük kıt'a 1: 6924 Ğr 34

Deyn-i müsbet li Sabık Ruşan Subaşisi İsmail Ağa'ya bâ temessük 1: 1694 Ğr

Deyn-i müsbet li Sabık Kurfallu Subaşisi Ali Ağa'ya inamları: 1193 Ğr 39

Deyn-i müsbet li Sabık Niş Subaşisi Hasan Ağuzade Ali Ağu bâ tahvîl: 2403 Ğr 17

Deyn-i müsbet li Sabık Davudbali Subaşisi Matûş Ağa bâ temessük 1: 126 Ğr 15

Deyn-i müsbet li Dörtarmud Subaşisi Ameş Ağa bâ temessük kıt'a 1: 13693 Ğr 30

Derun-i kassamda muharrer çiftlikatın tohumlarından mîriye olan bakı deynleri: 25672

Brenc Gümrüğü için mirîye olan deynleri müsbet: 800

Deyn-i müsbet li Sabık Şehr Müdüri Osman Ağa bâ temessük: 2865 Ğr 32

Vidine'de Habbaz Haci Osman Ağa'ya müsbet deynleri: 4355 Ğr 35

Deyn-i müsbet li Keresteci Osman Ağa'ya kereste behadan bâ temessük kıt'a 1: 14500 Ğr

Kahveci Salih Ağa Kerimesi Ayşe Hatuna bâ temessük deyni: 1531

Oturakçı Yenicli Osman Ağa'ya duhan-i behadan müsbet deynleri: 370,- Ğr

Bakırcı Hasan Ağa'nın bakır behasından müsbet alacağı ba pusula: 400

Nalband Küçük Haci Hasan'ın müsbet alacağı nal-i behadan: 630 Ğr 35

Zenci Reyhan'ın Cariye yevmiyesinden müsbet alacağı: 105

Tüccar Şeyhoğlu Ağa'nın eşya behasından müsbet alacağı: 675

Muytab Ahmed Ağu'nun müsbet alacağı: 320 Ğr 30 Pr

Haqqaq İsmail'in müsbet alacağı: 20 Ğr

Serrac Hasan Ağa'nın müsbet alacağı: 158,- Ğr

Yaya Köyü Ahalisinin müsbet alacakları: 684 Ğr

Serrac Şaban'nın kayışlar tamirinden alacağı için sulhen verilen: 50

Doğramacı Mustafa'nın kapu behasından müsbet alacağı: 45 Ğr

Sarraf Avce Ğaledye Bazerganın bâ tahvîlat müsbet alacağı ba'de't-teslim: 65305 Ğ4 7

Asitane'de mukım Sarraf Avce Hanımın bâ tahvîlat müsbet alacağı keza: 137621 Ğ4 7

Deyn-i müsbet li Sarraf Avce Cilyon Bazergan bâ tahvîlat ba'de't-teslimat: 583171 Ğr 27

Deyn-i müsbet li Sarraf Yodacı bâ tahvîlat ba'de't-teslimat: 36130 Ğr

Deyn-i müsbet li Sarraf Avce Salomon Bazergan bâ tahvîl ve eşya behadan ba defter: 23444 Ğr 26

Deyn-i müsbet li Sarraf Avce Menahim Bazergan bâ tahvîlat ba'de't-teslimat: 36130 Ğr

Kasap Argîr Zimmînin lahm-i behadan müsbet alacağı: 2562 Ğr 20

Tabib Kemal Bazerg[anın] ücret-i kadime ve mualece behadan müsbet alacağı: 200 Ğr

Tabib Latenoğluna mahiye, ücret-i kadime ve mualece behadan müsbet deynleri: 200 Ğr

Deyn-i müsbet li Yağlıca Garamatioğlu Gorge'nin saman behası için: 730

Deyn-i müsbet li Yağlıca Kocabaşısı saman beha için: 300

Deyn-i müsbet li Tahafi Andon Zimmî eşya behadan: 133

Deyn-i müsbet li Çukacı Kıratsızoğlu Avram Bazergan çuka behadan: 122,-

Şekerci Anaştas Zimmînin şeker behda alacağı için sulhen verilen: 767

Saatçi Buhur Yahudi'nin mahiyesinden müsbet alacağı beyan: 120

İspenciyar Daniyel Bazergan'ın mualece behasından müsbet alacağı: 3818 Ğr 25

Keçeci Bako Bazerganın keçe behasından müsbet alacağı: 700 Ğr

Taşçı Yocini Zimmînin taş behasından müsbet alacağı bâ temessük: 1547 Ğr

Taşçı Nikola Zimmînin keza müsbet alacağı bâ temessük: 1350 Ğr

Taşçı Boğdan Zimmînin keza müsbet alacağı bâ temessük: 1200 Ğr

Taşçı İştor Zimmînin keza müsbet alacağı bâ temessük: 851 Ğr 10

Taşçı Melo Zimmînin keza müsbet alacağı bâ temessük: 574 Ğr 35

Taşçı Aylo Zimmînin keza müsbet alacağı bâ temessük: 1554 Ğr

Taşçı Kola Zimmînin keza müsbet alacağı bâ temessük: 1238 Ğr 33

Kireç Karyesi reayasının kireç behasından müsbet alacakları: 10000 Ğr

Kiremitçi Mehmed'in kiremit behdadan alacağı olub sulhen verilen: 168

Helvaci Kosta Zimmînin alacağı için sulhen verilen: 366

Boyaci Gorge Zimmînin alacağı için sulhen verilen: 730

Kâğıtçı Mustafa'nın kâğıt behadan müsbet alacağı: 200 Ğr

Demirci Salomo'nun alacağı için sulhen verilen: 57,-

Dülger Asatmar? Zimmînin müsbet alacağı: 1160

Boğçeci Salomon Yahudi'nin eşya behasından müsbet alacağı: 113 Ğr

Dökmeci Manol Zimmînin alacağından sulhen verilen: 20,-

Derzi Bulgar Bacoğ'un alacağı için sulhen verilen: 300

Tekneci Buhur'n alacağı için sulhen verilen: 112,-

Demirci Zari'nin alacağı için sulhen verilen: 40

Bekarcı Sakıpto Yahudi'nin müsbet alacağı: 70 Ğr

Sabık Vekilcerh Mahmud Ağu'nun alacağı için sulhen verilen: 319 Ğr 10

Dülger Arnabud Ferhad'ın yevmiyesinden müsbet alacağı: 234 Ğr

Dülger Sülö'nun keza yevmiyesinden müsbet alacağı: 266 Ğr

Dermil Reayalarının saman behadan müsbet alacakları: 3000 Ğr

İremcik Suyolcusu Niko Zimmînin alacağı için sulhen verilen: 520 Ğr

Yenice'de Evqaf Kaim-maqamı Mehmed Efendinin Vaqf-ı Şerif mesafinden müsbet alacağı: 3105 Ğr 10

Doğramaci Abdi'nin alacağı için sulhen verilen: 57,-

Oturakçı Molla Ömer'in ibrik beha alacağı için sulhen verilen: 20

Dülger Ali'nin alacağı için sulhen verilen: 70

Kayıkçı Laskari Zimmînin kayık kirası alacağı için sulhen verilen: 100

Ferlandez Bazarganın eşya behadan müsbet alacağı: 550 Ğr

Tabib Tuzli'nin ücret-i kadime ve mualece behadan müsbet alacağı: 600 Ğr

İzzet Ağa'nın alacağı için sulhen verilen: 100

Kiremitçi Salomo'nun alacağı için keza verilen: 251

Def'a Suyolci Niko'nun diğer matlubundan sulhen verilen: 100 Ğr

Resm-i ihtisâbiye: 9155
Dellâliye: 6229
Çiftlikat ve emlak-ı saire için gönderilen Kâtib ve me'murin-i sairenin 15 gün müddetle bargir ücretleri ve mesarif-i me'külatları: 1250
'Aşîci Gorge'ye deyni: 30
Yekûn: 1154004 Ğr 22 Pr

Mütevffanın terekesiyle borçları eşit olduğundan vereselere iqtisam edilecek bir meblağ kalmadı. Hatta Kassam Heyeti, 1000 Ğurûşta 60 para hesabıyla elde edilecek "Kaydiye" vergisini ala tarik-i ğuramadan tahlis için müteveffanın borçlarına dâhil etmedi. Kassam Heyeti, vereselerin rızalarıyla "Kaydiye" vergisini kendilerinden tahsil etti.[2]

15.237/146
Selanik Akçe Mescid Mahallesinde sâkinken fevt,
Kim: Mehmed Bey İbni Ahmed Efendi,
Varis/e: Sulbiye-i sağire kızı Atike ile liebeveyn kız karındaşı Fatma Hatun,
Vasi: Sağire-i mezbûreye qıbel-i şer'den vasi nasb olunan Ömer Lütfullah Efendi,
Vekil: Ummi mezbûre tarafından vekili Hafız Mehmed Efendi,
Fi 21 Zilkade 1256[15.01.1841]

Eşya: Yapağı memlu basma şilte... [eşya kaydı az]
Kitab: -
Yekûn: 1625 Ğr 20

2 Terekeyle borçların paraya kadar eşit çıkması bir tesadüf mü? Yoksa, komisyon müteveffayı ğuramadan kurtarmak için terekeyle borçlarını özellikle eşit hale mi getirdi?

Minha'l-İhrâcât:
Techîz ve tekfin: 305
Deyn-i müsbet li Hemşiresi Fatma: 150
Deyn-i müsbet Basmacı Lidavi Yahudi: 249 Ğr 20
Deyn-i müsbet li Peştemalci Esnafı: 320
Deyn-i müsbet li Tabib: 100
Hamâliye: 7
Dellâliye: 14
İhtisabiye: 28
Resm-i kısmet: 11,-
Kaydiye-i defter: 20 Pr
Yekûn: 1185 Ğr 20

Sahhu'l-baqî:
Li't-taqsimi beyne'l-verse: 440 Ğr
Hissetü binti'l-mezbûre: 220 Ğr
Hissetü binti'l-mezbûre: 220 Ğr

16.198/203
Selanik Akçe Mescid Mahallesinde sâkinken vefat,
Kim: Pir Hafız Mehmed b. Abdullah,
Varis/e: Liebveyn er karındaşı Ali Nuh ile sülüs malına vasiyy-i muhatar-i teşebbusî iduği lede'ş-şer' sabit u zahir olan Murad Bâşe,
Fî 9 Şevval Sene 1229[24.09.1814]

Eşya: Çuka şalvar...
Kitab: -
Der zimmet-i Karye-i Kırve: 282
Der zimmet-i Karye-i Gömence: 210
Der zimmet-i Yahudi: 438
Nakd-i mevcûd: 170

Zevcesi müteveffatdan hisse-i erisesi: 1035
Müteveffat anasından hisse: 470 Ğr 20
Yekûn: 3252 Ğr
Minha'l-İhrâcât:
Dellâliye-hamâliye: 17
es-Sülüs ber mûcib-i vasiyet-i kaldırım ve çeşme: 985
Deyn-i müsbet ve techîz: 297
Resm-i kısmet: 86
Kalemiye: 6
Çukadâriye: 6
İhzâriye: 6
Kaydiye: 3
Temhîriye: 4 -
Yekûn: 1406 Ğr[3]

Sahhu'l-baqî:
Li't-taqsîm beyne'l-verese: 1846 Ğr[4]

17.219/40

Selanik Pinti Hasan Mahallesinde sâkine iken vefat,

Kim: Hoca Fatma Hatun İbt. Abdullah,

Varis/e: Oğlu müteveffa Mustafa'nın Asitane Laleli Camii qurbunda Mesih Paşa Mahallesinde sakin kebir oğlu Derdeş Mehmed ile merqum Mustafa'nın diğer sulb-i sağir oğlu İbrahim,

Vasi: Sağir-i mezbûrun bâ huccet-i şer'iye vasiyy-i mensûbi validesi Emetullah Hatun. Ğaib-i mezbûrun hisse-i erisesini ahz u kabza vasiyy u kayyim nasb u tayin olunan [ ],

3 Bizim hesabımıza göre. Metinde 1866 Ğuruştur. *SŞS*, 198, s.203
4 Bizim hesabımıza göre. Metinde 1866 Ğuruştur. *SŞS*, 198, s.203

Vekil: Emetullah Hatun tarafından zevci Mehmed Ağa,
Fî 3 Safer 1244[15.08.1828]

Kitab: -
Eşya:..
Der zimmet-i vukela-yi Yahudiyan bâ temessük 1 kıt'a: 700
Der zimmet-i Hamami Hüseyin bâ temessük 1 kıt'a: 1200
Yekûn: 2100 Ğr

Minha'l-İhrâcât:
Techîz ve tekfin: 124
Dellâliye: 2
Hamâliye: 2 Ğr 25 Pr
Resm-i kısmet maa kalemiye ve saire: 50
Kaydiye: 3 Ğr 30 Pr
Temhîriye: 4,-
Deyn-i kereste-i beha li Abdulcelil: 45
Müteveffaya bir sene kadar hizmet eden Sağire Ayşe'ye ecr-i misil: 20
Yekûn: 252 Ğr 15 Ğr

Sahhu'l-baqî:
Li'taksim beyne'l-verese: 1847 Ğr 25 Pr
Hissetü'l-ibni'l-ibni'l-mezbûr: 923 Ğr 32 Pr
Hissetü'l-ibni'l-ibni'l-mezbûr: 923 Ğr 32 Pr

18.218/73→74
Selanik Mu'îd Alauddin Mahallesinde sâkinken vefat.
Kim: Hazine Kâtibi Salih Efendi İbni Mehmed Said Ağa
Varis/e: Liebeveyn kız karındaşı Ayşe Hatun ile liebeveyn er karındaşı oğlu Mehmed Said-i sağir

Vekil: Uht-i mezbûre Ayşe Hatun tarafındn vekil-i sabiti'l-vekalesi Mehmed Efendi ve [ ] Hatun tarafından Küçük Hasan Efendi

Vasi: Sağir-i mezbûrun bâ huccet-i şer'iyye vasiyye-i mensûbesi [ ] Hatun

Fî 19 Zilhicce 1242[14.07.1827]

Eşya: Memlu minder... [eşya kaydı fazla]

...

Yekûn: 4232 Gr

Kitab: 28 cild. İsimleri yazılı

Yekûn: 257 Gr 28 Pr

Vardar-i Kebir Nahiyesi Korfallu Karyesindeki çiftliğin bi'lcümle hayvanat, edavat, hubutatı ve zimematı:

Yekûn: 19356 Gr 35 Pr

İcmalen Yekûn: 23846 Gr 23 Pr

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekfin: 323 Ğr 25 Pr

Dellâliye: 110 Ğr

Temhîriye: 4,-

Çiftlik tahririne giden Çukadâr Kâtip Hizmeti: 150

Hamâliye: 6 Ğr 30 Pr

Deyn-i müsbet li Asiye Hatun bâ temessük: 1000

Deyn-i müsbet li Mehmed Ağa bâ temessük: 1000

Deyn-i müsbet li Vaqf-ı Haci Bektaş Kızı Rukiye Hatun bi Re'-yi İcra-i Şerif der Mecid-i Pinti Hasan: 1000

Deyn-i müsbet li Ayşe Hatun: 1085

Deyn-i müsbet li Keresteci Haci İslam: 1085

Deyn-i müsbet li İskender Ağa: 105

Deyn-i müsbet li Duhani Osman Ağa: 44 Ğr 26 Pr

Deyn-i müsbet li Mehmed Şakir Ağa: 1070 Ğr

Deyn-i müsbet li Ayşe Hatun: 91

Deyn-i müsbet li Sağir ibni'l-ah Mehmed Said: 806 Ğr 26 Pr

Deyn-i müsbet li Necip Ağa: 176

Deyn-i müsbet li Subaşi Mustafa: 1222 Ğr 4 Pr

Deyn-i müsbet li Çukacı Danyel Yahudi: 436

Deyn-i müsbet li Bakkal Angeli: 86,-

Deyn-i müsbet li Sarraf Ğala Yahudi: 2285 Ğr 25 Pr

Deyn-i müsbet li Tenekeci Hanto Yahudi: 117

Deyn-i müsbet li Sarraf Musiri Yahudi: 500 Ğr

Deyn-i müsbet li Mismari Yahudi: 47

Deyn-i müsbet li Şekerci Zimmî: 45

Deyn-i müsbet li Derzi Zimmî: 70

Deyn-i müsbet li Duhani Zimmî: 95

Deyn-i müsbet li Sayes Zimmî: 60

Deyn-i müsbet li Teroğlani Zimmî: 60

Resm-i kısmet ve harc-i hizmet: 291,-

Kaydiye-i defter: 17 Ğr 10 Pr

Subaşı Mustafa'ya bir sene hizmet karşılığı ecr-i msil olarak bedel-i sulh: 180

Deyn-i müsbet li Sarraf Bako: 340 Ğr 15 Pr

Yekûn: 13014 Ğr 37 Pr

Sahhu'l-baqî:

Li't-taqsîm beyne'l-verese: 10831 Ğr 26

Hissetü'z-zevceti'l-mezbûre: 5415 Ğr 33

Hissetü'l-ibni'l-ah el-mezbûr: 5415 Ğr 33

19.189/181

Selanik Kasimiye Mahallesinde sakinen vefat,

Kim: Fethiye Zaviyesi Şeyhi Hafız Mustafa Efendi İbni Abdullah,

Varis/e: Zevcesi Nefise Hatun, sulbiye-i sağîre kızı Fatma, sulb-i kebir oğlu Molla Ali Efendi zevce-i mezbûre batnında mustebîn-i haml-i mevqûfi's-sehm,

Vasi: Sağîre-i mezbûre ile haml-i mevqûfi's-sehmin hisse-i erisesini ahz u kabza bâ huccet vasiyi mensûbesi anası zevce-i mezbûre Nefise,

Vekil: Nefise tarafından vekil es-Seyyid Hamza Efendi,

Fî 2 Zilkade Sene 1223 [20.12.1808]

Eşya: Yastık...

Kitab: *Enamı Şerif*: 3.060, *Mushaf-i Şerif*: 10.560

Samur Kürk: 16.500, Menzilinde yastık-minder: 12.00, 11 aded yastık: 7.800, Çuka Biniş: 7.099, Saat: 6.150,

Nakd-i Mevcûd: 6.000

Merkeb: 6000

Bârgîr 1 re's: 8640

Arab Cariye: 66.000

Beyaz Cariye: 180.000

Yekûn: 530.520 Akçe, 4421 Bi hesâbi Ğuruş

el-İhrâcât:

Techîz ve tekfîn: 18.000

Dellâliye: 5.280

Hamâliye ve ta'âmiye: 2.400

Harc-i takvîm: 1.500

Mehir: 300.000

Resm-i kısmet: 5.700

Kalemiye: 570

Çukadâriye: 570

Kalemiye: 570

İhzâriye: 570

Kaydiye: 285

Temhîriye: 540

Yekûn: 335.415

Sahhu'l-Bakı:

Li't-taksimi beyne'l-verese: 195.105 Akçe

Hissetü'z-zevce el-mezbûre: 24.388

Hissetü ibni'l-mezbûr: 68.286

Hissetü'l-hamli'l-mevqûfi's-sehm: 68.286

Hissetü'l-binti'l-mezbûre: 34.143

20.176/93

Aslen Asitane sakini, Selanik Kadısı Süleyman Bey Efendi'nin saraçlık hizimetinde[5] mustahtemken vefat,

Kim: Osman Ağa İbni Abdullah terekesi müzayedeyle satılıp borç ve diğer masraflar düşüldükten sonra İstanbul'daki veresesine isal u teslim için,

Kayyim ve Vasi: Kıbeli şer'den kayyim u vasi tayin: İshak Efendi İbni Mahmud Efendi'nin marifeti ve marifeti şer'le,

Fî 3 Muharrrem Sene 1216 [16.05.1801]

5 İlmiye sınıfına mensubiyetini ifade eden bir unvan ya da bir sıfata sahip olmamakla birlikte terekesinde kitab bulunması ve Selanik Kadısı Süleyman Bey Efendi'nin saraçlık hizmernde bulunması gibi özellikleri dikkaete alınarak ilmiye sınıfına dâhil edildi.

Eşya: Minder...
Kitab: *En'am-i Şerif*: 1290, *Ahmediye*: 1130,
Nakd-i mevcûd: 2391
Yekûn: 30.645 Akçe

el-İhrâcât:
Techîz ve tekfîn: 3.600
Dellâliye ve hamâliye: 516
Deyn-i müsbet li Mustafa Ağa: 600
Deyn-i müsbet li Daniyel Yahudi: 960
Deyn-i müsbet li Bezan Yahudi: 600
Deyn-i müsbet li Yonci: 480
Deyn-i müsbet li Abdi Ağa: 1.722
Deyn-i müsbet li Kutucu Ali Ağa: 4.197
Resm-i kısmet: 449
Kalemiye: 44
Çukadâriye: 44
İhzâriye ve hudâmiye: 44
Kaydiye: 22
Yekûn: 13.278

Sahhu'l-Bakı:
Der yed-i vasi ve kayyim-i mezbûr: 17.367 Akçe

21.187/5
Selanik, Cami-i Atik imamı Abdullatif Efendi hanesinde müsafiren sâkinken bilâ vâris vefat,
Kim: Hattat Ahmed Efendi İbni Abdullah,
Varis: Beytülmal,
Terekeyi Ahz u Kabza Memur: Emtia Gümrüğü Emini Mehmed Sadık Efendi,

Vekil-i Müsecceli: es-Seyyid Mehmed Ağa
Fî 28 Receb Sene 1222 [01.10.1807]

Eşya: Enam-i Şerif...
Kitab: 3 aded: 360,
Çore Uçkur: 1920,
Çuka Biniş: 1800,
Def'a Çuka Biniş: 1470,
Sîm Saat: 1200,
Yorgan-Çarşab: 960
Yaldız Altuni 30 aded: 33300
Fındık Altuni 1 aded: 1020
Macar Altuni 2 aded: 2100
İslambol Mahbubi 5 aded: 3600
Rub'iye Altun 1: 235
Mısır Mahbubi 2 aded: 1200
Mısır Nısfiyesi 1 aded: 330
Kebir Altun 1 aded: 2040
Altınlar toplamı: 42.495
Yekûn: 58.440

el-İhrâcât:
Techîz ve tekfîn: 6000
Resm-i humus: 12.640
Kalemiye: 1.200
Çukadâriye: 1.200
İhzâriye: 1.200
Kaydiye: 600
Resm-i Emîn-i Mûmaileyh: 5.760
Duyûn-i bâkıye: 2.880
Temhîriye: 540
Yekûn: 35.400

Sahhu'l-Bakı:
Der yed-i Emîn-i mûmaileyh: 23.040 Akçe

22.256/167
Asitane-i Aliye ahalisinden olub Selanik'te Beylik Sefine-i Humayûn için kereste kesimine memurken aynı yerde Mahzen Handa vefat,
Kim: Mühendis Abdulaziz Efendi İbni Abdullah,
Varis/e: Asitane'de sakine zevcesi Hatice Hatun, sulb-i sağir oğlu Ahmed Raif,
Vasi ve Kayyım: Verese-i merkûmanın hisse-i eriselerini ahz u kabz ve gendûlerine irsal u îsale qıbeli şer'den vasi ve kayyım nasb u tayin olunan Mîralay Mehmed Bey,
Mumaileyh Mîralay Mehmed Bey'e teslim olunan eşya listesi-sidir ki...
Fî 14 Rebiulahıra 1268[06.02.1852]

Eşya: [eşya kaydı az]
Kitab:-
Berber Latif'de alacağı olub tahsil olunan: 178
Yekûn: 411 Ğr 20 Pr

Minha'l-İhrâcât:
Resm-i kısmet: 10 Ğr 10
Kaydiye-i defter: 30 Pr
Takvimiye: 5
Yekûn: 16 Ğr

Sahhu'l-baqî:
Der yed-i kayyim-i mumaileyh: 399 Ğr 20 Pr

23.256/131
Selanik Yahya Bali Mahallesinde sâkinken vefat,
Kim: Derviş Ali b. Abdullah,
Varis/e: Sulbiye-i kebire kızları Fatma ve Ayşe, sağire kızı Rabia,
Vasi: Sağire-i mezbûrenin qıbeli şer'den vasiyy-i mensûbei büyük hemşiresi Fatma bt. mezbûre Ayşe,
Vekil: Fatma ve[6] bint-i mezbûre Ayşe taraflarından vekilleri Nuri Ağa,
Fî 19 Rebiulahıra 1268[11.02.1852]

Eşya:.. [eşya kaydı az]
Kitab: Gömlek 1/ Ahmediye 1: 4, En'am-i Şerif 1: 14, Mecmu'a 1/Rahle 1/Evrak-ı Perişan 1: 12,
Yekûn: 268 Ğr 15 Pr

Minha'l-İhrâcât:
Dellâliye: 4
Resm-i kısmet: 6 Ğr 20
Kaydiye: 20 Pr
Yekûn: 11 Ğr

Sahhu'l-baqî:
Li't-taksimi beyne'l-verese: 257 Ğr 15
Hisse-i bint-i mezbûre: 85 Ğr 31
Hisse-i bint-i mezbûre: 85 Ğr 31
Hisse-i bint-i mezbûre: 85[7] Ğr 31

6 Ve bağlacı yok.
7 Metinde 853 olarak yazılmıştır. Kâtib, 3'ü sehven ilave etmiş olmalıdır.

24.256/86

Aslen Anadolu Sancağı Malatya Kazası Hâsî Mensur Qasabası ahalisinden olub Selanik'te Yakub Paşa Mahallesinde sâkinken vefat,

Kim: A'ma Hafuz Mustafa Efendi İbni Ali b. Abdullah,

Varis/e: Zevcesi Havva ve Beytülmal,

Memur: Terekenin rub'u zevce-i mezbûreye baqı sülüs-i erbâ'ı canib-i Beytülmale aid olduktan sonra müteveffanın terekesini ahz u kabza memur halen Selanik ve Tevabii Mal Müdürü rutbe-i salise[8] ashabından rif'atlu el-Hac İshak Efendi,

Vekil: el-Hac İshak Efendi tarafından umur-i baytülmalı ru'yete vekili Ahmed Ağa ve zevce-i mezbûre tarafından vekili Hüseyin Efendi,

Fî 15 Şevval 1267[13.08.1851]

Eşya:.. [eşya kaydı az]

Kitab: *Yeşil [Ahmediye]* Hediyesi maa Fes: 12, *Kâfiye Mu'rabî* 3: 24, *Menar Alayî* cild 8: 17 Ğr 20, *Mevâdı'-i Hasene* 1: 15 Ğr 20, *Tefsîru Sûreti Yusuf* 1: 20, *Mecmu'a* aded 12: 25 Ğr 20, *Divan* cild 2: 31 Ğr 20,

Nakd-i mevcûd: 96

Yekûn: 763 Ğr 4 Pr

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekvîn ber muceb-i vasıyyet: 200

Oturakçı Şifo Abdurrahman'a müsbet deyni: 23 Ğr

Mehr-i müeccel: 150

Bakkal Tokov'a müsbet deyni: 55 Ğr

Hamâliye: 2

Dellâliye: 12

8 Daha önceki kayıtlarda rabia olarak geçmişti.

Resm-i kısmet mine'l-bakı: 8 Ğr

Kaydiye-i defter: 20 Pr

Varaka esmanı: 1

Yekûn: 451 Ğr 20

Sahhu'l-baqî: 311 Ğr 20

Hisse-i zevce minha: 77 Ğr 35 Pr

Yekûn: 233 Ğr 25

Resm-i beytülmal minha: 11 Ğr 25 Pr

Canib-i beytülmalden makbuz: 222 Ğr

25.256/23

Aslen Mağribî olub Selanik'te Molla Bey Efendi Konağında müsafireten sâkinken bila varis-i maruf fevt,

Kim: eş-Şeyh Tahir Efendi İbni Abdullah,

Varis/e: Beytülmal,

Memur: Müteveffanın terekesini ahz u kabza memur halen Selanik ve Tevabii Mal Müdürü rutbe-i rabi'a ashabından fütüvvetlu el-Hac İshak Efendi,

Vekil: el-Hac İshak Efendi tarafından umur-i baytülmalı ru'yete vekili Ahmed Ağa,

Fî 19 Cemaziyelûla 1267 [23.03.1851]

Eşya:.. [eşya kaydı az]

...

Kitab: *Ahmediye*: 5 Ğr 10, *Ahmediye* 1/ Terlik: 10,

Yekûn: 173 Ğr 30

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekfin: 50

Hamâliye: 2

Resm-i kısmet: 3 Ğr
Varaqa esmanı: 20 Pr
Dellâliye: 3 Ğr 20
Kaydiye-i defter: 10 Pr
Yekûn: 59 Ğr 10
Sahhu'l-baqî: 114 Ğr 20 Pr
Resm-i beytülmal minha: 5 Ğr 28
Canib-i beytülmalden Makbûz: 108 Ğr 32 Pr

26.254/91→92

Selanik İshak Paşa Mahallesinde sâkinken irtihal-i dar-i beqa eden,

Kim: Müderrisin-i Kiramdan Me'zûn bi'l-ifta es-Seyyid Hüseyin Zühdi Efendi İbni Mehmed Efendi İbni Abdullah,

Varis/e: Zevcesi Fatma Zehra Hanım, sulb-i sağir oğlu Mehmed Efendi, sulbiye-i sağire kızları Şerife Azize, Şefika ve Rukiye,

Vasi: Sığar-i mezbûrunun vasiyy-i muhtar-i müsbeteleri İsmail Efendi ve kayın biraderleri Süleyman Efendi marifetleri ve marifet-i şer'...

Fî 11 Cemaziyelahır 1266 [25.03.1850]

Eşya:... [kayıt fazla]

...

Kitab: *Mesnevi Şerif Şerhi* cild 6: 300, *Ravzatü'l-Ebrar*: 26, *Takrir-i Kavanin Alayı* 5 cild: 42, *Amentü Şerhi*: 19 Ğr 10, *Burhan-i Kat'î*: 131, *Tahtavi* 4 cild: 300,

Ankaravî: 500, *Hidaye*: 50, *Vaqı'atü'l-Mukayyîn*: 24 Ğr 10, *Kadıhan*: 270, *Fetava* cild 3: 102, *Mev'ıza*: 20, *Cami'u'l-İcareteyn Tercîhu'l-Beyanat* cild 3: 39, *Divan-ı Hafız Şerhi*: 28, *Fetava Ali Efendi*: 75, *Sefine-i Ragıb*: 61, *Haşişiyye* 1 *Tereke-i Feraiz/Kemal Paşa/Mişkât* 3: 23, *Hafız Şerhi/Kudûrî/Mîzânü'l-Edeb/Gülistan Şerhi* 4: 261, *Ramazan Efendi/Hüküm Şerhi* 2: 16, *Meşarıq*: 29, *Gülistan*

1 *Kazmîr* 19: 40, *Mantık Cümlesi/Tahta Risalesi/Molla Cami'* cild 3: 22, *Cevahiru'l-'Ulûm/Tahta Risalesi* cild 2: 15, *Kitab* cild 5: 25, *Mülteqa*: 44 Ğr 10, *Tasdiqaât Musavverât* 1 *Me'âni-i Muhtasar* 1: 20, *Def'a Me'âni-i Muhtasar* 1: 10, *Fetava-yi Abdurrahim Efendi Zeyli* 1 *Gülbâb-i Ebu'l-Baqâr* cild 3: 410,

Tûrî Esb re's 1 maa Toy: 100 (%0,58)
Zenciye Tûba-yi Zarafet Cariye 1: 750
Zenciye Ravnak Cariye 1: 1750
Zenciye Küşade Cariye 1: 1800
İcmal Yekûn: 17.093 Ğr 10

Minha'l-İhrâcât:
Mehr-i müeccel: 500
Keresteci Mehmed Efendiye kereste semeninde müsbet deyni: 859 Ğr 20
Fırıncı Niko Zimmîye nan-ı aziz behadan müsbet deyni: 350
Bakkal Aci Minhal'e zahire behasından müsbet deyni: 200
Atta Mita Zimmîye kahve ve şeker behadan müsbet deyni: 375
Resm-i kısmet: 370
Varaqa esmanı: 5 Ğr 20
Kaydiye-i defter: 21 Ğr 20
Yekûn: 2685 Ğr 20

Sahhu'l-baqî:
Li't-taksimi beyne'l-verese: 14407 Ğr 30 Pr
Dellâliye tenzilatlı dağılım:

9 Kazmir'deki ز harfi aslında ض harfidir. Fakat kitabette ز harfi tercih ediliyor. ق harfinden sonra gelen ا harfi de hazfediliyor. Merhum dedem Abdurrahman Efendi'den bize intikal eden yazma eserlerde Kazmir (قاضي مير) kitabının ilk sayfasında büyük dedemin amcası Bayramzade Molla Mustafa Efendinin kendi el yazısıyla yazdığı notta Kazmir'deki ا harfini ihmal edip ض harfini ز ile yazması kitabette tercih edilen bir yazma şekli olduğunu göstermektedir.

Hisse-i zevce-i mumaileyha: 1768 Ğr 38
Hisse-i ibni'l-mezbûr: 5034 Ğr 08
Hisse-i binti'l-mezbûre: 2517 Ğr 04
Hisse-i binti'l-mezbûre: 2517 Ğr 04
Hisse-i binti'l-mezbûre: 2517 Ğr 04
Hükmün sonunda geniş izahat mevcuttur.

27.252/30-34

Selanik Tarakçı Mahallesinde şeref-mukime iken ecel-i mevudesiyle irtihal-i dar-i beka eden,

Kim: Şerife Ayşe Hanım İbt. El-merhum Şerif Ahmed Tevfik Bey Efendi,

Varis/e: Zevc-i muhteremleri serbevvâbin-i Dergâh-ı Ali rif'atlu Ahmed Reşid Bey Efendi, sadriye-i kebir kerimeleri Şerife İsmihan ve Şerife Faika Hanımlar ve validesi Feleknaz Kadın,

Ancak: Qablel qaseme mezbûre Feleknaz Kadın müteveffiye olub veraseti sadr-i kebir mahdumları Dergâh-ı Ali Kabucibaşılarından rif'atlu Şerif Mehmed Şefik Bey Efendi ve Abdurrahman Nafız Bey'e muhasıra olduğu,

Vasi: Sağirani mumailyha Şerife İsmihan ve Şerife Faika Hanımların vasileri pederleri ve velileri mumaileyh Ahmed Reşid Bey,

Fî 25 Muharrem 1265 [22.12.1848]

Eşya:... [eşya kaydı çok fazla]

...

Kitab: 33. Kitab: *Mecmua* 12 kıt'a: 10, *Kelâm-i kadîm*: 250, *İslamboli mahbubi* 94 aded: 2820

Korfallu Karyesinde kain bir kıt'a çiftliğinde 64 hasılatından mevcud hınta keyl 8 fi 50: 400

Kezalik çiftlik-i mezbûrde mevcud şa'ir keyl 13 fi 25: 325

Kezalik çiftlik-i mezbûrde mevcud alf keyl 7 fi 22: 154

Zevci Mir-i mumaileyh zimmetinde bâ tahvîl alacağı: 28925 Ğr 1
Mehr-i müeccel: 5001
Yekûn: 169.669 Ğr 10

Korfallu Karyesinde kain bir kıt'a çiftliğinde mevcud bi'l-cümle yarıcı, aylakçı hane, ahır ve samanhane kıymetleri aralık 58 fi 80: 4640

Çardak Anbarı kıymeti: 360

Çiftlik-i mezbûr yarıcıyanının mevcud hınta tohumatı keyl 32 fi 50: 1625

Keza mevcud şa'ir tohumatı keyl 25 fi 25: 750

Keza mevcud alaf tohumatı keyl 9 fi 22: 198

Yekûn: 7573

İcmal Yekûn: 177242 Ğr 10

Minha'l-İhrâcât:
Resm-i kısmet-i 'âdi: 4430
Kaydiye-i defter: 265 Ğr
Yekûn: 4695 Ğr

Sahhu'l-baqî:
Li't-taksimi beyne'l-verese:
Mine'l-Menqûlat: 164974 Ğr 10
Mine'l-Emlaq: 7573 Ğr
Hissetü zevc-i-mir-i mumaileyh: 39398 Ğr 20
Hissetü bint-i-hanım-i mumailyha: 53063 Ğr 22
Hissetü bint-i-hanım-i mumailyha: 53063 Ğr 22
Hissetü ibni'l-umm mir-i mumaileyh: 13132 Ğr 33
Hissetü ibni'l-umm mir-i mumaileyh: 13132 Ğr 33
Dellâliyeler tenzil olundu.
Hükmün sonunda açıklama var.

28.245/153→154

Selanik Yahya Bali Mahallesinde sâkinken irtihal-i dar-i beqa eden,

Kim: Perşenbe Tekyesi Post-nişini eş-Şeyh Abdurrahman Efendi İbni eş-Şeyh Osman Efendi,

Varis/e: Zevcesi Hatice bt. Osman nam Hatun, sulb-i sağir oğlu Mustafa, sulbiye-i sağire kızları Ayşe ve Şerife,

Vasi: Sağirûn mezbûrûnun qıbel-i şer'den vasiyy-i mensûbeları valideleri mezbûre Hatice,

Fî 19 Şevval 1260 [31.10.1844]

Kitab: -

Eşya:...

Yekûn: 970 Ğr 10

Zevcesi Hatice Hatun üzerine takvim-i beha ile terk olunan eşya:...

Tekye-i mezbûr ittisalinde bir bab mülk-i menzil: 1000 (%27,69)

Yekûn: 2641 Ğr

İcmal Yekûn: 3611 Ğr 10

Minha'l-İhrâcât:

Mehri- müeccel: 500

Resm-i kısmet: 90

Taqvimiye: 12,-

Kaydiye-i defter: 6,- Ğr

Yekûn: 607 Ğr

Sahhu'l-baqî:

Li't-taksimi beyne'l-verese: 3004 Ğr 10

Hissetü'l-zevceti'l-mezbûre: 375 Ğr 25 (-) 7 Dellâliye = 368 Ğr 25

Hissetü'l-ibni'l-mezbûr: 1314 Ğr 10 (-) 2 Ğr 20 Dellâliye = 1311 Ğr 30

Hissetü'l-binti'l-mumaileyha: 657 Ğr 5 (-) 1 Ğr 10 Dellâliye = 655 Ğr 35

Hissetü'l-binti'l-mumaileyha: 657 Ğr 5 (-) 1 Ğr 10 Dellâliye = 655 Ğr 35

29.248/100

Aslen Selanik Sancağı Yenice-i Vardar Kazası Ahalisinden olub Deraliye Ordu-yi Humayûn Sekban Alaybaşı Kâtibi iken tebdil-i hava için Selanik'e vurud edub Abdulmuin Efendi Hanesinde müsafireten vefat,

Kim: Nazif Efendi İbni Ahmed,

Varis/e: Liebeveyn er karındaşları kebir Hasan ve Hayrullah,

Fî 15 Safer 1263 [01.02.1847]

Eşya: ...

Zenci Ğulam re's 1: 1680

Nakd-i mevcûd: 1600

Kitab: *Kelâm-i kadîm*: 180, *Tarih-i Vasıf* cild 1: 61, *Divan-ı Nanlı* 1: 24, *Divan-ı Nedimi* 1: 33 Ğr 10, *Burhan-ı Kat'* (Kıta') 1: 120, *Divan-ı Sami* 1: 30, *Nevdiru'l-Âsâr* 1: 39, *Divan-ı Ragıb Paşa* 1: 25, *Divan-ı Sivasi?* 1: 10 Ğr, *Leyla ile Mecnun* 1: 15, *Hafız Şerh-Sûdî* 1: 76, *Hamse-i Nursi* 1: 20, *Mecmu'a* 1: 7, *Divan-ı Hafız* 1: 25, *Hadis-i Erba'în Şerhi* 1: 41, *Gülistan Şerhi* 1: 85, *Münşeat-ı Akif* 1: 40, *Divan-ı Nabi* 1: 60, *Ravzatü'l-Ebrar* 1: 31, *Ahter-i Kebir* 1: 77, *Divan-ı Hayati* 1: 19 Ğr 20, *Gülşen-i Me'ârif* 1: 62,

Yekûn: 9334 Ğr

Minha'l-İhrâcât:

Techîz ve tekfin: 500

Resm-i ihtisâbiye: 165

Dellâliye: 145,-

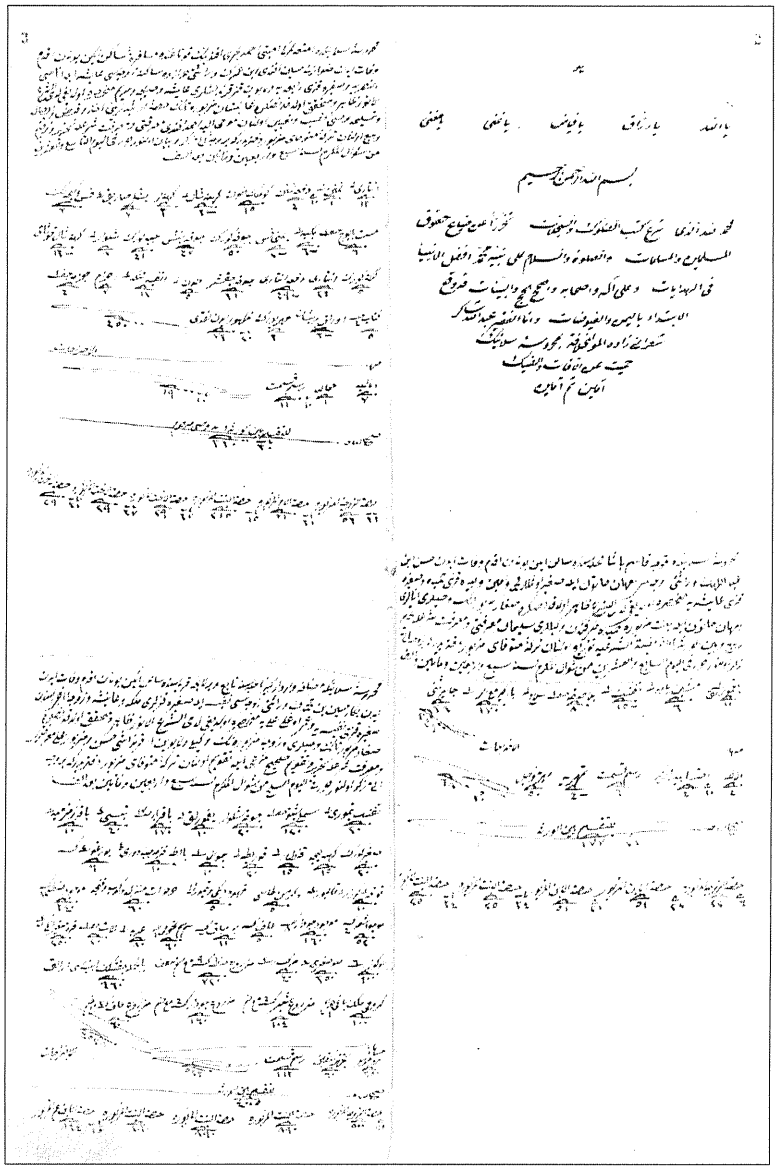
Resm-i kısmet: 221 Ğr

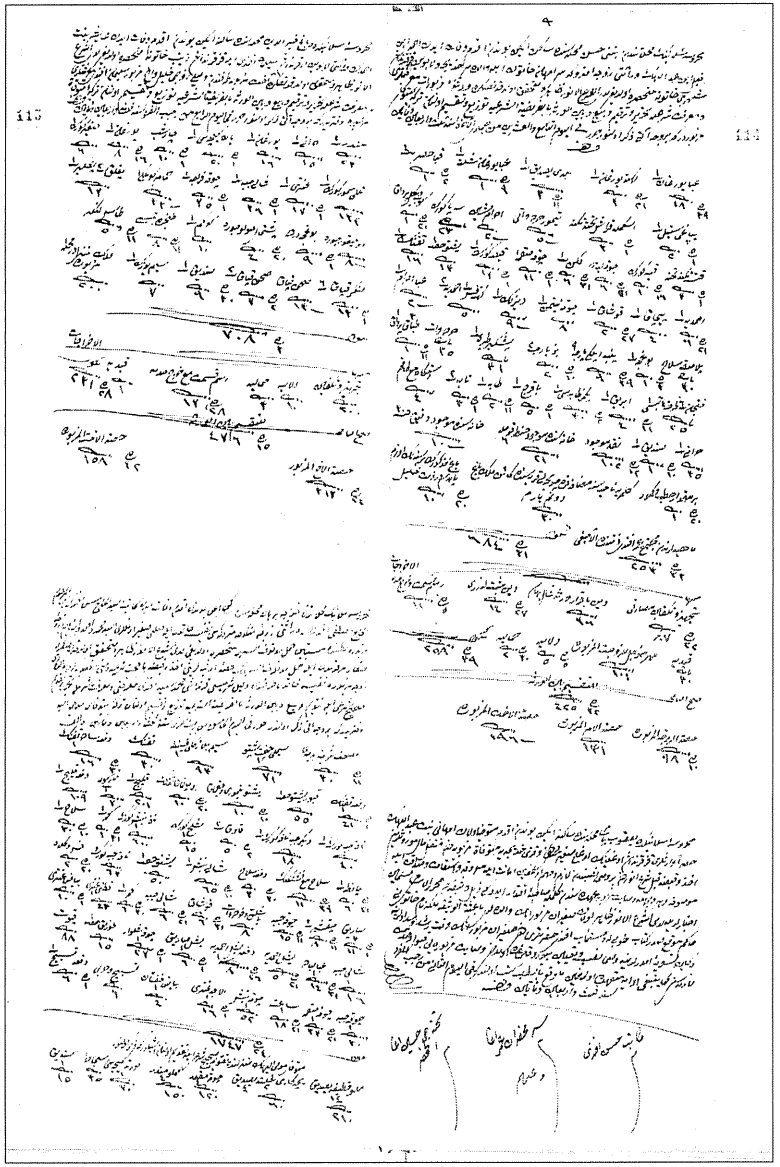
Kaydiye-i defter: 15 Ğr

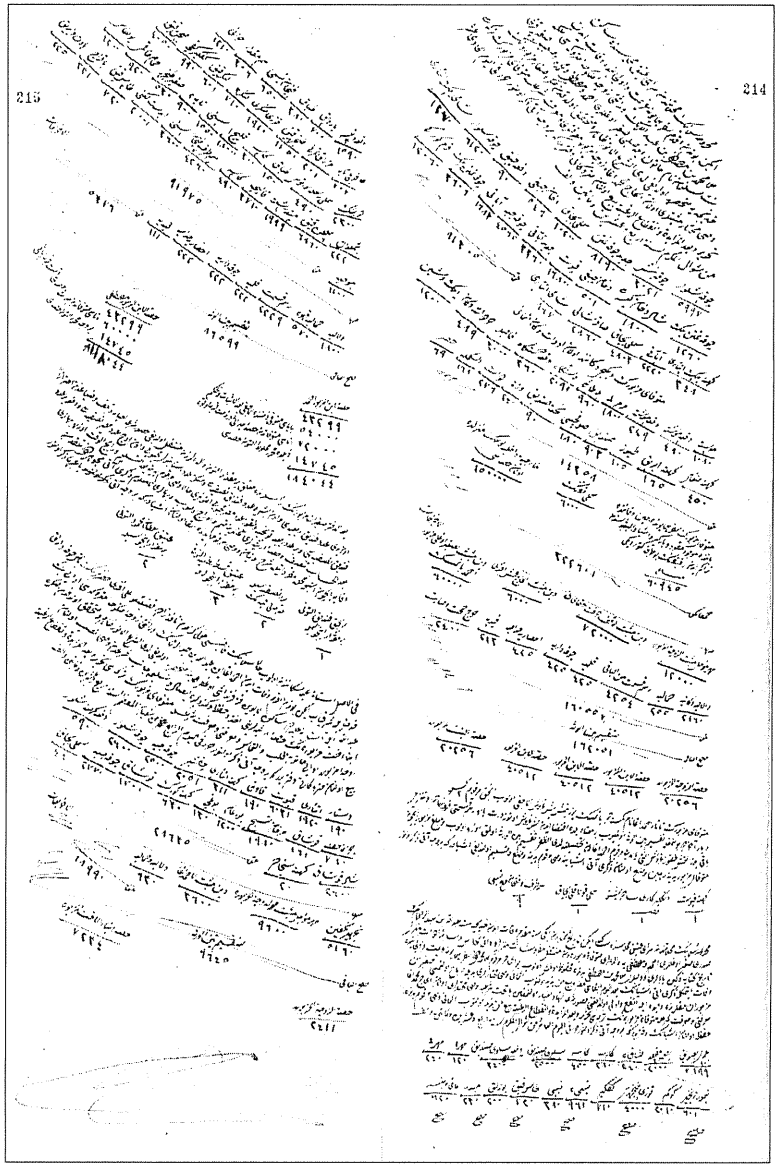
Yekûn: 1055 Ğr 20

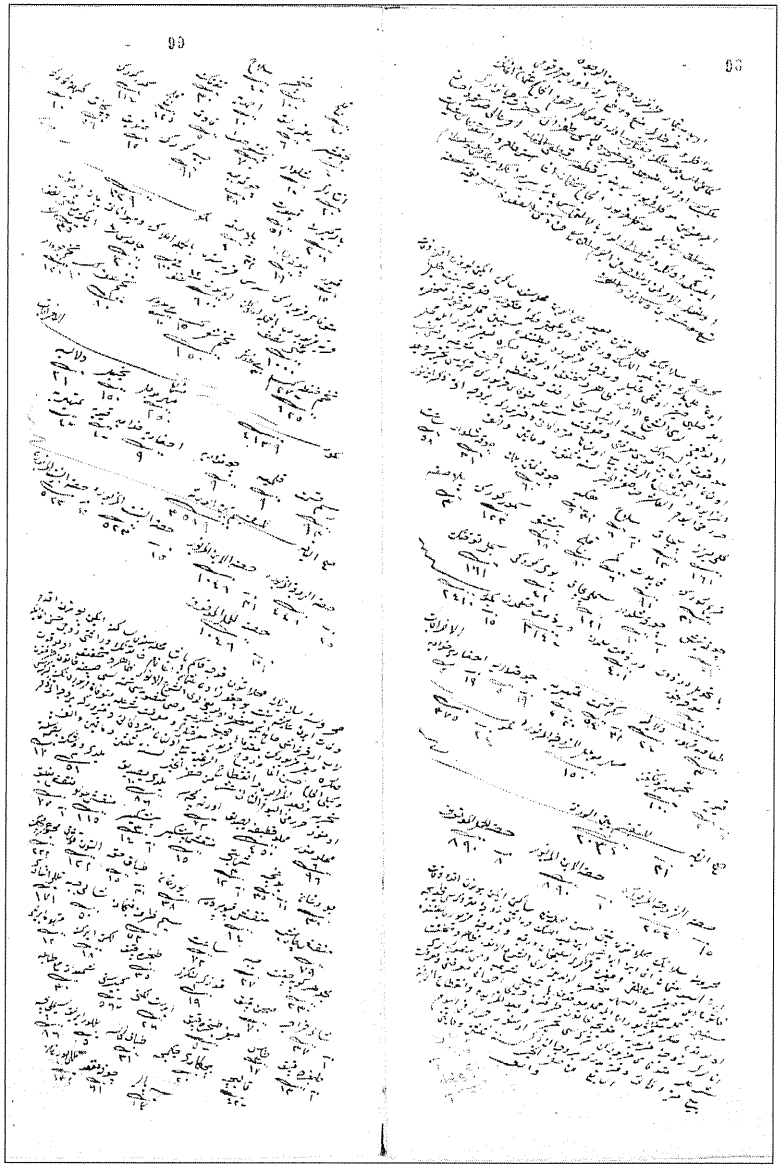
Sahhu'l-baqî:
Li't-taksimi beyne'l-verese: 8278 Ğr 20
Hissetü ahi'l-mezbûr: 4134 Ğr 10
Hissetü ahi'l-mezbûr: 4134 Ğr 10

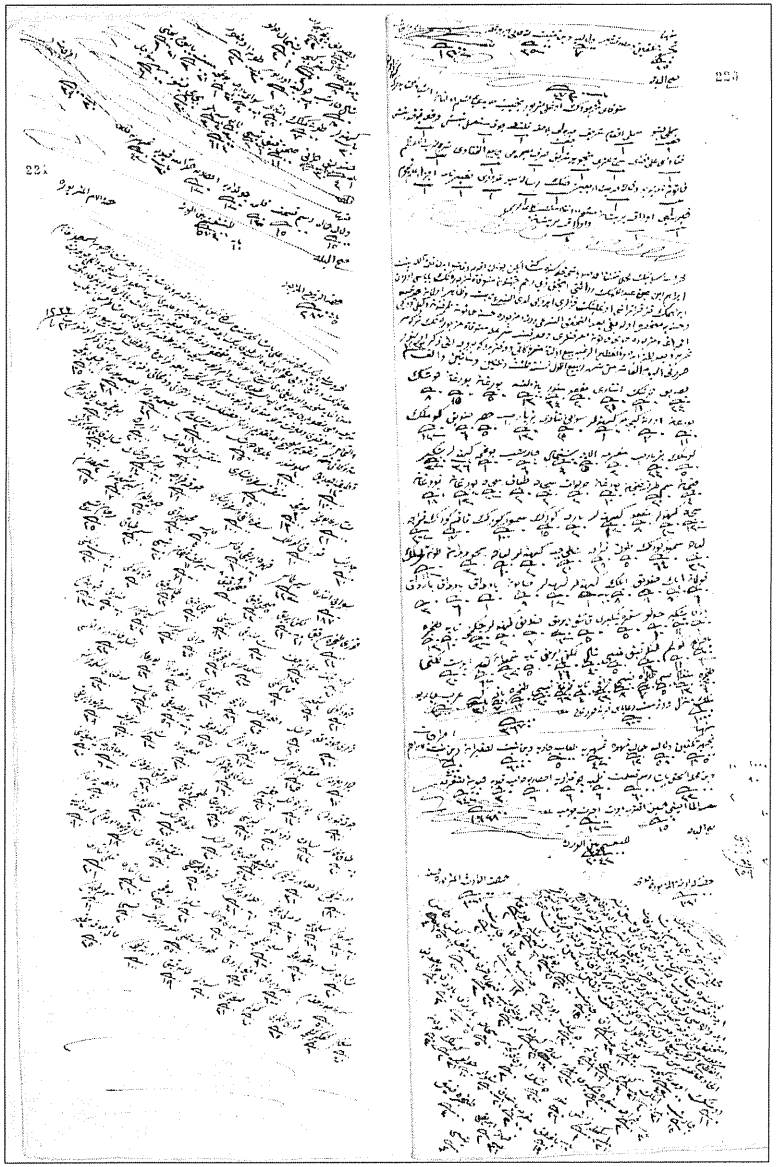
EK 4: Selanik Kadılığı Sicil Defterleri Tereke Örnekleri

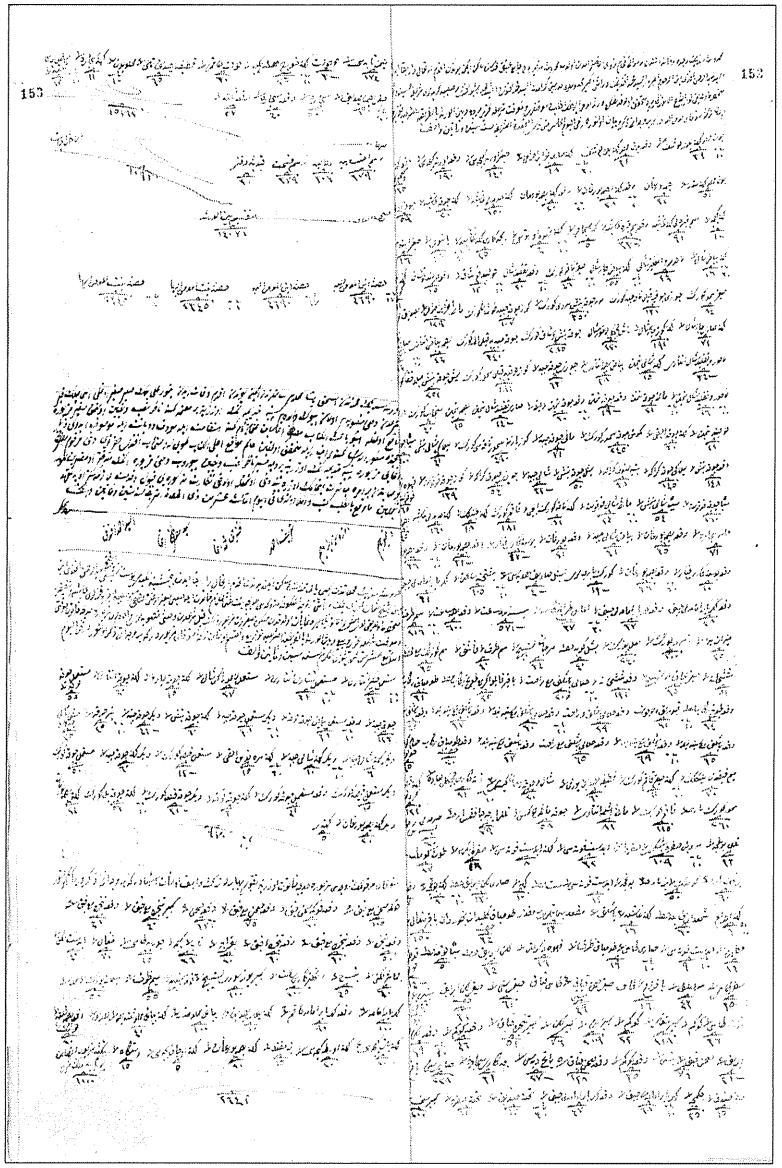

KAYNAKÇA

A) Yayınlanmamış Kaynaklar

1. Yunanistan Selanik Makedonya Tarih Arşivi Tereke Sicilleri

Defter No: 174
Varak: 4, 11, 12, 19, 33, 34
Defter No: 176
Varak: 5, 6, 32, 39, 46, 47, 51, 53, 64, 67, 68
Defter No: 178
Varak: 4, 10, 21, 24, 33, 34, 35
Defter No: 180
Varak: 20, 22, 24, 28, 30, 31, 34, 43, 44, 47, 48, 49, 58, 61
Defter No: 182
Varak: 37, 43, 44, 45, 47, 49, 53, 55, 58, 59, 65
Defter No: 185
Varak: 36, 47, 56
Defter No: 186
Varak: 47, 48, 53
Defter No: 187
Varak: 2, 3, 4, 9, 21, 22, 23, 27
Defter No: 189
Varak: 87, 89, 90, 92, 95, 97, 100, 102, 103, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117

Defter No: 190
Varak: 32, 41
Defter No: 191
Varak: 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 19, 25, 26, 27, 61,31, 34, 35
Defter No: 191A
Varak: 8, 11, 12, 23, 24, 32, 37, 43, 53, 54
Defter No: 195
Varak: 3, 4, 9, 10, 11, 13, 25, 31, 32, 33, 34, 52, 72,73, 82, 87, 88, 89, 95, 99, 112
Defter No: 196
Varak: 6, 25, 26, 50, 55, 56, 60, 68
Defter No: 197
Varak: 41, 42, 50, 66, 71, 106, 130, 131, 142, 147, 154, 161, 162
Defter No: 198
Varak: 7, 36, 37, 38, 39, 43, 46, 52, 53, 70, 83, 90, 91, 111
Defter No: 199
Varak: 21, 45, 47
Defter No: 201
Varak: 6, 9, 15, 16, 21, 43, 56, 62, 63, 76, 77, 78, 81, 102, 106, 107, 110, 111
Defter No: 204
Varak: 29, 87
Defter No: 206
Varak: 10, 35, 50, 51, 52, 57
Defter No: 207
Varak: 41
Defter No: 208
Varak: 5, 8
Defter No: 209
Varak: 4, 5, 10, 11, 15, 16, 19, 20, 22, 27, 33, 35, 41, 48
Defter No: 210
Varak: 4

Defter No: 211
Varak: 10, 22, 25, 33, 40, 41, 42, 48, 49
Defter No: 212
Varak: 5, 8, 9, 13, 18, 19, 21, 23, 24, 25
Defter No: 213
Varak: 37
Defter No: 214
Varak: 10
Defter No: 215
Varak: 4, 5, 8, 9, 12, 13, 17, 20, 21, 23, 35, 36, 37, 39, 43, 48, 60, 61, 63
Defter No: 216
Varak: 33, 36
Defter No: 218
Varak: 29, 30, 37, 38, 39, 44, 45, 47, 48, 53, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 72
Defter No: 219
Varak: 6, 7, 15, 18, 19, 22
Defter No: 220
Varak: 36, 44, 54
Defter No: 221
Varak: 5, 20, 21, 27, 31, 33, 39, 40, 41
Defter No: 224
Varak: 3, 4, 6, 12, 13, 16, 17, 20, 24, 25, 30, 31, 38, 57, 59, 60, 67, 71
Defter No: 226
Varak: 3, 6, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 49, 56
Defter No: 230
Varak: 8, 9, 10, 11, 22, 33, 34, 44, 51, 53, 53, 55, 56, 60, 63, 64, 66, 67, 73, 75, 76, 78, 79, 80, 89,90, 91, 94, 95, 122, 127
Defter No: 234
Varak: 3, 4, 12, 53, 54, 57, 60
Defter No: 237
Varak: 4, 15, 16, 17, 28, 30, 38, 39, 47, 48, 50, 63, 58, 72, 73, 89, 96, 97

Defter No: 241
Varak: 14, 18, 19, 31, 32, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 56, 57, 62, 63, 86
Defter No: 245
Varak: 60, 61, 68, 78, 79, 98
Defter No: 246
Varak: 83, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 93, 97
Defter No: 248
Varak: 36, 52, 82
Defter No: 251
Varak: 15, 16, 37, 38, 78
Defter No: 252
Varak: 18, 19, 20, 22, 23, 24, 39, 40, 45
Defter No: 253
Varak: 63, 64, 65, 66, 90, 91
Defter No: 254
Varak: 47, 48, 55, 60, 61, 62, 63, 79, 95
Defter No: 255
Varak: 20, 29, 31, 32, 33
Defter No: 256
Varak: 14, 19, 21, 36, 37, 46, 68, 69, 71, 81, 82, 85, 88

2. Kosova Priştine Tarih Arşivi Osmanlı Koleksiyonu

Kutia 7, 1919, 3/1
Kutia 7, 1919, 19/4
Kutia 7, 1920, 9/1-14
Kutia 7, 1921, vr. 1I-15I, 18
Kutia 7, 1923, vr. 6/1
Kutia 7, 1924, vr. 11, 13,15, 14I, 17I, 1II-18II
Kutia 7, 1925, vr. 8, 11, 12, 14, 15, 20, 23
Kutia 7, 1928, vr. 1
Kutia 7, 1929, vr. 1

3.Yayınlanmamış Diğer Kaynaklar

Dimitriadi, Vasilis, ty., *Κατάλογος Κωδίκων ιεροδικείο Θεσσαλονίκης (Osmanlı Şeriye Sicilleri Kataloğu),* Basılmamış Çalışma, Selanik.

B) Yayınlanmış Kaynaklar

1. Kitaplar

Anastassiadou, Meropi, 2001: *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selanik,* (Çev. Işık Ergüden), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

'Atâî, Nev'îzâde, Şeqâiqu'n-Nu'mâniyye ve Zeyillerî: Hadâiqu'l-Haqâiq fî Tekmileti'ş-Şeqâiq, 1989: (Haz. Abdülkadir Özcan), C. II, Çağrı Yay., İstanbul.

Balta, Evangelia, 2003: *Ottoman Studies and Archives in Greece,* The Isis Press, İstanbul.

Bayındır, Abdülaziz, 2008: *Ticaret ve Faiz,* Süleymaniye Vakfı Yay., İstanbul.

Beyazıt, Yasemin, 2014: *Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl),* TTK, Ankara.

Bilmen, Ömer Nasuhi, 1985: *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, C. II,* Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul.

Dimitriadi, Vasilis, 1983: *Topogarafia Tis Thessalonikis Kata Tin Epohi Tis Turkokratias 1430-1912,* Ekdodikos İkos, Thessalonki.

Göçek, Fatma Müge, 1996: *Rise of the Bourgeoisie, Demise of Empire: Ottoman Westernisation and Social Change,* New York, Oxford University Press

Günaydın, Mehmet, 2007: *Cansız Hoca: Çağdaş Din Bilgini Mustafa Cansız'ın Hayatı ve Din Eğitimine Katkıları,* Heyamola Yay., İstanbul.

İlmiye Salnamesi, Osmanlı İlmiye Teşkilatı ve Şeyhülislamlar, (Haz. Seyit Ali Kahraman vd.), 1998: İşaret Yay., İstanbul.

İnalcık, Halil, Anhegger Robert, 1959: *Kanunname-i Sultânî Ber Mûceb-i Örf-i Osmanî,* Ankara.

İstanbul Kadı Sicilleri Eyüb Mahkemesi 90 Numaralı Sicil (H.1090-1091/ M.1679-1680),(Haz. Fuat Recep, vd.), 2011: İSAM Yay., İstanbul.

Kara, İsmail, 2000: *Kutuz Hocanın Hatıraları: Cumhuriyet Devrinde Bir Köy Hocası,* Dergâh Yay., İstanbul.

_____, 2012: *Mahmud Bayram Hoca: Muallimliğe Adanan Bir Ömür,* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul.

Molho, Rena, 2015: *Selanik Yahudileri1856-1914 Özel Bir Cemaat,* (Çev. Panayot Abacı), Bağlam, İstanbul.

Mustafa, İbrahim, Vd., 1986: *el-Mu'cemü'l-Vasît,* Dârü'd-Da'vah, İstanbul.

Ongun, Halil, 1958: *Ankara'nın 1 Numaralı Şeriye Sicili (21 Rebiülâhır 991-Evahir-i Muharrem 992/14 Mayıs 1583-12 Şubat 1584),* TTK, Ankara.

Ortaylı, İlber, 2000: *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim: Makaleler I,* Turhan Kitabevi, Ankara.

_____, 1994: *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı,* Turhan Kitabevi, Ankara.

Olivier, 1977: *Türkiye Seyahatnamesi: 1790 Yıllarında Türkiye ve İstanbul,* (Ter. Oğuz Gökmen), Ankara.

Özdamar, Mustafa, 1992: *Karasakal Hoca,* Marifet Yay., İstanbul.

Özdeğer, Hüseyin, 1988: *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri,* İstanbul.

Öztürk, Said, 1995: *Askeri Kassama Ait On Yedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil),* OSAV, İstanbul.

Pakalın, Mehmet Zeki, 1983: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. III,* MEB, İstanbul.

Yurdakul, İlhami, 2008: *Osmanlı Merkez İlmiyesinde Reform (1826-1876),* İletişim, İstanbul.

Zemahşerî, Carullah Ebî'l-Qâsim Muhammed b. 'Umer, 1979: *Esâsü'l-Belâğah,* Dârü Sâdir, Beyrût.

Unat, Faik Reşit, 1988: *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu,* TTK, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail, Hakkı, 1965: *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı,* TTK, Ankara.

2. Makaleler

Cezar, Mustafa, "Bir A'yanın Muhallefatı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmailoğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten,* C. XLI, S. 161, ss.41-78.

Çadırcı, Musa, "Hüseyin Avni Paşanın Terekesi" Belgeler *(Türk Tarih Belgeleri Dergisi),* C. XI, S. 15, ss.145-164.

Demirel, Ömer, "1700-1730 Tarihlerinde Ankara'da Ailenin Niceliksel Yapısı", *Belleten,* C. LIV, S. 211, ss.945-961.

Engin, Nihat, 2002: "Köle" Maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. XXVI, İstanbul: ss.247-248.

Fekete, Lajos, "XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi", (Çev. M. Tayyib Gökbilgin), *Belleten,* C. XLIII, S. 170, ss.457-480.

Georgeon, François, 2014: "Müslüman ve Dönme Selânik", Der. Gilles Veinstein, *Selânik 1850-1918,* (Çev. Cüneyt Akalın), İletişim, İstanbul..

İnalcık, Halil, "15. Asır Türkiyesinin Ekonomik ve Sosyal Tarihine Ait Dökümanlar", *Revue de la Faculté des Sciences de l'Université d'Istanbul,* C. 15-16, S. I-IV, ss.44-48.

Özdemir, Rıfat, "Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1771-1810)", 1987: *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu 2-6 Temmuz 1986,* (Haz. S. Hayri Bolay vd.) Ankara: ss.81-144.

C) İnternet Çevirim İçi

http://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/%D8%AA%D9%85%D8%B3%D9%83/, 06.03.2016

http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=385, 18.03.2016

DİZİN

A

Acı Çeşme, 121.

Adalı Mahallesi, 69, 242, 272, 279, 307.

Agiu Nikolau, 118.

Ağa, 58, 59, 61, 62, 64, 66, 67, 70, 73-76, 78-83, 85-92, 95, 99, 103, 105, 107, 110, 111, 113, 114, 126, 127, 131, 132, 135, 139, 141, 142, 152-155, 161, 162, 167, 180, 181, 184, 190, 196, 210, 211, 218, 225, 251, 252, 254, 261, 264, 271-278, 280-287, 289, 290, 292-294, 296-307, 309, 311, 312, 314, 316-318, 320, 321, 323, 328, 329, 331, 335-337, 339-341, 344, 345.

Ahmediye, 225-228, 233, 237, 305, 309, 325, 340, 343-345.

Alaca İmaret Camisi, 122.

Ali Baba Türbesi, 121.

Ali Paşa, 71, 90, 118, 144, 215, 249, 276, 281, 290, 293.

Arnabûd, 58, 147, 274, 281, 304, 311.

Asitane, 61, 62, 65, 66, 95, 108, 111, 112, 113, 114, 143, 272, 275, 278, 282, 329, 334, 339, 342.

Askerî, 44, 58, 59, 110.

Astarcı, 71, 92, 120, 140, 242, 279, 293.

Aya Nikolaos Yetimhanesi, 120.

Aya Sofya Camisi, 116.

Ayan, 58, 262.

Ayasofya, 71, 76, 88, 117, 275, 281, 282, 283, 293.

Aynaroz, 62, 69, 126, 248, 291.

B

Balat, 71, 76, 89, 118, 283, 285, 291, 293.

Balıoğlu Karyesi, 69.

Bali, Yahya, 72, 76, 82, 95, 99, 111, 114, 123, 262, 272, 273, 275, 284, 286, 289, 291, 303, 343, 350.

Barkan, Ömer Lütfü, 26.
Başkâtib, 58, 59, 103, 284, 314.
Beledî, 58, 59, 102, 165, 305.
Berber, 58, 83, 136, 154, 261, 262, 281, 300, 342.
Bey, 33, 58-60, 64-67, 70, 71, 73, 75, 76, 81, 92, 96, 97, 101-107, 110, 111, 113, 114, 117, 118, 127, 132, 133, 135, 139, 143, 152, 153, 155, 161, 163, 166, 167, 181, 184, 191, 192, 196, 204, 210, 211, 261, 264, 271, 276, 277, 278, 280, 284-293, 297, 303, 316, 318, 322, 324, 325, 332, 339, 342, 345, 348.
Beyaz Kule, 117
Beyefendi, 33, 58-60, 67, 96, 97, 99, 103, 115, 152, 155, 163, 167, 181, 184, 191, 192, 196, 204, 207, 209, 229, 241, 251, 261, 264, 279, 282, 291.
Beytülmal, 96, 102, 128, 129, 133, 134, 146, 148-150, 159, 261, 340, 344-346.
Bezistan, 162.
Bor, 71, 85, 287.
Burmalı Cami, 71, 92, 277, 294.

C

Cami-i Atik, 71, 76, 85, 86, 128, 274, 277, 279, 287-289, 294, 316, 340.
Cariye, 25, 213-216, 218, 219, 221, 223, 266, 320, 329, 338, 347.
Cerrah, 58, 61, 62, 64, 131, 261.
Cezar, Yavuz, 26.
Cezeri Kasım Paşa, 71, 76, 81, 103, 117, 123, 127, 262, 272-276, 280, 284, 285, 288, 294, 309.

Ç

Çadırcı, Musa, 26.
Çarşanba Camii, 119.
Çavuş, 58, 121, 211, 261, 288.
Çınarlı Medresesi, 94, 120.
Çukadar, 32, 33.

D

Debbağ, 58, 59, 71, 73, 92, 100, 103-106, 130, 134, 135, 148, 154, 155, 241, 261, 271, 279, 281, 285, 286, 290-292, 294, 299, 300, 304, 306.
Debbağ Hayredddin, 117.
Dede, 19, 31, 66, 81, 82, 85, 89-92, 98, 101, 115, 134, 136, 152, 167, 174, 175, 181, 184, 193, 196, 264, 280, 286, 294, 322.
Dedebağırdan, 121.
Delâil-i Şerif, 226-228, 314.
Dellal, 32.
Demirel, Ömer, 27.
Derviş, 19, 31, 46, 58, 59, 61, 62, 64, 73, 76, 79, 80, 82, 83, 85, 87, 88, 90, 92, 93-95, 115, 128, 134, 148-150, 152, 154, 155, 165, 167, 174, 175, 182, 184, 188, 196, 201, 237, 251, 255, 256, 261, 263, 264, 274, 276, 277, 279-281, 284-286, 288, 290, 291, 312, 316, 317, 322, 343.
Deveci, 58, 101, 107, 110, 111, 131, 261, 278.
Dideban, 32.
Dimitriadi, Vasilis, 39, 50, 53, 54, 116.
Dimitriadi Caddesi, 39, 116, 118, 363.
Dimitriu, 117, 118.
Divan, 58, 71, 85, 97, 102, 103, 132, 142, 230, 231, 239, 285, 287, 323, 344.
Divan-i Humayuncusu, 58.
Dizdar, 58, 134, 251, 261, 279, 292.
Dufancı Karyesi, 69.

E

Ebussuud Efendi, 29.
Efendi, 19, 27, 29, 31, 33, 35-39, 41, 42, 44, 46, 52, 55, 56, 58-62, 64-70, 73-76, 78-92, 94-100, 102-111, 113-115, 125-127, 130-148, 150-156, 162, 166, 167, 169-174, 183, 184, 187, 195, 196, 198, 199, 201, 205-209, 211, 212, 214-225, 228, 231, 232, 234-238, 240-243, 245, 251-257, 261, 266, 271-306, 309, 310, 312-314, 316-319, 321-325, 332, 335, 336, 338-340, 342, 344-348, 350, 351.
Eğriboz Valisi, 69, 163, 286.

el-Hac, 55, 58, 59, 65, 66, 68-73, 78, 79, 80, 82-84, 86, 88, 90-92, 94-96, 99, 102, 107-109, 111, 112, 114, 126, 127, 132-137, 139, 141, 146, 147, 156, 224, 243, 245, 261, 271-285, 287-290, 292-304, 311, 318, 344, 345.
el-Hac İsmail, 71, 84, 112, 114, 275, 276, 284, 285, 296.
el-Hac Mustafa, 71, 72, 95, 132, 224, 271-274, 277, 284, 285, 288, 290, 293, 294, 296, 298-300.
el-Hace, 58, 113, 287.
Esirci, 58, 87, 139, 152, 214, 216-221, 251, 261, 273, 298.
Eski Delik (Kapı), 121.
Eski Saray, 123, 262.
Eski Saray Medresesi, 122.
Eski Saray Tekyesi, 122.
Eski Telgrafhane, 120.
Evrenosoğlu Evkafı, 24.

F

Fethiye Tekkesi, 119.
Fethiye Zaviyesi Şeyhi, 80, 153, 275, 298, 338.
Fişenkçi, 58, 135, 139, 147, 153, 261, 275, 279, 300, 304.

G

Gazi Baba Türbesi, 121.
Gilles Veinstein, 26, 122.
Girit, 26.

Göçek, Fatma Müge, 26.
Gölcük Camisi, 122.
Gönci, 58, 148, 291, 299.
Gulam, 213, 215, 218, 219, 222.
Gülmezoğlu, 71, 76, 90, 112, 117, 139, 275, 280, 285, 295.

H

Hacegân-i Divan-i Humayun, 58.
Hacı Hasan, 71, 92, 108, 109, 114, 118, 295.
Hacı İskender, 71, 76, 83, 120, 123, 262, 295.
Hacı İskender Camii, 119.
Hacı Memi, 71, 76, 90, 283, 287, 295.
Hacıoğlu, 71, 76, 87, 101, 104, 117, 130.
Hacıoğlu, Kazaz, 72, 92, 299.
Hafız, 31, 40, 50, 54, 58, 59, 62, 64, 68, 69, 70, 74, 75, 76, 78, 80, 82, 83, 84, 92, 95, 97, 107, 108, 109, 113, 126, 127, 129, 132, 134, 135, 136, 138, 144, 145, 148, 150, 151, 152, 153, 161, 162, 167, 177, 182, 184, 188, 196, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 230, 237, 251, 261, 264, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 281, 284, 285, 286, 288, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 304, 310, 313, 318, 332, 333, 338, 346, 351.
Halep, 25.
Hamamî, 58, 262, 279, 299.
Hamidiye Mekteb-i Sanayi Caddesi, 122, 123.
Hamza Bey, 71, 92, 118, 275, 287, 296.
Hamza Bey Camisi, 117.
Hanım, 58, 59, 61, 62, 64, 66, 73, 79, 80, 81, 99, 107, 113, 115, 129, 132, 134, 151-154, 156, 159, 161, 167, 179, 181, 184, 191, 196, 203-207, 211, 213, 214, 216, 217, 220, 221, 223, 251-253, 255, 256, 261, 264, 266, 271, 284, 287, 288, 290-292, 298, 302, 303, 315, 316, 318, 319, 322, 325, 346, 348.
Harâci Kemal, 71, 273, 277, 285, 296.
Harir Nazırı, 58, 134, 241, 245, 262, 287, 302.
Hattat, 58, 61, 62, 64, 98, 141, 184, 193, 196, 225, 261, 274, 340.
Havace, 58, 59, 80, 107, 108, 110, 111, 113, 114, 134, 135, 136, 155, 156, 251, 275, 298.
Hayreddin, 71, 92, 100, 118, 130, 241, 271, 279, 294, 306.
Hayreddincik, 71, 76, 86, 103, 105, 118, 119, 126, 147, 273, 280, 284, 286, 296.
Hicaz, 61, 62, 113, 287.
Hisaraltı, 121.
Hoca, 13, 19, 30, 31, 58, 59, 71, 73, 74, 76, 82, 85, 91, 94, 95, 96, 97, 107, 113, 118, 131, 134,

136, 147, 152, 153, 154, 167, 177, 178, 181, 184, 189, 196, 202, 204, 230, 235, 251, 252, 253, 256, 261, 264, 266, 274, 275, 282, 284, 287, 290, 294, 296, 297, 301, 311, 316, 334, 363, 364.
Hoca Burhan, 71, 76, 91, 118, 282, 284, 296.
Hükümet Caddesi, 118, 119.
Hükümet Konağı, 119.

I-İ

Islahhane Hamamı, 120.
İki Şerefeli, 71, 92, 100, 121, 122, 272, 289.
İkrar, 24, 236, 306.
İlmiye zümresi, 19, 20, 29-32, 123, 162, 163, 166, 252, 259-262, 265, 267.
İmam, 31,19, 58, 59, 61, 62, 64, 69, 74-76, 78, 80, 81, 86, 87, 92, 103, 106, 134, 137, 141, 146, 151, 152, 154, 161, 167, 176, 182, 184, 188, 189, 196, 201, 202, 234, 236, 237, 251-253, 256, 264, 266, 271, 272, 277, 283, 284, 286, 288, 289, 293, 294, 296, 300, 306.
İnalcık, Halil, 26, 100.
İsa Bey Hamamı, 117.
İshak Paşa, 66, 70, 71, 76, 99, 109, 121, 122, 123, 147, 262, 272-276, 280-282, 284, 285, 288-290, 296, 312, 317, 346.

K

Kabz defterleri, , 24.
Kadı, 19, 23, 24, 27-29, 31, 33, 46, 49, 50, 52, 58, 59, 104, 118, 134, 145, 152, 167, 178, 181, 184, 189, 190, 196, 224, 259, 261, 264, 277.
Kahire, 26, 62, 99, 105, 110, 111, 114, 272, 286.
Kal'a Balaşcisi, 58, 262, 278, 301.
Kal'a-i Bala, 71, 277.
Kala-i Bala Cami Kapusi, 71, 274, 297.
Kanûn-i Esâsî, 29.
Kapû Tekyesi, 68, 95, 144, 145, 280.
Kapucibaşı, 58, 59.
Kara Hacıoğlu, 71, 76, 87, 101, 104, 117, 130, 298.
Kasımıye, 71, 118, 122, 262.
Kasımıye Camii, 119.
Kassam, 33, 57, 131, 207, 208, 215, 224, 240, 246, 250, 259, 326, 332.
Kassam Kadısı, 32.
Kassandru Caddesi, 119.
Kâtip, 31-33, 57-59, 61, 64, 89, 107, 108, 113, 118, 134, 135, 141, 151, 162, 178, 181, 184, 191, 192, 196, 203, 205-207, 214, 216-220, 251, 261, 264, 293, 315, 332, 343.
Kavalar, 69.
Kazasker Hamamı, 119.

Kazaz Hacı Musa, 72, 74, 76, 103, 105, 108, 111, 118, 123, 262, 299.
Kedir Tekyesi, 121.
Kelam-i Kadim, 224-226, 228, 229, 232, 265.
Kelemeriye, 36, 69, 102, 104, 116, 117, 132, 146, 242, 248, 272, 273, 279, 283, 285, 286, 290, 307.
Kerasteci, 58, 59, 292, 299.
Keresteci, 31, 73, 89, 151, 153, 252, 261.
Kethuda, 58, 151.
Kıptiyan, 121.
Kırmızı Mektep, 123.
Koca Kasım Paşa, 72, 76, 84, 118, 120, 272, 283, 285, 299.
Konakçı Konağı, 97, 122, 287.
Kule Çarşısı, 119.
Kule Hamamı Meydanı, 121.
Küşade, 221, 223, 347.

L

Lajos Fekete, 27.
Lankaza Nahiyesi, 66, 69, 282, 289.
Leblebici, 58, 136, 252, 261, 262, 282, 301.

M

Mahkeme sicil defterleri, 24, 259.
Mahrûse-i Selanik, 37, 60.
Makedonya Tarih Arşivi, 19, 21, 23, 24, 28, 31, 116, 259.
Martinidis, Vilma, 116.
Matlab, 29.
Mazbata, 24.
Medine-i Münevvere, 109, 113, 281, 287.
Mekteb-i Terakki, 119.
Mesud Hasan, 72, 76, 87, 103, 109, 121, 130, 271, 275, 277-279, 300.
Mesudcuk, 72, 92, 281, 300.
Meşîhat, 29.
Mevâli, 31, 43, 52, 55, 58, 59.
Mevlevi, 58, 262.
Mevleviyet, 25.
Mimar, 58, 83, 148, 150, 184, 193, 196, 262.
Molla, 19, 31, 58, 59, 61, 62, 64, 66, 67, 70, 72-76, 78-84, 86-92, 94-96, 101, 103-107, 112-115, 128, 130-132, 134, 135, 139, 141, 144, 145, 148-152, 154-156, 162, 167, 172, 173, 182, 184, 187, 196, 200, 201, 205-207, 210, 214-217, 219-223, 225, 232, 239, 241-246, 250-257, 260, 261, 263, 264, 266, 271-283, 285-304, 307, 310, 312, 318, 321, 331, 338, 345, 347.
Mu'îd Alauddin, 72, 78, 126, 279, 283, 286, 287, 289, 290, 300, 335.
Muhammediye, 226, 227, 312, 325.
Muhzir, 32, 33.
Musa Baba Türbesi, 122.

Musa Baba, 72, 76, 83, 271, 276, 281, 283, 285, 300.
Mushaf, 224-227, 265.
Muslihuddin, 118.
Mustafa Camii, 119.
Muytab, 58, 130, 278, 329.
Müderris, 19, 29, 31, 58, 59, 61, 62, 64, 67, 70, 76, 92, 93, 94, 97, 134-136, 141, 143, 144, 151, 152, 154, 157, 167, 177, 178, 181, 184, 189, 196, 202, 214, 216, 217, 219-221, 223, 260, 261, 264, 273, 284, 289, 319, 304.
Müezzin, 19, 59, 70, 107, 112, 113, 134, 135, 151, 154, 167, 176, 181, 184, 188, 196, 251-253, 256, 261, 264, 267, 275, 290, 297, 317.
Mühendis, 59, 61, 62, 64, 95, 135, 184, 193, 196, 262, 342.
Mütalaa, 24.
Mütesellim, 59, 60, 262.

N

Nafe kürk, 250, 266.
Nakîbuleşraf, 31.
Nalband, 59, 96, 119, 134, 151, 291, 301, 329.
Nazır, 31, 181.
Nebi, 69, 290.
Necmüs's-Safa, 221, 223.
Nehr-i Vardar Cisri, 113, 274.
Numan Paşa Camisi, 120.

O

Odabaşı, 59, 262, 282, 297.
Olimpiados Caddesi, 120.
Ordu-yu Hümayun, 109.
Osmanlı Devleti, 23-25, 27, 192, 226, 248, 364.
Oturakçı, 59, 79, 92, 134, 135, 153, 252, 261, 276, 282, 302, 304, 309, 329, 331, 344.

Ö

Özdeğer, Hüseyin, 24, 26.
Özdemir, Rıfat, 26.
Öztürk, Said, 26, 27.

P

Paşa, 59, 65, 66, 69-72, 76, 78, 79, 81, 82, 84, 90, 92, 94, 97, 99, 100, 102, 103, 109-114, 117, 118, 120-123, 126-128, 132, 133, 135, 139, 141, 142, 144, 145, 147, 152, 161, 163, 215, 234, 235, 240, 249, 261, 262, 271, 273, 275, 276, 278-285, 288-292, 298, 302-304, 319, 320, 322, 334, 344, 346, 351.
Pazar Tekkesi / Tekyesi, 119, 122, 289.
Pazargâh Nahiyesi, 69, 273.
Perşembe Tekyesi Post-nişini, 82, 153.
Perver, 221, 223.
Peştamalcı, 59, 75, 92, 136, 252, 261.

Peştamalcıyan Emini, 59.
Pintî Hasan, 72, 273, 301.
Pîr, 59, 73, 105, 276, 285, 292.
Porta Kapu, 72, 92, 93, 118, 276, 301.
Post-nişîn, 59.
Priştine, 20, 21, 161, 162.
Prizren (Prezrin), 20, 21, 162.
Puscual, Jean-Paul, 26.

R

Ravnak, 221, 223, 347.
Raymond, Andre, 26.
Rufai Tekkesi, 119, 120.
Rumeli, 25, 27, 29, 33, 43, 48, 64, 96, 108, 113, 130, 248, 252.
Rumlar, 222, 248, 249.
Rüştiye Mektebi, 123.

S

Saatçi, 59, 83, 136, 261, 262, 277, 295, 321, 330.
Saatlı Camii, 119.
Salı Tekkesi / Tekyesi, 119, 140, 291.
Samur kürk, 249, 250, 266.
Sancak Konağı, 119, 122.
Sancaktar, 59, 262.
Saray-i Atik, 72, 76, 79, 112, 122, 162, 272, 275, 282, 290, 291, 301.
Sarayi Atik Camisi, 122.
Sarı Hatip, 72, 76, 91, 117, 118, 273, 302.
Sarrac / Sarraç, 59, 290, 301.
Selanik, 17, 19-21, 23-28, 30-33, 36, 37, 39, 40, 57, 61, 62, 64-70, 93-99, 101-106, 108-111, 113, 114, 116, 120, 123, 125-127, 131-133, 136, 140-147, 153, 161, 163, 165, 207, 208, 212, 218, 222, 224-226, 229, 241, 242, 246, 248, 259, 260, 265, 267, 271, 274-277, 280, 281, 283, 286, 288-290, 305-307, 309-312, 314, 317-319, 322, 324, 332-335, 338-340, 342-346, 348, 350, 351, 353.
Selanik Emtia Gümrüğü Emini, 149.
Selanik Mütesellimi, 60, 149.
Seyyid, 19, 31-33, 38, 40, 41, 43, 49, 51-54, 59-62, 64-68, 70, 73-76, 78-97, 99, 101-111, 113-115, 126, 127, 130-132, 134-145, 147, 148, 150-156, 163, 166, 167, 171-174, 184, 186, 187, 196, 198, 199, 201, 205-212, 214-221, 223, 225, 227, 229, 231, 232, 236, 238-242, 245, 246, 249, 251, 252, 254-257, 261, 263, 266, 273, 275, 276, 280, 292, 294, 303-306, 319.
Sinan Paşa Mahallesi (Prizren), 72, 117, 128, 280, 302.
Sipahi, 59, 134, 251, 262, 288, 297.
Stavrinidis, N., 28.
Subaşi, Ahmed, 71, 76, 276, 277, 292.

Sulıca, 72, 76, 91, 92, 105, 281, 282, 302.
Sulu Paşa, 117.
Suruklu Mahallesi, 69, 283.

Ş

Şam, 26.
Şehabeddin, 72, 76, 88, 117, 136, 278, 280, 285, 286, 302.
Şehir Kethudası, 59, 88, 280, 302.
Şekerci, 59, 87, 261, 279, 284, 298, 299, 321, 330, 337.
Şerif Galip Konağı, 98, 145.
Şeyh, 19, 31, 32, 35, 59, 61, 62, 64, 68, 73, 76, 78-83, 85, 88, 89, 92, 94-96, 98, 100, 101, 106, 115, 130, 134-137, 139-141, 144, 145, 149-151, 153, 154, 167, 174, 175, 182, 184, 187, 188, 196, 201, 205, 206, 214, 216-221, 223-225, 241, 242, 245, 251, 260, 261, 264, 265, 276, 280, 287, 297, 298.
Şeyhu'l-Qurra, 59, 136, 276, 297, 312.
Şifa-i Şerif, 226-228, 232.

T

Tabur Müdürü, 59, 262.
Tahliyeci, 59, 92, 93, 262, 281.
Tahvîl, 255, 316, 317, 327-329, 349.
Tarakçı, 72, 76, 80, 81, 100, 120, 121, 123, 127, 128, 132, 140, 262, 277, 279, 280, 282, 284, 290, 291, 303, 348.
Taşmerdiven, 121.
Telli Kapı Caddesi, 117-120.
Temessük, 15, 20, 208, 250-254, 256, 257, 309, 313, 315-318, 326-330, 335, 336.
Tereke, 19, 20, 23-28, 30-34, 37, 39, 40, 43, 45-49, 51-53, 55-58, 60, 67, 85, 93, 114, 116, 128, 133, 137, 142-144, 148-150, 155-157, 160-163, 165, 169, 179, 202, 203, 210, 214, 215, 219, 223-226, 236, 241, 242, 248, 250, 252, 255, 259, 260, 264-267, 305, 312, 326, 353.
Tersane-i Amire Emini, 59, 210, 262, 282.
Timurlî, 72, 92, 289, 303.
Timurtaş, 72, 92, 117, 283.
Topaltı, 121.
Topçu, 59, 262.
Triantafyllidou, Yolande, 26.
Tuba-i Zarafet, 223.
Tusan Manastırı, 120.

U-Ü

Usta Rüstem, 121.
Uzun Ali Karyesi, 69, 285.
Üzümcü, 59, 89, 135, 262, 273, 296.

V

Vali, 59, 103, 135, 181, 184, 192, 193, 196, 261, 285.
Vardar, 62, 65, 66, 99, 108, 113, 126, 278, 284, 288, 326, 327, 351.

Vardar Caddesi, 116, 117.
Vardar Kapısı, 101, 111, 116, 117.
Vastravelis, İ., 28.
Vezir, 59, 61, 62, 64, 110, 135, 151, 181, 184, 192, 193, 262.
Vidine Sancağı Ayanı, 127, 147, 246, 288.
Vironos Caddesi, 117.

Y

Yahudi, 51, 116, 267, 317, 321, 330, 331, 333, 337, 340.
Yakub, 72, 109, 114, 126, 127, 139, 276, 279-282, 285, 289-291, 301, 304, 344.
Yanya, 62, 68, 141, 142, 249.
Yazıcı, 59, 136, 252, 262, 272.
Yedi Kule, 121.
Yeni Delik, 121.
Yeni Hamam, 119, 123.
Yeni Kapı Caddesi, 117, 118, 120, 123, 262.
Yeniçeri Efendisi, 59, 135, 262, 276, 295.
Yenişehir-i Fenar, 67, 69, 98, 109, 281, 289.
Yılan Mermeri, 72, 92, 95, 112, 117-119, 274, 276, 284, 304, 311.
Yorgani, 59, 106, 135, 261.

Z

Zafer Baba Dergâhı, 121.
Zından Tekkesi, 119.